

ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทสังคมไทย

ปริญญานิพนธ์

ของ

ธนเดช ต่อศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2560

ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทสังคมไทย

ปริญญานิพนธ์

ของ

ธนเดช ต่อศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

พฤษภาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทสังคมไทย

บทคัดย่อ
ของ
ธนเดช ต่อศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
พฤษภาคม 2560

ชนเดช ต่อศรี. (2560). *ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย*. ปรินญาณพนธ์ ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) .
กรุงเทพฯ: บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการที่ปรึกษา:
รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย, ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ, รองศาสตราจารย์ กติมา
สุรสนธิ.

การศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ความหมายและ
การดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบใน 2 พื้นที่คือ ชุมชนและสื่อภาพยนตร์ รวมถึงเพื่อศึกษาถึงความ
สอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

ในส่วนของชุมชน ความหมายและการดำรงอยู่ ด้านเนื้อหา สามารถสรุปได้ว่า ผีปอบแบ่งออกเป็น 2
ประเภทด้วยกันคือ ปอบเชื้อและปอบมนต์ เกิดขึ้นจาก การสืบเชื้อสาย การผิดข้อห้ามทางคุณไสย รวมถึง
วิญญาณร้ายที่เกิดจากของทางไสยศาสตร์ (ว่าน, สีผึ้ง) เชื่อกันว่า ผีปอบชอบเข้าสิงคนป่วย และผู้ที่ไม่มีสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง โดยผู้ที่ถูกผีปอบสิงมักมีอาการมึนชา ไม่รู้สึกตัว รวมถึงมีอาการหวิว ชอบหลบหน้าหลบตา
ผู้คน และอยู่แต่ในบ้าน โดยผู้ที่เป็นผีปอบ สามารถเป็นได้ทุกเพศทุกวัย แต่ส่วนมากจะเป็นหญิง ซึ่งมี
พฤติกรรมเหมือนคนทั่วไป แต่มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติหลายประการ อาทิเช่น ทำให้ป่วยและตาย ตาออก
แสงได้ เข้าสิงคนได้หลายครั้ง มักแสดงตัวออกมาในรูปของสัตว์ และมีฤทธิ์มากขึ้นในเวลากลางคืน

ส่วนความหมายและการดำรงอยู่ ด้านรูปแบบ สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนใช้พิธีกรรมการไล่ปอบเพื่อ
เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดความเชื่อ ซึ่งแบ่งรูปแบบของพิธีกรรมการไล่ปอบได้ 3 ประเภทคือ 1. การไล่ปอบ
แบบบุคคล 2. การไล่แบบเสี่ยงข้อง 3. การรักษาปอบด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ (บ้านนาสวนาน) โดยพิธีกรรมการไล่ผี
ปอบทั้ง 3 ลักษณะนั้นจะใช้คาถาที่ต่างกัน ตามแต่ผู้ประกอบพิธีได้เล่าเรียนมา แต่โดยรวมแล้ว คาถาทั้งหลาย
เหล่านี้เขียนด้วยอักษรโบราณที่เรียกว่าตัว “ธรรม” จึงเรียกคาถาที่ไล่ทุกชนิดนี้ว่าคาถาธรรม

ในส่วนของภาพยนตร์ ความหมายและการดำรงอยู่ ด้านเนื้อหา สามารถสรุปได้ว่า ผีปอบใน
ภาพยนตร์ มี 3 ประเภท คือ ปอบมนต์ ปอบฝรั่ง และปอบตลก เกิดขึ้นจาก ขวาลือในชุมชน หรือวิญญาณร้าย
ประจำท้องถิ่น และสืบทอดความเป็นปอบผ่านทาง น้ำลาย และวิญญาณ โดยมากมักเป็นหญิงสูงอายุ ที่มี
อาการป่วย หรือแก่งป่วย โดยมีพฤติกรรมที่ทำเป็นประจำเวลาหิว หลอก หรือแสดงอิทธิฤทธิ์ คือ การเลียปาก
และการทำท่าหิบบ และอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ คือ ทำให้ป่วยและตาย ออกแสงได้ อาละวาดได้ทั้งในเวลา
กลางวันและกลางคืน โดยอิทธิฤทธิ์หลักของผีปอบในภาพยนตร์ทุกภาคคือ “การฆ่าคนด้วยมือเปล่า” และสิ่งที่ผี
ปอบในภาพยนตร์ ชอบกินมากที่สุดคือ ไข่ของมนุษย์

ส่วนความหมายและการดำรงอยู่ ด้านรูปแบบ สามารถสรุปได้ว่า ภาพยนตร์ใช้วิธีการจัดการกับผี
ปอบใน 4 รูปแบบด้วยกัน คือ 1.การฆ่าให้ตาย 2.การขับไล่ด้วยพิธีกรรม (ดั้งเดิม) 3.การพาไปหาหมอ 4.การ
รักษาด้วยสมุนไพร

ด้านความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ ระหว่างชุมชนกับภาพยนตร์ คือ ผู้ที่เป็นผีปอบ
เป็นเพศหญิง อายุมาก กินอาหารได้ทั้งดิบและสุก (ส่วนมากดิบ) เมื่อผีปอบเข้าใคร สามารถทำให้ป่วยและตาย
สามารถออกแสงได้ มีการสืบทอดทางวิญญาณ และปอบมนต์ ส่วนความไม่สอดคล้อง ที่ภาพยนตร์ได้แต่งเติม
เข้ามา คือ ผีปอบเกิดจากวิญญาณร้ายในพื้นที่ สืบทอดทางน้ำลาย มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น การเลียปาก หรือ
ทำท่าหิบบมือ และสามารถฆ่าคนด้วยมือเปล่า โดยมีรูปแบบในการจัดการผีปอบ คือ การพาไปหาหมอ และ
การรักษาด้วยสมุนไพร

THE BELIEF IN OGRES THE CONTEXT OF THAI SOCIETY

AN ABSTRACT
BY
TANADET TORSEE

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Doctor of Arts Degree in Art and Culture Research
at Srinakharinwirot University
May 2017

Tanadet Torsee. (2017). *The Belief in Ogres in the context of Thai Society*. Dissertation, D.A. (Arts and Cultural Research) . Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Amnard Yensabai, Prof. Dr. Wiroon Tungcharoen, Assoc. Prof. Kitima Surasondhi.

To study the Belief in Ogre in Thai Society Context. The purpose of this research was to study the meaning and existence of the belief in ogres in two areas, community and movies. This includes a study of the consistency of the meaning and existence of both cultural areas. The results of the study found the following:

In the community meaning and existence of the content the following conclusions can be made. Ogres can be divided into two types: Pob-chua and Pob-mantra are caused by people who break superstitions prohibitions, including the evil spirit of superstition (Wan, Sipueng) . It is believed that ogres like to haunt people who are sick and those who have no sacred things to protect themselves. People who are haunted by ogres are often feel numb, unconscious, including hearing every sound. They like to hide from people and to always stay home.

Ogres can be of any gender and any age, but most of them are female. They behave like common people, but have many supernatural powers, such as making people sick or die and their eyes can be exposed to the light. They are able to haunt people many times, often appear in an animal form and have more power at night.

The meaning and existence of the pattern can be concluded as follows: The community used rituals as part of the succession of beliefs. There are three main types of rituals: 1) To drive people away. 2) To drive away ogres with the Siengkhang pattern 3) The treatment of holy water (Ban Na Sao Nan) . The ritual of driving away the three ogres use different spells. This may depend on the according to the ceremony, but generally speafics, these spells are written in an ancient scriptures called "Dhamma", so these spells that chase all kinds of ogeres away are called a "Dhamma spell"

In the aspect of the existence and meaning of the content have concluded that there are three types of ogres in film: the mantra ogre, the foreign ogre and the funny ogre, which occur from community rumors or through local evil spirits and inherited the ogre through saliva or spirits, often elderly women. Mostly elderly women who are sick or pretend to be sick. By behaving normally or being hungry, deceitful or showing their magic powers forexample, licking the mouth and making a hand to pick, and supernatural powers, making people sick or killing them, can be exposed to the light both day and night. The main power of the ogre in every movie is killing people with empty hand and what the ogres in movies like to eat the most are the gut of human beings.

The meaning and existence of the pattern can be concluded as follows: movies usefour methods for dealing with ogres: 1. Killing to die. 2. To drive away orges with a traditional ritual 3. Referral to the doctor. 4. Herbal treatment

The consistency of the meaning and existence between the community and movies, include the idea that ogres are older women and eating raw and cooked food, mostly raw. When an ogre haunts someone, it can make them sick and die they can die from exposure to light. There is also a spiritual inheritance and mantra ogre (Pob-mantra). There are inconsistencies in the movies, such as ogres created by evil spirits in the area. Inheritance by saliva, such as licking the mouth, is unique and using their hand to kill people with empty hands. The form of ogre management is to take them to the doctor for herbal treatment.

ประกาศคุณูปการ

การวิจัยเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย ฉบับนี้ เริ่มต้นและเสร็จสิ้นไปด้วยดี โดยได้รับความกรุณาในการให้คำปรึกษาและแนะนำเป็นอย่างดี จากบุคคลหลายท่าน ตลอดระยะเวลาการจัดทำ จนเป็นผลสำเร็จ

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ศาสตราจารย์ดอกเตอร์วิรุณ ตั้งเจริญ และรองศาสตราจารย์กิติมา สุรสนธิ คณะอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย นิลอาทิ อาจารย์ที่ปรึกษาพิเศษ ที่ได้สละเวลาในการให้คำแนะนำด้วยดีตลอดมา นอกจากนี้ยังได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ ประธานกรรมการสอบปากเปล่า รวมถึงรองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ดอกเตอร์ผดุง พรหมมูล คณะกรรมการสอบปากเปล่าที่ได้ให้คำชี้แนะอย่างดีในเรื่องการทำวิจัยแก่ข้าพเจ้า

ขอขอบคุณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปอบ ในมุมมองที่ประสมมา สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณคุณย่า คุณป้า ที่คอยเป็นกำลังใจในยามยากลำบาก จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ธนเดช ต่อศรี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	6
ขอบเขตของงานวิจัย	7
นิยามศัพท์	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
กรอบแนวคิด	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)	10
แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	12
แนวคิดเรื่องพิธีกรรม	15
ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)	20
แนวคิดการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง	24
แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation)	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
3 ระเบียบวิธีวิจัย	35
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	38
การนำเสนอข้อมูล	38
4 ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในบริบทสังคมไทย	39
ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน	39
ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านเนื้อหา)	40
ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านรูปแบบ)	55
ผีปอบในชุมชน (คนกรุงเทพฯทั่วไป)	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ความเชื่อเรื่องผีปอบในภาพยนตร์ไทย	92
ภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	93
ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)	110
ภาพยนตร์เรื่องผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)	123
สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของ"ความเชื่อเรื่องผีปอบ" จากภาพยนตร์ เรื่องบ้านผีปอบ	139
ความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ ในบริบทสังคมไทย	146
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	153
สรุปผลการวิจัย	154
อภิปรายผล	156
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	162
ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต	162
บรรณานุกรม	163
ภาคผนวก	168
ประวัติย่อผู้วิจัย	178

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางสรุปความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชนคนอีสาน (ด้านเนื้อหา)	47
2 ตารางสรุปความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชนคนอีสาน (ด้านรูปแบบ)	61
3 ตารางแสดงความถี่และร้อยละแสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์	74
4 ตารางความถี่และร้อยละการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ	76
5 ตารางความถี่และร้อยละการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์	78
6 ตารางตารางค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์	79
7 ตารางค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ	80
8 ตารางค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากความเชื่อเรื่องผีปอบ	81
9 ตารางความถี่และร้อยละแสดงแนวทางการแก้ไขความเชื่อเรื่องผีปอบ	82
10 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชน และคนกรุงเทพฯ	83
11 ตารางสรุปลักษณะตัวละครเรื่อง บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	106
12 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	110
13 ตารางสรุปลักษณะตัวละครเรื่อง บ้านผีปอบ (ภาค 8)	119
14 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาค 8)	123
15 ตารางสรุปลักษณะของตัวละครเรื่อง บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)	135
16 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน)	139
17 ตารางสรุปความสอดคล้อง ด้านโครงเรื่องของภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาคแรก, ภาค 8, และภาครีฟอร์มเมชัน)	140
18 ตารางสรุปลักษณะตัวละครในภาพยนตร์เรื่อง บ้านผีปอบ (ภาคแรก, ภาค 8, และภาครีฟอร์มเมชัน)	142
19 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์เรื่อง บ้านผีปอบทั้ง 3 ภาค	145

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
20 ตารางสรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย	146

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงแบบจำลองวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded culture)	13
2 แสดงแบบจำลองกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	15
3 แสดงแบบจำลองลักษณะของอำนาจ ในทัศนะของฟูโกต์	22
4 แสดงแบบจำลองแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์วิทยา	30
5 แสดงการไล่ปอบบุคคล ณ. บ้านท่อนน้อย ต.บ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 2555 ..	57
6 แสดงการไล่ปอบเสียงร้อง ณ. บ้านกู่ ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัด นครราชสีมา 2557	59
7 ป่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ณ. ณ.บ้านนาสวนนาน ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร ..	60
8 แสดงการเตรียมการก่อนเริ่มพิธีเสียงร้อง (บ้านกู่)	64
9 แสดงการเริ่มพิธีเสียงร้อง (บ้านกู่)	65
10 แสดงการจับปอบใส่ช่อง (บ้านกู่)	66
11 แสดงการจบพิธีเสียงร้อง (บ้านกู่)	67
12 แสดงเหตุการณ์หลังพิธีเสียงร้อง (บ้านกู่)	68
13 แสดงการเลือกสรรทางวัฒนธรรมผ่าน พิธีกรรมการไล่ผีปอบ	86
14 แสดงกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ	87
15 แสดงความเชื่อเรื่องผีปอบ (ในชุมชน) ตามแนวคิดเรื่องอำนาจ	92
16 แสดงการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	97
17 แสดงพัฒนาการของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	98
18 แสดงขั้นวิกฤตของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	99
19 แสดงภาวะคลี่คลายของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	100
20 แสดงการยุติเรื่องราว ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)	102
21 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก)	102
22 แสดงการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)	113
23 แสดงการพัฒนาการของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)	114
24 แสดงขั้นวิกฤตของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)	115
25 แสดงขั้นคลี่คลายของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)	116
26 แสดงขั้นยุติเรื่องราวภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)	117
27 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)	117
28 แสดงการเริ่มเรื่อง ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)	127
29 แสดงการพัฒนาการของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)	128

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
30 แสดงชั้นวิฤติ ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)	129
31 แสดงชั้นคลี่คลาย ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)	130
32 แสดงการยุติเรื่องราว ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)	131
33 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)	131
34 แสดงการผสมผสานระหว่างความเชื่อเก่าในชุมชน กับสิ่งใหม่ซึ่งเกิดจากการ ประกอบสร้างจากสื่อภาพยนตร์	151
35 แสดงกระบวนการการสร้างผีปอบในชุมชน	157

บทที่ 1

บทนำ

คำถามนำวิจัย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งต้องอาศัยประโยชน์จากการอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นี้เอง ทำให้มนุษย์สร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันขึ้น หากแต่กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นก็ทำหน้าที่ได้เพียงการควบคุมบุคคลในเชิงกายภาพ ไม่ได้รวมถึงการควบคุมทางโลกทัศน์ ความเชื่อ ความคิด ในการเข้าใจโลกและสรรพสิ่ง ด้วยเหตุนี้ลักษณะทางความเชื่อประเภทต่างๆ จึงเข้ามาเติมเต็ม ให้การอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์เป็นไปอย่างมีเอกภาพมากขึ้น ซึ่งหากเราพิจารณาจากจุดเริ่มต้นด้านความเชื่อต่างๆ ของมนุษย์ในอดีตนั้น มนุษย์มีความสงสัยและหวาดกลัวต่อประสบการณ์ทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัว อาทิ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ฝนตก พายุ และฟ้าผ่า เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงเริ่มค้นพบ พลังอำนาจแบบบุคคล Impersonal Force (วนิดา ขำเขียว. 2550: 22) ที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตก น้ำขึ้น น้ำลง และก่อก่อกฎต่าง ๆ เมื่อวันเวลาผ่านไปการที่มนุษย์ได้เผชิญหน้ากับอำนาจธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้มนุษย์พยายามสร้างวิธีที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบความเชื่อต่างๆ ตามแต่ประสบการณ์และบริบททางสังคมของตน ซึ่งสอดคล้องกับ Rotter (อภิชาติ จันทรัง. 2546: 13; อ้างอิงจาก Rotter. n.d.) ที่ได้อธิบายไว้ว่าความเชื่อของหลายๆ ของบุคคลในสังคมแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ความเชื่อพลังอำนาจภายในบุคคล และความเชื่อพลังอำนาจภายนอกบุคคล โดย Rotter อาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ว่า หากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นและไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้ จะทำให้บุคคลมีความคาดหวังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความคาดหวังที่เกิดขึ้นจะขยายไปครอบคลุมพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่นๆ จนกลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคลนั้น เมื่อบุคคลได้รับการเสริมแรงบ่อยๆ เมื่อแสดงพฤติกรรมเดิม จะทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากความสามารถของตนเอง ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า “ความเชื่ออำนาจภายในบุคคล” ในทางตรงกันข้าม หากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้ และการแสดงพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม จะทำให้บุคคลรู้ว่าสิ่งที่ได้รับนั้นไม่ใช่ผลจากการกระทำของตนเอง แต่เป็นเพราะโชคชะตา ผีสิง เทวดา ความบังเอิญ หรือสิ่งแวดล้อมบันดาลให้เป็น ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า “ความเชื่ออำนาจภายนอกบุคคล”

นอกจากนี้ สมิทธี สระอุบล ยังได้แบ่งประเภทของความเชื่อบุคคลออกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ๆ คือ

1. ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดาที่คนส่วนใหญ่มีอยู่

สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 10 ประเภท ดังนี้

1.1 ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้จากการที่มนุษย์ในสมัยโบราณต้องอาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ เมื่อฝนตกฟ้าร้องก็กลัว หรือเกิดฟ้าผ่าจนได้รับอันตรายก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษ หรือเมื่อ น้ำท่วมใหญ่ ฝนแล้งก็ว่าพระเจ้าลงโทษ จึงหาวิธีอ่อนน้อมมิให้ถูกลงโทษ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน ความเชื่อข้อนี้เกิดเมื่อมนุษย์เจ็บป่วย ไม่สามารถประกอบอาชีพ ก็จะหายาที่เป็นสมุนไพรรักษา หายบ้างไม่หายบ้าง ตามแต่คุณสมบัติหรือสรรพคุณของยาชนิดนั้นๆ

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิตต์ และ การประกอบพิธีต่างๆ ความเชื่อนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองในภายภาคหน้าเช่น ขึ้นบ้านใหม่ต้องหาฤกษ์ยาม และการทำนายฝัน เป็นต้น

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ เช่น บอกว่าหญิงที่เดินกางแขนเหมือนชายเป็นสตรีโทษ ห้ามแต่งงานด้วย หรือควายที่จะนำมาใช้งานต้องดูขวัญที่ตัวว่ามีกี่ขวัญ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น

1.5 ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา เช่น ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อผลของการกระทำ เป็นต้น

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ เช่น ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ในการเพาะปลูกต่างๆ เป็นต้น

1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี เช่นประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.8 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด โดยเชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีกลายเป็นดีได้เมื่อแก้เคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจึงจะถึงชาติ ก็ทำพิธีสืบชะตาต่ออายุ เป็นต้น

1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ เป็นความเชื่อที่มีมานานแล้ว ถ้าทำไม่ดีจะตกนรก ถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์ หรือเชื่อว่าตายไปแล้วจะเกิดในชาติหน้าต่อๆ ไป เป็นต้น

1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย โดยเชื่อว่าตัวเลขเป็นสิ่งที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ เช่นเชื่อว่าเลข 9 เป็นเลขสิริมงคล เป็นต้น

2. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์

เป็นความเชื่อที่มีทั้งการให้คุณ และให้โทษ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

2.1 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อในการใช้พลังหรืออำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการใช้คาถาอาคมเป่าเสก เช่น คาถากำกับผีไม่ให้มารบกวนทำอันตรายคน เป็นต้น

2.2 ความเชื่อถือเรื่องโชคลาง เป็นความเชื่อที่ว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น สามารถบอกเหตุได้ เช่น ขณะจะออกเดินทางมีสัตว์ตกลงมาตายให้ระวังการเดินทาง เป็นต้น

2.3 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับมากกระทำให้เป็นไปต่างๆ เช่น การเข้าทรง การแก้บน การเคารพกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้กำลังใจเข้มแข็ง สามารถ

เผชิญและต่อสู้กับปัญหาหรือภัยอันตรายที่มาถึงได้ หรือถ้าสบายก็หายได้โดยไม่ต้องกินยา เป็นต้น (อภิชาติ จันทรเดช. 2546: 14-15; อ้างอิงจาก สมิทธิ์ สระอุบล. ม.ป.ป.)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า “ความเชื่อ” คือการยอมรับอันเกิดขึ้นในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว ดังนั้น “ความเชื่อ” จึงเกิดขึ้นได้ด้วยความกลัว และความไม่รู้เป็นประการสำคัญ นอกจากนี้ “ความเชื่อ” ยังนำไปสู่พฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคม ทั้งด้านดีและไม่ดี ด้วยเหตุนี้ความเชื่อจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญซึ่งเป็นตัวกำหนดประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างของมนุษย์ในสังคมนั้นๆ

ในสังคมไทย หากจะกล่าวถึงความเชื่อที่มีอิทธิพลสูงสุดในยุคปัจจุบัน อาจเริ่มดูได้จากการนับถือศาสนา ซึ่งการนับถือศาสนาในประเทศไทยนั้น เปิดโอกาสให้ประชากรเลือกนับถือศาสนาใดก็ได้ตามความสมัครใจ หากแต่ในภาพรวมนั้นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธ (2550: ออนไลน์) ซึ่งผสมผสานกับรากเหง้าในการถือ “ผี” ของคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534: 106) ทำให้ศาสนาพุทธในประเทศไทยมีความจำเพาะเจาะจง และมีความลึ้นไหลในเชิงมนต์ศักดิ์สูงมาก ซึ่งสามารถดูได้จากระบบความเชื่อสำคัญในวัฒนธรรมไทยแบบ Three in one คือ “พุทธ” “ผี” “ไสย” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “จักรวาลวิทยา” ของคนไทย ที่ประกอบไปด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความมั่งงายไร้เหตุผล เหตุผลบนประสบการณ์ตรง (Direct experience) ของตัวเอง เป็นต้น กรอปรกับความเชื่อของชาวไทยในอดีตนั้นมิได้แยก “พุทธ” กับ “ไสย” ออกจากกันอย่างชัดเจนดังเช่นปัจจุบัน ซึ่งดูได้จาก คำกล่าวของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ว่า “ผู้คนในสมัยอยุธยาคิดว่า “ไสยศาสตร์” หรือ “ไสยเวท” เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา จึงมีสำนักถึงระบบความเชื่อของตนเองว่ามีเพียงหนึ่งเดียวเรียกว่า “พระศาสนา” ที่มีทั้ง “ผี” และ “เทวดา” อยู่ผู่ใหญ่ แต่ไม่ได้คิดว่าผีหรือเทวดาเหล่านั้นเป็นสิ่งแปลกปลอมไปจากพุทธศาสนา ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึงเกิดการตื่นตัว ตีความ “พระศาสนา” กันใหม่ โดยให้แยก “พุทธ” ออกจาก “ไสย” พุทธที่ไม่มีไสย จึงเป็นพัฒนาการหลังสุด ของพระศาสนาในเมืองไทย” (เพ็ญอ้าง. ม.ป.ป.: 105)

การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านความเชื่อต่างๆ ของคนในสังคมไทย อาจเห็นได้ชัดในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ ที่เริ่มมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการมาของศาสนาคริสต์ และกระแสวิทยาการที่เริ่มแพร่หลายในแวดวงชนชั้นนำในสมัยนั้น ดังจะเห็นได้จากการที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งข้อสงสัยกับการสอนเรื่อง นรก สวรรค์ ชนิดพรรณนาอย่างเป็นรูปธรรมประดุจเป็นสถานที่ว่า “มีความทุกข์ร้อน อยู่ด้วยไฟยมพาล เอาหอกแทง สวรรค์มีสุขสมบัติทิพย์ มีนางฟ้า นางสวรรค์” โดยทรงเห็นว่าเป็นการสอนแบบ “เอานรกมาชู้ เอาสวรรค์มาล้อ” ไม่ต่างจากการหลอกลวงเด็กให้หยุดร้องโดยขู่ว่าตักแถมจะมากินตับ (พระจอมเกล้า. 2511: 37) ด้วยเหตุนี้ จึงหันมาเน้น นรก สวรรค์ที่ทุกคนสามารถประจักษ์ได้ด้วยตนเอง นั่นคือ “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” (เพ็ญอ้าง. ม.ป.ป.: 38) รวมถึงการปฏิรูปศาสนาในสมัยนั้นก็เพื่อที่จะปรับคำสอนทางศาสนาให้เข้ากับยุคสมัย โดยเน้นเรื่องการแยกโลกุตรธรรม และโลกียธรรมออกจากกัน ซึ่งผลที่ได้ก็คือผู้คนต่างหัน

มาให้ความสำคัญกับชีวิตนี้มากขึ้น แต่สิ่งที่เกิดตามมาก็คือ ไม่เพียงแต่ชาติหน้าถูกลดความสำคัญเท่านั้น แม้แต่นิพานก็ได้รับความสำคัญน้อยลงไปด้วยเพราะถูกมองว่าเป็นเรื่องชาติหน้าอันไกลโพ้น ผลก็คือนิพานเริ่มจะไม่ได้รับการคำนึงถึงในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในชีวิต ทำให้เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ คุณค่าของพระพุทธศาสนาในฐานะหลักธรรมเพื่อประกาศอิสรภาพแห่งชีวิต ถูกลดความสำคัญลงมากจนกระทั่ง มิติด้านจิตวิญญาณ หรือโลกุตระธรรมถูกละเลยไป (พระมงกุฎเกล้า. 2536: 58-61) โดยจะมุ่งเน้นไปที่โลกียธรรมซึ่งเน้นผลด้านโภคทรัพย์เป็นหลัก ดังจะเห็นได้จาก อนิสงษ์ของการรักษาศีล 5 เช่น การไม่ฆ่าสัตว์จะมือนิสงษ์ทำให้ชีวิตยืนยาว และไม่มีโรค การไม่ลักทรัพย์จะมือนิสงษ์ทำให้ร่ำรวย เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยยุคใหม่ก็คือ “ไสย” หรือ “ผี” ที่เคยตอบสนองชาวพุทธในเรื่องทางโลก และความต้องการของชุมชน ถูกแทนที่ด้วยด้วยหลักคำสอนจากหนังสือ “นวโกวาท” เรื่อง คหิปฏิบัติ (2555: ออนไลน์) ซึ่งเน้นหลักการแก้ปัญหาชีวิตของคฤหัสถ์ “แบบเป็นเหตุเป็นผลเชิงวิทยาศาสตร์” และมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมที่มีการรวมศูนย์ ซึ่งมีจุดกำเนิดจากการปฏิรูปศาสนาที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ทำให้ “ไสย” และ “ผี” ถูกกันออกจากปริณิถของ “พุทธ” หากแต่คำสอนซึ่งเน้นไปที่เรื่องเหตุผลนิยมที่วุ่นวาย กลับไม่เป็นผลในทางปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น หากถูกหญิงที่ตนรักทิ้งไป ตามหลักคหิปฏิบัติแล้วให้กลับไปดูธรรมว่าด้วยการคบมิตร ธรรมที่ว่าด้วยทิศหก ฯลฯ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534) แล้วเริ่มปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จะทำให้กายภาคหน้าจะพบคนที่ดี หรือความดีก็จะส่งผลให้ได้หญิงที่ตนรักกลับมา จึงเห็นได้ว่าคำสอนในลักษณะเช่นนี้ได้ละเลยมิติด้านอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ไป มนุษย์ที่ไม่สามารถละจากกิเลสได้จึงกลับไปหา “ผี” และ “ไสย” แทนที่ไม่มีศีลธรรมกำกับ เช่น การทำเสน่ห์ หรือการทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงสรุปได้ว่าลักษณะของ “พุทธ” “ผี” และ “ไสย” ที่เป็นหลักทางความเชื่อของคนในสังคมไทยมาช้านานนั้น ไม่สามารถแยกออกจากวัฒนธรรมของชาวไทยได้เลย ดังคำพูดที่เราจะได้ยินกันติดหูว่า “พุทธ” และ “ไสย” เป็นของคู่กัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534) พัฒนาการของแนวคิดสองแนวคิดนี้นั้น สอดประสานได้ดีกับความเชื่อเรื่อง “ผี” ของคนในภูมิภาคนี้เดิม และไหลลื่นไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป โดยการสืบทอดความเชื่อเหล่านี้ ผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมต่างๆ ตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งหากพิจารณาถึงความเข้มข้นของความเชื่อเรื่องผี และชีวิตหลังความตาย ในเชิงพื้นที่แล้ว อาจกล่าวได้ว่า ภาคอีสานของไทยนั้น มีความเข้มข้นในมโนทัศน์นี้มากเป็นพิเศษ ดังดูได้จาก ความหลากหลายของผีต่างๆ ในวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏ อาทิเช่น ต้า ปอบ กระหัง กระสือ ผีแม่ม่าย ผีปู่ตา ฯลฯ เป็นต้น

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนั่น สามารถดูได้จากตำนานของผีร้ายประจำภาคอีสาน ตำนาน “หมู่บ้านผีปอบ” ที่มีจุดเริ่มต้นที่หมู่บ้านนาสาวนาน ต.นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร โดยสมาชิกของหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นคนที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ และถูกขับออกจากหมู่บ้านเดิมที่มีพื้นเพมาจากหลายอำเภอหลายจังหวัด เช่น ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย สกลนคร อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด ฯลฯ และมีถิ่นหลายชาติพันธุ์ เช่น ไทยลาว ล้านช้าง ผู้ไท ญ้อ โย้ย ข่าเลิง

แสง และชาโล เป็นตัน โดยปัจจุบันหมู่บ้านนาสาวนานมีทั้งหมด 270 หลังคาเรือน ประชากร 1,780 คน มีวัด 2 แห่ง และโรงเรียนประถม 1 แห่ง สำหรับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนาสาวนานนั้น มีอยู่ว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2465 ครอบครัวของนายทองคำ ไชยตะมาตย์ หรือ “พ่อใหญ่คำ” วัย 50 ปี ชาวญ้อ บ้านโนนเรือ ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร ได้มาสร้างบ้านอยู่กันตามลำพัง เพราะถูกชาวบ้านโนนเรือกล่าวหาว่าเป็นปอบ ด้วยเหตุที่เป็นคนมีวิชาอาคม ไม่กลัวผี เมื่อครอบครัวของพ่อใหญ่คำอยู่ไปได้ระยะหนึ่ง ก็มี “ตาผ้าขาว” เดินทางมาพบ และให้พ่อใหญ่คำขุดบ่อน้ำไว้แห่งหนึ่งในบริเวณที่มีตาน้ำใต้ดิน พ่อใหญ่คำขุดลึกลงไปใต้ดินประมาณ 14 เมตร จนถึงชั้นหินใต้ดิน จึงได้จารอักขระไว้บนแผ่นหิน และเขียนใส่ใบลาน แผ่นทอง เป็นเครื่องรางของขลังทิ้งไว้กันบ่อ ต่อมาภายหลังชาวบ้านเชื่อกันว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเรียกกันว่า “บ่อน้ำทิพย์”

การตักน้ำจากบ่อน้ำทิพย์จึงเป็นเหมือนการรักษา เชื่อกันว่า ถ้าใครเป็นปอบ มาอยู่หมู่บ้านนี้แล้วจะหายจากการเป็นปอบหมด โดยคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบที่มาอยู่ใหม่ จะต้องแต่งขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) ในวันพระ เพื่อขอน้ำทิพย์จากบ่อไปรักษา โดยจุดเทียนบูชาขอจากธาตุเจติยบรรจุกระดูกของพ่อใหญ่แก (ลูกพ่อใหญ่คำที่ชาวบ้านนับถือ) ก่อนตักน้ำ มีการกำหนดข้อห้ามสำคัญคือ ห้ามนับถือบูชาผีทุกชนิด และให้ยึดมั่นในคำสอนของพุทธศาสนาเท่านั้น พิธีกรรมที่บ่อน้ำทิพย์เป็นเสมือนการ “ปรับสถานภาพ” ให้ทุกคนมาอยู่จุดเดียวกัน เพราะทุกคนที่เข้ามาอยู่ใหม่จะต้องทิ้งความเชื่อเรื่องผี เครื่องรางของขลัง และไสยศาสตร์ต่างๆ ลงไปในบ่อน้ำทิพย์ แล้วเริ่มตักใหม่โดยยึดเหนี่ยวสิ่งเดียวกัน นั่นคือพุทธศาสนา สำหรับคนที่ไม่ยอมทิ้งความเชื่อเดิมนั้น เชื่อกันว่า จะมีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านได้ไม่เกิน 3 ปีก็ต้องตาย ในความเป็นจริงแล้ว แม้บ้านนาสาวนานจะถูกกล่าวขวัญกันว่าเป็น “บ้านผีปอบ” แต่ชาวบ้านนาสาวนานเองพยายามบอกคนบ้านอื่นว่า หมู่บ้านของตนไม่ใช่บ้านผีปอบ แต่เป็น “บ้านรักษาผีปอบ” ในบ้านนาสาวนานจะมีกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกันเป็นเหมือนคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับคนภายนอกที่ต้องการขอเข้ามาอยู่ร่วมชุมชน โดยจะซักถามสอบประวัติว่าเป็นมาอย่างไรจึงอยู่หมู่บ้านเดิมไม่ได้ มีวิชาอาคมอะไรบ้าง ห้ามโกหกหรือปกปิดอย่างเด็ดขาด เมื่อกลุ่มผู้นำยอมรับให้อยู่ร่วมแล้ว ก็จะมีการทำพิธีกรรมตักน้ำศักดิ์สิทธิ์จากบ่อน้ำทิพย์ ต่อไป (สมชาย นิลอาธิ. 2558: ออนไลน์)

ปรากฏการณ์ตำนาน “หมู่บ้านผีปอบ” นี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่อง “ผี” โดยเฉพาะ “ผีปอบ” ซึ่งดำรงอยู่ในวัฒนธรรมอีสานอย่างเหนียวแน่น ได้สร้างผลกระทบอย่างใหญ่หลวงสำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมนั้น แม้กระบวนทัศน์ทางความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะอิงอยู่กับหลักวิทยาศาสตร์ แต่ก็ไม่สามารถจัดการกับความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ของคนในพื้นที่และวัฒนธรรมนั้นได้ ความแตกต่างในเชิงมโนทัศน์และความเชื่อเช่นนี้ จึงถือเป็นอุปสรรคในการพัฒนาของภาครัฐอยู่ไม่น้อย สอดคล้องกับสิ่งที่ ศรัศกดิ์ วัลลโภดม อธิบายว่า การนับถือผีนั้นเปรียบเสมือนการเสริมสร้างสวัสดิภาพทางสังคมและจิตวิทยาของมนุษย์ที่ยังมีกิเลส และนิธิ เอียวศรีวงศ์ เรียกว่าเป็น “เทคโนโลยี” ที่แก้ปัญหาโลกนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534: 163-164) จากคำ

กล่าวข้างต้น ทำให้ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ดูเหมือนเป็นความเชื่อซึ่งอ้างความชอบธรรมมานานในสังคมไทย และยากต่อการบริหารจัดการได้

การไม่สามารถจัดการกับความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” นี้เอง ทำให้ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ถูกสืบทอดในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงถูกถ่ายทอดสู่วัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถดูได้จากข่าวสารเกี่ยวกับ “ผีปอบ” ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนเป็นประจำทุกปี รวมถึงการประกอบสร้าง “ภาพตัวแทน” (Representation) ของ “ผีปอบ” ผ่านการผลิตซ้ำของภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” ทั้ง 12 ภาค คือ ภาค 1-11 และภาค 13 ที่ไม่ทำภาค 12 เนื่องจากการให้เหตุผลว่า “เพื่อไม่ให้ผีโหลๆ” (บ้านผีปอบ. 2556: ออนไลน์) และบ้านผีปอบภาคพิเศษ 2 ภาคคือ “บ้านผีปอบ 2008 และบ้านผีปอบ รีฟอร์มเมชัน” ตั้งแต่ปี 2532 – 2554 ยิ่งเป็นการย้ำให้เห็นว่าความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” นั้นถูกสืบทอดผ่านพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและอยู่คู่สังคมไทยมายาวนาน ซึ่งตามความคิดของสำนักวัฒนธรรมศึกษาเชื่อว่า ภาพตัวแทนมิใช่การสะท้อน/เลียนแบบ/ค้นพบ หากแต่เป็นการประกอบสร้างส่วนเสี้ยวหนึ่งของโลกแห่งความเป็นจริง หรือที่รู้จักกันในชื่อแนวคิดเรื่อง การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social construction of reality) โดยการประกอบสร้างความเป็นจริงนี้ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงทั้งหมด ทว่าเป็นการเก็บเกี่ยวรวบรวมสัญญาณต่างๆ ที่ผู้คนในสังคมได้สร้างขึ้นมาแล้วเอาความหมายเหล่านั้นบรรจุเข้าไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ซึ่งในที่นี้ก็คือภาพยนตร์) เพื่อให้เกิดความหมายใหม่แต่มีกลิ่นอายของสิ่งที่มีปรากฏอยู่เดิมแล้วในสังคม เพื่อเกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างความหมายเดิม กับความหมายใหม่ ซึ่งความหมายใหม่ที่สร้างขึ้นมานั้น อาจเป็นสิ่งที่มียุ่จริง หรือไม่มีอยู่จริงก็ได้ แต่ผลลัพธ์สุดท้ายของการสร้างก็คือ คนทั่วทั้งอาจมีแนวโน้มที่มักจะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่และเป็นจริง

นอกจากนี้ทัศนะของนักคิดกลุ่มนี้ยังเชื่อด้วยว่า มนุษย์จะเป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาวะการณ์ขึ้น โดยมีตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะการณ์นั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายของสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร นั้นเท่ากับว่าความหมายของสิ่งต่างๆ ในสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้ง “ความจริง” (Reality) หรือในที่นี้ก็คือ “ผีปอบ” จึงมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ก่อนแล้ว แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (construct) ดังนั้น ความจริงต่างๆ จึงสามารถจะถูกรื้อถอนความหมายเดิม (deconstruct) หรือสร้างเป็นความหมายใหม่ (reconstruct) ได้อยู่ตลอดเวลา ทำให้ลักษณะของ “ภาพตัวแทน” (Representation) ของ “ผีปอบ” ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยภาพยนตร์ถือเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย อาจไม่เหมือนกับความเป็น “ปอบ” ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงไม่เหมือนกับความเป็น “ปอบ” ที่อยู่ในนิมโนทัศน์ หรือความเชื่อของผู้รับสารซึ่งอยู่นอกวัฒนธรรมนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริสังคมไทย” นั้น จึงเป็นการพยายามทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ “ผีปอบ” ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย ว่าแท้จริงแล้วความเชื่อเรื่องผีปอบเป็นอย่างไร ความเชื่อเหล่านี้ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างไร และความเชื่อเหล่านี้

แตกต่างกันหรือไม่ในเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้เป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจลักษณะทางความเชื่อของชุมชนในสังคมไทย และนำความรู้ไปใช้พัฒนาชุมชนในขั้นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความหมายและการดำรงอยู่ เกี่ยวกับผีปอบในชุมชนคนอีสาน
2. เพื่อศึกษาถึงการประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับ “ผีปอบ” ในสื่อภาพยนตร์ไทย
3. เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ เกี่ยวกับผีปอบในชุมชน และสื่อภาพยนตร์ไทย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษา “ความหมายและการดำรงอยู่” ของผีปอบในส่วนของชุมชน โดยผู้วิจัยศึกษาผ่านการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มที่จะทำการสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ ผู้มีประสบการณ์ และ ผู้ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปอบปอบ
2. เพื่อให้การศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย” ในส่วนของชุมชน มีความแน่นหนาขึ้น ผู้วิจัยได้ ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปอบ ของประชาชนชาวกรุงเทพมหานครฯ มาเป็นส่วนประกอบในงานวิจัยครั้งนี้ด้วย
3. การศึกษาครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการศึกษา “ความหมายและการดำรงอยู่” ของผีปอบ ที่ถูกประกอบสร้างภาพผีปอบ ผ่านสื่อภาพยนตร์ไทย โดยผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาภาพยนตร์ไทย เรื่องบ้านผีปอบ 3 เรื่องคือ บ้านผีปอบ 1, 8, และรีฟอร์เมชัน

นิยามศัพท์

1. **วัฒนธรรม** หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในกลุ่มผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในหมู่พวกของตน ซึ่งวิธีการดำเนินชีวิต ที่ว่านี้ มีต้นตอมาจากความเชื่อแบบใดแบบหนึ่ง หรือหลายๆแบบรวมกัน
2. **ความเชื่อ** หมายถึง การยอมรับอันเกิดขึ้นในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้ โดยความเชื่อมักนำไปสู่พฤติกรรมด้านต่างๆ ของบุคคลในสังคม เป็นที่มาของวัฒนธรรม หรือประเพณีบางอย่างของบุคคลในสังคมนั้นๆ
3. **ผีปอบ** หมายถึง ผีจำพวกหนึ่ง ที่อยู่ในความเชื่อพื้นบ้านของไทยในภาคอีสาน เป็นผีที่กินของดิบๆ สดๆ โดยมีความเชื่อว่า ผู้ที่จะกลายเป็นปอบนั้น มักจะเป็นผู้เล่นคาถาอาคม หรือคุณไสย พยายามคาถาอาคมที่มีอยู่กับตัวไม่ได้ หรือกระทำความผิดข้อห้าม ก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นเป็นปอบ ปอบเป็นผีที่ไม่มีตัวตน แต่ปอบจะเข้าสิงสู่คนที่เป็นสื่อให้ ซึ่งผู้ที่เป็นปอบจะเป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

4. ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย หมายถึง ความเชื่อเรื่องผีปอบที่เกิดขึ้นในชุมชนคนอีสาน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นความหมายและการดำรงอยู่ (ด้านรูปแบบและเนื้อหา) และความเชื่อเรื่องผีปอบที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อภาพยนตร์ผ่านภาพยนตร์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นความหมายและการดำรงอยู่ (ด้านรูปแบบและเนื้อหา)

5. ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ หมายถึง ความหมายและการดำรงอยู่ทางความเชื่อเรื่องผีปอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ รูปแบบและเนื้อหา

5.1 รูปแบบ หมายถึง ลักษณะของการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ที่แสดงออกมาในเชิงรูปธรรมสังเกตเห็นได้ด้วยตาผ่าน “พิธีกรรมการจับปอบ” ซึ่งได้มาจากการเข้าไปสังเกตการณ์ในพิธีกรรมไล่ปอบ และการสัมภาษณ์กลุ่ม (ในส่วนของชุมชน) และ “รูปแบบการจัดการกับผีปอบ” ในแบบต่างๆ ที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาพยนตร์ (ในส่วนของภาพยนตร์)

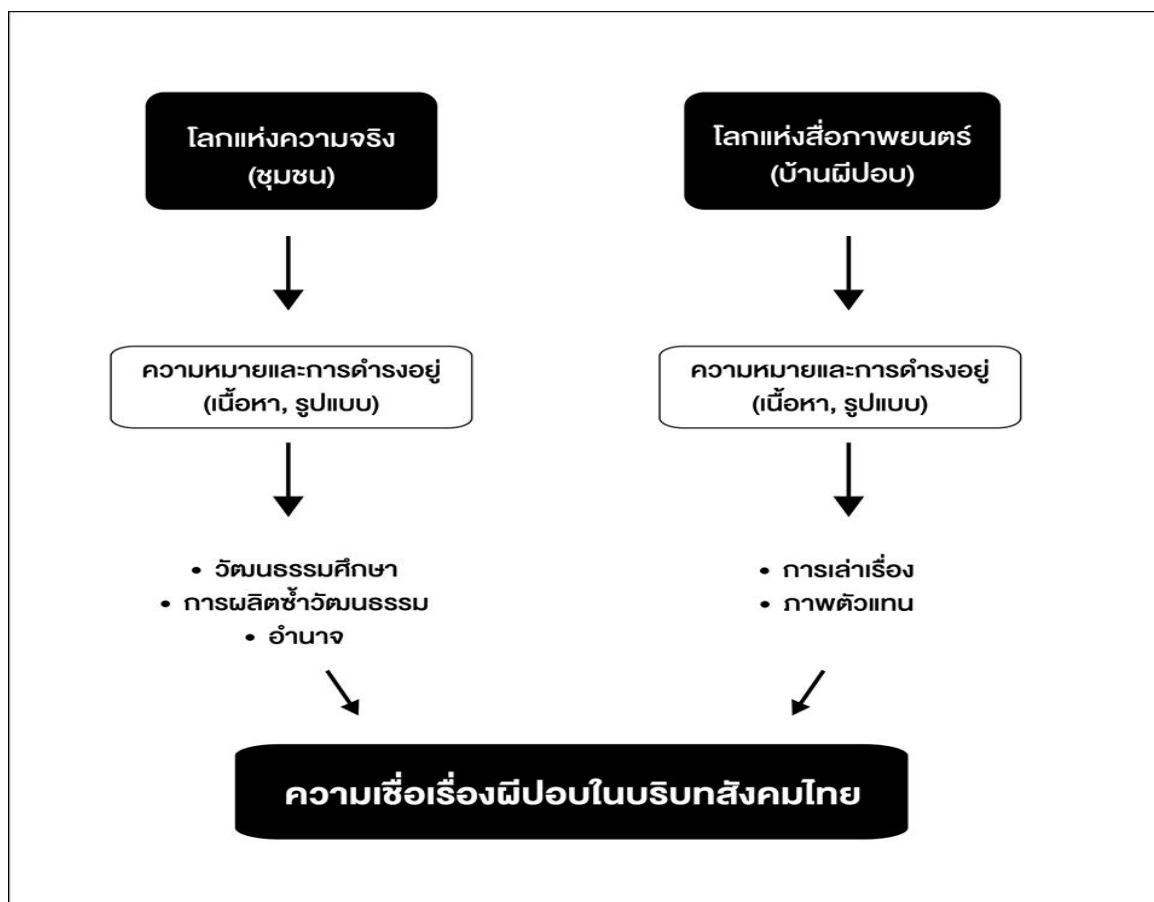
5.2 เนื้อหา หมายถึง ลักษณะของความหมายของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ที่แสดงออกมาในเชิงนามธรรม โดยมีลักษณะเป็น “เรื่องเล่า” ซึ่งเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผีปอบประกอบด้วย เพศ อายุ การเกิด การตาย พฤติกรรม และอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดจากผีปอบ ฯลฯ (ในส่วนของชุมชน) และ “ภาพตัวแทนของผีปอบ” ที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาพยนตร์ (ในส่วนของภาพยนตร์)

6. การประกอบสร้าง หมายถึง การสร้างความหมายเกี่ยวกับปอบ เช่น ความคิดรวบยอด รูปลักษณ์ภายนอก เพศ ความคิด พฤติกรรม (ของผีปอบ) และพิธีกรรม หรือรูปแบบการจัดการกับผีปอบ ผ่านกระบวนการการเล่าเรื่องในสื่อภาพยนตร์ ด้วยกระบวนการ การเล่าเรื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเข้าใจลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับผีแบบหนึ่ง (ผีปอบ) ของสังคมไทย
2. เพื่อเข้าใจการประกอบสร้างภาพตัวแทนของผีแบบหนึ่ง (ผีปอบ) ในสื่อภาพยนตร์

กรอบแนวคิด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)
2. แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม
3. แนวคิดเรื่องพิธีกรรม
4. ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิเชล ฟูกอลต์ (Michel Foucault)
5. แนวคิดการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง
6. แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)

นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา สำนักวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ได้ถือกำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ และการเป็นแนวทางใหม่ที่ใช้ในการศึกษาสื่อและวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งแต่เดิมนั้นการศึกษาวรรณกรรมมักจะตกอยู่ในแวดวงของนักวิชาการมนุษยศาสตร์ เช่น การวิจารณ์วรรณคดีหรือศิลปะเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาในการศึกษาวรรณกรรมก็เคลื่อนตัวเข้าสู่การศึกษาแบบสหวิทยาการ โดยปัจจัยที่ถือเป็นตัวเร่งปฏิกิริยานี้ก็คือ การล่มสลายของวัฒนธรรมเล็กๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่นทั่วโลก นอกจากนี้ บริบททางสังคมในประเทศอังกฤษก่อนหน้านี้เอง (ทศวรรษที่1940—1960) ก็ส่งผลต่อการพัฒนาสำนักวัฒนธรรมศึกษาด้วย ตัวอย่างเช่น การเริ่มทบทวนแนวคิดมาร์กซ์ (Economic Determinism) ของสาวกโลกทั้งใบ หลังการบุกฮังการีของรัสเซียปี 1956 การเกิดรัฐสวัสดิการหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (คนทั่วไปจึงเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น ผลคือเส้นแบ่งชนชั้นและวัฒนธรรมจึงเริ่มเลือนลาง) ประกอบกันนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวก็เกิดการรุกรานทางวัฒนธรรมจากฝั่งอเมริกา ทำให้อังกฤษเริ่มเปลี่ยนฐานะจากผู้ผลิตวัฒนธรรม เป็นผู้เสพวัฒนธรรม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ กระบวนทัศน์การศึกษาวรรณกรรมในอังกฤษจึงเปลี่ยนแปลงไป เกิดการเรียกร้องการศึกษาวรรณกรรมประชานิยมอย่างจริงจัง เป็นเหตุให้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ขยายเข้ามาสู่มิติทางวัฒนธรรม จนนำไปสู่ความล่มสลายของการนิยามวรรณกรรมแบบ แมทเธวอาร์โนลด์ (Mathew Arnold) ที่ว่า “วรรณกรรมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์เคยคิดและกระทำมา” ในท้ายที่สุด ซึ่งต่อมาในทศวรรษที่ 20 จะพบเห็นได้ว่า วรรณกรรมกลายเป็นเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ในวงวิชาการสายสังคมศาสตร์ และยังเป็นเครื่องมือสำหรับวิพากษ์วิจารณ์ หรือแสดงความไม่พอใจต่อระบบทุนนิยมสมัยใหม่ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. 2551: 636-643)

จากปรากฏการณ์ข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า สำนักวัฒนธรรมศึกษา ให้ความสนใจกับปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (Culture Practice) มากกว่าสนใจตัวผลผลิตทางวัฒนธรรมเฉยๆ (Culture Product) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะศึกษาว่าปฏิบัติการทางวัฒนธรรมนั้น เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจจากแหล่งต่างๆอย่างไร นอกจากนี้ ยังยกเลิกการแบ่งแยกวัฒนธรรมออกเป็นระดับสูง-ต่ำ และหันมาให้ความหมาย ที่โน้มเอียงไปในทางมานุษยวิทยา กล่าวคือ การหมายรวมเอาประสบการณ์ทุกอย่างในชีวิตมนุษย์ถือเป็นวัฒนธรรม และยกเลิกความหมายของวัฒนธรรมอย่างแบบคับแคบ มาสู่ความหมายที่กว้างขวาง กล่าวคือ ไม่ได้นิยามวัฒนธรรมในแง่ “ศีลธรรม” ซึ่งถือเป็นการ เลิกพูดว่าวัฒนธรรมนั้น ดีหรือเลว นั้นเอง (กาญจนา แก้วเทพ. 2554: 258-261)

สอดคล้องกับ วิลเลียมส์ (R. Williams) ที่ให้นิยาม “วัฒนธรรม” ว่า ไม่ใช่ผลงานสร้างสรรค์ของปัญญาชน หรือศิลปินเท่านั้น หากแต่เป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของทุกคนในสังคม และไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสากล” เพียงอย่างเดียว เนื่องจากในทุกสังคมล้วน มีชนชั้น มีกลุ่มย่อยๆ ดังนั้นคนในแต่ละกลุ่ม แต่ละชนชั้น จึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย (กาญจนา แก้วเทพ. 2554: 123-125 อ้างอิงจาก Williams)

แม้ว่าการให้ความหมายของวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างและหลากหลาย แต่ เบนเน็ต (Bennett) ได้รวบรวมให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มที่ศึกษาวัฒนธรรมได้แยกออกเป็น 2 แบบคือ กลุ่มที่เน้นด้านความคิด ความเข้าใจ (idea) กับกลุ่มที่เน้นด้านการปฏิบัติการทางสังคม (social practice) โดยร่องรอยของธรรมเนียมการแบ่งแยกดังกล่าวนี้ ในทางตะวันตกเกิดมาจากธรรมเนียมคิดแบบ เพลโต (Plato) ซึ่งแยกเอากาย-จิต สิ่งที่มีมองเห็น-สิ่งที่มีมองไม่เห็น ออกจากกัน และในระยะเริ่มแรกนั้น การศึกษาวัฒนธรรมจะชี้นำอยู่ในการศึกษาเรื่อง “ความคิดหรือสิ่งที่มีมองไม่เห็น” เป็นส่วนใหญ่

1. **กลุ่มแรก** ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความคิดและความเข้าใจ”นั้นให้เหตุผลว่าเพราะความคิดเป็นการไตร่ตรอง (reflection) และเป็นการให้ความหมาย (make sense) ต่อประสบการณ์ที่เป็นประสบการณ์ร่วมของคนในสังคมขณะนั้น

2. **กลุ่มที่สอง** ปฏิเสธการตีความของกลุ่มแรกที่เห็นว่า “วัฒนธรรมเป็นความคิดเห็น” ได้ตีความว่า “วัฒนธรรมเป็นลักษณะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคม” (social pactice) เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตทุกอย่าง มิใช่ “ความคิด” ที่คิดถึงวิถีชีวิตนั้น และไม่ใช่ปฏิบัติการของคนเพียงคนเดียวคนหนึ่ง หากแต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการต่างๆที่มีลักษณะซับซ้อน นั้นเอง

3. **กลุ่มที่สาม** มีตัวแทนความคิดคือ เบอร์เกอร์ (Berger) ที่สังกัดสำนักปรากฏการณ์นิยม (Phenomenologist) เขาได้ให้นิยาม “วัฒนธรรม” เอาไว้ว่าเป็น “องค์รวมทั้งหมดของผลิตผลมนุษย์” (Totally of man product) และสิ่งที่เป็นผลผลิตของมนุษย์นี้ เบอร์เกอร์เห็นว่ามีทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น วัตถุทางวัฒนธรรมของเบอร์เกอร์ จึงมี 2 อย่างคือ

3.1 บรรดาวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น (artifact) รวมทั้งการจัดระเบียบองค์การต่างๆ ส่วนนี้ Berger เรียกว่า เป็นภาควัตถุวิสัยของวัฒนธรรม (Objective side of culture)

3.2 อีกด้านหนึ่งคือ การนึกคิดไตร่ตรองของมนุษย์ที่มีรูปธรรมต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่เพียงแต่จะสร้างวัตถุเท่านั้น หากแต่มนุษย์ยังสร้างความคิดที่มีต่อวัตถุนั้นอีกด้วย ส่วนนี้เป็นภาคอัตวิสัยของวัฒนธรรม (Subjective side of culture)

โดยความแตกต่างระหว่าง เบอร์กเกอร์ (Berger) กับสองกลุ่มแรกก็คือ เน้นหนักตามแบบนักปรากฏการณ์นิยมที่ว่า “มนุษย์ลงมือทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่งเขาจะต้องมีการนึกคิดไตร่ตรอง ไม่ว่าจะเป็น การให้ความหมาย ความตั้งใจ การคาดการณ์ หรือการควบคุม ต่อกิจกรรมนั้นๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมจึงไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้” (กาญจนา แก้วเทพ. 2539: 166-168 อ้างอิงจาก Bennett) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย” ในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวัฒนธรรม ตามแบบของ เบอร์กเกอร์ (Berger) ซึ่งเน้นไปที่ลักษณะของวัฒนธรรมทั้ง 2 ด้านไปพร้อมๆกัน สิ่งที่ทำการศึกษาจึงมีทั้งส่วนที่เป็นนามธรรม (ความเชื่อต่างๆเรื่องผีปอบ) และส่วนที่เป็นรูปธรรม (พิธีกรรมและภาพยนตร์) เพื่อให้ได้ภาพรวมของวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ อย่างครบถ้วน นั่นเอง

2. แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

เรมอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) บุคลากรด้านวิชาการชาวอังกฤษคนสำคัญ ผู้ที่มีส่วนร่วมวางรากฐานให้กับสำนักวัฒนธรรมศึกษาแห่งอังกฤษ (The British Cultural Studies) ซึ่งสนใจศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมโดยเน้นที่วิธีการวิเคราะห์วัฒนธรรม เนื่องจาก วิลเลียมส์ ผลิตผลงานเขียนออกมาเป็นจำนวนมาก แนวคิดของเขาจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค ซึ่งยุคแรกงานเขียนของเขาได้รับอิทธิพลมาจาก เอฟ อาร์ ลีอาวิส (F.R. Leavis) ที่สนใจศึกษาวัฒนธรรมด้วยเกณฑ์สุนทรียะ ซึ่ง ลีอาวิส นิยามว่า วัฒนธรรมคือจุดสูงสุดของอารยธรรมมนุษยชาติ ทำให้การศึกษาวัฒนธรรมของ ลีอาวิส ถูกจำกัดอยู่แค่ในศิลปะชั้นสูง หรือวัฒนธรรมของคนชั้นสูงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ต่อมาวิลเลียมส์ จึงเริ่มวิเคราะห์วัฒนธรรมด้วยแนวทางวัฒนธรรมที่ต่างออกไป โดยกล่าวว่า ในยุคปัจจุบันไม่มีพื้นที่สำหรับวัฒนธรรมหรือศิลปะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอีกต่อไปแล้ว และได้ปฏิเสธแนวคิดของ ลีอาวิส ในขณะที่แบ่งวัฒนธรรมออกเป็นลำดับชั้น คือ วัฒนธรรมชั้นสูง วัฒนธรรมชั้นกลาง และวัฒนธรรมมวลชน โดยวิลเลียมส์ ได้ประมวลความหมายที่ใช้อยู่ในแวดวงวิชาการออกเป็น 3 ความหมายด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรมหมายถึงสภาวะที่สมบูรณ์ของมนุษย์อันมีลักษณะเป็นสากลทั่วไป เช่น คุณค่าต่างๆ ในศาสนาหรือความงามทางศิลปะอันเป็นอมตะ โดยการวิเคราะห์วัฒนธรรมจะทำเพื่อค้นหาความเป็นสากลเหล่านี้

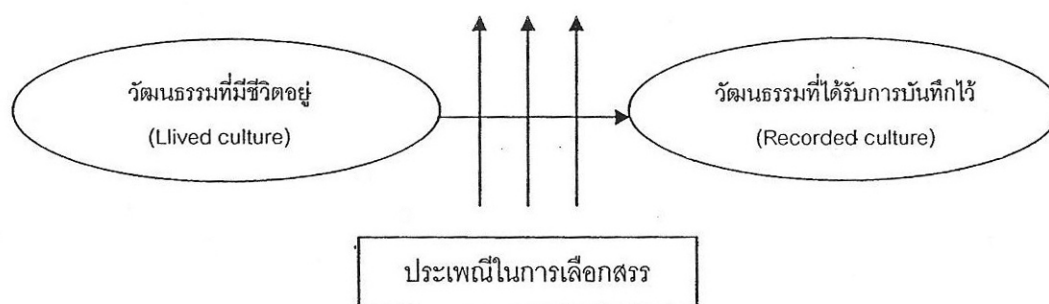
2. วัฒนธรรมในความหมายของสิ่งที่บันทึกเอาไว้อย่างเป็นเอกสารลายลักษณ์อักษร (Documentary record) ได้แก่ งานวรรณกรรมต่างๆ การวิเคราะห์วัฒนธรรมในความหมายนี้ก็เพื่อการวิพากษ์วิจารณ์ในแง่มุมต่างๆ เช่น สุนทรียะหรือหน้าที่ของวรรณกรรมต่อสังคม เป็นต้น

3. วัฒนธรรมในความหมายทางสังคม (Social definition of culture) ซึ่งเป็นความหมายของกลุ่มนักมานุษยวิทยาที่พิจารณาว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตทั้งมวลของมนุษย์ที่ได้แสดง ความหมายออกมาเป็นค่านิยมต่างๆ เช่น การถือเอาสุขภาพดีเป็นเป้าหมายชีวิตของคนรุ่นใหม่ เป็นต้น การวิเคราะห์วัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงต้องค้นหาความหมายและค่านิยมที่แฝงอยู่ทั้งในและนอกวิถีชีวิตของบุคคล เพื่อนำประกอบสร้างใหม่ (Reconstruction) (กาญจนา แก้วเทพ. 2544: 281 อ้างอิงจาก Williams)

โดยแนวคิดหลักที่โดดเด่นของ วิลเลียมส์ เกี่ยวกับวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Live Culture) หมายถึงวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่ช่วงเวลาหนึ่ง และในสถานที่หนึ่ง และเฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้น เท่านั้น จึงจะเข้าถึงหรือสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้

2. วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded Culture) หมายถึงบางส่วนเสี้ยวของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ในกลุ่มแรก และได้รับการสืบทอดต่อๆมาซึ่งวิลเลียมส์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย (Culture of The Selective Tradition) ที่จะทำหน้าที่คัดเลือกเฉพาะวัฒนธรรมบางอย่างให้ถูกผลิตซ้ำและมีชีวิตยืนยาวต่อไป โดยประเพณีการเลือกสรรที่ว่านี้ มักจะมีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่เบื้องหลังเสมอ เช่น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ชนชั้นหรือสุนทรียะ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. 2551: 663-664 อ้างอิงจาก Williams) จากแนวคิดของ วิลเลียมส์ ที่ได้กล่าวไปแล้วนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า ประเพณีในการเลือกสรร จะทำหน้าที่คัดเลือกวัฒนธรรมต่างๆทั้งเก่าและใหม่บางวัฒนธรรมเท่านั้น ให้ถูกผลิตซ้ำ เพื่อรับหลักประกัน ความยั่งยืนของวัฒนธรรมนั้นๆ มิให้ล้มหายตายจากไป คำถามก็คือ ใครเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกสรร และผลจากการเลือกสรร ทำให้เกิดอะไรตามมา นั่นเอง

ภาพประกอบ 1 แสดงแบบจำลองวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded culture)

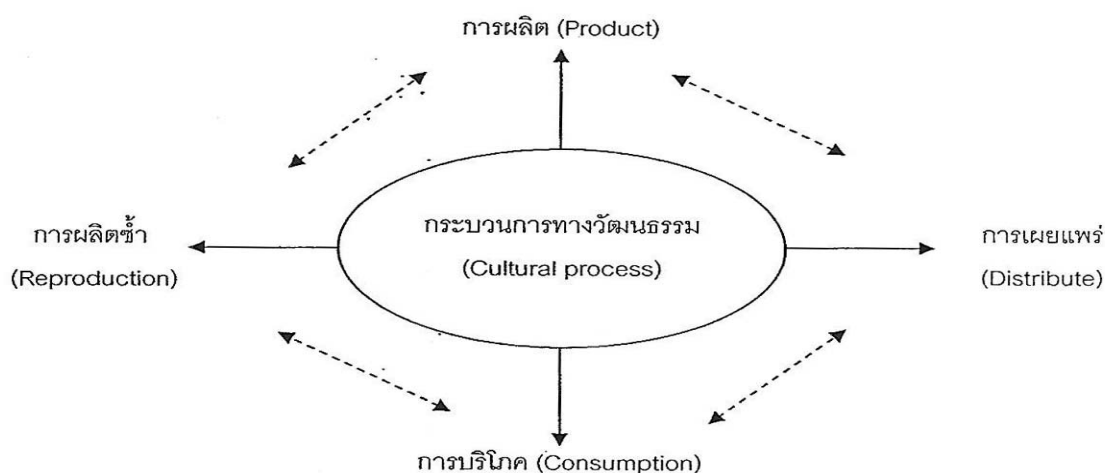
ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา. หน้า 664.

นอกจากนี้ Williams ยังอธิบายอีกว่าในกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแบบรูปธรรม (สิ่งที่จับต้องได้ เช่น สิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ) หรือวัฒนธรรมแบบนามธรรม (สิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ) ล้วนแล้วแต่ต้องการองค์ประกอบหรือปัจจัยเช่นเดียวกับการผลิตโดยทั่วไป กล่าวคือ จำเป็นต้องมีวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิต ระบบการแบ่งงานกันทำ วิธีการและขั้นตอนการผลิต ผู้ผลิต สถานที่ เวลา เป้าหมายของการผลิต และผลผลิตที่เกิดขึ้น นอกจากนั้น สภาวะแวดล้อมในขณะนั้นก็เข้ามามีส่วนกำหนดกระบวนการผลิตดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของการผลิตวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องใช้ต่างๆ สามารถเห็นการรวมตัวของปัจจัยและองค์ประกอบในการผลิตได้อย่างชัดเจน แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีของการผลิตวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคตินั้น ไม่สามารถมองเห็นปัจจัย และองค์ประกอบได้โดยง่าย เนื่องจากต้องมีการคัดเลือก และกลั่นกรอง เพื่อนำความรู้ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ดังเดิมมาผสมผสานให้สอดคล้อง จนเกิดเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมแบบใหม่ ซึ่งเหมาะกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน (ลัดดา จิตตคุตตานนท์. 2552: 35-36)

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) สามารถเกิดขึ้นได้จากสถาบันแวดล้อมตัวบุคคล เช่น ชุมชน ครอบครัว หรือสถาบันการศึกษา เป็นต้น แต่ในระยะยาวแล้วจะมีเพียงบางวัฒนธรรมเท่านั้น ที่จะมีชีวิตยืนยาวเพราะได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคำถามที่มีต่อกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural production and reproduction) ที่ว่านี้สามารถแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ

1. วัฒนธรรมหนึ่งๆ ถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร/ทำไม
2. วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่ออกไปได้อย่างไร/ทำไม
3. วัฒนธรรมนั้นๆ มีการบริโภคโดยผู้คนในสังคมหรือท้องถิ่นอย่างไร/ทำไม
4. วัฒนธรรมนั้นๆ ได้รับการผลิตซ้ำหรือสืบทอดต่อไปอย่างไร/ทำไม (สมสุข หินวิมาน.

2548: 405)

ภาพประกอบ 2 แสดงแบบจำลองกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา*. หน้า 675.

จากแนวคิดเรื่อง Production และ Reproduction ของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น จะถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ เพื่ออธิบายว่า “ความเชื่อเรื่อง ผีปอบในบริบทสังคมไทย” นั้น ถูกผลิตขึ้นมาอย่างไร ใครเป็นผู้มีอำนาจในการผลิตความเชื่อนี้ และผลประโยชน์เบื้องหลังของการผลิตซ้ำความเชื่อนี้คืออะไร รวมถึงการผลิตซ้ำของพิธีกรรมภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับผีปอบล้วนมีส่วนช่วยให้วัฒนธรรมทางความเชื่อเรื่องผีปอบสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งต่อเนื่องหรือไม่ นั่นเอง

3. แนวคิดเรื่องพิธีกรรม

ในการศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น วิคเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) ได้ให้คำจำกัดความของพิธีกรรมว่าเป็นฉากๆ หนึ่งของเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมการแสดงท่าทางและคำพูด รวมถึงวัตถุ/สัญลักษณ์ (Symbols) ที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่เฉพาะ และแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสิ่งซึ่งมีอยู่จริงที่ผิดธรรมชาติ หรือถูกบังคับให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของพิธี นอกจากนั้นยังเป็นพฤติกรรมที่มีรูปแบบตามที่กำหนดไว้ สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อเรื่องอำนาจและการกระทำที่ลึกลับ หรือมีความหมายซ่อนอยู่ โดยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทอร์เนอร์กล่าวว่า การแสดงเชิงพิธีกรรม (Ritual performance) เป็นการแสดงทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนภาพสังคมได้ทั้งในสังคมชนเผ่า (Tribal society) และในสังคมสมัยใหม่ (Modern society) (ลัดดา จิตตคุตตานนท์. 2552: 21-22; อ้างอิงจาก Victor Turner. n.d.)

ตามทัศนะของเทอร์เนอร์นั้น ขณะที่พิธีกรรมดำเนินไป จะเกิดช่วงเวลาพิเศษที่ผู้เข้าร่วมจะทำการเปลี่ยนผ่านตนเองเพื่อเข้าสู่สภาวะใหม่ที่แยกออกจากชีวิตปกติ เช่น การแสดงบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรม เป็นต้น และเมื่อการแสดงเสร็จสิ้น จะกลับเข้าสู่ชีวิตปกติตามโครงสร้างความเป็นจริงในสังคม ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นการตอบสนองความต้องการภายในจิตใจเพื่อต่อต้านโลกแห่งความเป็นจริงที่เผชิญอยู่ โดยสิ่งที่เผชิญอยู่นั้น มักเป็นความวิตกกังวลในชีวิต ด้วยเหตุนี้ เมื่อคนเรามีความคับข้องใจจะสื่อสารผ่านพิธีกรรมเพื่อย่อยความวิตกกังวลนั้น (ลัดดา จิตตคุตตานนท์. 2552: 22)

การเปลี่ยนผ่านตนเองเพื่อเข้าสู่สภาวะใหม่ในพิธีกรรมนี้เอง จะนำไปสู่ความเชื่อในอำนาจในการป้องกันรักษา รวมถึงอำนาจแห่งการลงโทษของเทพเจ้า ซึ่งเมื่อนำช่วงเวลาพิเศษที่แยกออกจากชีวิตปกติ มาจัดเป็นประเภทของพิธีกรรมจะจัดได้ 2 ลักษณะ คือ

1. พิธีกรรมแห่งการเลื่อนสถานภาพ (Ritual of status elevation) ผู้เข้าร่วมจะเลื่อนจากสถานภาพที่สูงขึ้นมักเป็น พิธีกรรมแห่งชีวิต เช่น การเกิด การตาย ฯลฯ
2. พิธีกรรมแห่งการแปรกลับสถานภาพ (Ritual of status transition) ผู้เข้าร่วมจะแสดงสถานภาพต่างไปจากสภาพปกติ มักเป็นพิธีกรรมในช่วงวงจรแห่งฤดูกาลหรือพิธีแห่งวิกฤติพิธีกรรมของสังคม เช่น เมื่อสังคมอดอยากจะเกิดโรคระบาด เป็นต้น (ลัดดา จิตตคุตตานนท์. 2552: 23)

โดยในการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพิธีกรรม กาญจนา แก้วเทพ อธิบายไว้ได้ดังนี้คือ

1. **ประเภทของพิธีกรรม** ในสาขาวิชามนุษยวิทยา มักจะแบ่งประเภทของพิธีกรรมออกเป็น พิธีกรรมในแต่ละช่วงของชีวิต (การเปลี่ยนผ่านจากเด็กสู่ผู้ใหญ่) พิธีกรรมของช่วงวิกฤต (เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย) พิธีกรรมการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคม หรือพิธีกรรมที่ทำอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง (เช่น การทำบุญ 12 เดือน) นอกจากนี้ โบค็อก (R. Bockock) ได้จำแนกพิธีกรรมทางศาสนาออกเป็นหมวดหมู่ย่อยๆ ดังนี้

1.1 Ritual of manipulation เป็นพิธีกรรมที่ต้องการท"สื่อสาร" กับอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อจะจัดการกับธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมการเอาตะไคร้มาปักลงดินเพื่อห้ามฝนตก หรือพิธีกรรมที่กระทำเพื่อเพิ่มโชคลาภ (rite of intensification) เช่น การบูชาเทพเจ้าของชาวประมงก่อนออกหาปลาเพื่อให้หาปลาได้มากๆ

1.2 Therapy and anti-therapy ritual เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการป้องกัน การรักษา เยียวยาหรือการเสริมความเข้มแข็งให้แก่สุขภาพอนามัย

1.3 Salvation ritual เป็นพิธีกรรมที่เปลี่ยนบุคลิกภาพของผู้เข้าร่วม เช่น การเข้าทรง พิธีลุยไฟในช่วงเทศกาลกินเจ เป็นต้น

1.4 Revitalization ritual เป็นพิธีกรรมที่ช่วยให้คนเกิดความอดทนต่อความตึงเครียดด้านต่างๆ เช่น พิธีบูชาเสด็จพ่อ ร.5

1.5 Worship ritual เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกซึ่งความเคารพรัก การบูชา การสำนึกถึงบุญคุณของเทพเจ้า หรือจิตวิญญาณต่างๆ เช่น พิธีไหว้ผีป่วน พิธีไหว้ครูหมอตายาย ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ. 2554: 65-66; อ้างจาก R Bockock. 1974)

1.6 Ritual of social control เป็นพิธีกรรมที่มีเป้าหมายสุดท้าย คือ การรักษากฎระเบียบของสังคม เช่น การแบ่งแยกเพศอย่างชัดเจน การแบ่งแยกฐานะ-วัย ฯลฯ ตัวอย่างเช่น rite of passage เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพิธีกรรมและบริบทที่เป็นจริง คือ โลกแห่งพิธีกรรม/โลกศักดิ์สิทธิ์ (Ritual world) กับ โลกแห่งชีวิตจริง / โลกสามัญ (Profane world) ซึ่งโลกทั้ง 2 นี้ มีความเชื่อมร้อย / จูกร่วม / ต่อโยงซึ่งกันและกัน โดยโลกแห่งพิธีกรรมก็คือ รูปแบบอุดมคติที่มนุษย์อยากให้มีในโลกแห่งความเป็นจริง หรือโลกแห่งพิธีกรรมทำหน้าที่ซ่อมแซม / สมานรอยร้าวที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ในภาคปฏิบัติการ เราจึงควรมีการสำรวจตรวจสอบว่า ในกรณีของสื่อพิธีกรรมที่เรากำลังทำงานอยู่ด้วยนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่าง “สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในโลกแห่งพิธีกรรม” กับ “บริบทของโลกแห่งความเป็นจริง” นั้นเป็นอย่างไร เช่นมีความเชื่อมต่อกันไหม หรือมีความขัดแย้งกัน หรือไม่มีความสัมพันธ์อันใดต่อกันเลย

3. การตรวจสอบสภาพของสื่อพิธีกรรม สามารถอาจแบ่งระดับได้ 5 ระดับดังนี้

3.1 สื่อพิธีกรรมอยู่ในสภาพแข็งแรงสมบูรณ์ดี สามารถจะนำเอามาใช้งานได้ทันที เช่น การรณรงค์เรื่องงดเหล้า เมาบุญหรือ

3.2 สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพข้างนอกเข้มแข็ง แต่ข้างในกลวงว่างเปล่า ได้แก่ สื่อพิธีกรรมที่มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ดูดีก็ยกเข้มแข็งดี แต่ว่าท่ามกลางความฟูฟองของรูปแบบนั้นคุณค่าเนื้อหาความหมายของตัวสื่อพิธีกรรมกลับมีอันเลอะเลือนหรือเลอะเทอะเลือนไปเลย

3.3 สื่อพิธีกรรมที่เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ เช่นการประกอบพิธีกรรมทำได้อย่างตกรุดหล่นๆ ผู้คนเข้าร่วมเริ่มจางหายไป บรรดาคุณลักษณะย่อยๆของพิธีกรรมเริ่มหดสั้นบ้าง เริ่มหดหายบ้าง

3.4 สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพ “มีแต่ทรงกับทรุด” ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมตักบาตรในโครงการ “ครอบครัวสุขสันต์ชวนกันทำบุญ” การตักบาตรเป็นประจำทุกวันนั้นเคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยในอดีต แต่ในปัจจุบันนี้พิธีกรรมนี้ค่อยๆลดหายไป โดยเฉพาะในเขตชุมชนเมืองเนื่องมาจากสภาพวิถีชีวิตแบบคนเมือง

3.5 สื่อพิธีกรรมที่อยู่ในสภาพรอวันตาย เป็นประเภทของสื่อพิธีกรรมที่แทบจะไม่ได้นำมากระทำแล้ว หรือมีผู้ประกอบพิธีกรรมได้เป็นคนสุดท้ายแล้ว เช่น พิธีโตะคริม จ.สงขลาที่ซึ่งเป็นรูปแบบการทรงตายาย ที่มีคณะผู้ทำโตะคริมได้เป็นคนสุดท้ายแล้ว

3.6 สื่อพิธีกรรมที่มรณกรรมไปแล้ว ตัวอย่างเช่น โครงการ “สืบสานประเพณีการทำขวัญข้าว” ที่ต.บางซ้าย จ.พระนครศรีอยุธยา ที่คนในชุมชนอายุตั้งแต่ 50 ปีลงมา ส่วนใหญ่ไม่ได้เคยเห็นประเพณีพิธีกรรมเรียกขวัญในหมู่บ้านตนเอง

4. ผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) สามารถดูได้จาก

4.1 ผู้ที่มาร่วมมีคุณสมบัติทางประชากรอย่างไรบ้าง

4.2 บทบาทของผู้ที่เข้าร่วมต่างๆ เช่น ผู้ประกอบพิธีกรรมมีใครบ้าง สวาก ผู้เข้าร่วมพิธีมีใครบ้าง พยานหรือผู้ที่มีสิทธิเข้าดูชมพิธีกรรมเป็นใคร คนนอกเป็นใคร เนื่องจากในบางพิธีกรรม จะอนุญาตให้แต่สวากหรือลูกหลานเท่านั้น ที่สามารถเข้าร่วมในทุกขั้นตอน ส่วนผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องก็จะมีฐานะเป็นคนนอก

4.3 หลักเกณฑ์ในการเข้าร่วม เช่น การคัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมในขั้นตอนต่างๆนั้น จะมีเหตุผล/หลักเกณฑ์การเข้าร่วม ตัวอย่างเช่น ผู้ที่จะประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญข้าวนั้น จะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรมมา มิใช่การสืบทอดทางสายเลือด

5. ระบบแบ่งงานกันทำ เนื่องจากสื่อพิธีกรรมมักเป็นสื่อที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยๆ มากมายหลายชนิด ดังนั้นจึงมีการจัดระบบการแบ่งงานกันทำอย่างแน่นอนตายตัว ว่าคนกลุ่มไหนจะต้องทำงานอะไร

6. ช่วงเวลา/กาละ วิธีการศึกษาเรื่อง “ช่วงเวลา/กาละ ของพิธีกรรม” อาจจะพิจารณาได้จาก ดูความต่อเนื่อง/สม่ำเสมอของพิธีกรรม ดูช่วงเวลาปกติ/ช่วงเวลาพิเศษในการจัดพิธีกรรม รวมถึงการศึกษาเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังช่วงเวลา เช่น พิธีสูขวัญข้าวใส่ฝู่นนา เป็นพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นในช่วงเวลาหลังจากเสร็จการทํานาแล้ว ดังนั้น เป้าหมายของพิธีกรรมก็คือ การระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ที่ได้ใช้งาน เช่น วัว ควาย หรือการระลึกถึงของแม่โพสพในข้าวที่หล่อเลี้ยงชีวิตเป็นต้น

7. พื้นที่ / สถานที่ / เทศะ ก็เช่นเดียวกับมิติเรื่องช่วงเวลา / กาละ ที่ผู้ดำเนินการเรื่องพิธีกรรมจะต้องศึกษาว่า การใช้พื้นที่ตกแต่ง สถานที่/เทศะนั้น จะต้องมีความเหมาะสมอย่างไรบ้าง มีความเหมาะสมเพียงใด จะต้องมีการตกแต่งสถานที่อย่างไร ใช้อุปกรณ์ / แสงสี / เสียงแบบไหน รวมทั้งเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการตกแต่งสถานที่นั้นคืออะไร

8. สิ่งของ/เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม มีประเด็นที่ต้องพิจารณา เช่น ประเภทและปริมาณของสิ่งของ ผู้จัดเตรียม ความเหมาะสม ค่าใช้จ่าย บทบาทของสิ่งของแต่ละอย่างในพิธีกรรม เป็นต้น

9. ขั้นตอนของการทำประกอบพิธีกรรม คือ ขั้นตอนจะทำพิธีกรรม (ขั้นการตระเตรียม) ขั้นประกอบพิธีกรรม และขั้นตอนหลังจากทำพิธีกรรมแล้ว

10. รูปแบบเนื้อหา-ความหมาย-คุณค่า ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่มองเห็นได้ ส่วนนี้เรียกว่า “รูปแบบ” (form) และส่วนที่มองไม่เห็น ส่วนนี้เรียกว่า “เนื้อหา (content)” โดยการประกอบพิธีกรรมไม่ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อ การสืบทอด รื้อฟื้น เผยแพร่ หรือส่งเสริม ก็ต้องทำให้ครบเครื่องทั้ง 2 ส่วน คือ ทั้งรูปแบบและเนื้อหา

11. อารมณ์/จังหวะ ในแวดวงวิชาการสาขาศาสนาการแสดง/การละคร/สุนทรียศาสตร์ จะพิจารณาว่า การประกอบสื่อพิธีกรรมนั้นเป็นประจักษ์ “การแสดงแบบหนึ่ง” (Ritual Theatre)

เนื่องจากมีองค์ประกอบของการแสดงอย่างครบครันคือ มีตัวละคร มีฉาก มีการกระทำ มีบทเจรจาที่มีดนตรีประกอบ มีแก่นเรื่อง ฯลฯ และเมื่อมีการประกอบพิธีกรรม ก็อาจถือได้ว่า “เป็นการแสดงประเภทหนึ่ง” ด้วยเหตุนี้ ในสื่อพิธีกรรมก็ย่อมคลุกเคล้าไปด้วยอารมณ์/ความรู้สึก ที่มีผลต่อจิตใจ และอารมณ์ของผู้เข้าร่วมเป็นอย่างยิ่ง

12. บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรม สามารถแบ่งได้ดังนี้

12.1 หน้าที่ระดมพลังชุมชน เช่น สื่อพิธีกรรมจุลกฐิน/กฐินแล่น ซึ่งต้องระดมแรงงานผู้คนอย่างมหาศาลและจะต้องทำทุกอย่างให้เสร็จภายในวันเดียว หากปีใดชุมชนไม่สามารถจัดงานจุลกฐินได้ ก็แปลว่าพลังสามัคคีของชุมชนเริ่มลดระดับต่ำลง

12.2 หน้าที่สืบทอดความเชื่อ เช่น พิธีกรรมพวงไหว้ผีปู่ย่า พวงรำผีไท้ หรือแข่งชื่อนามที่สืบทอดความเชื่อในผีบรรพบุรุษ หรือผีที่มีฤทธิ์เดชในการดลบันดาลเกี่ยวกับสุขภาพของผู้คน

12.3 หน้าที่ในการสร้างภราดรภาพ/เอกภาพ/ความสามัคคีเป็นปึกแผ่น ที่เป็นคุณค่าซึ่งมีอยู่ในแทบจะทุกพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมหล่อเทียนจากน้ำตาเทียนของจ.พิจิตร เป็นต้น

12.4 หน้าที่ในการสร้างพิธีกรรมการสืบทอดอัตลักษณ์/ตัวตน ตัวอย่างเช่น แม้ว่าชุมชนอื่นๆอาจจะมีการทอดกฐินและมีการร่ายรำ แต่ก็มีเฉพาะชาวส่วยที่บ้านยางตะพาย จ.พิจิตร เท่านั้นที่มีการ “รำตักได้” อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่นี้

12.5 หน้าที่ในการสร้างความอบอุ่น/ความมั่นคงทางจิตใจ ตัวอย่างในช่วงเวลาปกติก็เช่น พิธีกรรมการสวดสรภัญญะที่ช่วยให้ความมั่นคงมีสมาธิ หรือการบนบานศาลกล่าวในช่วงเวลาวิกฤติของชีวิต การเสี่ยงทายที่มักเป็นเสี่ยงหนึ่งของพิธีกรรม

12.6 หน้าที่ให้ความบันเทิง ในงานพิธีกรรมทั้งหลาย มักจะมีการแสดง การละเล่น เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้ความสนุกสนาน

12.7 หน้าที่ในการจัดระเบียบสังคม ตัวอย่างเช่น พิธีกินหมูล้างดินซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ลงโทษ (เชิงสัญลักษณ์) แก่ผู้หญิงที่ท้องก่อนแต่งงานเพื่อเป็นการปรามผู้หญิงคนอื่นในชุมชนให้ประพฤติตนอยู่ในร่องในรอย

12.8 หน้าที่ปลอบขวัญ/คลายกังวล ในช่วงเวลาที่ชีวิตของผู้คน/ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาหรือภาวะวิกฤติ เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย

12.9 หน้าที่ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น ในการจัดการกับสภาพแวดล้อม ตัวอย่างเช่น พิธีสืบทอดแม่น้ำเพื่อให้แนวทางการใช้ชีวิต อย่างรู้รักษาทรัพยากรน้ำ หรือการสืบทอดข้าวส่วยควาย เป็นต้น

12.10 หน้าที่เป็นยาสมานแผลชุมชน ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อมีคนจำนวนมากมาอยู่รวมกัน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ อำนาจ หรือเรื่องส่วนตัว และเมื่อเกิดรอยร้าวขึ้นในชุมชน บรรดาพิธีกรรมทั้งหลายก็มักจะมีคุณค่าในเรื่อง “การให้อภัย การให้อภัย เลิกแล้วต่อกัน” ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมจึงมีสรรพคุณที่ใช้สมานแผลรอยฉีกขาดของชุมชนได้

12.11 หน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วมกัน (Collective memory) ในทุกชุมชนที่มีอายุยาวนานหลายชั่วคน ชุมชนนั้นย่อมมีเรื่องราว มีประวัติศาสตร์ มีตำนานเกิดขึ้น และในวาระโอกาสที่การทำพิธีกรรมนี้เอง จะมีการเล่าเรื่องราวในอดีต ประวัติบุคคล หรือตำนาน ความเชื่อต่างๆ ของชุมชนให้ผู้ที่มาร่วมพิธีฟัง เรื่องราวที่เป็นความทรงจำร่วมกันนี้ จะทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างสรรค์หลายสิ่งหลายอย่าง เช่น การสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ร่วม (Collective identity) หรือเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ระหว่างคนหลายๆ รุ่น (ทั้งรุ่นที่ตายไปแล้วกับรุ่นที่ยังมีชีวิตอยู่) เป็นต้น

12.12 หน้าที่อบรมบ่มเพาะ ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญมากที่สุดหน้าที่หนึ่งของสื่อพิธีกรรมเพราะในทุกขั้นตอนของการทำพิธีกรรม เพราะในทุกขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น เมื่อวิเคราะห์ลงไปแล้วจะพบว่า ล้วนเป็นวิถีทางในการอบรมบ่มเพาะคนรุ่นหลังทั้งสิ้น เช่นการอบรมบ่มเพาะด้านทักษะ ได้แก่ การฝึกกรำรำ การฝึกทอผ้าปั่นด้าย ฯลฯ การอบรมบ่มเพาะด้านลักษณะนิสัย ได้แก่ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ บรรดาพิธีกรรมไหว้ครู หรือการเข้าทรง วิญญาณบรรพบุรุษ จึงมีการอบรมสั่งสอนจากวิญญาณครูบาอาจารย์หรือปู่ตายายเสมอ

12.13 หน้าที่แสดงความรู้สึกร่วมกัน เวลาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในชุมชนต้องพบกับเหตุการณ์ร้ายหรือดี ทุกคนในชุมชนก็จะรู้สึกประหนึ่งว่าตนเองได้พบกับเหตุการณ์นั้นไปด้วยกัน พิธีกรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นเวทีแสดงออกถึงความรู้สึกร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเหตุการณ์นั้นเป็นเหตุการณ์ร้ายๆ คนในชุมชนก็จะจัดให้มีพิธีกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถร่วมแสดงออกได้ เช่น งานตุ้มโฮมสอนขวัญที่จัดทำขึ้นเพื่อเรียกขวัญผู้ที่ประสบอุบัติเหตุ งานสืบชะตาซึ่งเป็นพิธีกรรมสำหรับผู้ป่วย เป็นต้น

12.14 หน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้ ในปัจจุบันเราอาจคุ้นเคยกับสถานที่เก็บภูมิปัญญา เช่น พิพิธภัณฑ์ แต่ในสมัยโบราณ พิธีกรรมนั่นเองจะทำหน้าที่เป็นห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตคอยจัดเก็บองค์ความรู้เรื่องต่างๆ ของชุมชนเอาไว้ ตัวอย่างเช่น องค์ความรู้เรื่องการทำผ้ากฐินถวายพระ (กาญจนา แก้วเทพ. 2554: 65-114)

จากแนวคิดเรื่องพิธีกรรมที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ทำให้เห็นว่าการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยนั้น” จะหลีกเลี่ยงการเข้าไปศึกษาพิธีกรรม “การจับปอบ” ไม่ได้ เนื่องจากวิธีการวิเคราะห์คุณลักษณะของพิธีกรรมการจับปอบนั้น จะสะท้อนทำหน้าที่หลายประการที่พิธีกรรมนี้ทำให้กับชุมชนและสังคม จึงเป็นการทำให้เห็นว่า “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย” มีการทำหน้าที่อย่างไร ในสังคมไทยปัจจุบันนั่นเอง

4. ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)

มิเชล ฟูโกต์ (M. Foucault) เป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่มีอิทธิพลทางความคิดอย่างมากในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 แนวคิดที่สำคัญที่สุดของฟูโกต์ คือเรื่องของ “อำนาจ” และ “ความรู้” รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 อย่างนี้ ที่ทำงานอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “การก่อรูปของวาทกรรม” (Discursive formation) โดยคำว่า “อำนาจ” ที่เป็นคำกุญแจของฟูโกต์นั้น เขาได้ให้นิยาม

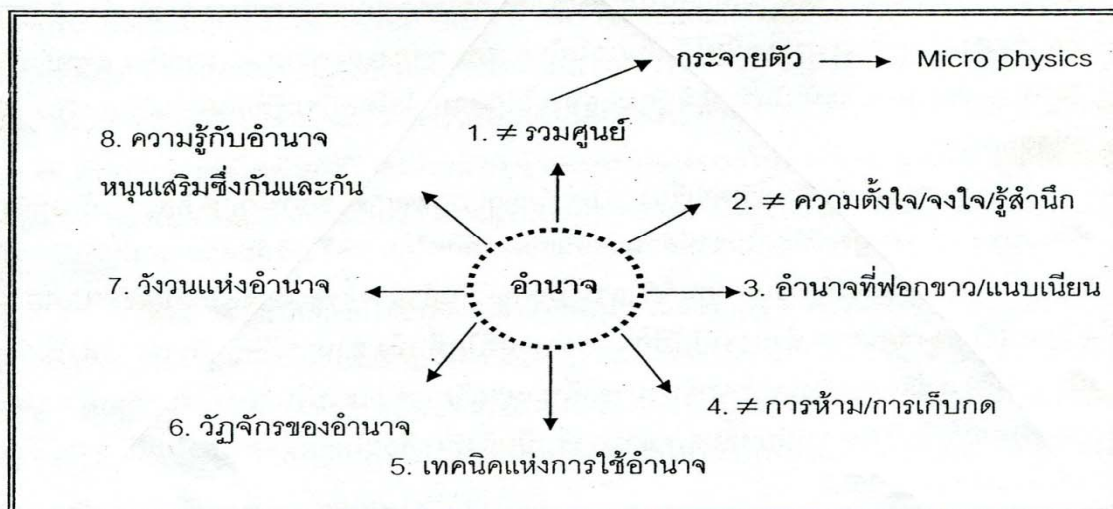
ว่า “อำนาจ” ไม่ใช่แรงที่ใช้บังคับ แต่ทว่าเป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แบบต่าง ๆ ซึ่งหน้าที่ของอำนาจก็คือ “การสร้างความจริง (Truth production) หรือความรู้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่คนมีอำนาจพูดจึงเป็นความจริงเสมอ ส่วนคำว่า “การก่อรูปทางวาทกรรม” นั้น หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้เขียนออกมาให้เห็น แต่สามารถจะกำหนดสิ่งที่จะถูกเขียน ถูกกระทำ แม้กระทั่งจะถูกคิดได้ ดังนั้น คนเราจึงสามารถจะพูด ทำ หรือคิดได้เท่าที่กฎเกณฑ์จะอนุญาตเท่านั้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง “ความรู้กับอำนาจ” นั้นฟูโกต์สรุปว่า “งานสร้างความรู้ เป็นอาวุธของอำนาจ” คนเราสามารถควบคุมตัวเอง และผู้อื่นได้ก็ด้วยการสร้างความรู้ขึ้นมา เช่น ปฏิบัติการที่บอกว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรจริง อะไรปลอม อะไรควรทำ อะไรควรละเว้น อะไรเป็นอะไร เป็นต้น ในการศึกษาเรื่อง “อำนาจ” นั้น ฟูโกต์ระบุว่า อำนาจไม่ใช่สมบัติของใคร หรือของชนชั้นใด แต่อำนาจเป็นเวทีของกลยุทธ์ เป็นสถานที่ของการพบกันระหว่างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่ากันของฝ่ายที่มีและฝ่ายที่ไม่มีอำนาจ ดังนั้น คำถามสำคัญที่ ฟูโกต์ สนใจก็คือ อำนาจนั้นกระทำการ (Exercise) ได้อย่างไร และผลที่เกิดขึ้นคืออะไร (กาญจนา แก้วเทพ. 2544: 120-122 อ้างอิงจาก M. Foucault)

ทั้งนี้จากหนังสือ “Discipline and Punish: Birth of the Prison” (1979) ฟูโกต์ได้นำเสนอ กลไกการทำงานของ “ระเบียบวินัย” (Discipline) ที่กระทำต่อร่างกายมนุษย์ในสถาบันการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (คุก) ด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ระเบียบวินัย (Discipline) ใช้ร่างกายเป็นต้นทุนเพื่อใช้อำนาจแสวงหาผลกำไร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกสถาบันเบ็ดเสร็จเด็ดขาด อาทิเช่น คุก อ้างสิทธิและความชอบธรรมในการใช้ระเบียบวินัยเป็นเครื่องมือสำคัญ ในอันที่จะแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมสัณยักโทษให้กลับตัวเป็นคนดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ แต่แท้จริงแล้วการกระทำดังกล่าวคือ เครื่องมือลงทัณฑ์ที่มีความสลับซับซ้อนและแสดงถึงชั้นเชิงของอำนาจการควบคุมมนุษย์ และฟูโกต์เห็นว่าการพัฒนาและฝึกฝนตนเอง เป็นการนำเอาแนวคิดเรื่องวินัยเข้ามาใช้ แทนที่ใช้อำนาจแบบทารุณโหดร้าย (อัญมณี ภัคดีมวลง. 2552: 12-13) ซึ่งในประเด็นนี้ สามารถเทียบเคียงกับเรื่องการจัดระเบียบทางสังคมกับ “ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ” เช่น การถูกเหยียดหยาม การไม่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย จึงเปรียบเสมือนคุก ที่บุคคลในชุมชนจัดไว้ให้คนที่เชื่อว่าเป็นผีปอบ นั่นเอง

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแนวคิดเรื่อง “อำนาจ” นั้น ถือเป็นแนวคิดหัวใจหลักของฟูโกต์ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นคุณลักษณะของ “อำนาจ” ตามทัศนะของฟูโกต์ได้จากภาพดังนี้

แสดงคุณลักษณะของอำนาจในทัศนะของฟูโกต์

ภาพประกอบ 3 แสดงคุณลักษณะของอำนาจในทัศนะของฟูโกต์

ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา*. หน้า 500.

1. **ลักษณะกระจายตัว** ฟูโกต์ระบุว่า อย่าไปมัวแต่สนใจจับตาดูแต่เพียงอำนาจที่มีลักษณะรวมศูนย์ที่เป็นระบบหรือที่แสดงตัวอย่างมีกฎเกณฑ์ มีสถาบันที่แน่ชัดรองรับ เช่น กฎหมาย อำนาจรัฐ อำนาจทุน/เงินอำนาจของกองทัพ-อาวุธ ฯลฯ แบบที่เรามักจะคุ้นเคยกัน แต่ควรจะสนใจอำนาจที่แผ่กระจายตัวไปจนถึงปลายทางของระบบเหล่านั้น หรือกล่าวให้ชัดเจนกว่านั้นก็คือ อำนาจนั้นมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมทุกชนิดเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วย ด้วยเหตุนี้พวกเราทุกคนจึงไม่มีใครหลีกเลี่ยงเรื่องอำนาจได้ หากไม่ใช่ผู้ใช้อำนาจก็ต้องเป็นผู้ถูกใช้อำนาจ

ฟูโกต์เห็นว่าอำนาจมีลักษณะกระจายตัวอยู่เต็มสังคมไปหมดที่เขาเรียกว่า *Micro physics of power* มีลักษณะเป็นอนุภาคเล็กๆ และเกาะเกี่ยว ข้องแหวะอยู่กับชีวิตมนุษย์มากเสียยิ่งกว่ากฎหมาย ดังนั้นในทัศนะของฟูโกต์ อำนาจจึงมิได้เป็นหนึ่งเดียวของรัฐหรือชนชั้นใด แต่อำนาจเป็นเครื่องมือที่โยนโยไปทั่วแบบไร้เอกภาพ

2. **อำนาจมิได้เกิดมาจากความตั้งใจ/ความจงใจ** ฟูโกต์เห็นว่า เราไม่น่าจะให้ความสนใจกับ “ผู้ใช้อำนาจ แต่ควรสนใจตัวอำนาจที่อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เช่น เมื่อศึกษาอำนาจของกล้องถ่ายภาพ เราจึงไม่จำเป็นต้องศึกษาว่า “ใครเป็นคนถ่าย” แต่ควรดู ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายกับผู้ถูกถ่าย อำนาจที่แสดงออกและเกิดขึ้นอยู่เสมอโดยไม่ต้องตระหนักรู้หรือจงใจ แต่สามารถก่อให้เกิดผลกระทบคือการบงการควบคุมได้ เช่น ใครก็ตามที่เป็นผู้ถ่ายภาพก็สามารถที่จะ

ควบคุมภาพที่ออกมาได้ หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้วิเคราะห์ไม่ควรที่มัวแต่จะสนใจที่เหตุที่มาของอำนาจ แต่ควรสนใจ การกระทำและผลของอำนาจนั้น

3. อำนาจในสังคมสมัยใหม่เป็นอำนาจที่ฟอกขาว/แนบเนียนจนอาจจะไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการใช้อำนาจ ตัวอย่างเช่น ในชีวิตประจำวันที่เป็นไปอย่างปกติก็เช่น เมื่อเราไปถึงโรงพยาบาล เราก็จะถูกอำนาจเปลี่ยน “ชื่อเฉพาะ” ให้กลายเป็น “คนไข้หมายเลข” เมื่อพบกับหมอที่สวมเสื้อกาวน์และนางพยาบาลที่สวมชุดขาว หมอและพยาบาลก็จะมีอำนาจที่จะสั่งให้เราในฐานะคนไข้ ทำตามทุกอย่างโดยไม่ต้องถาม ไม่ต้องโต้แย้ง ไม่ต้องสงสัยเลย ทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ระบอบแห่งการปฏิบัติการ (regime of practice) ที่คนไข้แทบจะรู้สึกเลยว่าเป็นปฏิบัติการแห่งการใช้อำนาจที่ได้ฟอกขาวอย่างแนบเนียนแล้วนั่นเอง ซึ่งเรื่องนี้สามารถเทียบเคียงได้กับ การที่บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” เมื่อถูกขังไว้ไปยังหมู่บ้านรักษาปอบแล้ว แม้ตนเองไม่เคยเชื่อเรื่องปอบเลย ก็ยังต้องเข้าพิธีร่วมรักษาโดยมิได้โต้แย้งใดๆ เป็นต้น

4. อำนาจมีผลที่เป็นด้านที่ผลิต (produce) และสร้าง (create) เช่น อำนาจสร้างความรู้และวาทกรรมต่างๆ จนกลายเป็นอารยธรรมของมนุษย์ ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือเรื่องเพศ ที่มีการผลิตและสร้างเรื่องราวต่างๆ มากมายเกี่ยวกับเพศขึ้นมาแพร่กระจายในหน้าสื่อมวลชนทุกหนทุกแห่ง

5. เทคนิคแห่งการใช้อำนาจ ในการศึกษาช่วงเปลี่ยนผ่านจากสังคมโบราณมาสู่สังคมสมัยใหม่ในโลกตะวันตก ฟูก็อดพบว่าตัวอย่างเทคนิคสำคัญที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของอำนาจคือการแบ่งแยก (Division) และการกีดกัน (exclusion) เช่น การแบ่งแยกคนจิตวิปลาสออกจากคนปกติ แบ่งแยกอาชญากรออกจากพลเมืองดีแบ่งแยกเพศวิถี (sexuality) ออกจากเพศวิถีที่ถูกต้อง/กล่าวอย่างสั้นๆ ก็คือ มีการสถาปนาบรรทัดฐานบางอย่างขึ้นมา แล้วจับทุกสิ่งทุกอย่างไปวางเทียบกับบรรทัดฐาน หากสิ่งใดที่ไม่เข้ากับบรรทัดฐาน ก็จะจับแยกออกไปควบคุม คมขัง กักกัน ภายใต้ข้ออ้างที่ว่าเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้กลับคืนเข้าสู่ภาวะปกติ ซึ่งในประเด็นนี้ เราสามารถเห็นได้จากการถูกขังไว้ของกลุ่มบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ (บ้านนาสาวนาน) เป็นต้น

6. วัฏจักรของอำนาจ ฟูก็อดเห็นว่าวิถีทางของอำนาจนั้นก็เหมือนกับว่าทกรรมกล่าวคืออำนาจทุกชนิดเริ่มต้นด้วยการมีที่มา เช่น จากรัฐ จากทุน จากอาวุธ เป็นต้นแต่เมื่อกระบวนการของมันดำเนินไปถึงจุดหนึ่ง อำนาจก็กลายเป็นสิ่งนิรันดรม ไม่มีใครเป็นเจ้าของมันอย่างแท้จริง จากเดิมที่กระแสนอำนาจจะไหลมาในทิศทางเดียว แต่ต่อจากนั้นมันก็จะไหลวนเวียนไปในทุกทิศทุกทาง อย่างไม่มีหัวไม่มีหาง อำนาจจึงกลายเป็นเหมือนโครงสร้างอย่างหนึ่งที่เปิดประตูให้ผู้คนอันหลากหลายเข้าไปสวมบทบาท เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำวนเวียนสลับกันไป ซึ่งในประเด็นนี้ เราสามารถเห็นได้จาก บุคลธรรมดา (ผู้ที่ไม่ได้เป็นพระหรือหมอธรรม) ก็สามารถเป็นผู้ไล่ปอบได้ในบางกรณี เป็นต้น

7. วัฏวนแห่งอำนาจ ฟูก็อดเสนอว่า อย่าไปคิดว่าอำนาจเป็นปรากฏการณ์อันเกิดจากการครอบงำของบุคคลหรือฝ่ายหนึ่งเหนือผู้อื่น/อีกฝ่ายหนึ่ง เหตุก็เพราะอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่มีอาจแยกแยะได้อย่างเด็ดขาด/หยุดนิ่ง/ตายตัวได้ว่า ใครมีมากกว่าหรือน้อยกว่า ใครเป็นฝ่ายใช้หรือใครเป็นฝ่าย

ถูกใช้อ่านจนอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ พวกเราทั้งมวลจึงล้วนแหวกว่ายอยู่ในกระแสวังวนแห่งอำนาจทั้งสิ้น ไม่ในฐานะใดก็ในฐานะหนึ่งเสมอ

8. ความรู้กับอำนาจต่างหนุนเสริมซึ่งกันและกัน พูโกต์ให้ข้อสรุปว่าความรู้ไม่เคยแยกตัวออกจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจครอบงำกัน พูโกต์ได้ปฏิเสธการให้นิยามความรู้แบบที่เคยมี ๆ กันมาและสรุปอย่างชัดเจนว่า ความรู้ก็คือสิ่งที่ผู้มีอำนาจกำหนดว่าเป็นความรู้ ดังนั้นความมุ่งมั่น/ความใฝ่รู้/ความปรารถนาในความรู้ของมนุษย์อาจจะมิได้แสดงถึงความก้าวหน้าแต่อย่างใด แต่อาจจะบ่งสะท้อนถึงความปรารถนาในอำนาจที่เพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับการเคลื่อนที่ของประวัติศาสตร์ก็มีใช้เส้นทางเดินจากความป่าเถื่อนไปสู่ความมีเหตุผล แต่เป็นเพียงการก้าวออกจากการครอบงำจากระบอบความรู้หนึ่งไปสู่การครอบงำโดยระบอบความรู้อีกระบอบหนึ่ง เช่น จากการครอบงำโดยความรู้แบบไสยศาสตร์ สู่การครอบงำโดยความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. 2551: 500-501)

ด้วยเหตุนี้ ตามทฤษฎีเรื่องอำนาจของฟูโกต์ จึงสามารถนำมาใช้กับวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชนคนอีสาน” ซึ่งแสดงออกผ่านกระบวนการสร้างวาทกรรม “การกล่าวหา” บุคคลผู้ไม่เป็นที่ต้องประสงค์ของชุมชน ซึ่งวาทกรรมที่ว่านี้ได้กลายเป็นความรู้เรื่อง “ผีปอบ” และถูกใช้อำนาจผ่านพิธีกรรมการไล่ผีปอบในชุมชนคนอีสาน ซึ่งทั้งหมดก็คือ วัฏจักรของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” นั่นเอง

5. แนวคิดการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่อง (Narration) เป็นการสื่อสารที่ถือกำเนิดมาพร้อมกับสังคมมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์นั้นใช้การเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร นอกจากการใช้เสียงและการใช้ภาษาแล้ว รูปภาพก็สามารถเล่าเรื่องหรือสื่อความหมายได้เช่นเดียวกัน Bordwell นักวิชาการภาพยนตร์ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ว่า คือ ห่วงโซ่ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กันด้วยเหตุและผลในช่วงเวลาหนึ่ง โดยการเล่าเรื่องเริ่มต้นขึ้นด้วยสถานการณ์หนึ่งๆ และเกิดความเปลี่ยนแปลงด้วยรูปแบบของเหตุและผล และในที่สุดมีสถานการณ์ใหม่เกิดขึ้นจนนำไปสู่ตอนจบของการเล่าเรื่อง (อัญมณี ภักดีมวชน, 2552: 22; อ้างอิงจาก Bordwell. 2001)

Giannetti ได้แบ่งวิธีการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง ออกเป็น 7 มุมคือ โครงเรื่อง แก่นความคิด ความขัดแย้ง ตัวละคร ฉาก สัญลักษณ์พิเศษ และมุมมองการเล่าเรื่อง (สุเมธ โพธิ์โสภณ. 2551: 18; อ้างอิงจาก. Giannetti) โดยในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง (Plot) คือ ลักษณะชุดของเหตุการณ์ทั้งหมดในเรื่องที่เรียงร้อยกัน และดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ โดยรวบรวมจากปฏิกิริยาตัวละคร และเรื่องราวมากมายจากความขัดแย้งรวมทั้งบทสรุปจบยอด

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 นักปราชญ์ชาวเยอรมันชื่อ Freytag ได้สร้าง classical paradigm ของเรื่องบันเทิงคดี (Fiction) มีลำดับเหตุการณ์แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1.1 การเริ่มเรื่อง (Exposition) การเริ่มเรื่องเป็นการชักจูงความสนใจให้ติดตามเรื่องราว มีการแนะนำตัวละคร แนะนำฉาก หรือสถานที่ อาจมีการเปิดประเด็นปัญหา หรือปมขัดแย้งเพื่อให้เรื่องชวนติดตาม การเริ่มเรื่องไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับเหตุการณ์ โดยอาจเริ่มมองจากตอนกลางเรื่อง หรือเล่าย้อนจากตอนท้ายเรื่องไปถึงต้นเรื่องก็ได้

1.2 การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising action) คือ การที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสมเหตุสมผล ปมปัญหา หรือข้อขัดแย้งที่เริ่มทวีความเข้มข้นเรื่อยๆ ตัวละครอาจมีความลำบากใจ และสถานการณ์ก็อยู่ในช่วงยุ่งยาก

1.3 ภาวะวิกฤติ (Climax) หรือจุดสุดยอด จะเกิดขึ้นเมื่อเรื่องราวกำลังถึงจุดแตกหัก และตัวละครอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ

1.4 ภาวะคลี่คลาย (Falling action) คือ สภาพหลังจากที่จุดวิกฤติได้ผ่านพ้นไปแล้ว เงื่อนงำ และประเด็นปัญหาได้รับการเปิดเผย หรือข้อขัดแย้งได้รับการขจัดออกไป

1.5 การยุติเรื่องราว (Ending) คือ การสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด การจบอาจหมายถึงความสูญเสีย อาจจบแบบความสุข หรือทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิด เป็นต้น (สุเมธ โพธิ์โสภณ. 2551: 18; อ้างอิงจาก Freytag. n.d.)

2. แก่นความคิด (Theme) คือ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเล่าเรื่อง เพื่อให้มีความเข้าใจถึงความคิดหลักของผู้เล่าเรื่องที่ต้องการนำเสนอ โดยแก่นความคิดที่ได้รับความนิยม และพบได้บ่อยๆ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ ศีลธรรมหรือบรรทัดฐานมนุษย์ ความดี-ความเลว ความรัก-ความเกลียด ความเสียสละ เป็นต้น ซึ่งแก่นความคิดยังสามารถสามารถแบ่งย่อยลงไปเป็นรายละเอียด เป็นความคิดย่อยในการสนับสนุนความคิดหลัก โดยความคิดย่อยทั้งหมดจะมีลักษณะร่วมกันบางประการ หรือเดินไปในทิศทางเดียวกันทั้งสิ้น ดังนั้นการพิจารณาแก่นความคิดใดๆ การแยกย่อยความคิดปลีกย่อยจะสามารถทำให้เราเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนขึ้น (หฤทัยรัตน์ ศรีจันทร์ขำ. 2558: 36)

3. ตัวละคร (Character) คือ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องราวในเรื่องเล่า และเป็นผู้กระทำการใดๆ ให้เรื่องคลี่คลาย หรือพูดได้อีกแง่คือ ผู้ที่ทำให้เรื่องดำเนินต่อไปได้ ตัวละครจะต้องมีองค์ประกอบ 2 ส่วนเสมอ นั่นก็คือ ส่วนที่เป็นความคิด (Concept) และส่วนที่เป็นการกระทำ (Presentation) โดยตัวละครมักเป็นผู้ที่มีปมขัดแย้ง เป็นผู้ที่ยพยายามเปลี่ยนแปลงสถานะ หรือคุณค่าของตน เป็นผู้ที่ต้องตัดสินใจสำคัญในจุดวิกฤติของเรื่อง ดังนั้น ตัวละคร จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเล่าเรื่องที่ขาดไม่ได้

Propp นักวิชาการด้านนิทานพื้นบ้านชาวรัสเซีย ได้แบ่งประเภทตัวละครที่พบในนิทานพื้นบ้านรัสเซียเป็น 7 แบบคือ

Villain (ตัวร้าย) เป็นผู้ที่ต้องสู้ หรือขัดขวางวีรบุรุษไม่ให้ประสบความสำเร็จ

Donor (ผู้บริจาค) เป็นคนให้ของวิเศษ (magic agent) กับวีรบุรุษ

Helper (ผู้ช่วย) เป็นผู้ช่วยของวีรบุรุษ

Princess (เจ้าหญิง) เป็นคนที่วีรบุรุษต้องตามหา

Her Father (บิดาของนาง) เป็นผู้มอบหมายงานที่ยากลำบาก

Dispatcher (ผู้ส่งตัว) เป็นผู้ส่งวีรบุรุษไปทำภารกิจ

Hero (วีรบุรุษ) ค้นหาอะไรบางอย่าง หรือสู้กับตัวร้าย

False Hero (วีรบุรุษจอมปลอม) เป็นผู้อ้างว่าตนเองเป็นวีรบุรุษ แต่ภายหลังก็จะถูก

เปิดเผยโฉมหน้าที่แท้จริง (สุมะธ โพธิ์โสภณ. 2551: 18; อ้างอิงจาก. Propp. n.d.)

4. ความขัดแย้ง (Conflict) คือ องค์ประกอบอย่างหนึ่งของโครงเรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากความขัดแย้งของตัวละคร โดยแท้จริงแล้ว “เรื่องเล่า” ก็คือ “การสานเรื่องราวบนความขัดแย้ง” ซึ่งถือเป็นหัวใจของภาพยนตร์ โดยความขัดแย้งจะสร้างปมปัญหาและนำไปสู่หนทางแก้ปัญหา ความขัดแย้งที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้นสามารถมีปมขัดแย้งได้มากกว่าประเด็นเดียวซึ่งปมของความขัดแย้งนี้ สามารถจำแนกได้ตามประเภท ดังนี้

4.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน คือการที่ตัวละครทั้ง 2 ฝ่ายไม่ลงรอยกัน แต่ละฝ่ายต่อต้านกัน หรือพยายามทำลายล้างกัน เช่น การทำระหว่างทหาร 2 ฝ่าย เป็นต้น

4.2 ความขัดแย้งภายในจิตใจ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน ตัวละครจะมีความสับสน หรือยุ่งยากลำบากใจในการตัดสินใจเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้คิดเอาไว้ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจที่ต้องเลือกกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เช่น ศีลธรรมกับอารมณ์ใคร่ที่ปรารถนา เป็นต้น

4.3 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ คือ การที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย เช่น ขวานากับภัยแล้ง เป็นต้น

4.4 ความขัดแย้งกับมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ชุมชนกับผีปอบ เป็นต้น (หฤทัยรัตน์ ศรีจันทร์ขำ. 2558: 37-38)

5. ฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการเล่าเรื่องทุกประเภท ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องเล่าคือการถ่ายทอดเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน และเพราะเหตุการณ์ต่างๆเกิดขึ้นโดยปราศจากสถานที่ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ฉากจึงมีความสำคัญเพราะเป็นสถานที่รองรับเหตุการณ์ต่างๆของเรื่อง นอกจากนี้ฉากยังมีความสำคัญในแง่ที่สามารถบอกความหมายบางอย่างของเรื่อง มีอิทธิพลต่อความคิด หรือการกระทำของตัวละครได้อีกด้วย ในการทำการศึกษาและวิเคราะห์ฉากนั้น ธัญญา สังขพันธานนท์สรุปประเภทของฉากในเรื่องเล่าไว้ 5 ประเภทดังต่อไปนี้

5.1 ฉากที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ สภาพธรรมชาติที่แวดล้อมแวดล้อมตัวละคร เช่น ทิวทัศน์ทะเล ภูเขา ป่าเปลี่ยว ฯลฯ

5.2 ฉากเป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ อาคารบ้านเรือน หรือวัตถุเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นแวดล้อมแวดล้อมตัวละคร

5.3 ฉากเป็นช่วงเวลา หรือยุคสมัย ได้แก่ ยุคสมัย หรือช่วงเวลาตามท้องเรื่อง

5.4 ฉากที่ดำเนินชีวิตของตัวละคร หมายถึง สภาพแบบแผน หรือกิจวัตรประจำวัน ของ ตัวละคร ของชุมชน ท้องถิ่น หรือสังคมที่ตัวละครอาศัยอยู่

5.5 ฉากที่สภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม คือ สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ อาทิเช่น ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี หรือศีลธรรม เป็นต้น (ธัญญา สังขพันธา. 2539: 191-193)

6. สัญลักษณ์พิเศษ (Symbols) ลักษณะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์มักจะมีการใช้ สัญลักษณ์พิเศษเพื่อสื่อความหมายอยู่เสมอ สำหรับสัญลักษณ์พิเศษในภาพยนตร์ที่ใช้ในการสื่อความหมายนั้นประกอบไปด้วย สัญลักษณ์ทางภาพ และสัญลักษณ์ทางเสียง

6.1 สัญลักษณ์ทางภาพ คือ องค์ประกอบของภาพยนตร์ที่ถูกนำเสนอซ้ำๆ อาจเป็น วัตถุ สถานที่ หรือสิ่งมีชีวิตเช่น สัตว์ หรือ บุคคล สัญลักษณ์อาจเป็นภาพเดี่ยว หรือกลุ่มของภาพที่เกิดจากการตัดต่อ อย่างการลำดับภาพก็สามารถใช้ในการสื่อความหมายพิเศษได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ท่าหยิบมือ (ของปอบหยิบ)

6.2 สัญลักษณ์ทางเสียง คือ เสียงต่างๆ ที่ถูกใช้เพื่อแสดงความหมายอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความหมาย หรือเพื่อแสดงวัตถุประสงค์ของตัวละคร ไม่ใช่เพื่อสร้างอารมณ์ร่วมกับตัวละคร และเรื่องราวของภาพยนตร์ (สุเมธ โพธิ์โสภณ. 2551: 22)

7. มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view) คือ การมองเหตุการณ์ และการเข้าใจ พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง หรือหมายถึง การที่ผู้เล่าเรื่องมอง เหตุการณ์จากวงในใกล้ชิด หรือจากวงนอกในระยะห่างๆ ซึ่งมุมมองการเล่าเรื่องจะมีผลต่อ ความรู้สึก และมีผลต่อการชักจูงอารมณ์ของผู้เสพเรื่องเล่า โดย Giannetti ได้แบ่งมุมมองการเล่า เรื่องของภาพยนตร์ไว้ 4 ประเภท คือ

7.1 เล่าเรื่องจากจุดยืนบุคคลที่หนึ่ง (The First-- Person Narrator) คือ การที่ตัวละคร ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องเอง ข้อสังเกตในการเล่าเรื่องนี้คือ ตัวละครหลักเป็นผู้เล่าเองทำให้ ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ แต่มีข้อเสียตรงเป็นการเล่าเรื่องที่อาจมีอคติปนอยู่ด้วยการเล่าเรื่องจุดยืนใน บุคคลที่หนึ่งพบได้บ่อยในภาพยนตร์นักสืบและภาพยนตร์อัตชีวประวัติ

7.2 เล่าเรื่องจากบุคคลที่สาม (The Third- Person Narrator) คือการที่ผู้เล่ากล่าวถึงตัว ละครอื่น ที่ตัวเองพบเห็นหรือเกี่ยวพันด้วย จุดเน้นของเรื่องทั้งหมดไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้เล่า

7.3 การเล่าเรื่องจากจุดยืนที่เป็นกลาง (The Objective Narrator) เป็นมุมมองที่ผู้สร้าง พยายามทำให้เกิดความเป็นกลาง ปราศจากอคติในการนำเสนอ เป็นการเล่าเรื่องที่ไม่สามารถเข้าถึง อารมณ์ของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากการเล่าเรื่องจากวงนอก เป็นการสังเกตหรือรายงาน เหตุการณ์โดยให้ผู้ชมตัดสินใจเรื่องราวเอง ผู้สร้างจึงมักไม่ใช้กล้องมุมสูง หรือใช้ฟิลเลอร์เพื่อปรุงแต่ง รูปภาพ เนื่องจากทำให้ภาพยนตร์ขาดความสมจริง การเล่าเรื่องชนิดนี้พบบ่อยในภาพยนตร์ข่าว สารคดี รวมทั้งภาพยนตร์แนวสมจริง

7.4 การเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator) คือ การเล่าเรื่องที่ไม่มีข้อจำกัด สามารถหยั่งจิตใจของตัวละครทุกตัว สามารถย้ายเหตุการณ์ สถานที่ และข้ามพ้นข้อจำกัดด้านเวลา สามารถย้อนอดีต ก้าวไปในอนาคต และสามารถสำรวจความคิดฝันของตัวละครได้อย่างไร้ขอบเขต การเล่าเรื่องชนิดนี้เป็นการเล่าเรื่องที่ภาพยนตร์ใช้บ่อยที่สุด (हत्यรัตน์ ศรีจันทร์ขำ. 2558: 37; อ้างอิงจาก Giannetti. n.d.)

จากแนวคิดเรื่องการผลิตภาพยนตร์ และแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง ที่กล่าวไปข้างต้นนี้ สามารถนำมาใช้กับวิเคราะห์ “ตัวบท” ซึ่งเป็นข้อมูลในส่วนของภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ” โดยเก็บรวบรวมการประกอบสร้างความหมายของ “ผีปอบ” ผ่านโครงเรื่อง แก่นความคิด ความขัดแย้ง ลักษณะของตัวละครต่างๆ มาก สัญลักษณ์ต่างๆ และมุมมองการเล่าเรื่อง เป็นต้น

6. แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation)

ในยุคปัจจุบัน ที่สื่อเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้น ผู้คนในยุคนี้สามารถรับรู้ความหมายต่างๆ รอบตัวผ่าน “ภาพตัวแทน” จากสื่อมวลชน ซึ่งครอบคลุมไปตั้งแต่เรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ สังคมหรือแม้กระทั่งเรื่องส่วนตัว โดยการรับรู้ภาพตัวแทนที่ว่านี้ สื่อจะเป็นผู้ประกอบสร้างความจริงชนิดต่างๆ ขึ้น อาทิเช่น ความชอบธรรมในการรุกรานมุสลิมหัวรุนแรง ความชอบธรรมในการข่มขืน (พระเอกละคร) รวมถึงการนำเสนอเรื่องสุขภาพที่ดีไปรวมกับความงามของร่างกาย เป็นต้น โดยความเป็นจริงต่างๆ ที่สื่อสร้างขึ้นนี้ เมื่อถึงขั้นการรับรู้และตีความ ก็จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล บริบทต่างๆ ที่สื่อได้แพร่กระจาย โดยในเรื่องภาพตัวแทนนี้ สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) มองว่า “ภาพตัวแทน” มีการทำงานคล้ายระบบของภาษา ที่ทำหน้าที่อธิบาย หรือสื่อความหมายของสิ่งๆ หนึ่งไปยังบุคคลอื่นๆ ได้ และได้อธิบายเพิ่มเติมด้วยว่า การทำงานของภาพตัวแทนนั้น มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงกันของภาษา (Language) ความหมาย (meaning) ระบบคิด (concept) และอำนาจ (Power) นั่นเอง (ธารง จิตตะประสาทะ. 2553: 24; อ้างอิงจาก Hall. n.d.)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพตัวแทนจะมีการทำงานคล้ายกับการทำงานของภาษา แต่ก็ยังมีความต่างอยู่บางประการเช่นกัน กล่าวคือ ภาพตัวแทนนั้นจะทำการคัดเลือกเพียงบางส่วนของความเป็นจริงออกมา ดัดแปลง และตกแต่งให้โดดเด่นขึ้น รวมถึงสถาปนาภาพตัวแทนที่สร้างขึ้น ให้เทียมกันกับความจริงที่มีอยู่เดิม สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะ ความจริงที่มีอยู่เดิมนั้น อาจจะนำสิ่งที่ไม่มีตัวตนอยู่จริงในโลก (ถูกประกอบสร้างขึ้น) หรือมีตัวตนแต่มีขนาดใหญ่มาก เมื่อต้องการนำมาแสดงหรือกล่าวถึง ก็ไม่สามารถนำมาแสดงหรือกล่าวถึงได้ทั้งหมดในเวลาเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกมาเป็นบางลักษณะเท่าที่ต้องการเท่านั้น และนำมาดัดแปลง ตกแต่งให้โดดเด่นขึ้น ซึ่งการดัดแปลงและตกแต่งนั่นเอง ที่ทำให้เกิดการสร้างสร้างความหมายใหม่ขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ในการวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อมวลชน มีวิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความจริง 3 ชุดกล่าวคือ

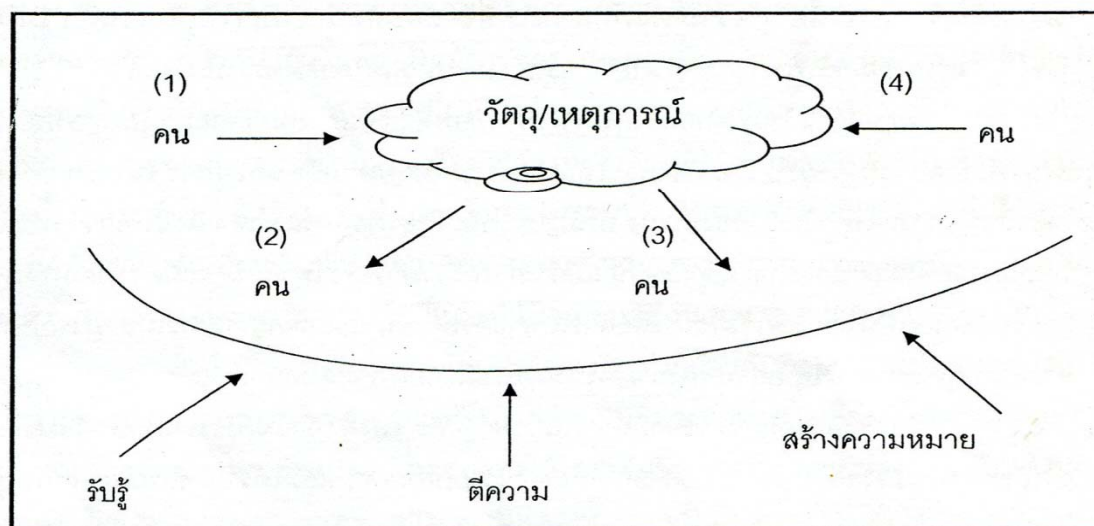
กลุ่มที่หนึ่ง จากมุมมองของนักภาษาศาสตร์ดั้งเดิม จะอธิบายการสร้างภาพตัวแทนว่าเป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อสะท้อนภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม (Reflective Approach) โดยแนวคิดนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า ความจริงมีอยู่แล้วในโลก และการสื่อสารเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นความจริงนั้นๆ ความจริงเป็นเช่นไร สื่อจะสะท้อนออกมาให้เห็นเช่นนั้น ไม่มีการบิดเบือน หรือความสลับซับซ้อนอันใด เป็นการสร้างภาพตัวแทนอย่างตรงไปตรงมา

กลุ่มที่สอง ให้ความสนใจกับการสร้างภาพตัวแทนที่เกิดมาจากตัวผู้ส่งสารที่ต้องการส่งสารบางอย่างไปยังผู้รับ และต้องการให้แปลความหมายตามที่ตนต้องการ เพราะสารที่ส่งไปเหล่านั้น มีความเฉพาะในตัวของมันเอง เป็นมุมมองโลกของตัวผู้ส่งสารเอง สิ่งนี้เรียกว่า การตั้งใจให้เป็นความจริง (Intentional Approach) แม้ว่าการสร้างภาพตัวแทนวิธีนี้ จะมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น หากแต่เป็นวิธีการที่ใช้เพื่อการสื่อสารเฉพาะตัวเท่านั้น และหากผู้รับสารไม่สามารถตีความสารตามที่คุณต้องการได้ ความพยายามทั้งหมดของผู้ส่งสารก็จะล้มเหลว

กลุ่มที่สาม ใช้จุดยืนจากแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมศึกษาที่สนใจเรื่องการประกอบสร้างความหมาย (Constructionist Approach) และได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ที่เชื่อว่า ภาพตัวแทนมิใช่การสะท้อน/เลียนแบบ/ค้นพบ หากแต่เป็นการประกอบสร้างส่วนเสี้ยวหนึ่งของโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งการประกอบสร้างความเป็นจริงนี้ไม่ได้สะท้อนความจริงทั้งหมด หากแต่เป็นการเก็บเกี่ยว รวบรวม สัญญะต่างๆ ที่ผู้คนในสังคมได้สร้างขึ้นมา แล้วรวมเอาความหมายเหล่านั้นบรรจุเข้าไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ แต่ความหมายที่สร้างขึ้นมานั้น อาจเป็นสิ่งที่มีความจริง หรือไม่มีอยู่จริง หรืออาจสร้างมาจากสิ่งที่ไม่มีความจริงอยู่แล้ว แต่สุดท้ายคนทั่วไปจะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่จริง ตัวอย่างเช่น หากผีปอบมีอยู่จริง ก็ต้องเป็นผีที่กินแต่ของดิบ และฆ่าคนเพื่อกินไส้ เป็นต้น (สมสุข หินวิมาน. 2548: 246-248)

นอกจากนี้ นักทฤษฎีสำนึกปรากฏการณ์วิทยา เสนอว่า ในการศึกษา/ทำความเข้าใจสังคม ไม่ควรแยกคนออกไปจากสิ่งที่ศึกษา เพราะคำว่าปรากฏการณ์ (Phenomenon) นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนเราไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ/เหตุการณ์ต่างๆ ดังภาพ

แสดงแบบจำลองแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology)

ภาพประกอบ 4 แสดงแบบจำลองแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์วิทยา

ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ, และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา*. หน้า 655.

จากภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า สำนักปรากฏการณ์วิทยาเห็นว่า ความเป็นจริง (Reality) ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วแต่จะเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ หรือเหตุการณ์ต่างๆ และสร้างความเป็นจริงขึ้นมา ผ่านการรับรู้ (Perception) การตีความ (Interpretation) หรือการสร้าง ความหมาย (making sense) เพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจในที่สุด ทั้งนี้ความเป็นจริงจะแปลงเปลี่ยนไป เมื่อเปลี่ยนตัวปัจเจกบุคคลที่เข้าไปสัมผัสเหตุการณ์ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. 2551: 654-656)

นอกจากนี้ Michel Foucault ก็ได้เสนอแนวคิดที่ต่อยอดจากการประกอบสร้างความเป็นจริง โดยการให้ความหมายไว้ว่าการประกอบสร้างนั้น จะแสดงถึงอำนาจของผู้สร้าง (หรืออำนาจในสังคม) ที่กระทำต่อผู้รับสาร (สมสุข หินวิมาน. 2548: 248; อ้างอิงจาก Foucault) อาทิเช่น ในกรณีของ “ผีปอบ” เราจะได้เห็นว่าในชีวิตประจำวัน คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่สามารถที่จะรับรู้ภาพ “ผีปอบ” หากเราเข้าไปถามว่า “ผีปอบ” มีลักษณะอย่างไร คำตอบส่วนใหญ่ของคนในสังคม จะบรรยายภาพของ “ผีปอบ” เหมือนกับภาพที่สื่อได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพให้เราได้เห็นทุกวันนี้ เช่นเมื่อถามเด็กรุ่นใหม่ในเมืองหลวงว่า “ผีปอบน่ากลัวหรือไม่” เชื่อได้ว่าคำตอบส่วนใหญ่ก็อาจจะ

บอกว่า “ไม่” เพราะภาพที่สื่อมวลชนได้สร้างมาได้แสดงออกมาเช่นนั้น รวมถึงกลุ่มเด็กเหล่านี้ก็ได้ อยู่ในวัฒนธรรมที่มีความเชื่อเรื่องผีปอบอย่างเข้มแข็งนั่นเอง

ดังนั้น เมื่อเรานำแนวความคิดของสำนักวัฒนธรรมศึกษามาวิเคราะห์ภาพของ “ปอบ” นั้น ในขั้นต้น เราจะเห็นภาพของผี “ปอบ” คือ หญิงแก่ที่ดู สกปรก ผอมแห้ง กินของดิบๆ กินจุ และชอบ ทำมือหยิบ และเป็นผีตลก เป็นต้น ต่อมาเมื่อวิเคราะห์ต่อไปตามแนวความคิดของฟูโกต์ ก็ จะพบความคิดเรื่องอำนาจแฝงอยู่ เช่น ความเรื่องของ “ปอบ” ที่ เป็นความเชื่อของชาวอีสานนั้น มักถูก ดูแคลนด้วยการประกอบสร้างภาพผีปอบให้เป็นผีตลก ด้วยมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม ซึ่งเหตุผล เบื้องหลังของการสร้างภาพตัวแทนเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่า เป็นการเข้าไปช่วงชิงอำนาจทางความ เชื่อของคนชนบท ที่พุทธแบบคนเมืองมีต่อพุทธแบบผสมผี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ หากนำแนวคิด ดังกล่าวข้างต้นมาเทียบเคียงกับการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย” นั้นจึงต้อง ศึกษาว่า อะไรคือลักษณะของความหมายของ “ผีปอบ” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยสื่อมวลชน (ภาพยนตร์) และชุดความหมายที่ถูกสร้างขึ้นนี้ ถูกสร้างขึ้นจากกรอบอำนาจแบบใด และส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ทาง สังคมอย่างไร

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ที่ผ่านมางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีในภาคอีสาน โดยมีรายงานวิจัยของ ศิริลักษณ์ จรณยานนท์ (2542) ศึกษาเรื่องความเชื่อและบทบาทของชาวบ้านที่เกิดจากความเชื่อผีปู่ ตาของชาวบ้านหนองตื้น ตำบลเขา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร และข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ จำ 1 คน ชาวบ้านหนองตื้นที่เป็นหัวหน้าครอบครัว 10 คน ผู้ร่วมพิธี 20 คน และกลุ่มผู้รู้ ผู้อาวุโส ภายในหมู่บ้านจำนวน 3 คน โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านหนองตื้นมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตามาก โดยเชื่อว่าการบน บานต่อผีปู่ตาจะกระทำโดยผ่านจำหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรม โดยมีการนำเครื่องเซ่นไหว้ไป บน บาน เมื่อประสบผลสำเร็จตามที่บนบานไว้ จะไปแก้บนด้วยไก่หรือไข่ต้ม ข้าวเหนียวหนึ่ง ดอกไม้ธูป เทียน เหล้าอีเหลิมและขนมหวานหรืออื่นๆ ตามที่แต่ละคนบนบานไว้ นอกจากการเลี้ยงแก้บนแล้ว ยังมี การเลี้ยงผีปู่ตาประจำปี โดยปีหนึ่งจะมีการเลี้ยง 2 ครั้ง ครั้งแรกเดือนพฤษภาคม จุดมุ่งหมายเพื่อ เป็นการบอกกล่าวผีปู่ตาก่อนการลงมือทำนา มีการเสี่ยงคางไก่ เพื่อทำนายผลผลิตทางการเกษตร และสภาพดินฟ้าอากาศ ครั้งที่ 2 ช่วงเดือนมกราคม จะเลี้ยงหลังเสร็จสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยว จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ตาได้รับทราบผลผลิตในปีนั้น พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาแต่ละ ครั้ง จะสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี โดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเซ่น ไหว้มาร่วมประกอบพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง

ความเชื่อของชาวบ้านหนองตื้นเกี่ยวกับผีปู่ตา มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านดังนี้คือ บทบาทต่อครอบครัวและชุมชน ผีปู่ตาเป็นสถาบันทางความเชื่อของครอบครัวและชุมชน เมื่อครอบครัว

ประสบปัญหาจะบอกกล่าวให้ผีปูดาทราบและให้ผีปูดาส่งแก้ปัญหาคือ ส่วนบทบาทต่อชุมชนเป็นบทบาทต่อโครงสร้างทางศาสนา ชาวบ้านนับถือศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็นับถือผีปูดไปด้วย เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้านจะมีการบอกกล่าวผีปูดาคือ และเมื่อมีการทำพิธีที่ศาลปูดาคือ ก็จะมีพิธีกรรมทางศาสนามาร่วมด้วยทุกครั้ง บทบาทต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เมื่อชาวบ้านหนองต้นต้องการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ มักจะบนบานผีปูดาคือให้กิจการเจริญก้าวหน้า บทบาททางระบบโครงสร้างทางระบบนิเวศน์ ผีปูดาคือเป็นเสมือนองค์กรหรือมาตรการในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างระบบนิเวศน์ของชุมชนให้คงอยู่ เป็นต้น (ศิริลักษณ์ จรรย์ยานนท์. 2542: บทคัดย่อ)

งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปูดาคือของชาวบ้านหนองต้น ตำบลเขวาสี อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม” นี้มีส่วนช่วยอย่างมาก ในการเป็นตัวอย่างในการลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปูดาคือในบริบทสังคมไทย” ในครั้งนี้เอง

ในส่วนของผีที่อยู่ในภาพยนตร์นั้น มีรายงานวิจัยของ สกฤต สุนทรนต์ (2553) ที่ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ตระกูลหนังผีไทย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยมีการศึกษาและทำความเข้าใจโดยมุ่งวิเคราะห์ตัวสาร (Textual Analysis) ซึ่งใช้แนวคิดเรื่อง “ตระกูลภาพยนตร์” (Film Genre) เป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหานี้วิจัย รวมถึงใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหนังผีไทยที่มีต่อผู้สร้างภาพยนตร์ ผู้ชมภาพยนตร์ และกระบวนการผลิตซ้ำอุดมการณ์ในสังคม

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ตัวสาร ผู้วิจัยพบสูตรที่ได้จากการวิเคราะห์ตระกูลหนังผีไทยทั้งหมด (Convention) และประดิษฐ์กรรม (Invention) ของตระกูลหนังผีไทยอยู่ภายใต้เกณฑ์ทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ โครงสร้างการเล่าเรื่อง ตัวละคร แก่นความคิด ฉาก/การจัดวาง องค์ประกอบของภาพ การสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ วิธีการเล่าอารมณ์ของผู้ชม และอุดมการณ์ ซึ่งสูตรตระกูลหนังผีไทยนี้ มีบทบาทในการเข้าไปกำหนดแนวทางการผลิตหนังผีของผู้กำกับและมีบทบาทในการเข้าไปกำหนดความคาดหวังของผู้ชม โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อค้นพบจากสูตรตระกูลหนังผีไทยออกเป็น 3 ส่วน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนแรก สูตรตระกูลหนังผีไทยที่ได้มีความสัมพันธ์กับการผลิตอุดมการณ์ในสังคมไทย โดยพบว่าตระกูลหนังผีไทยได้ทำการติดตั้งกรอบแนวความคิดหรือการผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดอุดมการณ์บางอย่างให้กับสังคมไทย โดยอุดมการณ์ที่ผู้วิจัยค้นพบ แบ่งออกเป็น 2 อุดมการณ์ได้แก่ อุดมการณ์หลัก (dominance Ideology) คือ กรอบความคิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการสืบทอดความเชื่อ ทั้งมีความเชื่อว่ามีผีมีความน่ากลัว ผีมีความเป็นอื่น ผีต้องมีความสัมพันธ์กับคน และผีมีอำนาจอันจำกัด อุดมการณ์ความทันสมัยของสังคมเมือง อุดมการณ์อำนาจของมนุษย์ สุดท้าย อุดมการณ์ในเรื่องของกฎแห่งกรรม และอุดมการณ์ทางเลือก (alternative ideology) คือ อุดมการณ์ที่ไม่อาจเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีของคนในสังคมไทยโดยตรง แต่ก็ทำหน้าที่เหมือนเป็นกรอบติดตั้งที่แฝงอยู่ในหนังผีเช่นกัน ประกอบด้วยอุดมการณ์ในเรื่องของการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันต่างๆ และอุดมการณ์เรื่องเพศสภาพ

ส่วนที่สอง สูตรตระกูลหนังผีไทยที่ได้มีความสัมพันธ์กับผู้สร้างภาพยนตร์ โดยพบว่าตระกูลหนังผีไทย มีบทบาทในการเข้าไปกำหนดแนวทางการผลิตหนังผีของผู้กำกับ ดังนั้นผู้ผลิตจะสามารถใช้ประโยชน์จากสูตรตระกูลหนังผีไทยไปทำนวยการรับรู้ของผู้ชม จาก “ขนบ” (Convention) หรือโครงสร้างของสื่อ/ภาษาในด้านที่หยุดนิ่ง เพื่อที่จะกำหนดรูปแบบการผลิตหนังผีไทยให้เป็นมาตรฐาน (Standard) แล้วนำไปผลิตให้ได้ตรงตามความคาดหวังของผู้ชมมากที่สุด โดยมุ่งเป้าหมายในการคาดหวังผลกำไรจากอุตสาหกรรมการผลิตหนังผีไทย

ส่วนที่สาม สูตรตระกูลหนังผีไทยที่ได้มีความสัมพันธ์กับผู้ชมภาพยนตร์ โดยพบว่าตระกูลหนังผีไทยมีบทบาท กำหนดความคาดหวังของผู้ชมหนังผีไทย โดยในสูตรของตระกูลหนังผีไทยจะมี “ประดิษฐ์กรรม” (Invention) หรือโครงสร้างของสื่อ/ภาษาในด้านที่เคลื่อนไหวและสามารถสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับผู้ชมหนังผีไทย เพราะแม้จะรู้ว่านี่คือหนังผีไทย แต่ก็ยังต้องการที่จะเข้าไปชม ในส่วนที่สร้างสุนทรียะให้เกิดขึ้นในหนังผีเหล่านี้ (สฤพลดี สุขอนันต์. 2553: บทคัดย่อ)

โดยงานวิจัยชิ้นนี้สามารถช่วยในการทำความเข้าใจถึงตระกูลหนังผีไทย ที่มีความสัมพันธ์กับบริบทสังคมไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยในการอธิบายภาพตัวแทนอย่างคร่าว ๆ ให้กับผีไทยในภาพยนตร์แต่ละประเภทอีกด้วย

ส่วนในเรื่องของการประกอบสร้างภาพตัวแทน ผ่านสื่อภาพยนตร์นั้น มีรายงานวิจัยของ อัญมณี ภักดีมวอลชน (2552) ที่ศึกษาเรื่อง การสื่อสารภาพตัวแทนในคุกชาย: ศึกษากรณีภาพยนตร์เรื่อง “น.ช. นักโทษชาย” โดยงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาว่าภาพยนตร์ สร้างภาพตัวแทนของ “คุก” อย่างไร และผู้รับสารที่มีประสบการณ์ตรง และประสบการณ์ผ่านสื่อ ถอดรหัสแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ภาพตัวแทนของ “คุก” แบ่งได้เป็น 9 ลักษณะ คือ 1. คุกเป็นแหล่งรวมของผู้กระทำผิด 2. คุกเป็นสถานที่รวมของความเลวร้าย 3. คุกเป็นสถานที่ของพวกที่มีความคิดหรือพฤติกรรมแปลกแยกไปจากสังคม 4. คุกเป็นที่พื้นฟูพฤติกรรม 5. คุกเป็นพื้นที่ที่มีการจัดระเบียบวินัย 6. คุกเป็นพื้นที่ที่มีการใช้อำนาจ 7. คุกเป็นพื้นที่ที่ขาดอิสรภาพ 8. คุกเป็นพื้นที่ที่มีการต่อต้านอำนาจ และ 9. คุกเป็นพื้นที่ที่มีทั้งคนดีและเลวปนกัน ส่วนกลยุทธ์ทางด้านภาษาที่ภาพยนตร์เรื่อง น.ช.นักโทษชาย ใช้การสร้างสมความจริง คือ 1. การใช้คนจริงๆเข้าไปแสดง 2. การสร้างตัวละครนักโทษแบบภาพสรุปเหมารวม (Stereotype) 3. การใช้กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ซึ่งดูแล้วเสมือนจริง 4. การนำกลวิธีการสร้างมาจากสารคดี เรื่อง “คุก” ชีวิตในพันธนาการ และ 5. การใช้วิธีการจับภาพในรูปแบบต่างๆ เสมือนกล้องมีอำนาจในการสร้างความหมาย

ในส่วนของการวิเคราะห์ผู้รับสารที่มีประสบการณ์ตรง ได้แก่ พัสดี (ผู้คุม) ในฐานะของผู้ใช้อำนาจ, นักโทษ ในฐานะของผู้ถูกใช้อำนาจ และผู้รับสารที่มีประสบการณ์ผ่านสื่อภาพยนตร์ พบว่าผู้รับสารทุกกลุ่มจะมีการรับรู้ถึงนักโทษ โดยการมองผ่านสายตาของตัวละครเอก ที่เป็นนักโทษชายออกไป ส่วนการตีความผู้รับสารที่มีประสบการณ์ตรง พัสดี (ผู้คุม) ก็จะตีความตามประสบการณ์ตรง ในฐานะของผู้ใช้อำนาจ, นักโทษ ก็จะตีความตามประสบการณ์ตรง ในฐานะของผู้ถูกใช้อำนาจ

ส่วนผู้รับสารที่มีประสบการณ์ผ่านสื่อ ก็จะตีความตามที่ภาพยนตร์นำเสนอ และในส่วนของ การสร้างความหมายทุกกลุ่ม จะมีการสร้างความหมายตามวาทกรรมหลักของคุณ คือคุณเป็นพื้นที่ของการฟื้นฟูพหุตินิสัย และคุณเป็นพื้นที่ที่มีการจัดระเบียบวินัยของคุณ (อัญมณี ภักดีมวชน. 2552: บทคัดย่อ)

โดยงานวิจัยชิ้นนี้ สามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การใช้อำนาจในบริบทของชุมชน และและสามารถช่วยในการวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนของ “ผีปอบ” ในสื่อภาพยนตร์ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ต้องการจะศึกษาเรื่องการใช้อำนาจผ่านภาพตัวแทนของสื่อภาพยนตร์นั่นเอง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง **ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย** เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งประกอบด้วย วิธีสัมภาษณ์กลุ่ม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การศึกษาจากภาพยนตร์ รวมถึงการทำแบบสอบถามกับประชาชนทั่วไป เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึง “ความเชื่อเรื่องผีปอบ” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากความเชื่อเรื่องผีชนิดหนึ่งของชาวอีสาน และได้สถาปนาตัวสู่วัฒนธรรมร่วมสมัยผ่านสื่อภาพยนตร์ จนกลายเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีอิทธิพลในบริบทสังคมไทย โดยการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษา “ความหมายและการดำรงอยู่” ของปอบตามคติชุมชนคนอีสาน และสื่อภาพยนตร์ในบริบทสังคมไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประเภทพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาพิธีกรรมเข้าไปสังเกตการณ์ ในพิธีกรรม “การไล่ปอบ” (เสียงร้อง) ณ หมู่บ้านกู่ ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา (พื้นที่ในการทำพิธีไล่ปอบ)

2. ภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีปอบ

ผู้วิจัยศึกษาจากภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีปอบ 3 เรื่อง โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” ที่ถูกกำกับโดยผู้กำกับคนละคนกัน เพื่อให้เข้ากับ “ภาพตัวแทนของผีปอบ” ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งก็คือ “บ้านผีปอบภาค 1, 8 และบ้านผีปอบปริฟอร์เมชั่น”

3. ประเภทบุคคล (Key Informants)

ในข้อมูลประเภทข้อมูลบุคคลออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือ ผู้มีประสบการณ์ และผู้ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปอบปอบ ดังนี้

3.1 ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการไล่ปอบและความเชื่อเรื่องผีปอบปอบ

- * ชุมชนอีสานที่มีส่วนร่วมกับพิธีกรรมการไล่ปอบ
- * ชุมชนอีสานที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ
- * ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ผู้ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปอบปอบ

- * ชุมชนอีสานที่ไม่มีประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมพิธีกรรมการไล่ปอบ
- * ชุมชนอีสานพลัดถิ่นที่ไม่มีประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมพิธีกรรมการไล่ปอบ
- * กลุ่มคนกรุงเทพฯ ที่ไม่มีประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมพิธีกรรมการไล่ปอบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ

1. ข้อมูลตัวบท (Textual Data)

1.1 ข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัยเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นงานวิจัยและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีปอบ ซึ่งมีรากฐานมาจากบริบทสังคมอีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อทราบถึงลักษณะความหมายเฉพาะตัวของ “ผีปอบ” ที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

1.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตัวบท (content analysis) จากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “บ้านผีปอบ” 3 เรื่องคือ บ้านผีปอบ 1, 8, และรีฟอร์เมชั่น ซึ่งสามารถนำมาเป็นตัวแทนเรื่องในการศึกษาภาพตัวแทนของ “ผีปอบ” ในภาพรวมได้

การประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับปอบดูได้จาก

1. โครงเรื่อง
2. Theme (แก่นความคิดรวบยอด)
3. ความขัดแย้ง
4. ตัวละคร (ความคิด-การกระทำ)
5. ฉาก (พื้นที่ในการเล่าเรื่อง)
6. สัญลักษณ์พิเศษ
7. มุมมองการเล่าเรื่อง

2. ข้อมูลสัมภาษณ์ (Interview Data) คือ การรวบรวมข้อมูลจากการทำ Focus group in depth interview และการทำ Questionnaire ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 กลุ่มดังนี้

2.1 บุคคลในชุมชนอีสาน ที่มีส่วนร่วมกับพิธีกรรมการไล่ปอบ ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมซึ่งอยู่ในท้องที่ บ้านค้อพัฒนา ต. นาทัน อ. คำม่วง จ. กาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยจะทำการ Focus group แก่ชาวบ้านดังกล่าวกลุ่มละ 5 คน จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ นายเทอม แสงเพชร (53 ปี อาชีพ ภารโรง) , นางสาวกมลสิโร (56 ปี อาชีพ ทำนา) , นางบุญทัน ราชดี (อายุ 68 ปี อาชีพ ทำนา) , นายพิรศักดิ์ พรพนม (54 ปี อาชีพ รองผอ. โรงเรียน บ้านโนนค้อ) , นางจิม ปัจฉิม (อายุ 55 ปี อาชีพ ทำนา)

2.2 บุคคลในชุมชนอีสาน ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ได้แก่ ประชาชนผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ณ. หมู่บ้านนาสาวนาน ต.นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร โดยผู้วิจัยจะทำการ Focus group แก่ชาวบ้านดังกล่าวกลุ่มละ 6 คน จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ นางลันดร ไพโรบุตร (46 ปี อาชีพ ทำนา+ขายประกัน) , นางลัย ไชยตะมาตย์ (88 ปี อาชีพ ทำนา) , นางพุ่ม ไชยตะมาตย์ (58 ปี อาชีพ

ทำนา) , นายเสริมชัย ไซยะมาตย์ (60 ปี อาชีพ ทำนา) , นายสุรัชชัย ชาเข้มทอง (39 ปี อาชีพ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) , นายธีระ ตวงครบุรี (50 ปี อาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน)

2.3 ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการท้องถิ่น นักสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา นักนิเทศศาสตร์ พระ และสื่อสารมวลชน โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กับผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้องสาขาละ 1 ท่าน ได้แก่ ผ.ศ. สมชาย นิลอาธิ (นักวิชาการท้องถิ่น) , ศาสตราจารย์พิเศษ ศรีสักดิ์ วัลลิโกดม (นักมานุษยวิทยา) , ร.ศ.สมสุข หินวิมาน (นักวิชาการสื่อ) , พระครูธรรมธรรชิต คุณวโร (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัด ญาณเวศกวัน) , ตา อังศรี (ผู้ประกอบการฟาร์มไก่) , พระครู ประสพธรรม สุนทร ตา อังศรี (ผู้ประกอบการฟาร์มเลี้ยงไก่) และนายสุทัศน์ อินทรานุปกรณ์ (ผู้กำกับภาพและช่วยเขียนบท ภาพยนตร์บ้านฝ้าย)

2.4 บุคคลในชุมชนอีสาน ที่ไม่มีส่วนร่วมกับพิธีกรรมการไล่ปอบ ได้แก่ ประชาชนทั่วไป ในท้องที่ บ้านโนนปลา ต. ขามป้อม อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม โดยผู้วิจัยจะทำการ Focus group แก่ชาวบ้านดังกล่าวกลุ่มละ 6 คน จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ นายบุญจัน ลุนดาพร (78 ปี อาชีพ ทำนา) , นางปราณี ลุนดาพร (70 ปี อาชีพ ทำนา) , นางลำไย ปักโคสังข์ (74 ปี อาชีพ ทำนา) , นางจำปา สัจจะเขต (72 ปี อาชีพ ทำนา) , นางหนูพัด ปะโกทกั้ง (65 ปี อาชีพ ทำนา) , นางทองใบ บาลีส (70 ปี อาชีพ ทำนา)

2.5 ชุมชนอีสานพลัดถิ่น ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในท้องที่ บ้านศิริพงษ์ บำเพ็ญทาน 16/1 หมู่ 6 แขวง ท่าแร่ เขต บางเขน กรุงเทพฯ โดยผู้วิจัยจะทำการ Focus group แก่ชาวบ้านดังกล่าวกลุ่มละ 5 คน จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่ นางศรี เขินไพร (74 ปี อาชีพ แม่บ้าน) , นางจรรณี เขินไพร (42 ปี อาชีพ ค้าขาย) , นางอนง ไกยวงส์ (50 ปี อาชีพ แม่บ้าน) , นางทองสาม งามเนตร (38 ปี อาชีพ พนักงาน โรงงานอิเล็กทรอนิกส์) , นางเตือนใจ ภูมิ (43 ปี อาชีพ พนักงานทำความสะอาด ธนาคารไทยพาณิชย์)

2.6 กลุ่มที่ไม่มีเชื้อสายอีสาน ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครที่ไม่มีเชื้อสายอีสาน โดยผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) 200 ชุด ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับ “ความเชื่อเรื่องผีปอบในสังคมไทย”

3. ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ การรวบรวมข้อมูลจากการเข้าไปสังเกตการณ์ ในพิธีกรรม “การไล่ปอบ” ในพื้นที่ หมู่บ้านภู ตำบล หลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม
2. แบบคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3. แบบสอบถาม (Questionnaire)
4. แบบการสังเกตการณ์ (แบบไม่มีส่วนร่วม)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการเข้าไปสังเกตการณ์ ในพิธีกรรม “การไล่ปอบ” เพื่อหาความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทของชุมชน ด้วยแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม
2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการทำ In Depth-Interview และ Focus group ของผู้กลุ่มคนผู้มีประสบการณ์ และผู้ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับผีปอบ เพื่อหาความหมายและการดำรงอยู่ ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทของชุมชน ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และอำนาจ
3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการทำ Questionnaire ในกลุ่มประชาชนทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครที่ไม่มีเชื้อสายอีสาน ด้วยการใช้โปรแกรม spss และนำผลที่ได้มาตีความในแบบสถิติพรรณนา เพื่อมาเป็นส่วนประกอบในบริบทของชุมชน ในมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม
4. การประมวลเนื้อหาโดยรวมของวัฒนธรรมผีปอบ ที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยบท (Content analysis) ซึ่งคัดเลือกมาจากภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” ทั้ง 3 เรื่องคือ “บ้านผีปอบ 1, 8, และบ้านผีปอบ รีฟอร์เมชั่น” เพื่อหาความหมายและการดำรงอยู่ ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทของภาพยนตร์ ด้วยแนวคิดการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง และแนวคิดเรื่องภาพตัวแทน

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลจากข้อมูลดิบบท การสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยการจดบันทึก และบันทึกการสัมภาษณ์ (ภาพและเสียง) เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงที่แน่นอนชัดเจน

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอรายงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในบริบทสังคมไทย

ความสนใจเบื้องต้นของการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย” เป็นการอธิบายถึงความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในพื้นที่ของชุมชน และการนำความเชื่อเรื่องผีปอบมาสร้างความหมายผ่านสื่อภาพยนตร์ รวมถึงความสอดคล้องทางความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน และสื่อภาพยนตร์เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างกัน ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย โดยข้อมูลในบทที่ 4 นี้ จะแบ่งการอธิบายออกเป็นสามสำคัญ 3 ส่วนคือ ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน, ความเชื่อเรื่องผีปอบในภาพยนตร์ไทย, และ ความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน

ในเบื้องต้นนี้จะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม เพื่อให้เห็นภาพว่า ความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ ในชุมชนคนอีสานว่าเป็นเช่นไร ก่อนที่จะกล่าวถึงความเชื่อและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในพื้นที่อื่นต่อไป โดยความหมายและการดำรงอยู่ของ “ผีปอบ” ในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ทำ Focus group กับคนที่มีเชื้อสายอีสาน 4 พื้นที่ ได้แก่ บ้านโนนปลาเฝ้า ต. ขามป้อม อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม, หมู่บ้านนาสาวนาน ต.นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร บ้านค้อพัฒนา ต. นาทัน อ. คำม่วง จ. กาฬสินธุ์, และคนอีสานพลัดถิ่น บ้านศิริพงษ์ บำเพ็ญทาน 16/1 หมู่ 6 แขวง ท่าแร่ เขต บางเขน กรุงเทพฯ และการลงพื้นที่เข้าไปสังเกตการณ์ ในพิธีกรรม “การไล่ปอบ” ในพื้นที่ หมู่บ้านกู่ ตำบลหลุมประตู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา รวมถึงการทำแบบสอบถามกับประชาชนทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร 200 ชุด

โดยข้อมูลในส่วนนี้ จะตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ต้องการจะศึกษาถึงความหมายและการดำรงอยู่ ของผีปอบในชุมชน ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยการวิเคราะห์จะใช้แนวคิดของ เบร์เกอร์ (Berger) ที่แบ่งการศึกษาวัฒนธรรมออกเป็นลักษณะของ นามธรรม (Subjective side of culture) และรูปธรรม (Objective side of culture) โดยผู้วิจัยประยุกต์ลักษณะทั้ง 2 ของเบร์เกอร์ ออกเป็นความเชื่อเรื่องผีปอบที่เป็น ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ ด้านเนื้อหา (นามธรรม) และด้านรูปแบบ (รูปธรรม) โดยแบ่งเป็นหัวข้อสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านเนื้อหา)
2. ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านรูปแบบ)
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปอบ (คนกรุงเทพฯทั่วไป)
4. สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ (ในชุมชน)

1. ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านเนื้อหา)

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในส่วนของเนื้อหานั้น เป็นความหมายและการดำรงอยู่ของ “ความเชื่อเรื่องผีปอบ” ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ที่มาจาก “เรื่องเล่า” เกี่ยวกับผีปอบต่างๆ ของคนในชุมชน ที่มีลักษณะเป็น นามธรรม และเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผีปอบประกอบด้วย เพศ อายุ การเกิด การตาย พฤติกรรม และอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดจากผีปอบ ฯลฯ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง สามารถจัดกลุ่มอธิบายลักษณะนามธรรมที่ว่านี้ ได้ดังนี้คือ ลักษณะทั่วไปของผีปอบ, กำเนิดและอำนาจของผีปอบ, และผลกระทบและเรื่องเล่าของผีปอบ

1.1 ลักษณะทั่วไปของผีปอบ

ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชนอีสานนั้นมีมาช้านาน จากเรื่องเล่าตามแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน แต่ความเข้าใจในความหมายของความเป็น “ปอบ” ของชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายหรือเป็นไปในทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนอีสานที่ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร คนอีสานที่เคยมีประสบการณ์ร่วมในการไล่ปอบ คนอีสานที่ไม่เคยมีประสบการณ์ร่วมในการไล่ปอบ รวมถึงคนอีสานผู้ได้รับผลกระทบจากการไล่ปอบ กล่าวคือ ผู้ที่ถูกเชื่อว่าเป็น “ผีปอบ” มักมีสาเหตุมาจาก 2 สาเหตุใหญ่ๆ คือ

1. มาจากการสืบทอดความเป็น “ปอบ” ให้กับลูกหลานเรียกว่า “ปอบเชื้อ”

2. มาจากผู้ที่เป็นวิชาไสยศาสตร์ แล้วรักษาคุณไสยไว้ไม่ได้ เรียกว่า “ปอบมนต์”

ซึ่งโดยรวมแล้วผีปอบทั้ง 2 ชนิดนี้ เป็นผีที่ให้โทษกับบุคคล (ผีร้าย) ในสายตาชาวบ้านและสามารถเป็นได้ทั้งชายและหญิง (สุรัชย์ ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิง (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) ที่สำคัญมีลักษณะเหมือนคนธรรมดา (ศรี เขินไพร. สัมภาษณ์กลุ่ม. 2557) กล่าวคือมีพฤติกรรมเหมือนคนปกติทั่วไป รวมถึงกินอาหารได้ปกติ (ปราณี ลุนดาพร. 2557: สัมภาษณ์) อาจมีการกินของดิบบ้าง (ศรี เขินไพร. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งก็ถือเป็นลักษณะปกติของอาหารประจำถิ่นของคนอีสาน ที่พบเห็นได้ทั่วไป หากแต่บุคคลเหล่านี้มักมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากคนทั่วไปคือ มีอาการ มึนชา ง่วงซึม (บุญทัน ราชดี. 2557: สัมภาษณ์) ร้องไห้โดยไม่มีสาเหตุและไม่รู้สึกรู้ส (หนูพัด ปะโกทกั. 2557: สัมภาษณ์) รวมถึงในบางรายมักจะมีอาการหวิวเหมือนมีใครมาเรียก มักหลบหน้าผู้คนและอยู่แต่ในบ้าน (จารุณี เขินไพร. 2557: สัมภาษณ์) โดยทั่วไปแล้ว “ผีปอบ” มักเข้าสิงคนธาตุอ่อนหรือคนที่กำลังเจ็บป่วย (สมพาร กุลสิโร. 2557: สัมภาษณ์) ดังคำพูดติดปากชาวบ้านที่ว่า “โฮโลกินคนจอบผีปอบกินคนโซ” (เสริญ ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์)

ด้วยเหตุนี้คนที่ถูกผีปอบเข้าสิงนั้นจะมีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุและเสียชีวิตในที่สุด โดยชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากการถูกปอบที่สิงอยู่กินจากภายใน เนื่องจาก “ผีปอบ” ส่วนมากเกิดจากคนที่มีความรู้วิชาไสยศาสตร์ (ปอบมนต์) ทำให้เมื่อเปลี่ยนสถานะมาเป็น “ผี” จึงเป็น “ผี” ที่มีฤทธิ์มาก กินได้ไม่เลือกเวลา (จำปา สัจจะเขต. 2557: สัมภาษณ์) และจะมีฤทธิ์มากขึ้นอีกประมาณช่วงเวลาที่ทุ่มหรือสองทุ่ม (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) รวมถึงเมื่อผีชนิดนี้เข้าผู้ใดแล้วจะรักษาหรือขับไล่

ได้ยาก ชาวบ้านจะเรียกปอบแก้วิชาหรือปอบฤทธิ์มากนี้ว่า ปอบหน้ามีน (ปราณี ลุนดาพร. 2557: สัมภาษณ์) หรือปอบตื้อ (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) ตัวอย่างเช่น เมื่อชาวบ้านได้นิมนต์พระหรือเชิญหมอธรรม (หมอผี) มาปราบหรือขับไล่ปอบจะไม่ยอม “ออกปาก” สารภาพว่าเป็นใคร มาจากไหนและเคยกินใครมา (จำปา สัจจะเขต. 2557: สัมภาษณ์) โดยผีปอบจะแก้งสารภาพ “แลกหน้า” กล่าวคือ เมื่อถูกจับได้ก็จะกล่าวหาว่าผู้อื่นเป็นปอบแทน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องการให้คำสัมภาษณ์ของผู้ไล่ปอบ พระครูประสุตธรรม สุนทร (2557: สัมภาษณ์) ที่ว่า “คนที่เรียนวิชาอาคมมาอาจเป็นหมอธรรมที่ตายไปแล้ว พวกนี้ไล่ออกยาก จะเอาคนไปอย่างเดียว”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า “ผีปอบ” เป็นผีเลวและให้โทษ บางประเภทมีฤทธิ์มาก (ปอบมนต์) ชอบเข้าสิงคนไม่แข็งแรงและเข้าสิงได้ทุกเพศทุกวัย เมื่อเข้าผู้ใดแล้วเชื่อว่าจะทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยและตายในที่สุด วิธีเดียวที่จะรับมือกับผีชนิดนี้คือ การเชิญพระหรือหมอธรรมมาขับไล่ หากแต่มีได้รับประกันว่าจะไล่ได้ทุกราย ขึ้นอยู่กับความ “ตื้อ” ของปอบตัวนั้น ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่า ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” จึงเป็นความเชื่อที่เข้มแข็งในชุมชน คนอีสานดังที่เรามักได้รับทราบเรื่องหมู่บ้านต่างๆทางภาคอีสาน ที่สงสัยว่ามีผีปอบออกอากาศทางโทรทัศน์เป็นประจำนั่นเอง

1.2 กำเนิดและอำนาจของผีปอบ

การศึกษาจุดกำเนิดของผีปอบว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และเมื่อไหร่ นั้น ส่วนใหญ่เป็นการเล่าแบบ “ปากต่อปาก” ตามแต่เหตุที่ชุมชนนั้นๆได้ประสบพบเจอมา พร้อมกันนี้ยังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้ในรูปแบบเอกสารมากนักจึงยากที่จะระบุได้ชัดเจนว่า “ผีปอบ” เกิดขึ้นครั้งแรกที่ไหนในประเทศไทยและในปือะไร หากแต่การเกิดขึ้นของปอบโดยหลักแล้วมักมีจุดเริ่มต้นร่วมกันมาจาก “การเกิดการตาย แบบผิดธรรมชาติ และสาเหตุของการตาย ยังคลุมเครือ” เช่น 3-4 ราย ติดต่อกัน หรือตายวันเว้นวัน (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งการตายที่วุ่นๆนี้สามารถเกิดได้ทั้งคน และสัตว์ และเนื่องจากสาเหตุของการตายที่ยังคลุมเครือ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นฝีมือของผีปอบ โดยสิ่งที่ถูกยกมาเป็นสาเหตุของการที่ “ผีปอบ” เข้ามาเยือนอาละวาดในหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง อาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี หลักๆคือ

1. เกิดเหตุหรือมีผู้อ้างว่าเห็นเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้นในชุมชน ก่อนเกิดการตายขึ้น เช่น มีคนเห็นหมาดำตัวใหญ่ ตาสีแดงอยู่ใต้ถุนบ้านคนตาย ก่อนการตายแบบผิดธรรมชาติเกิดขึ้น (พระครู ประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์)

2. มีบุคคลแปลกปลอมเข้ามาในชุมชน ก่อนการตายเกิดขึ้น โดยบุคคลเหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพวกเรียนคุณไสย์ แม้ไม่ได้เรียน อาจจะพกของที่มีอำนาจทางไสยศาสตร์ เช่น สีผึ้งหรือว่าน บางชนิดเป็นต้น (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) จึงถือได้ว่าวิชาอาคม (ไสย์) บุคคล (คนเรียนไสย์) และวัตถุ (สีผึ้ง/ว่าน) สามารถเป็นสื่อให้ปอบติดตามมาได้ทั้งสิ้น

เมื่อปอบเข้ามายังหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งแล้ว เราจะไม่สามารถเห็นตัวปอบได้ จนกว่าจะเข้าสิงอะไรสักอย่าง (ทองสาม งามเนตร. 2557: สัมภาษณ์) นอกจากนี้การถูกผีปอบเข้าสิง ชาวบ้านอาจได้ยินเสียงหมาเห่าทั้งที่ในหมู่บ้านไม่มีหมาเป็นต้น (อนงค์ ไกยวงศ์. 2557: สัมภาษณ์) หรืออาจเห็นเป็นแสงประหลาดส่องออกมายังคนที่ถูกสิง (พระครู ประสูตรธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) บ้างก็ว่าไม่เฉพาะคนเท่านั้น “หมา แมว ก็ออกแสงได้” (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์)

กรณีการ “ออกแสง” เช่นนี้ มักพบเห็นได้เช่นกันกับ ว่านทางคุณไสยบางชนิดที่ชาวบ้านเชื่อว่า พอต้นแก่ก็จะกลายเป็นปอบและออกแสงได้ (เพ็งอ้ง. 2557) บ่อยครั้งวิญญาณที่ปอบเข้าคนหรือสัตว์อาจแสดง “รูปร่าง” ให้ชาวบ้าน พระ หมอธรรม หรือผู้ที่เป็นสื่อที่ใช้ในพิธีไล่ปอบ เห็นเป็นตัวอะไรก็ได้ เช่น วัว ควาย ช้าง เสือ ภู ปลา ฯลฯ แต่ส่วนมากจากคำบอกเล่าของผู้ที่เป็น “สื่อ” (คนทรงที่ใช้ในการประกอบพิธีเสียงช้าง) มักเห็นเป็นลิงหรือสุนัข (พระครู ประสูตรธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการท้องถิ่น สมชาย นิลอาธิ (2557: สัมภาษณ์) ที่ว่า “ปอบเหี้ยนที่สุด มักแสดงตัวออกมาในรูปสัตว์ ส่วนมากจะเห็นตอนกลางคืนและในแบบหมาหรือลิง โดยหมาส่วนใหญ่จะเป็นหมาดำ และลิงส่วนใหญ่จะเป็นลิงเผือก”

โดยทั่วไปแล้วคนไม่สบายและคนขวัญอ่อนมากๆ มักถูกเข้าใจว่าจะถูกผีปอบเข้าสิงได้ง่าย (บุญจัน ลุนดาพร. 2557: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ คนไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์บูชาหรือไม่มีครูบาอาจารย์รักษาก็ยังเป็นกลุ่มที่เสี่ยงสูงต่อการถูกปอบเข้าสิงด้วย ส่วนคนที่ม่หรือเรียนอาคมมาแล้ว จะถูกปอบเข้าได้ยาก แต่หากเข้าแล้วจะไล่ออกยากเช่นกัน (พระครูประสูตรธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) เมื่อเข้าสิงคนแล้ววิญญาณปอบก็จะกล้าแข็งขึ้นเรื่อยๆ (เพ็งอ้ง. 2557) สามารถเข้าสิงคน คนหนึ่งได้หลายครั้ง รวมถึงออกจากคนเดิมไปเข้าสิงคนอื่นต่อไป และกัดกินจากข้างใน (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) ทำให้คนคนนั้นเหนื่อยและไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ บางครั้งเมื่อปอบกินจนอึดก็อาจจะออกจากคนคนนั้นไป บางครั้งก็กินจนกระทั่งคนคนนั้นตายแล้วแต่กรณี (พระครู ประสูตรธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) คนที่ตายเพราะปอบอาจจะสังเกตได้ว่า มีรอยช้ำตามคอเหมือนถูกรัด (เนื่องจากการต่อสู้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมอธรรม) และอาจอาเจียนออกมาเป็นเลือด (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าอาการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นสิ่งตอกย้ำความเชื่อเดิมเรื่อง “ผีปอบ” ในชุมชน ในมุมที่เกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์และอำนาจของ “ผีปอบ” โดยใช้ความน่าสะพรึงกลัวเป็นตัวตอกย้ำวาทกรรมดังที่คนอีสานรู้โดยทั่วกันว่า “ผีอื่นมาแล้วก็ไป แต่ผีปอบมาแล้วต้องมีใครตาย” (จารุณี เขินไพบร. 2557: สัมภาษณ์) หรือคำกล่าวของหมอธรรม (หมอผีพื้นบ้าน) ตา อังศรี (2557: สัมภาษณ์) ที่ว่า “ถ้ามีคนโดนปอบเข้าแล้ว ไม่ไปไล่ก็จะตายลูกเดียว” จึงทำให้เข้าใจได้ว่าทำไมความเชื่อเช่นนี้จึงอยู่คู่สังคมไทยในภูมิภาคนี้อย่างเข้มแข็งและยาวนาน

แม้อำนาจของผีปอบจะน่าสะพรึงกลัวและยากต่อการต่อสู้ขัดขืน หากแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเชื่อว่าอำนาจของอาจารย์ที่เชิญมาปราบ รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆ เช่น คาถาอาคม ผ้ายันต์ น้ำมันต์ พร้อมทั้งคาถาพระใหญ่ (หนูพัด ปะโกทกั. 2557: สัมภาษณ์) จะเป็นอำนาจที่สามารถต่อต้านอำนาจของผีปอบได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว คาถาที่ใช้ในการปราบ “ผีปอบ” นั้นมิใช่คาถาบทใดบทหนึ่งจากพระไตรปิฎก หากแต่เป็นคาถาที่ได้รับการสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น และครูบาอาจารย์

แต่ละท่านแตกต่างกันไป มิใช่ว่าพระทุกรูปสามารถไล่ผีปอบได้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “พระไล่ปอบได้ต้องเรียนวิชาไล่ผีอย่างหมอธรรม ถ้าไม่ได้เรียนวิชาไล่ผีอย่าง วิชาธรรม ก็ไล่ผีไม่ได้” (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งวิชาหรือคาถา “ธรรม” นี้ เมื่อใช้ก็ต้องแต่งเครื่องครุคายให้เต็มที่เพื่อให้เข้าถึงครูอาจารย์ และเพิ่มอิทธิฤทธิ์ในการปราบแต่ละครั้ง นอกเหนือจากการปราบ “ผีปอบ” แล้ว อำนาจของคาถา “ธรรม” นี้ ยังสามารถป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆได้ด้วย (พระครูประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์)

โดยที่มาของคาถาปราบผีปอบนี้ นักวิชาการท้องถิ่น สมชาย นิลอาธิ (2557: สัมภาษณ์) อธิบายว่า “ในภาษาไทยน้อยเขาเรียก บาลาก้อมสูตร บทสวดที่ฆราวาสและหมอธรรมทั้งหลายใช้ใช้จากก้อมทั้งนั้น แต่ที่นี้ในการเขียนนิมิตของพระ ท่านก็เอาตัวธรรม ซึ่งดั้งเดิมเป็นตัวของภาคเหนือล้านนา และแพร่มาทางหลวงพระบาง แล้วจึงลงมาที่เวียงจันทน์ แล้วข้ามมาทางอีสาน ซึ่งความเชื่อแบบนี้เป็นพุทธแบบชาวบ้านหรือ POPULAR BUDDHISM” จึงอาจกล่าวได้ว่า คาถาดั้งเดิมนั้นมีจุดเริ่มกำเนิดมาจากภูมิภาคนี้ (อีสาน) และหยิบยืมตัวเขียนทางภาคเหนือมาใช้ รวมถึงชาวบ้านในภูมิภาคนี้ก็มีได้นับถือศาสนาพุทธแบบปรัชญา (Philosophy Buddhism) เนื่องจากคำสอนเหล่านั้นนั้น ไม่มีสิ่งเทียบเคียงกับประสบการณ์ตรง เช่น การที่คนคุ้นเคยมา “ออกปาก” ว่าเป็นปอบ เป็นต้น (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อนำความเชื่อเรื่องผีปอบ มาเทียบกับความเชื่อโดยรวมของสังคมไทยปัจจุบัน ที่คนส่วนมากแม้จะบอกว่าตนเป็นพุทธแบบปรัชญา และเชื่อในวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังพึ่งพาการสักยันต์, ทำเสน่ห์ และอาคมต่างๆ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ (พระครู ประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) จึงเห็นได้ว่าที่จริงแล้ว “ความเชื่อแบบเรื่องผีปอบ” ที่มีพื้นฐานมาจาก Popular Buddhism นั้น มิได้เป็นความเชื่อที่ห่างไกลกับวิถีชีวิตของประชาชนคนไทยมากนัก ซึ่งในประเด็นนี้ สมชาย นิลอาธิ (2557: สัมภาษณ์) เห็นว่า “อำนาจของปอบที่อยู่ได้ในสังคมปัจจุบันก็เพราะ ปอบเป็นผีที่มีพระเดช รวมถึงการที่คนไม่อยากจะเผชิญกับปัญหาที่มากดดัน” และยังอธิบายเพิ่มว่า โดยภาพรวมแล้ว ความเชื่อเรื่องผีปอบนั้นคือ “การใช้ความเชื่อ ควบคุมพฤติกรรม”

โดยหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้เราสามารถดูได้จาก การที่กลุ่มคนในชุมชนคนอีสาน ใช้พิธีกรรมต่างๆในการไล่ปอบ และการสลับบทบาทจากผู้ปราบผี (หมอธรรม, พระ) มาสู่ “ผีปอบ” ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเหตุการณ์เช่นนี้สามารถเกิดขึ้นได้ภายใน 2 เดือนไขด้วยกันคือ (บุญจัน ลุนดาพร. 2557: สัมภาษณ์)

1. การรับเงินเกินค่าขันธครู ที่เกินจากครู อาจารย์นั้นห้ามไว้
2. การรักษาข้อห้ามของมนต์ที่เรียนไว้ไม่ได้

ซึ่งเหตุผลทั้ง 2 ข้อนี้ก็ไม่ใช่ว่าเงินไขที่ตายตัวเสียทีเดียว เนื่องจากเงินค่าขันธครูนั้นสามารถปรับขึ้นได้ หากแต่ต้องผ่านพิธีกรรมเพื่อแจ้งให้ครุทราบว่าจะขอขึ้น หรือได้รับอนุญาตจากครุโดยตรง ในกรณีที่ครุยังมีชีวิตอยู่ ข้อสำคัญสังคมต้องยอมรับได้ (สมชาย นิลอาธิ 2557: สัมภาษณ์) ส่วนในเรื่องของการผิดข้อห้ามของมนต์ที่ได้เรียนไว้นั้น หากผิดไม่มากหรือไม่บ่อยนัก ก็อาจจะไม่เป็นไร แต่ถ้าหากผิดซ้ำๆกันบ่อยครั้งเข้า เชื่อกันว่าวิชาที่ได้เรียนมากก็จะเริ่มเสื่อมลง ผีและโรครำ

ต่างๆก็สามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางประตูทวารทั้ง 9 (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งจะทำให้ คนคนนั้นก็จะกลายเป็นปอบในท้ายที่สุด

ด้วยความลึกลับใน ความหมายและการดำรงอยู่ของ “ความเชื่อเรื่องผีปอบ” ในส่วนของเนื้อหา ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนี้ สมชาย นิลอาธิ (2557: สัมภาษณ์) จึงสรุปว่า “คนเป็นปอบ ก่อนมาเป็นปอบเขามีหน้าที่ของเขา มีบทบาทมาก มีสถานภาพที่สังคมยกไว้ให้ แต่เมื่อเขาพลาดยกตัวอย่าง เช่นว่า มีของต้องรักษา ต้องบูชา อย่างนี้ แล้วห้ามพูดคำหยาบ พูดให้ร้าย ห้ามกินเมี่ยงกินเดน เมื่อสังคมรับรู้ว่ามีปฏิบัติไม่ได้ ก็เชื่อมั่นว่าเขาจะเสื่อม พอของเสื่อมเปลี่ยนสถานะมาเป็นปอบป๊อบ บทบาทปอบก็เลยกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมคนไป”

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า ชุดความรู้ รวมถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับกำเนิด และอำนาจของ “ผีปอบ” นั้น เป็นชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแนบแน่นกับไสยศาสตร์ และพุทธวิธีชาวบ้าน จึงเป็นตัวกระตุ้นให้ความเชื่อเรื่องปอบเข้มแข็งขึ้นในชุมชนคนอีสาน ซึ่งในมุมหนึ่ง ชุดความรู้เหล่านี้ ก็มีสวนเข้ามาควบคุมพฤติกรรมบุคคลและสังคม รวมถึงคืนความสงบสุขให้ชุมชน แต่ในทางกลับกัน ชุดความรู้นี้ก็กลับส่งผลเสียอย่างมากต่อเสถียรภาพของบุคคลและสังคม ตัวอย่างเช่นกรณีของชุมชนบ้านนาสาวนาน ดังคำให้สัมภาษณ์แบบมีนัยสำคัญ แบบต่อต้านความเชื่อเรื่องผีปอบของ ชีระดวงครบุรี (2557: สัมภาษณ์) ผู้ใหญ่บ้าน บ้านนาสาวนาน ที่ว่า “ผมว่าปอบมีหลายประเภทนะ ปอบวิชาอีกอันหนึ่ง ปอบผีดบ้านผีดเมืองมาก็อันหนึ่ง ปอบไม่ถูกกับชาวบ้านก็ประเภทหนึ่ง ปอบที่เป็นโจรขโมยก็อีกประเภทหนึ่ง รวมถึงปอบที่มีที่เยอะๆ แล้วคนที่อยากได้ก็ตรงนั้น เขาก็กล่าวหาว่าเป็นปอบนี่ก็ปอบเหมือนกัน ส่วนปอบที่มีวิชาจริงๆผมดูแล้วมี 5% สรุปแล้วคนพูดปากต่อปาก แต่ไม่มีใครเห็นว่ามีนอกจากคนนี้ไปคนโน้น ที่แท้ไม่มีอะไรจริงๆ แล้วชาวโลกก็เหมือนกันปอบนี้แหละ” นอกจากนี้ยังอธิบายเพิ่มอีกว่า พิธีกรรมการไล่ปอบแบบเสี่ยงข่องนั้น คือ “พิธีการเสี่ยงหาของหาย ที่คนหลักขโมยไป ไม่ใช่พิธีเสี่ยงหาปอบ” (ซึ่งจะขออธิบายในส่วนพิธีกรรม)

1.3 ผลกระทบและเรื่องเล่าของผีปอบ

เมื่อกล่าวถึงในแง่ของเสถียรภาพของบุคคลและสังคมแล้ว การเกิดขึ้นของ “ผีปอบ” ในแต่ละครั้งจึงส่งผลกระทบต่อ บุคคล ชุมชน และสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น การกลับบ้านเร็วขึ้นและนอนเร็วกว่าปกติ (สมพาร กุลสิโร. 2557: สัมภาษณ์) กลางคืนไม่ออกจากบ้าน รวมถึงการหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเครื่องมาป้องกันตัว (เตือนใจ ภูมิ. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวอ้างของพระผู้ประกอบพิธีไล่ปอบ (พระครูประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) ที่ว่า “ช่วงที่มีปอบส่วนมาก คนอยู่ดีๆก็ตาย เขาก็เกิดสงสัย ตอนค้าๆไม่มีคนเดินเลย” และคำกล่าวอ้างของหมอธรรม (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) ที่ว่า “ถ้าเป็นเด็กรู้ว่าผีปอบจะกลัวและรีบนอนแต่หัวค่ำ” เป็นต้น ในทางกลับกันหากมองในมุมของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” ผลกระทบก็จะมีตั้งแต่การไล่ให้ไปรักษา (จำปา สัจจะเขต. 2557: สัมภาษณ์) ตัวอย่าง เช่น คนไม่สบายเป็นไข้ไปหาหมอ 3-4 ครั้งไม่หาย ต้องสงสัยว่าเป็นปอบ ชาวบ้านก็จะนิมนต์พระมานั่งทางในดูให้ และพาไปอาบน้ำมนต์ (พระครู

ประสูติธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) ถัดไปจากนั้นก็คือการขับไล่ไม่ให้อยู่ในหมู่บ้าน ในกรณีนี้หากผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบไม่ยอมไป คนในชุมชนก็ต้องไป (เตือนใจ ภูมิ. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งการขับไล่นี้จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ถูกรังเกียจ และถูกกลั่นแกล้งต่างๆ ซึ่งอาจถึงขั้นเป็นอันตรายต่อชีวิต และทรัพย์สิน โดยสามารถดูตัวอย่างได้จาก กรณีของยายล้วย ไชยตะมาตย์ ชาวบ้าน บ้านนาสาวนาน ต.นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร หมู่บ้านที่ถูกผู้ถูกเข้าใจว่ามี “ผีปอบ” มาอาศัยอยู่รวมกันจนถูกขนานนามว่า “หมู่บ้านผีปอบ” ในปัจจุบัน

เดิมทีครอบครัวของ ยายล้วย ไชยตะมาตย์ เป็นคนพื้นเพ อยู่ที่บ้านโนนเรือ มีบิดาพ่อชื่อนาย นอ หาญเขมร เมื่อนายนอถูกชาวบ้านโนนเรือกล่าวหาว่าเป็นปอบ รวมถึงกำลังจะสืบเชื้อปอบ (ปอบเชื้อ) ต่อให้ลูกสาวคือ ยายล้วย (เดิมล้วย หาญเขมร) จึงตัดสินใจย้ายมาอยู่บ้านนาสาวนานเมื่อปี พ.ศ. 2519 เพื่อมารักษาตัวที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้านซึ่งยายล้วยเล่าให้ฟังว่า ในตอนนั้นอยู่บ้านนาสาวนานมีผู้อยู่อาศัยแค่ประมาณ 16 ครอบครัวเท่านั้น (ล้วย ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์)

ประวัติของพ่อยายล้วยนาย นอ หาญเขมร ก่อนถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบนั้น นายนอ ทำอาชีพทำไร่ ทำนา และเป็นนายฮ้อยซื้อวัวควายมาขาย รวมถึงเป็นหมอยาสมุนไพรสมัยโบราณ หลังจากถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ก็ไม่มีใครคบค้าสมาคม ถูกชาวบ้านรังเกียจ เอาหมอน เคียว ขี้ดิน ก้อนหิน ขี้ใส่เดือนขวางใส่ฝาบาน ฯลฯ จึงไม่สามารถออกจากบ้านได้ โดยเฉพาะในตอนกลางคืน ในที่สุดชุมชนจึงนำหมอธรรมมารักษา และหลังจากนั้นตัว นายนอ เอง ก็ตัดสินใจไปบวชอยู่กับพระอาจารย์ ฝั้นอาจาโร อยู่ 3 พรรษา แล้วจึงสึกออกมา หากแต่ชาวบ้านก็ยังคงปักใจกล่าวหาว่า นายนอ เป็นผีปอบอยู่ นอกจากนี้ยังเกิดข่าวลือขึ้นอีกว่า ตัวยายล้วยเริ่มออกแสง เป็นเหตุให้สามียายล้วยหนีไป และมีข่าวว่าได้เมียใหม่ รวมถึงเงินทองที่เคยหาได้เริ่มร่อยหรอ นายนอจึงตัดสินใจอพยพออกจากบ้านโนนเรือในที่สุด เมื่อมาอยู่บ้านนาสาวนานและทำการรักษาด้วยน้ำในบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์แล้ว พ่อยายล้วยก็กลับไปทำอาชีพเดิม ซึ่งยายล้วยกล่าวว่า ความรู้สึกในขณะนั้นคือ “ฉันว่าชาตินี้ได้ขึ้นสวรรค์แล้ว มาอยู่บ้านนี้สบายใจ สบายกาย” (ล้วย ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์)

อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความรุนแรงไม่แพ้กรณียายล้วย ไชยตะมาตย์ ก็คือเรื่องเล่าของผีปอบ “ยายสรี” (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นที่บ้านค้อพัฒนาบ้านค้อพัฒนา ต. นาทัน อ. คำม่วง จ. กาฬสินธุ์ ซึ่งเรื่องราวของ “ผีปอบยายสรี” นั้นเริ่มจากการมีคนตายเยอะ (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) แบบวันเว้นวันโดยไม่ทราบสาเหตุ (สมพาร กุลสิโร. 2557: สัมภาษณ์) ชาวบ้านจึงพยายามหาว่าเหตุเกิดมาจากอะไร ประจวบเหมาะกับในเวลานั้น ยายสรี เดิมมีอาชีพค้าขาย (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน และมีข่าวลือว่าเคยมีประวัติว่าเคยเป็นปอบมาก่อนที่จังหวัดหนองคายแล้วหนีมา (สมพาร กุลสิโร. 2557: สัมภาษณ์) ประกอบกับข่าวลือต่างๆในช่วงที่ยายสรีอยู่ที่บ้านค้อพัฒนา อาทิ เช่น เป็นคนมีวิชาจำพวก เสน่ห์ยาแฝด มีคนนิยมชมชอบมาก (บุญทัน ราชดี. 2557: สัมภาษณ์) สามารถดูหมอดได้และมีรอยสักที่ล้น (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) รวมถึงสามีเอาขรำ (เนื้อดิบ) ให้กิน จึงทำให้รักษาคุณไสยไว้ไม่ได้ (เพ็งอ้ง. 2557) เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อเรียกหมอธรรมมาไล่แล้ว ยายสรีก็ออก

ปากเองว่า การตายทั้งหมดเป็นฝีมือของยายศรีเอง ทำให้ชาวบ้านปักใจเชื่อว่าเป็นผีปอบจึงร่วมกันขับไล่ ซึ่งการขับไล่นี้ รุนแรงจนถึงขั้นเอาปืนไล่ยิงและมีการเผาบ้านขับไล่ (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์)

จากเหตุการณ์ใน 2 กรณีข้างต้นนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามลำดับของเหตุการณ์ (ตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน) ทำให้อาจสรุปได้ว่า เงื่อนไขโดยรวมของการเกิดขึ้นของ “ผีปอบ” ในชุมชน มักจะเกิดขึ้นจากองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. การเกิดการตายแบบไม่ทราบสาเหตุ
2. มีผู้เห็น หรืออ้างว่าเห็นสิ่งผิดปกติภายในหมู่บ้าน
3. มีคนแปลกหน้าเดินทางเข้ามา หรือคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
4. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม เป็นคนเก็บตัวหรือไม่เป็นที่พอใจของคนในสังคม
5. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม มักมีหรือเกี่ยวข้องกับวิชาอาคม (คุณไสย์) หรือชาวบ้านเข้าใจเช่นนั้น
6. มีผู้เห็นหรืออ้างว่าเห็นผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่ทำผิดข้อห้ามทางคุณไสย์
7. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม มักมีฐานะดี (ค้าขาย) เป็นต้น

โดยความความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ (ชุมชน) ในส่วนของ “เนื้อหา” ที่กล่าวไปทั้งหมดข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 1 สรุปความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชนคนอีสาน (ด้านเนื้อหา)

รหัส A1 ลักษณะทั่วไป (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 คนอีสาน บ้านรามอินทรา (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 คนอีสาน บ้านโนนปลาเฝ้า (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 คนอีสาน บ้านค้อพัฒนา (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 คนอีสาน บ้านนาสาวนาน (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A1 ลักษณะทั่วไป (คำจำกัดความ ของปอบ)	ปอบเหมือนคนธรรมดา . เรียนวิชาเกี่ยวกับผีและรักษาของไม่ได้ (ผิดครู) เกิดจากมนต์ หากสืบทอดลูกหลานได้เรียกปอบชื่อ มีทั้งหญิงและชาย ปอบเป็นผีเลวที่ต้องกำจัด	วิญญาณผีเร่ร่อนเกิดจากไสยศาสตร์	ผีไม่มีที่อยู่อาศัย ผีเร่ร่อน ไม่มีญาติ หากินคนที่กำลังป่วย ออดแอต สุขภาพไม่แข็งแรง คนไหนธาตุอ่อนจะเข้าไปกินได้เลยถือของที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ ผิดข้อห้ามต่างๆ เช่น กินขมิ้น (ของดิบ, เหล้า) ยิ่งแก้วิชา ยิ่งรักษาไม่ได้	เขาคือของ มีของ (เป็นคนมีวิชา หรือคุณไสย) ไฮโลกินคนจอบผีปอบกินคนโซ
A1 ลักษณะทั่วไป (อาการปอบเข้า)	เหมือนมีเสียงเรียก ป่วย ไม่ได้สติ ง่วงซึม หลบหน้าหลบตา ไม่สู้คน อยู่แต่ในบ้าน	มีนุง นั่งเล่นอยู่เฉยๆก็ร้องไห้ ร้องไห้โดยไม่รู้สึกรู้สึ	ร้องไห้ มีนุง ง่วงนอนอย่างเดียว	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (อาการปอบออกจากร่าง)	❖	หยุดร้องไห้ ฉีกแตก	เยี่ยวออก	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (การกินทั่วไป ของปอบ)	กินของดิบ เลือด กบ เขียดตามหนองน้ำ	กินอาหารธรรมดาเหมือนคนทั่วไป	เหมือนคนทั่วไป	❖

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A1 ลักษณะทั่วไป (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 คนอีสาน บ้านรามอินทรา (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 คนอีสาน บ้านโนนปลาเฝ้า (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 คนอีสาน บ้านค้อพัฒนา (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 คนอีสาน บ้านนาสาวนา (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A1 ลักษณะทั่วไป (ปอบแลงหน้า)	แกลังทำเป็นปกติ ไม่ให้คนรู้ว่าเป็นปอบ (ดักกินอยู่ข้างใน)	❖	ปอบค้อ	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (ปอบออกปาก)	❖	การที่ปอบยอมบอกว่า ไปกินคนมา เช่น มัน อร่อย มันอ้วน มันขาว มันงาม (โดยส่วนมากจะเป็น คนที่ตายแล้ว หรือ กำลังถูกปอบสิงอยู่)	❖	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (ปอบหน้ามึน)	❖	คนที่เรียนวิชาอาคมมา แก้กั๊ก แต่ไปผิดครู ทำให้กลายเป็นปอบที่ มีฤทธิ์มาก ไล่ยาก	❖	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (พิธีไล่ปอบ: เสียงฆ้อง)	เป็นการเสี่ยงหาผี (ปอบ) หรือวิญญาณ ร่อนเร่ (ที่ยังไม่ได้เข้า คนและอยู่ในสถานที่ นั้น)	เป็นการไล่ปอบที่เข้าๆ ออกๆ คนในหมู่บ้าน ไปเรื่อย ไม่ช้าคน ซี่ ส่วนมากมักมีหลายตัว	❖	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (ช่วงเวลาที่ปอบ มีอำนาจมากที่สุด)	ทั้งกลางวันและ กลางคืน	ไม่เลือก ขึ้นอยู่ว่ามัน อยากกินตอนไหน	ตอนที่แรงๆ ประมาณ ทุ่มสองทุ่ม	❖
A1 ลักษณะทั่วไป (เพศของปอบ)	❖	ทั้งหญิงและชาย	ส่วนมากเพศหญิง	หญิง-ชาย เท่าๆ กัน

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A1 <u>ลักษณะทั่วไป</u> (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสวนนา</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A1 ลักษณะทั่วไป (ประวัติยายล้อย)	❖	❖	❖	ชาวบ้าน บ้านโนนเรือ (บ้านเดิม) กล่าวหาว่า พ่อยายล้อยเป็นปอบ ยายล้อยย้ายมาบ้านนาสวนนา เมื่อปี พ.ศ. 2519 หลังจากนั้น คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ จากที่ต่างๆ จะย้ายมาอยู่ เพื่อบำรุงรักษาตัวที่ปอบนี้ ศักดิ์สิทธิ์ ประวัติของพ่อยายล้อย ก่อนถูกกล่าวหา คือ ทำไร่ทำนา เป็นนายฮ้อย และเป็นหมอยาสมุนไพร สมัยโบราณ หลังจากถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ มีใครคบค้าสมาคม แม้ไปรักษาหลายครั้ง และบวชพระมา 3 พรรษา แต่ชาวบ้านไม่เชื่อ ผลก็คือ เงินทองที่ร่อยหรอ และไม่สามารถทำอาชีพได้

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A2 อำนาจผีปอบ (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนาหน</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A2 อำนาจผีปอบ (จุดกำเนิดความ เชื่อเรื่องปอบ)	เกิดการตายโดยไม่ ทราบสาเหตุ ติดต่อกัน จากนั้น หมอธรรมมาสรุปว่า เหตุมาจากปอบ หรือ เกิดข่าวลือภายใน ชุมชนว่าเป็นฝีมือ ของปอบ รวมถึงมีผู้ ที่มีพฤติกรรมน่า สงสัยในชุมชนเช่น หลบหน้าหลบตา ไม่ เข้าสังคม ป่วยไข้ไม่ สบาย	❖	(กรณี: ปอบยายศรี) มีคนตายเยอะ ตายเรียงวันเว้นวัน ตายไม่มีสาเหตุ	(กรณี: พ่อของยาย ลัย) มีคนปอบเข้าใน หมู่บ้าน ชาวบ้านเลยไปตาม หมอธรรมมารักษา หมอจะถามว่ามึงเป็น ใคร อย่างตานอเนี จะว่า กูบักนอ คนที่ถูกเอ่ยชื่อ (ตานอ) คือกลายเป็น ปอบไป
A2 อำนาจผีปอบ (อำนาจเหนือ ธรรมชาติ)	การถูกปอบเข้าถึง ตายถ้าไล่ไม่ทัน (เพราะจะถูกกินจาก ข้างในกิน เช่น ตับ ม้าม ไส้) ไม่สามารถเห็นตัวได้ จนกว่าจะเข้าสิงอะไร สักอย่าง เมื่อเข้าคนได้ วิญญาณปอบจะแข็ง กล้าขึ้น การเข้าสิงคนจะเลือก คนที่ไม่สบายหรือจิต อ่อน	คนขวัญอ่อน มักถูก ปอบเข้าสิงได้ง่าย สามารถกินเลือดเรา จากข้างใน	ตายกระทันหัน ไปไม่ ทันก็ตาย ไล่ไม่ออกก็ ตาย	(กรณียายลัย:ออก แสง) เราไปแต่งงานบ้านหมู ผู้ชาย กีบทองคำผมเรา ยาวเขาเสียบผมให้ ก็ นอนใกล้ตะเกียงเจ้า พายุ แสงไฟสะท้อนมา สะท้อนกลับก็ออกแสง แสงนี้ปกติเป็นกระสือ หรือเป็นว่านส่วนมากที่ เขาปลุกไว้นานๆ 3 ปี ไม่ถอน ก็ะออกแสง ไม่รู้ว่าจะอะไร

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A2 อำนาจผีปอบ (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (หอวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนาน</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
	สามารถเข้าถึงได้ไม่ เลือกเพศและวัย (สัตว์อื่นๆที่ไม่ใช่คน ก็ได้) มีแสงในตอน กลางคืน มีเสียงหมาเห่าทั้งที่ ไม่มีหมาในหมู่บ้าน สามารถท่องเที่ยวไป ได้ทั่ว ติดตามไปกับคนมี วิชา จิตอ่อน ไม่ สบาย (ซึ่งเขาอาจไม่ รู้ตัว)			
A2 อำนาจผีปอบ (สิ่งที่มีอำนาจ เหนือปอบ)	คาถาพระ ผ้ายันต์ น้ำมันต์	ความขลังของอาจารย์ ที่เชิญมาจะทำให้ปอบ ออกปากได้ การใช้คาถาพระใหญ่ หรือน้ำมันต์ หวายที่มีอาคม หลังจากตีเสร็จจะไม่มี บาดแผล	ปืน และไฟ กลัวคนมีวิชาอาคม (หมอธรรม)	อิทธิฤทธิ์ของบ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A2 อำนาจผีปอบ (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนา</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A2 อำนาจผีปอบ (วาทกรรมต้าน วาทกรรมปอบ)	การหลบหน้าหลบตา อาจเป็นเพราะสังคม รังเกียจ หรือการเป็น โรคภัย	คนธรรมดาที่ไม่ได้ เรียนธรรม (วิชาไล่ผี) ก็สามารถไล่ปอบได้ ด้วยการทำเสียงดัง ทำ ให้ปอบตกใจกลัวว่าคน อื่นๆในหมู่บ้านจะรู้	❖	(ผู้ใหญ่บ้าน) ปอบมี หลายประเภท ปอบ วิชาอันหนึ่ง ปอบที่ผิด บ้านผิดเมือง ปอบที่ไม่ ถูกกับชาวบ้าน ปอบ เป็นโจรขโมย และปอบ ที่มีที่เยอะๆ แล้วคนที่ อยากได้อะไร ครอบครองที่ “บ้านนี้แน่นอนไม่ได้ นับถือผี นับถือน้ำสร้าง บ่อน้ำทิพย์ ใครมาก็ต่อ มาที่บ่อน้ำทิพย์น้ำสร้าง บ้านอื่นก็จะเป็นปู่ตา ผี ไม่มีตัวตน บ้านอื่นก็จะ เลี้ยงผีเลี้ยงอะไร บ้าน นี้ไม่เลี้ยงผี แต่รักษา เป็นอะไรไปหาหมอ อย่างเดียว ผีไม่มีหรอก พอคนมาตั้งรกรากอยู่ ปัจจุบันเป็นผู้ช่วย พยาบาลอยู่ที่นี้ บ้าน เราบ้านรักษาผีปอบ ก็ ต้องแก้ข่าวด้วย”

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A2 อำนาจผีปอบ (เนื้อหา)	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนาน</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A2 อำนาจผีปอบ (เหตุผลสนับสนุน การมีผีปอบใน ปัจจุบัน)	❖	❖	(กรณี: ปอบยายศรี) มีประวัติว่าเป็นปอบมา ก่อนแล้วหนีมา ออกปากเอง บอกไป กินผู้นั้นผู้นี้ตาย แต่ก่อนมีอาชีพค้าขาย มีวิชา (ดูหมอ) และมี รอยสักที่ลิ้น มีข่าวลือว่าผิวเอาขร่า ให้กิน (เนื้อดิบ) อยากอะไรก็ได้หมด มี คนนิยมชมชอบ มี ฐานะดี	
A2 อำนาจผีปอบ (การสลับ ตำแหน่ง/จาก ผู้รักษามาสู่ผี)	❖	คือการรับเงินค่าเกิน ค่าขั้นต่ำที่ครูอาจารย์ ห้ามไว้ หรือการที่ รักษาข้อห้ามของมนต์ ไว้ไม่ได้	❖	❖

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A3 ผลกระทบ	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนา</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A3 ผลกระทบ (ชุมชน)	การไล่ไม่ให้อยู่ใน หมู่บ้าน (คนไม่หนี ปอบ ปอบต้องหนี คน)	ให้ไปรักษาให้หายขาด ไม่งั้นก็ต้องออกไปจาก หมู่บ้าน การร่วมกันระวังและไล่ ด้วยตนเอง	(กรณี: ปอบยายสรี) ชาวบ้านเอาไฟไปเผา บ้านยายสรี	(กรณี: พ่อของยาย ลัย) ชุมชนนำหมอธรรมมา รักษา รวมถึงพาไป บวชกับพระอาจารย์ฝั้น จนสึกออกมาก็ยังถูก ชาวบ้านรังเกียจ เอา หมอน, เเคียว ขี้ดิน ก้อน หิน ขี้ใส่เดือนขว่าง บ้าน และขับไล่
A3 ผลกระทบ (ลำดับชั้นทาง สังคม)	พระ > หมอธรรม > ปอบ > คน (เรียงลำดับอำนาจ ทางฤทธิ์)	พระศักดิ์สิทธิ์กว่าหมอ ธรรม	❖	❖
A3 ผลกระทบ (คนเปลี่ยน พฤติกรรม)	กลับบ้านเร็ว กลางคืนไม่ออกจาก บ้าน กลางคืนไม่เอาผ้ามา ตาก หาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ พระมาป้องกันตัว	❖	(กรณี: ปอบยายสรี) นอนเร็วกว่าปกติ คือ นอน 3 ทุ่ม ก็นอน 1 ทุ่ม	(กรณี: ยายลัย) ไม่สามารถออกจาก บ้านได้โดยเฉพาะตอน กลางคืน

ตาราง 1 (ต่อ)

รหัส A3 ผลกระทบ	กลุ่มที่1 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านรามอินทรา</u> (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านโนนปลาเฝ้า</u> (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านค้อพัฒนา</u> (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 <u>คนอีสาน</u> <u>บ้านนาสาวนาน</u> (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A3 ผลกระทบ (ครอบครัว)	❖	❖	(กรณี: ปอบยายสรี) ต้องย้ายที่อยู่ และมีข่าวว่าไปตายที่ กรุงเทพ	(กรณี: ยายล้อย) ต้องอพยพจากบ้าน โนนเรือมาบ้านนา สาวนาน / ในขณะที่พ่อ ยายล้อยถูกกล่าวหาว่า เป็นปอบ ก็เกิดข่าวลือ ขึ้นว่ายายล้อยเริ่มออก แสงได้เหมือนปอบ) (ผัวยายล้อยหนีไปมีเมีย ใหม่, ลูกทั้งสองก็ต้อง แยกกันอยู่)

2. ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ด้านรูปแบบ)

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในส่วนของรูปแบบนั้น เป็นความหมายและการดำรงอยู่ของ ความเชื่อเรื่องผีปอบ ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม และแสดงออกผ่าน “พิธีกรรม” การไล่ปอบแบบต่างๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามหัวข้อ ดังนี้คือ รูปแบบของพิธีกรรมการไล่ปอบในปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่ม และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี และกรณีเสียงช้องบ้านกุ เป็นการลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์ในพิธีกรรม “เสียงช้องบ้านกุ” ที่หมู่บ้านกุ ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

2.1 รูปแบบของพิธีกรรมการไล่ปอบในปัจจุบัน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่า ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในชุมชนอีสานในด้านเนื้อหา นั้นมีมาช้านาน จากเรื่องเล่าแบบปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น ตามแต่ปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นในแต่ละชุมชน หากต้องประกอบในด้านรูปแบบ ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยตอกย้ำความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทย นั่นก็คือ พิธีกรรมซึ่งเราสามารถแบ่งพิธีกรรมการไล่ผีปอบ ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ การไล่ผีปอบแบบบุคคล และการไล่ผีปอบแบบสัญลักษณ์ (เขียนช้อง หรือเสียงช้อง)

นอกจากนี้ ในส่วนของผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากการถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ อย่างหมู่บ้าน “หมู่บ้านนาสวนาน” ได้ผลิตพิธีไล่ปอบแบบใหม่ขึ้นมา โดยใช้การตักน้ำจากบ่อน้ำทิพย์ ในหมู่บ้าน เนื่องจากเชื่อกันว่าการตักน้ำจากบ่อน้ำทิพย์เป็นเหมือนการรักษาให้หายจากการเป็นปอบ ซึ่งการไล่ปอบ และการรักษาปอบทั้ง 3 ชนิด ที่กล่าวไปข้างต้นนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การไล่ผีปอบแบบบุคคล ถือเป็นการไล่แบบดั้งเดิม กล่าวคือเมื่อชาวบ้านเชื่อว่าผีปอบ เข้าผู้ใดในหมู่บ้าน ก็จะไปนิมนต์พระหรือเชิญหมอธรรมมาทำพิธีตั้งค่ายครู บริกรรมคาถา ทำการไล่ แล้วให้ตักน้ำมนต์ (เทอม แสงเพชร. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งในบางรายที่ปอบแข็งหรือดื้อ จะใช้เชือกมัดและใช้ไม้ตีตามส่วนต่างๆ เช่น หัวหรือหลัง เป็นต้น (จำปา สัจจะเขต. 2557: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ยังเชื่อว่าในบางกรณี ชาวบ้านสามารถขับไล่ด้วยตนเองด้วยการใช้ไม้ตีที่หัวและตีหลัง รวมถึงการใช้คำพูดไล่ และขู่ ด้วยการใช้เสียงดัง (หนูพุด ปะโกทกัง. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งถ้าหาก 2 วิธีข้างต้นที่กล่าวมาไม่สำเร็จ ชุมชนอาจรวมตัวกันขับไล่ให้ออกจากหมู่บ้าน ดังกรณีของยาย ลัย ไชยตะมาตย์ และยายศรี บ้านค้อพัฒนา นั่นเอง

พิธีกรรมการไล่ผีปอบ ในกรณีการไล่ผีปอบแบบบุคคลนั้นหมอธรรมนาย ตา อังศรี. (2557: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “จะมีการตั้งขันครู (ขันธ 5 หรือขันธ8) และดอกไม้แล้วเงิน จากนั้นเริ่มมีพิธีไหว้ครู โดยตั้งนม 3 จบ แล้วท่องคาถาเข้าตัว หลังจากนั้นก็นำเอาน้ำมาบริกรรมคาถา แล้วขอให้เจ้าแม่ธรณีช่วยเปิดทางให้ จากนั้นก็นำน้ำขึ้นนั้นเทลงพื้น ถ้าทำน้ำมนต์ก็เทลงข้างล่างและพรขึ้นหลังคา แล้วถามว่าชื่ออะไร มาจากไหน หลังจากทีปอบยอมออกปากแล้ว ก็ให้นำน้ำที่เหลือมาให้เขาดื่มและรดศีรษะ หลังจากรดศีรษะแล้ว เขาจะรู้สึกหนาวสั่น กลัว และรู้สึกปวดนี้ เมื่อเขาไปฉี่เสร็จแล้ว เขาจะสงสัยถามว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะจำเรื่องตอนที่ปอบเข้าไม่ได้ โดยส่วนมากจะบอกว่า รู้สึกชาตรงมือ-เท้า หรือรู้สึกอยากจะร้องไห้” หลังจากเสร็จพิธีซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที แล้วจะใช้น้ำมันงาหรือปูนขาวทาตรงหัวใจ กระหม่อม กลางฝ่ามือ และฝ่าเท้าทั้ง 2 เพื่อเป็นการกันไม่ให้ผีปอบกลับมาเข้าอีก รวมถึงจะเขียนมนต์ใส่แผ่นทองด้วยตัวธรรม เพื่อให้ชาวบ้านนำไปบูชา โดยมีราคาตะกรุดละ 20 บาท เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ชาวบ้าน และเพื่อกันให้สิ่งไม่ดีและภูติผีทั้งหลาย ไม่ให้มารบกวน โดยค่าใช้จ่ายในการทำพิธีแต่ละครั้ง นายตากล่าวว่าแล้วแต่ชาวบ้านจะให้ และเคยได้มากที่สุด 1,500บาท และยังคงกล่าวอีกว่า หลังจากทำพิธีแต่ละครั้งจะไม่มีผีปอบมารบกวนหมู่บ้านนั้นอีก (ตา อังศรี. 2557: สัมภาษณ์) จะเห็นได้ว่าวิธีการไล่ปอบของนายตานี้ เป็นวิธีแบบพื้นบ้านง่ายๆ และไม่มีอุปกรณ์อะไรมาช่วยแค่คาถา น้ำมนต์และแผ่นทอง ซึ่งนายตาเล่าให้ฟังว่า ได้รับวิชาเหล่านี้มาจากครูอาจารย์ที่เป็นหมอธรรมคนหนึ่งถ่ายทอดให้ โดยมีข้อแม้ว่า ต้องสวดมนต์ไหว้พระเช้า-เย็น ถือศีล 5 และไม่กินมังสา 10 (เนื้อ 10ชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสห้าม) เป็นต้น

โดยรวมแล้ว แม้การไล่ปอบแบบบุคคลของนายตานี้ จะดูเรียบง่ายและไม่อันตรายต่อผู้ต้องสงสัยว่าเป็นปอบ หากแต่ดีกรีความรุนแรงของวิธีการไล่ รวมถึงรูปแบบและการใช้อุปกรณ์ต่างๆ อาจแตกต่างกันไปตามกรณี ตามหลักวิชาที่หมอธรรมคนนั้นๆ ได้เล่าเรียนมา และบริบทของเหตุการณ์ขณะนั้น อาทิเช่น การเพิ่มการใช้วานไพโร (วานไฟภาษาอีสาน) จี้ตามรักแร้หรือซอกที่ลับ

โดยเชื่อว่าจะทำให้ปอบเกิดอาการแสบร้อน (ศรี เชนไพร. 2557: สัมภาษณ์) หากปอบยังดื้อและไม่ยอมออก ก็อาจต้องใช้ไส (ลำไย ปักโคสังข์. 2557: สัมภาษณ์) หรือหยา (ลัย ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์) เชี่ยนตึจนกว่าปอบจะออกปากว่าเป็นใคร อย่างนี้เป็นต้น

สอดคล้องกับประสบการณ์ของยายลัย ไชยตะมาตย์ ในช่วงที่พ่อยายลัยถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ โดยยายลัยเล่าให้ฟังว่า มีพิธีการในลักษณะเดียวกันกับที่นายตา อังศรี กล่าวมาข้างต้น ต่างกันตรงที่พ่อยายลัยต้องไปนอนบนแคร่ มีการจุดไฟตั้งว่านไฟรข้างล่างแคร่ ส่วนหมอที่มาทำพิธีก็จะทำการรดน้ำมันต์ขับไล่ เมื่อไม่ยอมออกปาก (รับว่าเป็นปอบ) หมอจึงกล่าวกับพ่อยายลัยว่า “ถ้าไม่ไปก็จะมีข้าทึงเสีย” (ลัย ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์) จากการกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ ทำให้เห็นได้ว่า พิธีไล่ปอบแบบบุคคลนั้น เป็นพิธีที่สุมและอาจเสี่ยงอันตรายต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหา เนื่องจากทั้งวิธีการและรูปแบบ จะขึ้นอยู่กับหมอธรรม รวมถึงข้ออ้างเรื่องความแค้นหรือความดื้อของปอบ นั้นเอง

ภาพประกอบ 5 การไล่ปอบบุคคล ณ. บ้านท่อน้อย ต.บ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 2555

ที่มา: Matichon online

2. การไล่ผีปอบแบบสัญลักษณ์ หรือที่มักเรียกกันว่า “เสียงข้อง” นั้น เดิมพิธีกรรมนี้มีจุดเริ่มมาจาก พิธีที่เรียกว่า “เชี่ยนข้อง” ซึ่งเป็นพิธีเล็กๆ ที่กระทำกันเองในชุมชนที่มีเจ้าพิธี (หมอธรรม) เพื่อหาของหาย ของคนในพื้นที่ โดยพิธี “เชี่ยนข้อง” ที่ว่านี้มีตำนานเล่าว่า “เดิมมีผู้ที่เคยบวชเป็นเณรแล้วไปสึกมา คนเลยเรียกเชี่ยน ซึ่งเชี่ยนข้องผู้นี้เป็นคนมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษ เนื่องจากไปได่ว่านวิเศษมาทำให้สามารถเห็นหรือคิดว่าเห็น ในสิ่งที่คนอื่นไม่เห็น (รวมถึงวิญญาณ) เนื่องจากอยู่มาวันหนึ่งเชี่ยนข้องก็ไปเดินอยู่ในวัด วัน

นั้นเป็นวันงานบุญข้าวสารท เขาเห็นเด็กคนหนึ่งร้องไห้ แล้วก็เลยเข้าไปถาม ปรากฏว่าเด็กบอกว่าเดินหลงทาง หาแม่ไม่เจอ (เนื่องแม่ไปหากินข้าวสารท) เมื่อเขียนช่องมันเห็น ก็ได้พาเด็กไปหาแม่จนเจอ จึงเป็นคำอธิบายในต่อมาว่า “เขียนช่อง” สามารถเห็นผีได้” (สมชาย นิลอาธิ. 2557: สัมภาษณ์)

สมชาย นิลอาธิ (2557: สัมภาษณ์) ซึ่งเคยลงพื้นที่ไปสังเกตพิธีกรรมเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว เล่าให้ฟังว่าพิธีเขียนช่องนั้น เป็นพิธีกรรมอันหนึ่งเกี่ยวกับการเสี่ยงทายหาฝน หรือการหาของหาย และเป็นพิธีเล็กๆในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่สามารถหาได้แล้ว อาจเป็นเพราะพิธีกรรมนี้ขาดคนสืบทอด และเป็นพิธีกรรมที่ทำเฉพาะชุมชนที่มีผู้นำในการทำ ซึ่งก็คือหมอธรรมหรือหมอสูตร (พราหมณ์) เท่านั้น โดยจากที่ไปสังเกตการณ์ในครั้งนั้น เป็นการทำพิธีกึ่งๆการสาธิต โดยเริ่มจาก การนำของที่มีลักษณะไม่ใหญ่มากนักไปซ่อน โดยไม่ให้ผู้ประกอบพิธีหรือกลุ่มผู้ประกอบพิธีล่วงรู้ แล้วจึงเริ่มการทำพิธี ด้วยการยกคาย บูชาครู ซึ่งคายใช้ขันซ์ 5 ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ขาว 5 คู่ เทียน 5 คู่ บางแห่งก็มีการใส่เงินอยู่บ้าง ตามแต่ที่ครูบาอาจารย์ของเจ้าพิธีกำหนดไว้ เมื่อตั้งขันซ์เสร็จแล้ว จะเริ่มบริการมคาถาแล้วจึงเสกคาถาลงของโดยช่อง ซึ่งเป็นอุปกรณ์อย่างเดียวที่ใช้ในพิธีนี้ โดยช่องที่ว่านี้จะเป็นช่องที่ตั้งได้ มี 4 ขา และทำจากไม้ไผ่ธรรมดา หากแต่มีการตกแต่งโดยการนำกลามาคกรอบไว้ตรงปากช่อง แล้วเขียนเป็นหน้าตา รวมถึงมีการนำเสื่อมาคลุมเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ตามตำนานเรื่องเล่าที่ได้กล่าวไปข้างต้น เมื่อเจ้าพิธียกคาย และบริการมคาถาเสร็จแล้ว ก็จะเสกคาถาลงช่อง จากนั้นจะหาคนมาจับช่อง 2 คน ซึ่ง 2 คนที่ว่านี้จะเป็นชาวบ้าน หรือผู้ที่มากับเจ้าพิธี หรือผสมกันก็ได้ โดยเชื่อกันว่าหากทั้ง 2 คนธาตุตรงกัน ช่องก็จะแกว่งจนหาของที่หายจนเจอ ก็เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งการไปดูพิธีกรรมครั้งนั้น สังเกตได้ว่ามีผู้เข้าร่วมไม่มากนักประมาณ 10-20 คน และใช้ผู้ประกอบพิธีเพียงคนเดียว

ในปัจจุบันพิธี “เขียนช่อง” ซึ่งเป็นพิธีการหาของหายของชาวบ้านแต่เดิมนั้น เมื่อถูกเรียกกันต่อๆมาจึงเพี้ยนเป็น “เสียงช่อง” ในที่สุด โดยพิธี “เสียงช่อง” ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ ได้หยิบยืมลักษณะบางประการด้านรูปแบบของพิธีกรรมเช่น การตั้งเครื่องบูชา (ขันซ์5) และการใช้ช่อง และที่สำคัญที่สุดคือ การเปลี่ยนหน้าที่ของพิธีกรรม คือ จากการหาของหาย มาเป็นการหาและจับผีปอบ โดยพิธีกรรม “เสียงช่อง” นี้จะเริ่มด้วย การตั้งเครื่องบูชา (ขันซ์8) แล้วเริ่มอาราธนาคาถา เรียกว่า “พุทธทำนาย” (ผู้สืบทอดส่วนใหญ่จะเป็นพระและต้องรักษาข้อห้าม เช่น คีล และมังสัง 10 หากรักษาไม่ได้ต้องเอาวิชามาคืนครู และไม่นำไปใช้อีก) เสร็จแล้วจะทำการขออำนาจของครูบาอาจารย์ที่เคยประสิทธิ์ประสาทวิชาให้มาเสริมความขลังของพิธี เสร็จแล้วจึงเรียกคนที่มีสัมผัสพิเศษทางวิญญาณหรือ “สื่อ” ให้มานั่ง ซึ่งครั้งหนึ่งจะใช้ราว 3-4 คน เพื่อที่จะนั่งทางในดูว่าหมู่บ้านนี้มีผีปอบหรือไม่ ถ้ามีก็จะให้คนไปเอาช่องมาให้ชาวบ้านจับ เมื่อช่องแกว่งไปมา (บางคนก็ไม่แกว่ง) ชาวบ้านก็วิ่งไปพร้อมช่อง โดยเชื่อกันว่าอำนาจของมนต์คาถาที่เสกใส่ช่องนั้น ทำให้ช่องแกว่งไปในที่ต่างๆในหมู่บ้าน และจับผีปอบที่ล่องลอยอยู่ในอากาศได้ เมื่อจับปอบได้แล้ว ชาวบ้านก็จะนำมาใส่กระบอกลไม้ไผ่ เมื่อคนที่เป็นสื่อรู้ว่าเต็มกระบอกลแล้ว ก็จะปิดฝาด้วยผ้าขาวแล้วจึงนำไปเผาไฟ (ตามปกติแล้ว

1 ข้องจะได้ประมาณ 150-160 ตัว การทำพิธีหนึ่งครั้งจะได้ประมาณ 1000 ตัว ขึ้นไป) จากนั้นก็นำเสามาไผ่ลงอาคมไปผึ่งไว้ยังทิศทั้ง 8 รอบหมู่บ้าน จึงเป็นอันเสร็จพิธี (พระครูประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์) พิธีที่วุ่นนี้ใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง มีทีมงานประมาณ 6-10 คน และมีค่าใช้จ่ายในพิธี ตั้งแต่หลักพันถึงหลักหมื่น (บุญจัน ลุนดาพร. 2557: สัมภาษณ์) โดยระยะเวลาในการกลับมาทำพิธีนี้อีกครั้งจะขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ของแต่ละชุมชน เป็นตัวกำหนด (สมพาร กุลสิโร. 2557: สัมภาษณ์) ซึ่งพระครูประสุตธรรมสุนทร กล่าวว่า “สมัยก่อน 10-20 ปี ปัจจุบัน 3-4 ปี เนื่องจากคนทำคุณไสย์กันเยอะ” ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วใน 1 ปี จะมีคนนิมนต์ไปไล่ผีปอบตามที่ต่าง ๆ 5-10 ครั้ง ซึ่งถือว่าบ่อยกว่าสมัยก่อนมาก (พระครูประสุตธรรมสุนทร. 2557: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 6 การไล่ปอบเสียงข้อง ณ. บ้านกู่ ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา 2557

3. การรักษาปอบด้วยน้ำทิพย์ นั้นมีจุดเริ่มต้นมาจาก เรื่องเล่าของตระกูล ไชยตะมาตย์ ที่เกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2465 ซึ่งครอบครัวของนายทองคำ ไชยตะมาตย์ หรือ “พ่อใหญ่คำ” วัย 50 ปี ชาวญ้อ เดิมเป็นคน บ้านโนนเรือ ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร แต่ถูกชาวบ้านกล่าวหาว่าเป็นปอบ ด้วยเหตุที่เป็นคนมีวิชาอาคม ไม่กลัวผี จึงได้ตัดสินใจพาครอบครัว มาสร้างบ้านอยู่ ณ. บ้านนาสาวนาน ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร เมื่อครอบครัว ของพ่อใหญ่คำอยู่ไปได้ระยะหนึ่ง ก็มี “ตาผ้าขาว” เดินทางมาพบ และให้พ่อใหญ่คำขุดบ่อน้ำไว้แห่งหนึ่งในบริเวณที่มีตาน้ำใต้ดิน พ่อใหญ่คำขุดลึกลงไปใต้ดินประมาณ 14 เมตร จนถึงชั้นหินใต้ดิน จึงได้จารอักขระไว้บนแผ่นหิน และเขียนใส่ใบลาน แผ่นทอง เป็นเครื่องรางของขลังทิ้งไว้ก้นบ่อ ต่อมาภายหลังชาวบ้านเชื่อกันว่า

ป่อน้ำนี้เป็นป่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเรียกกันว่า “ป่อน้ำทิพย์” มาจนถึงปัจจุบัน (สมชาย นิลอาธิ. 2558: ออนไลน์)

โดยพิธีการรักษาปอบด้วยน้ำทิพย์ จะเริ่มจาก คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบที่มาอยู่ใหม่ จะต้องแต่งขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) ในวันพระ 14 และ 15 ค่ำ เพื่อขอน้ำทิพย์จากป่อไปรักษา โดยจุดเทียนบูชาขอจากธาตุเจดีย์บรรจุกระดูกของพ่อใหญ่แก (ลูกพ่อใหญ่คำที่ชาวบ้านนับถือ) ก่อนตักน้ำ มีการกำหนดข้อห้ามสำคัญคือ ห้ามนับถือบูชาผีทุกชนิด และให้ยึดมั่นในคำสอนของพุทธศาสนาเท่านั้น และอาจจะบริกรรมว่า “วันนี้มาขอน้ำไว้ใช้กินใช้อาบให้มันดี ให้มันหาย อย่าได้มีใครมาพูดอีกว่าเป็นปอบ ไม่ให้ไปกินบ้านกินเมือง” (ลัย ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์) จากนั้นก็ลงไปตักเอาน้ำมา แล้วให้ผู้รักษาเอาไปไว้ที่หิ้งพระสวดคาถา (ของพ่อใหญ่) และนำพระอุปคุตลงจุ่ม แล้วจึงจึ้นนำไปอาบทุกวันพระ ซึ่งโดยมากจะรักษาประมาณ 1 ปี ก็สามารถอยู่ร่วมกับชาวบ้านได้ ในกรณีที่นานที่สุดใช้เวลา 3 ปี ส่วนผู้ที่ใช้เวลาเกินกว่านั้นมักเสียชีวิต (พุ่ม ไชยตะมาตย์. 2557: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 7 ป่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ณ. บ้านนาสาวนาน ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร

โดยความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ (ชุมชน) ในส่วนด้านรูปแบบ ที่กล่าวไปทั้งหมดข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 2 สรุปความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชนคนอีสาน (ด้ารูปแบบ)

รหัส A4 พิธีกรรม (รูปแบบ)	กลุ่มที่1 คนอีสาน บ้านรามอินทรา (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 คนอีสาน บ้านโนนปลาเฝ้า (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 คนอีสาน บ้านค้อพัฒนา (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 คนอีสาน บ้านนาสาวนา (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A4 พิธีกรรม (การไล่ปอบปอบ เดี่ยว: เข้าคนเดียว)	มีทั้งแบบมีพิธีและไม่ มีพิธี ใช้คาถาและคำพูด เช่นไล่ หรือถามว่า อยากกินอะไร	มีทั้งแบบมีพิธี (ใช้ พระ หมอธรรม ร้าง ทรงผีปู่ตา) และไม่มีพิธี (ใช้ ชาวบ้านทั่วไป) ใช้หมัด (ตีหัว ตีหลัง) และใช้คำพูด (ไล่และ ขู่) ต้องไล่ 3-4 เทียกว่า ปอบจะออก	ตั้งค่ายครู บริการ คาถาแล้วให้ดื่มน้ำ	(กรณี: พ่อของยาย ลัย) มีการทำพิธีคาย ยก ครู รดน้ำมันต์ ให้ค ป่วยโดยให้คนป่วย นอนบนแคร่ หาพื้น มาเยอะๆ ตั้งไพรใส่ ทางข้างล่าง แล้วจุด ไฟใต้แคร่ที่คนเป็น ปอบนอน รดน้ำมันต ตลอดตัว มีการบายศรี ของ ยกครูมี 7 หม้อหนึ่ง 7 หม้อแกง 7 หม้อขิง (น่วย หมากสด พริก ผัก ไข่ กระบุง ตะกร้า) ทั้งหมดอย่าง ละ7 แล้วแต่จะ กำหนด จากนั้นจึงทำพิธีไล่ โดยตอนทำพิธีหมอ ธรรมจะบอกให้ปอบ ไปซะ “ถ้าไม่ไปก็จะ ฆ่าทิ้งเสีย”

ตาราง 2 (ต่อ)

รหัส A4 พิธีกรรม (รูปแบบ)	กลุ่มที่1 คนอีสาน บ้านรามอินทรา (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 คนอีสาน บ้านโนนปลาเฝ้า (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 คนอีสาน บ้านค้อพัฒนา (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 คนอีสาน บ้านนาสาวนา (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A4 พิธีกรรม (อุปกรณ์ไล่ปอบ ปอบเดี่ยว: เข้าคน เดี่ยว)	ใช้วานไพร (วานไฟ ภาษาอีสาน) จิ้มตาม รักแร้ หรือซอกที่ลับ (ทำให้ปอบสับสน)	ใช้แสตี ใช้วานไฟ	ของขลังเป็นแผ่นทอง มีหลอด อ.เขียนยันต์ ใส่ เอาไปบูชาไป คล้องคอหรือผูกแขน ไว้ น้ำมันงา หรือปู ขาว อุดจุดที่ปอบเข้า ไม่ให้เข้าได้อีก	(กรณี: พ่อของยาย ลัย) หวาย น้ำมันต์ (กิน และรด) วานไพร (จี้รักแร้และ จุดลับ ต้มน้ำให้กิน)
A4 พิธีกรรม (ค่าใช้จ่ายในพิธีไล่ ปอบเดี่ยว)			หลัก 1,000 ถึงหลัก 10,000 บาท (แล้วแต่ชาวบ้านให้)	มีอละ 300-500
A4 พิธีกรรม (เวลาในการไล่ ปอบปอบเดี่ยว: เข้าคนเดียว)	❖	❖	ประมาณ ½ ชม.	(กรณี: พ่อของยาย ลัย) แล้วแต่หมอ 9 มื้อ 10 มื้อ บางหมอก็ 3 มื้อ
A4 พิธีกรรม (พิธีไล่ปอบ: เขียน ข้อ)	❖	❖	นิมนต์พระมานั่ง บริกรรมคาถา พอ บริกรรมไป ก็จะมีคน มีของขึ้น มีอะไร ต่าง ๆ นะ แล้วก็จับไป จะมีเด็กวิ่งตามเป็น ขบวน	จะเสี่ยงหาของหาย คนลักขโมยไปก็จะ เสี่ยงขiongว่าอยู่จุด ไหนๆ “แต่เสี่ยงหาปอบไม่ มี”
A4 พิธีกรรม (อุปกรณ์ไล่ปอบ: เขียนข้อ)	ไม่มีมีอาคม ไม่มีผู่	ไม่มีมีอาคมใช้ทำเสา 8 ทิศ สายสิญญ์	หม้อ กะลา ไม้สาม ง่าม	❖
A4 พิธีกรรม (จำนวนปอบที่จับ ได้มากที่สุดต่อครั้ง: เขียนข้อ)	❖	❖	เราไม่เคยเห็นตัว_อ้อ เขาบอกว่าจับได้ 7 ตัว	❖

ตาราง 2 (ต่อ)

รหัส A4 พิธีกรรม (รูปแบบ)	กลุ่มที่1 คนอีสาน บ้านรามอินทรา (นอกวัฒนธรรม)	กลุ่มที่2 คนอีสาน บ้านโนนปลาเฝ้า (ในวัฒนธรรมไม่มี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่3 คนอีสาน บ้านค้อพัฒนา (ในวัฒนธรรมมี ประสบการณ์ร่วม)	กลุ่มที่4 คนอีสาน บ้านนาสาวนาหน (กลุ่มผู้ถูกกล่าวหา ว่าเป็นปอบ)
A4 พิธีกรรม (ค่าใช้จ่ายในพิธีโล้ ปอบ: เสียข้ง)	ไม่เรียกร้อง มีแต่คำ ครู (มีตั้งแต่ 1.50 – 12 บาท)	หลัก 1,000 ถึงหลัก 10,000 บาท	หลักหมื่น (แล้วแต่เจ้าพิธี)	
A4 พิธีกรรม (ความถี่ของการ ทำพิธีโล้ปอบ)	ไม่แน่นอน (ขึ้นอยู่กับคาถาที่ เชื่อมตามกาลเวลา)	❖	แล้วแต่เหตุการณ์ ถ้า มีคนตายทุกวัน ผู้นำ จะจัดการ	❖
A4 พิธีกรรม (วิธีการรักษาโดย ใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์)	❖	❖	❖	โดยทุกวันพระใหญ่ จะมีการลงไปเอา ดอกไม้ รูปเทียนมา ไหว้บูชา บรรพบุรุษ ที่มาสร้างบ่อน้ำไว้ให้ ลูกหลาน โดยขอว่า ให้หายจากการเป็น ปอบ จากนั้นก็ลงไป ตักเอาน้ำมาแล้วไปให้ ผู้รักษาเอาไว้ที่หิ้ง พระ แล้วสวดคาถา หลังจากนั้นเอาของ จุ่มลง (พระอุปคุตต์) แล้วจึงลดน้ำให้ แล้ว เอาไปอาบทุกวันพระ 14, 15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้น และข้างแรม โดยมาก รักษาประมาณ 1 ปี ก็ อยู่ร่วมกับชาวบ้านได้ นานที่สุดจะใช้เวลา รักษา 3 ปี ส่วนผู้ที่ เกินกว่านั้น (4-5 ปี) มักจะเสียชีวิต

2.2 กรณีศึกษาการเสี่ยงฆ้องบ้านกู่

พิธี “เสี่ยงฆ้อง” ที่ได้กล่าวไปข้างต้นนี้ สอดคล้องกับ การลงพื้นที่ไปสังเกตการณ์ใน พิธีกรรม “เสี่ยงฆ้อง” ในพื้นที่ หมู่บ้านกู่ ตำบลหลุมประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ 11 กันยายน 2557 โดยพิธีกรรมนี้ มีชาวบ้านเข้าร่วม 50-100 คน ทีมงาน พระ 8 เณร 1 องค์ ร่างทรง 2 คน มีคณะโยมที่มากับพระอีก 5 คน และมีอุปกรณ์คือ มีดหมอ (1 เล่ม) แท่งไม้ของขลังที่ หลวงพ่อเสกไว้ ไม้มะขามที่ถูกนำมาทำเป็นเป็นฆ้อง 20 อัน ไม้มะขามที่นำมาทำเส้า 8 คู่ (ปัก 8 ทิศ) กระบอกไม้ไผ่ (จับปอบจำนวนหนึ่ง) และผ้ายันต์ปิดกระบอกไม้ไผ่ (จำนวนหนึ่ง) มะพร้าว+ ชูต ข้าวตอกดอกไม้ม (เป็นเครื่องขันธ 8) โองน้ามนต์ 2 ตุ่ม และสายสิญจน์

การจับปอบด้วยวิธี “เสี่ยงฆ้อง” นี้ ก่อนพิธีกรรม หลวงพ่อผู้ประกอบพิธี (พระครูประสุตธรรมสุนทร) และทีมงาน จะนำอุปกรณ์ที่เตรียมมา อาทิเช่น มีดหมอ กระบอกไม้ไผ่ เส้าไม้ไผ่ และผ้า ยันต์ มาเขียนตัวธรรม (ชื่อเรียกของตัวเขียนมนต์ที่นำมาใช้) โดยทีมงานในส่วนที่เหลือจะทำการ เตรียมขันธุ์ครู ซึ่งประกอบไปด้วยชูตข้าวตอกดอกไม้มและมะพร้าว, จัดเตรียมฆ้อง โดยการนำดอกไม้ ที่เตรียมไว้มาผูกกับฆ้องด้วยสายสิญสายสิญจน์ รวมถึงเตรียมน้ำใส่ตุ้มทำน้ำมนต์ และผูกสายสิญจน์ รอบปรัมพิธี

ภาพประกอบ 8 แสดงการเตรียมการก่อนเริ่มพิธีเสี่ยงฆ้อง (บ้านกู่)

พิธีกรรม “เสียงข้อง” ในครั้งนี้ เริ่มพิธีโดย หลวงพ่อผู้ประกอบพิธี (พระครูประสุตธรรมสุนทร) บริกรรมคาถาเพื่อทำการไหว้ครู หลังจากนั้นผู้ประกอบพิธีจะนำของศักดิ์สิทธิ์ที่ตนปลุกเสกไว้ มาให้สือหรือคนทรงถือ จากนั้นตัวสือหรือคนทรงจะเกิดอาการสั่น ผู้ประกอบพิธีจึงเริ่มถามว่าบ้านนี้มีสิ่งผิดปกติอะไรไหม ปอบที่เป็นใคร ผู้หญิงหรือผู้ชาย มีกี่ตัว มีเยอะมัย เป็นต้น โดยร่างทรงทั้ง 2 ในทีม จะผลัดกันทำหน้าที่นี้ตามที่หลวงพ่อสั่ง ในช่วงนั้นเองทีมงานที่เหลือจะเริ่มจัดเตรียมกระบอกละไมไผ่และผ้ายันต์ พระและเณรที่เหลือจะเอาไม้ทศกัณฐ์ (ข้อง) มาให้ชาวบ้านจับด้านหน้าปรมพิธีโดย 1 ข้องจะใช้คนถือ 2 คน ซึ่งข้องจะแกว่งขึ้นบ้างไม่ขึ้นบ้าง ในรายที่แกว่งขึ้น จะแกว่งข้องไปยังส่วนต่างๆของหมู่บ้าน และมีคนจากคณะที่มากับหลวงพ่อดำเนินการไปด้วย บางรายที่แกว่งไม่ขึ้นก็มีคนจากทีมงานของหลวงพ่อดำเนินการด้วย ส่วนในรายที่ข้องแกว่งแรงๆนั้น จะมีคนถือประทัดไล่จุดตามหลังไป โดยพิธีกรรมในช่วงนี้จะมีเด็กวิ่งไล่วิ่งไล่ตามกันไปอย่างสนุกสนาน

ภาพประกอบ 9 แสดงการเริ่มพิธีเสียงข้อง (บ้านกู่)

หลังจากแกว่งช่องไปยังที่ต่างๆตามหมู่บ้านแล้ว ผู้ที่ถือช่องก็จะกลับมาแกว่งต่อที่ปริมพิธีที่หลวงพ่อกและคนทรงนั่งอยู่ เพื่อเป็นการนำปอบมาใส่กระบอกไม้ไผ่ โดยในช่วงนี้หลวงพ่อกจะหยิบกระบอกไม้ไผ่มาตั้งไว้ แล้วคนทรงก็จะเอามือที่กำของขลังอยู่นั้นทุบกระบอก เป็นสัญลักษณ์ว่าได้จับปอบเข้าไปในช่องแล้ว จากนั้นจะมีพระอีก 1 รูป นำผ้าที่มียันต์มาปิดและใช้เชือกผูกปากกระบอกไม้ไผ่ไว้ ทำอย่างนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนเมื่อร่างทรงบอกกับผู้ประกอบพิธีว่าปอบหมดแล้ว เป็นอันเสร็จขั้นตอนของการจับ

ภาพประกอบ 10 แสดงการจับปอบใส่ช่อง (บ้านกู๋)

หลังจากนั้น หลวงพ่อกผู้ประกอบพิธีจะนำเสาทองอาคมไปฝังยังทิศทั้ง 8 รอบหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละทิศนั้นจะมีเสาไม้มะขาม และเสาไม้ไผ่อย่างละ 1 ฝั่งสลับกัน ด้านไหนก็ได้ (ซ้าย-ขวา) เพื่อเป็นการปิดปากทางเข้าหมู่บ้านทั้ง 8 ทิศ เมื่อฝังเสร็จหลวงพ่อกจะกลับมาที่ปริมพิธี และเรียกครอบครัว (พ่อ-แม่-ลูก) ของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ มาถามว่ามีช้อนอะไรไว้ในตัว ให้เอาออกมาให้หมด ซึ่งครอบครัวนั้นก็ได้นำพวกตระกุด สายสิญจน์ พระ ฯลฯ (รวมได้ 5 ชิ้น) จากนั้น หลวงพ่อกบอกให้เอาของเหล่านั้น ไปใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปเผา พร้อมกันกับกระบอกไม้ไผ่ที่ได้มาจากการเสี่ยงช่อง

ซึ่งในขณะนี้เอง ชาวบ้านบางคนก็จะนำเครื่องรางของตนใส่ลงไปด้วย เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นสื่อ ในการทำให้ผีปอบกลับมาได้อีกครั้ง จากนั้นพระเถรที่มากับกลุ่มหลวงพ่อก็จะนำกระบอกละไฟที่วางนี้ ไปเผาที่เมรุของวัดประจำหมู่บ้าน โดยขั้นตอนของการเผาเริ่มจาก การนำกระบอกละไฟเข้าเตา พระ ผู้ประการพิธีจะมีการบริกรรมคาถาพร้อมดาบในมือ เพื่อท่องมนต์ไล่ตบ เสร็จแล้วแล้วจึงจุดไฟเผา หลังจากปิดประตูเตาเผาแล้ว จะเอามัดดาบกรีดรอบประตูเตาเผา เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการปิดตาย ว่าไม่ให้ปอบออกมาได้ จึงเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพประกอบ 11 แสดงการจบพิธีเลี้ยงข้อง (บ้านกุ)

หลังพิธีจะมีการพรมน้ำมนต์ ให้ศีล ให้พร ผูกแขน ให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธี และแจกจ่ายน้ำมนต์เอาไปกิน-ใช้ รวมถึงแจกไม้ทศกัณฐ์ (ข่อง) แก่ชาวบ้านก็แบ่งเอาไปแบ่งกัน เพื่อนำไปแขวนไว้ที่หน้าบ้านกันพวกผีปอบไม่ให้กลับมาอีก โดยในช่วงหลังพิธีนี้ จะมีการให้เจ้าวัดตมุงคล ซึ่งเป็นของหลวงพ่เองด้วย พิธีกรรมเสี่ยงข่องในครั้งนี้ ใช้เวลาในการทำพิธีทั้งสิ้นรวม 3 ชั่วโมง (เริ่มบ่าย 1 เสร็จ 4 โมง)

ภาพประกอบ 12 แสดงเหตุการณ์หลังพิธีเสี่ยงข่อง (บ้านกู่)

สิ่งที่น่าสนใจจากพิธีกรรมในครั้งนี้คือ วิทยุรุ่นที่มาก็คือข่องส่วนหนึ่ง จะแกว่งแรงขึ้นเรื่อยๆ ในบริเวณใกล้บ้านหมอธรรม โดยบางรายจะพาข่องไปที่ตัวบ้าน หรือหลังคาบ้านหมอธรรม ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับปริมพิธีพอดิ ในช่วงเวลานั้นชาวบ้านก็จะฮือฮา หรือชอบใจกันเป็นอย่างมาก บางรายจะนำข้าวของเครื่องใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ราวตากผ้า ฯลฯ ในบ้านหมอธรรมออกมาทำลายด้วย ซึ่งเมื่อ

สัมภาษณ์หมอมธรรมประจำหมู่บ้าน นาย ถนัด ลาดแก้ว อายุ 62 ปี กลับปฏิเสธว่าตนไม่ใช่หมอมธรรม โดยอ้างว่า “ตนเป็นแค่คนไปวัด ไปถือศีลที่วัด (ศีล 8) อาศัยพุทธคุณแล้วผูกข้อมือให้ลูกหลาน ในโอกาสที่ลูกหลานไม่สบายมาก และขอพุทธคุณจัดปัดเป่าให้ลูกหลานเท่านั้น” นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มาร่วมถือข้อมือ (ในรายที่แกว่งขึ้น) จะบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ตอนที่ข้อมือแกว่งขึ้นจะไม่รู้ตัวและแขนขา จากนั้นข้อมือก็จะนำไปในทิศต่างๆตามหมู่บ้าน ซึ่งในประเด็นนี้ พระครูประสุตธรรมสุนทร (พระผู้ประกอบพิธี) เคยให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมไว้ว่า ข้อมือที่แกว่งนี้ จะดึงออกเองไม่ได้ จะมีทีมงานคอยดึงออกให้ คนไหนที่ข้อมือไม่แกว่งมากแล้วเค้าจะเอาออกให้ แต่ส่วนที่แกว่งดี ๆ ไปจับกลับมาใส่กระบอกล้วนแล้ว จะเดินกลับไปจับอีก ซ้ำมาซ้ำไปอีกรอบหนึ่ง ทำไปอย่างนี้รอบหมู่บ้าน จนกว่าจะหมด

โดยเหตุการณ์อันเป็นเหตุที่ทำให้มีการ “เสียงข้อมือ” ในครั้งนี้คือ มีคนในหมู่บ้านเป็นโรคชราตาย และในพิธีศพมีคนมีอาการ สั่น ร้องไห้ เหมือนเข้าทรง หมอมธรรมประจำหมู่บ้าน จึงใช้สายสิญจ์มัดแขนขา แล้วถามว่าเป็นใคร มาจากไหน คนที่มีอาการผิปรกตินั้นบอกว่า “กูชื่อแม่น” แล้วบอกว่าไปกินตับ ปอด คนมาแล้ว นอกจากนี้ยังชี้หน้าตำพระในพิธีศพแล้วบอกว่า “กูไม่กลัวพวกมึง” หลังจากนั้น จะมีคนมีอาการลักษณะนี้อีก 10-20 ราย ทำให้ชาวบ้านจึงลือกันหนักว่า ยายแม่น (ซึ่งตายไปก่อนหน้านี้) เรียนของ แล้วรักษาไม่ได้เลยกลายเป็นปอบ เมื่อแก่ตายจึงมาเข้าลูกสาว คือนางพร เนื้อนา 47 ปี ซึ่งเดิมอาศัยอยู่กรุงเทพฯ ทำงานโรงงาน เมื่อแม่เสียก็กลับมาอยู่บ้านทำนาที่บ้านกู และไม่ได้กลับไปทำงานโรงงานอีก ชาวบ้านจึงต้องไปนิมนต์พระมาทำพิธี ทั้งที่เดิมที “บ้านกู” นี้ไม่เคยทำพิธีแบบนี้มาก่อน

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากใช้ **แนวคิดในการวิเคราะห์ “พิธีกรรม”** ของ กาญจนา แก้วเทพ บางส่วน มาอธิบายคุณลักษณะด้านรูปแบบของ “พิธีเสียงข้อมือบ้านกู” สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ

1. “พิธีเสียงข้อมือบ้านกู” ในครั้งนี้ เป็นพิธีกรรมแบบบุคคล หรือพิธีกรรมแบบกลุ่ม ซึ่งกระทำเมื่อเกิดเหตุการณ์ผิปรกตขึ้นในชุมชน (ผียายแม่นเข้าสิงคนในหมู่บ้าน) ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับพิธีกรรมทางศาสนาแบบ Ritual of social control ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีเป้าหมายสุดท้าย คือ การรักษากฎระเบียบของสังคม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพิธีกรรมและบริบทที่เป็นจริง เนื่องจากโลกแห่งพิธีกรรมได้ทำหน้าที่ซ่อมแซม หรือสมานรอยร้าวที่เกิดในโลกแห่งความเป็นจริง อันดูได้จากการโทรไปสัมภาษณ์ภายหลังการประกอบพิธี ปรากฏว่าไม่มีเหตุการณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นอีก รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกกล่าวหา กับชุมชนนั้นกลับมาเป็นปกติ นั่นเอง

3. สถานภาพของพิธีกรรมในปัจจุบัน มีลักษณะแบบ เข้มแข็งข้างนอกแต่ข้างในอ่อนแอ เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ปรับเปลี่ยนวิธีการจากเดิม คือการไล่ปอบออกจากบุคคลมาเป็นการเสียงข้อมือ ซึ่งเป็นการจับผีปอบที่ล่องลอยอยู่ในอากาศไปเผา โดยการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ส่งผลให้พระภิกษุและทีมงาน มาสวมบทบาทแทนหมอมธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ แม้จะไม่ทำให้ความหมายหลัก

ของการขับไล่สิ่งชั่วร้าย (ผีปอบ) เปลี่ยนไป แต่ก็ทำให้คุณค่าของการควบคุมกันเองของคนในชุมชน (ทั้งผู้ที่ถูกกล่าวหาและหมอธรรมในชุมชน) ถูกแทรกแซงด้วยบุคคลในสถาบันศาสนา ที่ชุมชนไม่สามารถตรวจสอบหรือควบคุมพฤติกรรมของผู้ประกอบพิธีได้ เนื่องจากผู้ประกอบพิธีมิใช่ผู้ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน นั่นเอง

4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนี้ จะมีตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ (ทุกเพศทุกวัย) โดยทุกคนจะเป็นคนในท้องที่หรือหมู่บ้านที่เกิดเหตุขึ้น ซึ่งส่วนมากนั้นมีการศึกษาไม่สูงมาก และประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งในพิธีกรรมนี้จะให้ผู้เข้าร่วมที่เป็นชาวบ้านสามารถเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน หากแต่คณะผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของพิธีกรรม อาทิเช่น ช่วงที่ขึงแกว่งไม้ขึ้นจะให้คนในคณะเข้าไปร่วมแกว่งขึงกับชาวบ้าน รวมถึงการกำหนดว่าคนไหนควรแกว่งขึงต่อหรือไม่ โดยใช้การดึงขึงออกจากมือผู้เข้าร่วมที่เป็นชาวบ้าน เป็นต้น ทำให้เห็นได้ว่าทั้งกลุ่มที่เป็นสาวก (ผู้ร่วมแกว่งขึง) และกลุ่มที่เป็นพยาน (ผู้ที่เข้าร่วมเหตุการณ์ด้วยการเฝ้าดูเฉยๆ) ต่างเป็นผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มผู้ประกอบพิธีในครั้งนี้

นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า หากมองในมุมของอำนาจที่เกี่ยวข้องเพศสภาพ มาวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้ประกอบพิธี และครอบครัวของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การที่ผู้ประกอบพิธีทั้งหมดเป็นพระ และทีมงานของผู้ประกอบพิธีทั้งหมดเป็นเพศชาย รวมถึงครอบครัวของผู้ถูกกล่าวหาที่ตกเป็นผู้ต้องสงสัยคือ แม่และลูกสาว เนื่องจากชาวบ้านเชื่อกันว่า ปอบยายแม่นได้มาอาศัยอยู่กับลูกสาว (พร) และอาจส่งต่อความเป็นปอบไปยังหลานสาว (ลูกของพร) แต่ไม่สามารถส่งต่อไปยังผู้เป็นพ่อได้นั้น จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่า พิธี “เสียงขึงบ้านกู” ที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ (ยายแม่น) อาละวาดนั้น เป็นพิธีกรรมที่มีลักษณะ อำนาจที่เกี่ยวข้องเพศสภาพแบบ “ปิตาธิปไตย” หรือแบบชายเป็นใหญ่ นั่นเอง

5. พิธีกรรมนี้ มีรายการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน กล่าวคือ ทีมงานของผู้ประกอบพิธีที่เป็นฆราวาสจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในขั้นตอนต่างๆ ให้พิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น อาทิเช่น จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ให้พิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น อาทิเช่น จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องใช้ในพิธี (ขันธ 8, น้ำมันต์, กระบอกไม้ไผ่, ข้อง ฯลฯ) แก้ปัญหาเฉพาะหน้า (กรณีขึงไม้แกว่ง) กำหนดระยะเวลาการแกว่งขึงของแต่ละบุคคล ควบคุมอารมณ์ของผู้เข้าร่วมพิธี (กรณีฟังบ้านหมอธรรม) เป็นต้น

ทีมงานของผู้ประกอบพิธีที่เป็นสงฆ์และสามเณรจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของพระผู้เป็นเจ้าพิธี โดยการนำข้องที่สวดคาถาและทำพิธีแล้วไปให้ชาวบ้านแกว่ง รวมถึงเมื่อจับผีปอบใส่กระบอกได้ครบแล้ว ก็จะเป็นกลุ่มผู้ที่นำผีปอบไปเผาที่เมรุ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ประกอบพิธีกลุ่มนี้ ยังมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ด้วยการเขียนยันต์ลงในผ้าขาว และไม้เสาไม้มะขามคู่ ก่อนพิธีกรรมจะเริ่มขึ้นด้วย

ในส่วนของพระผู้ประกอบพิธีที่เป็นเจ้าพิธีนั้น จะมีคนทรง 2 คน เป็นผู้ช่วยโดยจะสลับกันเข้าทรงตามเจ้าพิธีสั่ง ส่วนเจ้าพิธีนั้นจะมีหน้าที่บริการมคาถาธรรมเพื่อปลุกเสกข้อง และเรียกวิญญาณดีให้เข้าที่คนทรงเพื่อสอบถามว่าบ้านนี้มีสิ่งผิดปกติอะไรบ้าง นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ไปปักเสา

อาคม 8 ทิศรอบหมู่บ้าน รวมถึงพูดคุยกับผู้ที่ถูกกล่าวหาและหมอธรรม (ในชุมชน) ในช่วงท้ายของพิธีกรรมด้วย ซึ่งในช่วงนี้จะมีการรับของขลังและของมีอาคมทุกอย่างของผู้ที่ถูกกล่าวหาและหมอธรรมไปเผา และมอบของขลังที่เจ้าพิธีปลุกเสกให้แทน หลังจากนั้นจึงมีการเปิดให้เจ้าบ่าวสาววัดดวงคลต่างๆ ของเจ้าพิธี จึงอาจกล่าวได้ว่าเหตุผลหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังการประกอบพิธีคือการใช้อำนาจของพุทธคุณแทนอำนาจของไสยเวท หรือหากมองในทางตรงกันข้ามก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นพุทธพาณิชย์รูปแบบหนึ่งของกลุ่มคนในชนบทนั่นเอง

6. พิธีกรรมนี้มีความยืดหยุ่นด้านกาละเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ขาดความต่อเนื่องหรือเกิดขึ้นแบบไม่สม่ำเสมอกล่าวคือ พิธี “เสียงร้องบ้านกู” นี้เป็นการทำพิธีเป็นครั้งแรกของชุมชน และไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนแห่งนี้จะจัดพิธีกรรมเช่นนี้ขึ้นอีกเมื่อใด เหตุก็เพราะ พิธี “เสียงร้องบ้านกู” นี้ เกิดขึ้นในช่วงเวลาพิเศษที่มีปัญหาเกิดขึ้น (Crisis period) เกิดขึ้นในชุมชน (ผีปอบอาละวาด) จึงทำให้ไม่สามารถจะทราบได้เลยว่า จะมีเหตุการณ์ลักษณะนี้ เกิดขึ้นอีกหรือไม่หรือเมื่อใด

7. พิธี “เสียงร้องบ้านกู” พิธีกรรมนี้มีความยืดหยุ่นด้านเทศะเป็นอย่างมาก ดูจากการที่ปริมพิธีไม่ได้มีการตกแต่งอะไรเป็นพิเศษ และใช้ลานโล่งของบ้านๆหนึ่งในหมู่บ้าน ส่วนพื้นที่ ที่ชาวบ้านใช้ในการแกว่งข้องนั้น ก็เป็นถนนในหมู่บ้านที่อยู่ติดกับปริมพิธี และได้มีการตกแต่งมากมาย มีแต่เพียงการกางเต็นท์ไว้บังแดดเท่านั้น รวมถึงในขั้นการเผาผีปอบที่อยู่ในกระบอกไม้ไผ่นั้น ก็ใช้เมรุธรรมดาที่วัดในหมู่บ้าน ซึ่งห่างจากปริมพิธีประมาณ 30- 50 เมตร เป็นต้น

8. ในส่วนของสิ่งของและเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม จะใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เรียบง่ายที่หาได้ในพื้นที่ ดังนี้เช่น

- ใช้มีดหมอ 1 ด้าม ซึ่งมีลักษณะเป็นดาบไทยยาวหนึ่งศอก
- ใช้ตุ่มน้ำของชาวบ้านในพื้นที่ 2 ตุ่ม มาทำเป็นตุ่มน้ำมนต์
- ใช้มะพร้าวและข้าวตอกดอกไม้ขาวจำนวนหนึ่งมาทำเป็นขันธ 8
- ใช้ไม้มะขามนำมาทำข้อง 20 อัน
- ใช้ไม้มะขามมาทำเสา 8 คู่ ปักตามทิศต่างๆรอบหมู่บ้านตามทิศทั้ง 8
- ใช้สายสิญจน์จำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความยาวเพียงพอที่จะพันรอบปริมพิธี และโยงไปยัง

เต็นท์ที่ใช้ในการแกว่งข้อง

- ใช้ไม้ไผ่จำนวนหนึ่งนำมาทำกระบอกใส่ปอบ ซึ่งจะใช้ทั้งเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ ตามแต่ผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้กำหนด

- ใช้ผ้าขาวจำนวนหนึ่งมาทำเป็นผ้ายันต์ ปิดปากกระบอกไม้ไผ่ เป็นต้น

ซึ่งลักษณะของบทบาทของสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรมที่น่าสังเกตคือ การเชื่อมโยงลักษณะของสัญลักษณ์ต่างๆ เข้ากับอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี อาทิเช่น การใช้ไม้มะขามทำข้องแล้วตั้งชื่อเรียกว่า “ไม้ทศกัณท์” ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นไม้ที่มีอำนาจมากเนื่องจากทศกัณท์เป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก ด้วยเหตุนี้จึงเข้าใจได้ไม่ยากว่าการปักเสามาข้ม 8 ทิศรอบหมู่บ้านจึงเป็นสัญลักษณ์ของทวารายซึ่งเป็น

สมุนของทศกัณฐ์มาป้องกันไม่ให้ผีปอบมาทำร้ายคนในหมู่บ้านได้อีก นอกจากนี้ยังมีการใช้มีดหมอ ร่ายรำและกรีดลงบนตามกรอบประตูเมรุในขณะทำการเผาระบอไม้ไฟ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการสะกดวิญญาณ ไม่ให้ผีปอบออกจากเมรุในขณะทำการเผายอยู่ ทำให้เข้าใจได้ว่าผีปอบที่ถูกจับได้ทั้งหมดจะถูกทำลายอย่างสิ้นซากนั่นเอง

9. ในส่วนของขั้นตอนของพิธี “เสียงซ้องบ้านกู” ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น สามารถแบ่งขั้นตอนต่างๆ ได้ 5 ขั้นตอน ซึ่งประกอบไปด้วย การบวงสรวงและการไหว้ครู, การทรง, การเสียงซ้อง, การนำเสาไปฝังและการนำกระบอไม้ไฟไปเผา, และการรดน้ำมนต์ เป็นต้น

10. ในส่วนของความหมายที่ไม่สามารถมองเห็นได้ (Invisible) ของพิธี “เสียงซ้องบ้านกู” ครั้งนี้คือ “การขับไล่สิ่งชั่วร้าย” ที่เข้าสิงคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าคือ ผีปอบทั้งหลาย ที่เกิดจากการตายของยายแม้น

11. นอกจากนี้หากพิจารณาตามหลักของวิชาการแสดงแล้ว จะเห็นว่าพิธีกรรม “เสียงซ้อง” นี้เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่ง (Ritual theater) ซึ่งมีตัวละคร จาก การกระทำ บทเจรจา ฯลฯ ทำให้เมื่อประกอบพิธีกรรมจึงสังเกตได้ว่าทุกคนในพิธีล้วนมีอารมณ์ร่วมและได้รับผลกระทบต้อจิตใจที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น อารมณ์ของผู้เข้าร่วม ที่ทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อมีผู้แกว่งซ้องมาตีที่บ้านหอมธรรม ชาวบ้านที่เข้าร่วมบางส่วนส่งเสียงเฮด้วยความดีใจ บางส่วนน่าของใช้ เช่น ราวตากผ้า โต๊ะเก้าอี้ ฯลฯ ของหอมธรรมออกมาทำลาย ทำให้หอมธรรมอยู่ในสภาวะที่จำยอม

ซึ่งหากดูจากการที่นายถนัด ลาดแก้ว (หอมธรรมประจำหมู่บ้าน) ปฏิเสธว่า ตนไม่ได้เป็นหอมธรรมนั่นเอง จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า เหตุผลของชาวบ้านในการไปตามพระมาประกอบพิธี อาจมิใช่ประเด็นของปอบยายแม้นมาเข้าลูกสาวเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น เนื่องจากยังมีประเด็นความน่าเชื่อถือของหอมธรรม อันดูได้จากการไม่สามารถจัดการกับปัญหา “ผีปอบ” ภายในหมู่บ้านก่อนหน้านี้ได้ และอาจสันนิษฐานได้ว่า เหตุของการเสื่อมของหอมธรรม (อำนาจเหนือผี) ก็คงหนีไม่พ้นการทำผิดข้อห้ามต่างๆ ที่เป็นข้อห้ามเฉพาะของหอมธรรม ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น นั่นเอง

12. ในส่วนของบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรม “เสียงซ้องบ้านกู” ในครั้งนี้ สรุปได้ 4 บทบาทสำคัญ ดังนี้คือ

- เป็นปลอบขวัญและคลายกังวลจากเหตุการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤต (ผีปอบเข้าคนในชุมชน)
- เป็นการจัดระเบียบสังคม (เป็นการปรามหอมธรรมหรือคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบให้อยู่ในศีลธรรม หรือระเบียบของชุมชน)
- เป็นการสร้างความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจ (สิ่งชั่วร้ายถูกขับไล่ออกไปจากชุมชน และชุมชนได้รับการคุ้มครองด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ของผู้ประกอบพิธี)
- เป็นการสร้างเอกภาพกลับสู่สังคม (ผู้ที่ถูกกล่าวหา และชุมชนกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ)

ด้วยเหตุนี้พิธีกรรม “เสียงซ้องบ้านกู” นั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า เป็นพิธีกรรมแห่งการแปรกลับสถานภาพ (Ritual of status transition) โดยเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมหรือคนในชุมชน

จะแสดงสถานภาพต่างไปจากสภาพปกติที่เป็นอยู่ กล่าวคือชุมชนกลับมาเป็นปกติอีกครั้ง โดยพิธีกรรมที่วุ่นวายที่พื้นฐาน ในการประสานความสัมพันธ์ 3 รูปแบบในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และผี
3. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และมนุษย์ด้วยกัน นั่นเอง

ซึ่งหน้าที่ที่ได้กล่าวไปข้างต้นนี้ สอดคล้องกับ สมชาย นิลอาธิ นักวิชาการท้องถิ่นเห็นว่าการไล่ผีปอบ ทั้งวิธีการไล่ปอบบุคคลและวิธีเสี่ยงข่องที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสัญลักษณ์ หรือพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ เพื่อปลดปล่อยความวิตกกังวลของคนในสังคม เหมือนการรดน้ำมนต์ ซึ่งในที่นี้พิธีกรรมของพระและฆราวาสอาจแตกต่างกัน เนื่องจากพระจะใช้ความรุนแรงเหมือนหมอรรถมนต์ไม่ได้นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ การรักษาปอบด้วยน้ำทิพย์ ของบ้านนาสวนาน จึงเปรียบเสมือนการ “ปรับสถานภาพ” ให้ทุกคนมาอยู่จุดเดียวกัน เพราะคนที่ทุกคนที่เข้ามาอยู่ใหม่จะต้องทิ้งความเชื่อเรื่องผีเครื่องรางของขลัง และไสยศาสตร์ต่างๆ ลงไปในบ่อน้ำทิพย์ แล้วเริ่มต้นใหม่โดยยึดเหนี่ยวสิ่งเดียวกัน นั่นคือพุทธศาสนานั่นเอง (สมชาย นิลอาธิ. 2557: สัมภาษณ์)

3. ผีปอบในชุมชน (คนกรุงเทพฯทั่วไป)

ในส่วนของการสอบถามความคิดเห็นเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบ” ในกลุ่มประชากรที่เป็นชาวกรุงเทพฯทั่วไป ที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามนี้ จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 6 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์
- ตอนที่ 2 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ
- ตอนที่ 3 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์
- ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ
- ตอนที่ 5 ผลกระทบที่จากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”
- ตอนที่ 6 แนวทางการแก้ไข

ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 200 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60 มีอายุสูงกว่า 35 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31 รองลงมาคืออายุ 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.50 และ 21-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.50 สถานภาพโสดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.00 รองลงมาคือสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 23.50 ระดับการศึกษาของตัวอย่างอยู่ในระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77 รองลงมาคือ อนุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ 8 เป็นนักเรียน/นักศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 36.50 และมีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.50 รองลงมาคือ มากกว่า 50,000

บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18.50 และ 10,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.50 รายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 ความถี่และร้อยละแสดงลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตัวแปร	ความถี่	ร้อยละ
เพศ	200	100
ชาย	80	40
หญิง	120	60
อายุ	200	100
ต่ำกว่า 15 ปี	1	0.50
16-20 ปี	61	30.50
21-25 ปี	45	22.50
26-30 ปี	20	10
31-35 ปี	11	5.50
สูงกว่า 35 ปี	62	31
สถานภาพ	200	100
โสด	146	73.00
สมรส	47	23.50
หย่าร้าง	-	-
แยกกันอยู่	3	1.50
หม้าย	4	2.00
ระดับการศึกษา	200	100
มัธยมศึกษาตอนต้น	7	3.50
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	9	4.50
อนุปริญญา/ปวส.	16	8.00
ปริญญาตรี	154	77.00
ปริญญาโท	10	5.00
ปริญญาเอก	3	1.50
ไม่ระบุ	1	0.50

ตาราง 3 (ต่อ)

ตัวแปร	ความถี่	ร้อยละ
อาชีพ	200	100
ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	73	36.50
พนักงานบริษัทเอกชน/ห้างร้าน	12	6.00
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	6	3.00
รับจ้าง	10	5.00
นักเรียน/นักศึกษา	86	43.00
อื่นๆ	13	6.50
รายได้ต่อเดือน	200	100
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	93	46.50
10,001 - 20,000 บาท	27	13.50
20,001 - 30,000 บาท	21	10.50
30,001 - 40,000 บาท	7	3.50
40,001 - 50,000 บาท	4	2.00
มากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป	37	18.50
ไม่ระบุ	11	5.50

ตอนที่ 2 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ พบว่า ส่วนใหญ่คิดว่าผีปอบเป็นความเชื่อผิดๆ ของคนไทย คิดเป็นร้อยละ 72 ผีปอบมีอายุ 46-60 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.50 รองลงมาคือ มีอายุสูงกว่า 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 34 และ 31-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.50 ผีปอบส่วนใหญ่มักจะเข้าสิงบุคคลที่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 94 ผีปอบมักจะเข้าสิงบุคคลที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73 รองลงมาคือ ผีปอบสามารถเข้าสิงบุคคลได้ทุกภาคเท่าๆ กัน คิดเป็นร้อยละ 21.50 และผีปอบมีพฤติกรรมกินเป็นอาหารดิบๆ สดๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.50 รองลงมาคือ กินอาหารได้ทั้ง 2 ประเภท (อาหารปกติปรุงสุกและอาหารดิบๆ สดๆ) คิดเป็นร้อยละ 28.5 ในระหว่างที่ผีปอบเข้าสิง ผู้ที่ถูกเข้าสิงจะมีอาการรู้สึกตัวบ้าง ไม่รู้บ้างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.50 รองลงมาคือ ไม่รู้สึกตัวเลย คิดเป็นร้อยละ 41 ผีปอบจะมีอิทธิฤทธิ์ในเวลากลางคืนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74 รองลงมาคือ มีอิทธิฤทธิ์ทั้งกลางวันและกลางคืน คิดเป็นร้อยละ 22.50 สำหรับอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของผีปอบจะทำให้คนป่วยได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.85 รองลงมาคือ ทำให้คนตายได้ คิดเป็นร้อยละ 33.96 และสามารถสิงร่างได้ทั้งคนและสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 25.47 นอกจากนี้ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบมักจะมีลักษณะเป็นคนเก็บตัว ไม่เข้าสังคมมาก

ที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.17 รองลงมาคือ จะมีลักษณะเหมือนคนไม่สบาย คิดเป็นร้อยละ 23.43 และ
 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่คิดว่าผีปอบเกิดจากการผิดข้อห้ามทางคุณไสยและการสืบเชื้อสายจาก
 บรรพบุรุษมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.68 รองลงมาคือ ความเชื่อจากการสร้างข่าวลือของคนใน
 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 27.34 และวิญญาณที่ล่องลอยของสัมภเวสีที่เข้ามาสิงผู้คนในชุมชน คิดเป็น
 ร้อยละ 25.61 รายละเอียดดังตาราง 4

ตาราง 4 ความถี่และร้อยละการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ

ข้อคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” คืออะไร	200	100
ผีชนิดหนึ่งในประเทศไทย	55	27.50
ความเชื่อผิดๆ ของคนไทย	144	72.00
ไม่ระบุ	1	0.50
2. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ส่วนมากมีอายุเท่าใด	200	100
1-15 ปี	2	1.00
16-30 ปี	6	3.00
31-45 ปี	27	13.50
46-60 ปี	89	44.50
สูงกว่า 60 ปีขึ้นไป	68	34.00
ไม่ระบุ	8	4.00
3. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ส่วนมากจะเข้าสิงใคร	200	100
คนผู้ชาย	5	2.50
คนผู้หญิง	188	94.00
สัตว์	1	0.50
สิ่งของ	1	0.50
ไม่ระบุ	5	2.50
4. ท่านคิดว่าคนที่ถูก “ผีปอบ” เข้าสิง มักเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในภาคใด	200	100
ภาคเหนือ	1	0.50
ภาคกลาง	3	1.50
ภาคอีสาน	146	73.00
ภาคใต้	3	1.50
ได้ทุกภาคเท่าๆ กัน	43	21.50
ไม่ระบุ	4	2.00

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
5. ท่านคิดว่าคนที่ถูก “ผีปอบ” เข้าสิง มีพฤติกรรมการกินอย่างไร	200	100
อาหารปกติปรงสูง	2	1.00
อาหารดิบๆ สดๆ	137	68.50
ได้ทั้ง 2 ประเภท	57	28.50
ไม่ระบุ	4	2.00
6. ท่านคิดว่าในระหว่างการเข้าสิงของ “ผีปอบ” ผู้ที่ถูกสิงจะรู้สึกตัวหรือไม่	200	100
รู้สึกตัวปกติ	15	7.50
ไม่รู้สึกตัวเลย	82	41.00
รู้บ้าง ไม่รู้บ้าง	97	48.50
ไม่ระบุ	5	2.50
7. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” จะมีอิทธิฤทธิ์มากสุดเวลาใด	200	100
กลางวัน	3	1.50
กลางคืน	148	74.00
ทั้งกลางวันและกลางคืน	45	22.50
ไม่ระบุ	4	2.00
8. ท่านคิดว่าอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของผีปอบเป็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	318	100
ทำให้คนป่วยได้	114	35.85
ทำให้คนตายได้	108	33.96
สิงร่างได้ทั้งคนและสัตว์	81	25.47
ปล่อยแสงได้	15	4.72
9. ท่านคิดว่าคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” มักมีลักษณะเช่นไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	303	100
เหมือนคนปกติ	42	13.86
เหมือนคนเก็บตัวไม่เข้าสังคม	152	50.17
เหมือนคนบ้า	38	12.54
เหมือนคนไม่สบาย	71	23.43

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
10. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” เกิดจากอะไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	289	100
วิญญาณที่ล่องลอยของสัมภเวสีที่เข้ามาสิงผู้คนในชุมชน	74	25.61
การผิดข้อห้ามทางคุณไสยและการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ	106	36.68
ความเชื่อจากการสร้างข่าวลือของคนในชุมชน	79	27.34
ความผิดปกติทางประสาทของคนในชุมชน	30	10.38

ตอนที่ 3 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์ พบว่าส่วนใหญ่เคยดูภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ คิดเป็นร้อยละ 89 ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่าผีปอบในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบมีลักษณะตลกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.51 รองลงมาคือ มีลักษณะลึกลับ คิดเป็นร้อยละ 20.58 และน่ากลัว คิดเป็นร้อยละ 19.86 และจุดขายของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบจะเน้นที่ความตลกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.78 รองลงมาคือ ความลึกลับชวนเงื่อนงำ คิดเป็นร้อยละ 22.59 รายละเอียดดังตาราง 5

ตาราง 5 ความถี่และร้อยละการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์

ประเด็นคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
1. ท่านเคยดูภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ” หรือไม่	200	100
เคย	178	89.00
ไม่เคย	21	10.50
ไม่ระบุ	1	0.50
2. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ในภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีลักษณะอย่างไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	277	100
น่ากลัว	55	19.86
ลึกลับ	57	20.58
ตลก	151	54.51
โหดร้าย	14	5.05

ตาราง 5 (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
3. ท่านคิดว่าอะไรคือจุดขายของภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	270	100
ความน่ากลัว	36	13.33
ความลึกลับชวนเงื่อน	61	22.59
ความตลก	156	57.78
ความโหดร้ายของผีปอบ	17	6.30

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบมีส่วนตรงกับความเชื่อเดิมของคนในชนบทอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95) และมีความคิดเห็นว่าภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบมีส่วนเสริมทำให้คนในชนบทเชื่อเรื่องผีปอบอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92) รายละเอียดดังตาราง 6

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
4. ท่านคิดว่าภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีส่วนตรงกับความเชื่อเดิมของคนในชนบทมากน้อยเพียงใด	3.03	0.95	ปานกลาง
5. ท่านคิดว่าภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีส่วนเสริมทำให้คนในชนบทเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” มากน้อยเพียงใด	3.02	0.92	ปานกลาง

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่า การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบทเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.09) รองลงมาคือความคิดเห็นในระดับปานกลาง ได้แก่ พิธีกรรม (ไล่+จับปอบ) (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 และค่าส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.12) และสื่อสารมวลชน (ประเภทข่าว) (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.07) รายละเอียดดังตาราง 7

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
1. สื่อสารมวลชน (ประเภทข่าว)	3.01	1.07	ปานกลาง
2. ภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ”	2.87	0.92	ปานกลาง
3. การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบท	3.65	1.09	มาก
4. พิธีกรรม (ไล่+จับปอบ)	3.47	1.12	ปานกลาง
5. อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของ “ผีปอบ”	2.85	1.08	ปานกลาง

ตอนที่ 5 ผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” พบว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบจะได้รับผลกระทบด้านบุคคลอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.13) รองลงมาคือได้รับผลกระทบในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านสังคม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.22) และด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.91 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.20)

เมื่อพิจารณาผลกระทบรายด้าน พบว่า **ด้านบุคคล** ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบจะเป็นที่รังเกียจของคนในสังคม ถูกด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย และถูกทำร้ายร่างกาย ซึ่งทั้งสามประเด็นที่กล่าวมาล้วนเป็นผลกระทบที่อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 3.71 3.63 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 1.08 1.15 ตามลำดับ) **ด้านสังคม** ชุมชนไม่สงบเพราะความหวาดกลัว ชาติไม่พัฒนาเพราะงมงาย และเกิดการแบ่งแยกของคนในสังคมซึ่งเป็นผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 3.31 3.28 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 1.20 1.20 ตามลำดับ) **ด้านเศรษฐกิจ** เกิดอาชีพใหม่ๆ เกี่ยวกับปอบ เช่น รับจ้างไล่ปอบ การทำของขลังกันปอบ ฯลฯ ทำมาหากินในชุมชนของตนเองไม่ได้ และทำมาหากินกับชุมชนอื่นไม่ได้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 2.89 2.82 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.29 1.13 1.17 ตามลำดับ) รายละเอียดดังตาราง 8

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”

ผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
ด้านบุคคล	3.68	1.13	มาก
ถูกตำว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย	3.71	1.08	มาก
ถูกทำร้ายร่างกาย	3.63	1.15	มาก
คนในครอบครัวไม่ปลอดภัย	3.40	1.16	ปานกลาง
เป็นที่รังเกียจของคนในสังคม	4.01	1.05	มาก
ด้านสังคม	3.13	1.22	ปานกลาง
ชุมชนไม่สงบเพราะความหวาดกลัว	3.37	1.05	ปานกลาง
หันไปนับถือผีแทนพุทธ	2.55	1.23	ปานกลาง
ชาติไม่พัฒนาเพราะงมงาย	3.28	1.20	ปานกลาง
เกิดการแบ่งแยกของคนในสังคม	3.31	1.20	ปานกลาง
ด้านเศรษฐกิจ	2.91	1.20	ปานกลาง
ทำมาหากินในชุมชนเองไม่ได้	2.82	1.17	ปานกลาง
ทำมาหากินกับชุมชนอื่นไม่ได้	2.89	1.13	ปานกลาง
เกิดอาชีพใหม่ๆเกี่ยวกับปอบ เช่น รับจ้างไล่ปอบ การทำของขลังกันปอบ ฯลฯ	3.02	1.29	ปานกลาง

ตอนที่ 6 แนวทางการแก้ไขความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” พบว่า หากมีผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบอาศัยอยู่ในละแวกบ้านหรือชุมชน บุคคลที่อาศัยอยู่ในละแวกบ้านหรือชุมชนนั้นจะปฏิบัติโดยอธิบายกับคนในละแวกบ้าน ให้เปลี่ยนความคิดต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.50 รองลงมาคือ ขับไล่ออกจากชุมชน คิดเป็นร้อยละ 15 พาไปพบแพทย์ คิดเป็นร้อยละ 14.50 และให้ไปรักษาตัวกับพระหรือหมอธรรม คิดเป็นร้อยละ 13.50 หน่วยราชการที่ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิดจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” คือ กรมสุขภาพจิตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.01 รองลงมาคือ กระทรวงศึกษาธิการ คิดเป็นร้อยละ 23.84 รวมทั้งสถาบันทางสังคมที่ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผีปอบ คือ ชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.60 รองลงมาคือ สถาบันศาสนา คิดเป็นร้อยละ 32.53 และสถาบันครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 28.27 รายละเอียดดังตาราง 9

ตาราง 9 ความถี่และร้อยละแสดงแนวทางการแก้ไขความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”

ข้อคำถาม	ความถี่	ร้อยละ
1. หากมีผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” อาศัยอยู่ในละแวกบ้านท่าน ท่านจะ ทำอย่างไร	200	100
ขับไล่ออกจากชุมชน	17	8.50
ให้ไปรักษาตัวกับพระหรือหมอธรรม	27	13.50
พาไปพบแพทย์	29	14.50
อธิบายกับคนในละแวกบ้าน ให้เปลี่ยนความคิดต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ”	71	35.50
ไม่ทำอะไร เพราะกลัวและไม่อยากเกี่ยวข้อง	22	11.00
ขับไล่ออกจากชุมชน	30	15.00
ไม่ทำอะไร เพราะเป็นเรื่องไร้สาระ	-	-
ไม่ระบุ	4	2.00
2. ท่านคิดว่าหน่วยราชการใด ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิดจาก ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	281	100
กรมตำรวจ	20	7.12
กรมสุขภาพจิต	163	58.01
กระทรวงศึกษาธิการ	67	23.84
ไม่ควรเพราะเป็นเรื่องของชุมชน	31	11.03
3. ท่านคิดว่าสถาบันใดทางสังคม ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิด จากความเชื่อเรื่องผีปอบ (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)	375	100
สถาบันศาสนา	122	32.53
ชุมชน	141	37.60
สถาบันครอบครัว	106	28.27
ไม่ควรเพราะเป็นของภาครัฐ	6	1.60

เกณฑ์การแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 – 5.00	ดีมาก
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.00 – 1.50	น้อยมาก

3. สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ (ในชุมชน)

ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทของชุมชนอันหลากหลาย ที่ได้กล่าวไปแล้วจากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปและอภิปราย ความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทของชุมชนได้ดังนี้

ตาราง 10 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชน และคนกรุงเทพฯ

ความหมายและการดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	คนกรุงเทพฯทั่วไป
เนื้อหา	<u>เพศ</u> 1. ทุกเพศ (ส่วนมากเป็นหญิง)	<u>เพศ</u> 1. เข้าสิงเพศหญิง = 94%
	<u>อายุ</u> 1. ทุกวัย	<u>อายุ</u> 1. มีอายุ 46-60 = 44.50% 2. มีอายุ สูงกว่า 60 ปีขึ้นไป = 34% 3. มีอายุ 31-45 ปี = 13.50%
	<u>การเกิด</u> 1. การสืบเชื้อสาย 2. การผิดข้อห้ามคุณไสย 3. ขวาลือ (การตายแบบผิดธรรมชาติ) 4. เป็นวิญญาณตามมากับของทางไสยศาสตร์ (วุ้น, สี่ผิ้ง)	<u>การเกิด</u> 1. เป็นความเชื่อผิดๆ ของคนไทย = 72% 2. ผิดข้อห้ามทางคุณไสย และสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ = 36.68 % 3. การสร้างขวาลือของคนในชุมชน = 27.34% 4. วิญญาณที่ล่องลอย = 25.61%
	<u>พฤติกรรม</u> 1. กินอาหารได้ปกติ (ดิบและสุก) 2. หลบหน้าผู้คน และอยู่แต่ในบ้าน 3. ชอบเข้าสิงคนไม่แข็งแรง 4. ชอบเข้าสิงคนไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง	<u>พฤติกรรม</u> 1. กินอาหารดิบ = 68.50% 2. เป็นคนเก็บตัว ไม่เข้าสังคม = 50.17% 3. มีลักษณะเหมือนคนไม่สบาย = 23.43% 4. เข้าสิงเฉพาะคนอีสาน = 73%

ตาราง 10 (ต่อ)

ความหมายและ การดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	คนกรุงเทพฯทั่วไป
	<u>อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ</u> 1. คนที่ถูกผีปอบเข้าจะไม่รู้สึกตัวมีนชา ง่วง ซึมและมีอาการหวิวแวว 2. ทำให้ป่วยและตาย 3. เข้าสิงคนได้หลายครั้ง 4. มักแสดงตัวออกมาในรูป 5. สัตว์ (ให้ผู้ที่เห็น) เป็นสื่อเห็น 6. ออกแสงได้ 7. ต้องไล่เท่านั้น (ไม่ไล่ตาย) 8. ไส่ยาก (ปอบมนต์) 9. มีอิทธิฤทธิ์มาก ในช่วงเวลาทุ่มหรือสองทุ่ม	<u>อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ</u> 1. รู้สึกตัวบ้าง ไม่รู้บ้าง (ในขณะที่ถูกเข้าสิง) = 48.50% 2. ไม่รู้สึกตัวเลย (ในขณะที่ถูกเข้าสิง) = 41% 3. ทำให้ป่วย = 35.85 % 4. ทำให้ตาย = 33.96 % 5. สิงร่างได้ทั้งคนและสัตว์ = 25.47% 6. มีอิทธิฤทธิ์ในเวลากลางคืน = 74% 7. มีอิทธิฤทธิ์ทั้งกลางวัน-กลางคืน = 22.50 %
	<u>การสลับบทบาท (จากหมอผี-ผี)</u> 1. การรับเงินเกินค่าขึ้นที่ครู อาจารย์ห้ามไว้ นั้น 2. การรักษาข้อห้ามของมนต์ที่เรียนไว้ไม่ได้ <u>ประเภท</u> 1. ปอบเชื้อ 2. ปอบมนต์	
รูปแบบ	<u>รูปแบบการไล่ปอบ</u> 1. การไล่ปอบแบบบุคคล (ดั้งเดิม) 2. การไล่ปอบเชิงสัญลักษณ์ (ปัจจุบัน) 3. การรักษาปอบด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ <u>คาถาที่ใช้</u> คาถาธรรม (บาลาก้อมสูตร)	<u>ปัจจัยด้านรูปแบบ</u> <u>ที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ</u> 1. การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบท = ระดับมาก (เฉลี่ย 3.65) 2. พิธีกรรม = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.47) 3. สื่อมวลชน (ข่าว) = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.01) 4. ภาพยนตร์ = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.87)

จากตารางข้างต้น ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ ในส่วนของ “เนื้อหา” ที่มาจาก “เรื่องเล่า” ตามแต่บริบทชุมชนนั้น อาจสรุปได้ดังนี้คือ “ผีปอบ” แบ่งคร่าวๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. **ปอบเชื้อ** เป็นปอบที่มีวิธีการ สืบทอดความเป็นปอบตามเพศสภาพ ตัวอย่างเช่น ลูกสาวที่อยู่ใกล้ชิดแม่ เมื่อแม่มีพฤติกรรมที่ถูกสังคมเพ่งเล็งแล้วว่าเป็นปอบ ชาวบ้านก็จะมองว่าลูกสาวน่าจะเป็นด้วย เพราะว่าแม่ใกล้ชิดกับลูกสาว

2. **ปอบมนต์** เป็นปอบที่เกี่ยวข้องอย่างแนบแน่นกับไสยศาสตร์ ส่วนมากมักเป็นคนสูงอายุ เนื่องจากปอบเหล่านี้จะต้องเรียนรู้วิชาอาคมต่างๆ มาก่อนที่จะทำผิดข้อห้าม ข้อปฏิบัติทางคุณไสยหรือทางสังคม จนถูกชาวบ้านหาว่าเป็นปอบในที่สุด

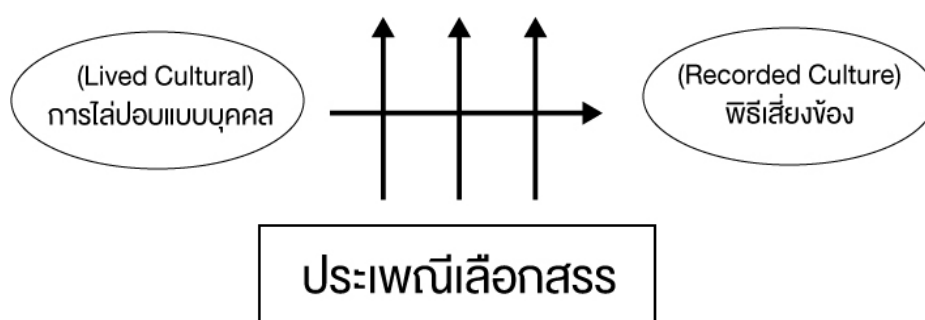
ผีปอบชอบเข้าสิงคนไม่แข็งแรง และเข้าสิงได้ทุกเพศทุกวัย คนที่ถูกผีปอบเข้าจะมีอาการไม่รู้สีกตัว เมื่อผีปอบเข้าผู้ใดแล้วจะเจ็บป่วยและตายในที่สุด นอกจากนี้ เมื่อผีปอบเกิดขึ้นที่ใดจะต้องมีการตายที่ผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ซึ่งการตายที่ว่านี้สามารถเกิดได้ทั้งกับคนและสัตว์ ซึ่งวิธีเดียวที่จะรับมือกับผีชนิดนี้คือ การเชิญพระหรือหมอธรรมมาขับไล่ หากแต่มีรับประกันว่าจะไล่ได้ทุกราย ขึ้นอยู่กับความ “ดี” ของปอบตัวนั้น

ในส่วนของรูปแบบนั้น ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ดำรงอยู่ด้วย “พิธีกรรมการไล่ผีปอบ” โดยมีที่มาจากชุดความรู้ด้าน “ไสยศาสตร์” (บาลาก้อมสูตร/คาถาธรรม) ซึ่งเปรียบเสมือนส่วนประกอบสำคัญ ที่เข้ามาเสริมให้ความเชื่อนี้ให้เข้มแข็งมากขึ้นในชุมชนคนอีสาน ซึ่งพิธีที่ว่านี้จะแตกต่างกันไป ตามวิชาที่เจ้าพิธีเล่าเรียนมา และแม้ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่า “ผีปอบ” เกิดขึ้นครั้งแรกที่ใดในประเทศไทย แต่ก็สามารถบอกได้ว่าชุดความความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น ดำรงอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานมานานแล้ว ซึ่งสามารถดูจากที่มาของคาถา “ธรรม” ซึ่งดั้งเดิมนั้นมีจุดเริ่มกำเนิดมาจากภูมิภาคนี้ (อีสาน) และหยิบยืมตัวเขียนทางภาคเหนือมาใช้ รวมถึงชาวบ้านในภูมิภาคนี้ก็มีได้นับถือศาสนาพุทธแบบ “พุทธผสมผี” นั่นเอง

ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทชุมชน เรื่องความหมายและการดำรงอยู่ของ “ผีปอบ” ในส่วนของเนื้อหาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่เป็นชาวอีสานนั้น บางส่วนมีลักษณะสอดคล้อง หรือเป็นไปในทางเดียวกัน เช่น เป็นเพศหญิง (94%) และมีอิทธิฤทธิ์ในเวลากลางคืน (74%) ฯลฯ ตามตารางข้างต้น แต่มีมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม (คนกรุงเทพฯ) ที่ไม่สอดคล้องและน่าสนใจ คือ คนกรุงเทพฯ นั้นมองว่าความเชื่อเรื่องผีปอบ “เป็นความเชื่อผิดๆ (72%) และผีปอบมักเกิดขึ้นกับคนอีสานเท่านั้น (73%)” ซึ่งในประเด็นนี้ สามารถใช้ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของ Raymond Williams ซึ่งอธิบายถึงลักษณะของ “วัฒนธรรมที่เคยมีชีวิตอยู่” หรือ Lived culture ซึ่งมีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งและในสถานที่หนึ่ง เฉพาะคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่นั้นเท่านั้น (คนอีสาน และอีสานพลัดถิ่น) จึงจะเข้าถึงหรือสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ จึงไม่น่าแปลกกว่าทำไมคนกรุงเทพฯ ถึงคิดว่า “ผีปอบ” เป็นความเชื่อผิดๆ และผีปอบมักเกิดขึ้นกับคนอีสานเท่านั้น นั่นเอง

นอกจากนี้ วัฒนธรรมที่ว่านี้บางส่วน ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ หรือ Recorded culture ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากลักษณะ “รูปธรรม” ของวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ ด้วยการผลิตซ้ำของ “พิธีกรรมการไล่ผีปอบ” กล่าวคือแต่เดิมนั้นพิธีกรรมการไล่ปอบนี้ เป็นเรื่องของชาวบ้าน ไม่มีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และอาจมี

วิธีการที่รุนแรง ซึ่งในปัจจุบันแม้พิธีกรรมนี้ยังมีอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบไป จากการไล่ปอบออกจากบุคคล เป็นการจับปอบที่ล่องลอยอยู่ในอากาศมาใส่กระบอกไม้ไผ่และนำไปทำลาย ทำให้ความรุนแรงในการประกอบพิธีลดลง แต่ยังคงไว้ซึ่งเป้าหมายเดิมคือ การลดความวิตกกังวลของสังคม โดยมีพระมารับบทธาป ผู้ประกอบพิธีแทน “หมอธรรม” ซึ่งลักษณะเช่นนี้ตามมุมมองของ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559: สัมภาษณ์) นักวิชาการด้าน นักโบราณคดี และนักมานุษยวิทยา เห็นว่าเป็นการครอบงำของวัฒนธรรมโลกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งตรงกับแนวคิดแบบการครอบงำทางวัฒนธรรม Culture domination นั้นเอง

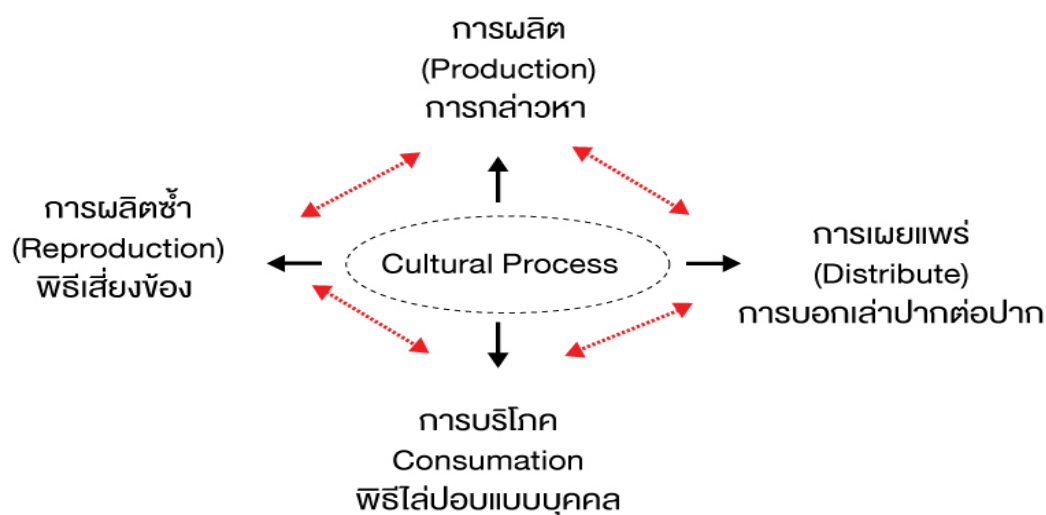

ภาพประกอบ 13 แสดงการเลือกสรรทางวัฒนธรรมผ่าน พิธีกรรมการไล่ผีปอบ

ในประเด็นนี้ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551: 664) ได้เสนอแนวทางการตั้งคำถามที่มีต่อกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural production and reproduction) ไว้ 4 ประเด็นหลัก คือ 1. วัฒนธรรมหนึ่งๆ ถูกผลิตขึ้นมาอย่างไร/ทำไม 2. วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่ออกไปอย่างไร/ทำไม 3. วัฒนธรรมนั้นมีการบริโภคโดยผู้คนในสังคมหรือท้องถิ่นอย่างไร/ทำไม และ 4. วัฒนธรรมนั้นๆ ได้รับการผลิตซ้ำหรือ สืบทอดต่อไปอย่างไร/ทำไม จากแนวทางข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในชุมชนคนอีสาน นั้น

1. ถูกสร้างขึ้นจากการกล่าวหา (กระบวนการสร้างข่าวลือ)
2. มีการเผยแพร่ด้วยการบอกเล่าแบบปากต่อปาก (เรื่องเล่าของผีปอบในแต่ละชุมชน)
3. มีการบริโภคโดยผู้คนที่ท้องถิ่นด้วย พิธีกรรม (การไล่ปอบแบบบุคคล)
4. ได้รับการผลิตซ้ำด้วยการปรับเปลี่ยนและลดทอนรูปแบบของพิธีกรรมลง (Reconstruction and Deconstruction) จากพิธีไล่แบบบุคคลมาเป็นพิธีเสี่ยงฆ้อง ซึ่งเป็นผสมผสานรูปแบบของพิธีกรรม ที่มาจากความเชื่อเรื่องผีทั้ง 2 พิธีด้วยกัน โดยหยิบยืม การตั้งขันธครูและคาถา มาจากพิธีไล่ปอบบุคคล มาผสมกับการแกว่งฆ้อง ของพิธีเซี่ยงฆ้อง รวมถึงเพิ่มขั้นตอนใหม่เข้าไปในพิธีคือการเผากระบอกไม้ไผ่ การพรมน้ำมันต์ และการเปิดให้เจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพิธี โดยในท้ายที่สุดจึงถูกผลิตซ้ำอีกครั้งในรูปแบบของวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยสื่อสารมวลชนต่างๆ เช่น ข่าว ละคร ภาพยนตร์บ้านผีปอบ เป็นต้น (ซึ่งจะขอกกล่าวในส่วนของภาพยนตร์ต่อไป)

โดยเหตุผลเบื้องหลังการผลิต เผยแพร่ บริโภค และผลิตซ้ำวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” นี้คือการสร้างอำนาจให้กับชุมชนในการ “การใช้ความเชื่อ ควบคุมพฤติกรรม” คนในชุมชนนั่นเอง สามารถสรุปกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมได้จากตามตารางดังนี้

ภาพประกอบ 14 แสดงกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ

ในมุมหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ เป็นการใช้อำนาจของชุมชน “แบบสองทาง” หลักฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้ เราสามารถดูได้จากการสลับบทบาทจากผู้ปราบผีมาสู่ “ผีปอบ” แต่หากมองในมุมของผู้ได้รับผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในกรณีของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบอย่าง ยายลี้และพ่อ (บ้านนาสวนาน) และยายศรี (บ้านค้อพัฒนา) นั้นก็จะปรากฏภาพของกระบวนการการสร้างชาวลีอ “กล่าวหา” ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการเกิดของ “ผีปอบ” ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. การเกิดการตายแบบไม่ทราบสาเหตุ
 2. มีผู้เห็น หรืออ้างว่าเห็นสิ่งผิดปกติภายในหมู่บ้าน
 3. มีคนแปลกหน้าเดินทางเข้ามา หรือคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
 4. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม เป็นคนเก็บตัว หรือไม่เป็นที่พอใจของคนในสังคม
 5. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม มักมี หรือเกี่ยวข้องกับผู้มีวิชาอาคม (คุณไสย์) หรือชาวบ้านเข้าใจเช่นนั้น
 6. มีผู้เห็นหรืออ้างว่าเห็นผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่ หรือผู้อยู่เดิมที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบทำผิดข้อห้ามทางคุณไสย์
 7. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม มักมีฐานะดี (ค้าขาย) เป็นต้น
- ซึ่งกระบวนการ การสร้างชาวลีอที่เกิดขึ้นข้างต้นนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องอำนาจของ มิเชล ฟูโกต์ ที่ว่าสิ่งที่กลายมาเป็นความรู้นั้น ก็เพราะอำนาจในสังคม ได้ใช้วาทกรรม

(การกล่าวหาด้วยกระบวนการสร้างข่าวลือ) ผลิตสร้างความรู้ขึ้นมา นั่นก็คือวาทกรรมที่จะกลายเป็นความรู้ (ความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผีปอบ) ก็เพราะสถาบันที่มีอำนาจในสังคม (ชุมชน) บอกว่า “ต้องรู้เรื่องนั้น” และในทางกลับกัน ความรู้นั้นก็จะย้อนกลับไปเสริมอำนาจให้แก่สถาบันนั้นอีกครั้ง (มิเชล ฟูโกลต์, อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ. 2548) ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องปอบที่เกิดขึ้นจาก “การกล่าวหา” ด้วยกระบวนการสร้างข่าวลือ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเดิมของชุมชน แบบพุทธผสมผี (Popular Buddhism) เมื่อความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นความรู้ และมีอำนาจต่างๆในการจัดการชุมชน ความรู้เหล่านี้เองที่กลับมาค้ำยัน (เสริมอำนาจ) ให้กับความเชื่อแบบพุทธผสมผี หรือพุทธชาวบ้าน ดำรงอยู่คู่สังคมต่อไป จึงไม่น่าแปลกใจว่าเมื่อพูดถึงเรื่องผีปอบนั้น ผู้ที่มีอำนาจในการถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ถูกมองว่ามีความรู้เรื่องผี อาทิเช่น พระหรือหมอธรรม ซึ่งตรงกับคำกล่าวของฟูโกลต์ ที่ว่า “ความรู้ก็คือสิ่งที่ผู้มีอำนาจกำหนดว่าเป็นความรู้” นั่นเอง

และจากการอธิบายถึงวิธีการใช้อำนาจ จากหนังสือ “Discipline and Punish: Birth of the Prison” (1979) ฟูโกลต์ได้ยกตัวอย่างเรื่อง การสร้างวินัยและการลงโทษซึ่งในโบราณจะมีวิธีการลงโทษโดย การใช้อำนาจบนร่างกาย เช่น โบยตี ฉีก่าง เผาไฟ หรือประหารชีวิตด้วยวิธีโหดเหี้ยมต่างๆ และจะแสดงออกในที่สาธารณะ เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับการลงโทษในสมัยนั้นจะเชื่อว่าความเจ็บปวดทางร่างกาย และความอับอายจากการได้รับการลงโทษ เป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุด หากแต่จากกลางศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน ความเจ็บปวดที่สุดของคนเรามาใช้ความเจ็บปวดทางร่างกาย แต่เป็นความเจ็บปวดทางจิตใจ ซึ่งเป็นการถูกกลั่นแกล้งที่เคลื่อนไหวที่หรือติดต่อกับคนอื่นแทน ดังนั้น รูปแบบของวิธีการใช้อำนาจจึงจะเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นการกักขังไม่ให้ได้พบปะติดต่อกับคนอื่น ๆ ซึ่งได้กลายเป็นต้นกำเนิดของยุคสมัยใหม่นั้นเอง ด้วยเหตุนี้ หากนำแนวคิดเรื่องการลงโทษมาวิเคราะห์ ความเชื่อเรื่องผีปอบในส่วนของชุมชน ก็จะพบว่า นอกจากการใช้อำนาจโดยตรงกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ ดังกรณีที่เกิดขึ้นกับ พ่อยายและยายศรี ที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ชุมชนยังมีการลงโทษด้วย การดูถูกเหยียดหยาม หรือการไม่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย การกระทำดังกล่าวนี้ จึงเรียบเสมือนคุก ที่บุคคลในชุมชนจัดไว้ให้สำหรับ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ นั่นเอง

นอกจากนี้ การที่ชุมชนขู่ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบว่า ถ้าไม่ยอมไปรักษาจะย้ายหนีหรือจะฆ่าให้ตายนั้น เป็นกระบวนการในการใช้ ระเบียบวินัย (Discipline) โดยใช้ “ความเชื่อ” เป็นต้นทุนในการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลกำไร ซึ่งในกรณีนี้ อาจเทียบเคียงได้กับพิธีกรรมการไล่ปอบที่แต่เดิมถูกสถาบันเบ็ดเสร็จเช่น ชุมชน อ้างสิทธิและความชอบธรรมในการใช้ระเบียบวินัย แต่มาในยุคปัจจุบัน สถาบันชุมชนได้ถูกแทรกแซงด้วยสถาบันศาสนา ซึ่งสามารถดูได้จาก การเข้ามาสวมบทบาทแทนของเจ้าพิธี ซึ่งเดิมคือ หมอธรรม (ภายในชุมชน) มาเป็นพระเกจิ ด้วยเหตุนี้ พิธีการไล่ปอบดั้งเดิมแบบบุคคล จึงถูกเปลี่ยนเป็นการไล่ปอบเชิงสัญลักษณ์ “เสียงข้อง” ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบของพิธีกรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผีทั้ง 2 พิธีดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งผลที่ได้จากการเข้ามาทำหน้าที่แทนในครั้งนี้ ในมุมของการแสวงหาผลกำไร จะเห็นได้ว่าทำให้ค่าใช้จ่ายที่เจ้าพิธีได้รับนั้นเพิ่มมากขึ้นจาก หลักร้อยถึงหลักพัน เป็นหลักพันถึงหลักหมื่นบาท ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ ลักษณะการใช้อำนาจควบคุมกันเองแบบ 2 ทางของคนในชุมชน (คุมทั้งหมอธรรมและผู้ถูกกล่าวหา) ได้สิ้นสุดลง เนื่องจากคนในชุมชนไม่สามารถใช้อำนาจ ควบคุม พระสงฆ์ ด้วยการกล่าวหาว่าเป็น ผีปอบ นั้นเอง

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า มิใช่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่วัฒนธรรม (คนอีสาน) นี้ทุกคน จะตกอยู่ใต้ อำนาจของวาทกรรม และชุดความรู้ที่เกี่ยวกับปอบในแบบเดียวกันนั้น สามารถดูได้จาก พิธีการ รักษาด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ ของหมู่บ้านนาสาวนาน ที่เป็นการสร้างชุดความรู้ใหม่ในการรักษาคนที่ถูกเชื่อ ว่าเป็นผีปอบ ด้วยวาทกรรม การกำเนิดของปอบน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำ กล่าวของฟูโกต์ ที่ว่า “ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นย่อมมีการต่อต้านขัดขืนต่ออำนาจ” นอกจากนี้ในปัจจุบัน หากอธิบายความเชื่อเรื่องผีปอบ ตามแนวทางของวัฒนธรรมแบบ Symbolic ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่ม แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Post-modern) ความหมายของผีปอบอาจมิได้หยุดอยู่ที่ ตัวผีและความ เชื่อเรื่องผี ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเท่านั้น แต่อาจขยายไปสู่รูปแบบของระบบ ความหมาย ของความเป็นปอบ ตัวอย่างเช่น การคอร์รัปชันต่างๆในสังคม หรือผู้มีความโลภและไม่ รู้จักพอ ดังคำกล่าวของสมชาย นิลอาธิว่า “ปอบชาวบ้าน กินตับไตไส้พุง กินเลือดกินเนื้อ ส่วนพวกมี อำนาจทั้งหลายนั้นกินหินกินปูน นั่นก็ปอบ” (สมชาย นิลอาธิ. 2557: สัมภาษณ์)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น เมื่อนำแนวคิดของเรื่อง “อำนาจ” ของฟูโกต์ มาอธิบายตาม คุณลักษณะของ “อำนาจ” ที่สรุปโดย กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551: 500) ทำให้ สามารถอธิบายลักษณะของอำนาจ ที่แสดงออกผ่านความเชื่อเรื่องผีปอบของชุมชน ได้ดังนี้คือ

1. มีลักษณะกระจายตัว (Micro Physics of Power) กล่าวคือ มีลักษณะเป็นอนุภาค เล็กๆ และ โยงใยไปทั่วแบบไร้เอกภาพ ด้วยเหตุนี้ ในทัศนะของฟูโกต์ การวิเคราะห์ลักษณะ กระจายตัวของอำนาจนั้น จึงควรสนใจกับอำนาจในเหตุการณ์ พฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ย่อยๆ ทั้งหมดในชีวิตของมนุษย์ จากคำอธิบายข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ลักษณะการกระจายตัวของ อำนาจ เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปอบในส่วนของชุมชนในด้านเนื้อหาแล้ว จะเห็นได้ว่า แม้ส่วนใหญ่ แล้วอำนาจในการไล่ผีปอบในชุมชน เกือบทุกครั้งจะอยู่ที่พระหรือหมอธรรม ซึ่งเป็นเจ้าพิธีก็ตาม ใน บางกรณีซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าผีปอบตนนั้นยังไม่แข็งแรงมาก ชาวบ้านบางคนที่ไม่ได้มีวิชาอาคม ก็สามารถ ขับไล่ด้วยตนเองได้โดยการใช้มือตีที่หัวและตีหลัง รวมถึงการใช้คำพูดไล่และขู่ว่า ด้วยการใส่เสียงดัง เป็นต้น จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่าในมุมหนึ่ง การใช้อำนาจแบบกระจายตัวที่ว่านี้ เป็นการเริ่มก่อตัวของ ชาวสื่อ และการออกปาก (กล่าวหา) ว่าเป็นผีปอบตัวที่ว่านั้น มาจากผู้ใดหรือที่ใด ซึ่งถือเป็นการใช้ อำนาจเบี่ยงเบนของชุมชน ในลักษณะการดึงเตือนผู้ต้องสงสัย ก่อนที่จะใช้อำนาจในขั้นต่อไป ซึ่งก็ คือการใช้พิธีกรรมกับผู้ต้องสงสัย นั้นเอง

2. มิได้เกิดมาจากความตั้งใจ/ความจงใจ ฟูโกต์เห็นว่า เราไม่น่าจะให้ความสนใจกับ “ผู้ใช้ อำนาจ” แต่ควรสนใจ “ตัวอำนาจ” ที่อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เช่น เมื่อศึกษาอำนาจของกล้อง ถ่ายภาพ เราจึงไม่จำเป็นต้องศึกษาว่า “ใครเป็นคนถ่าย” แต่ควรดู “ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายกับ ผู้ถูกถ่าย” กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้วิเคราะห์ไม่ควรที่มัวแต่จะสนใจที่ “เหตุที่มาของอำนาจ” แต่ควรสนใจ

“การกระทำและผลของอำนาจ” นั้น จากคำอธิบายข้างต้นนี้ สามารถเทียบเคียงได้กับการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมพิธีและเจ้าพิธี ในพิธี“เสียงฆ้องบ้านกู” กล่าวคือ หากมองว่าใครเป็นผู้ใช้และผู้ถูกใช้อำนาจนั้น ในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า ชุมชนสนใจใช้อำนาจกับผู้ที่ถูกกล่าวหา (ผีปอบ) ผ่านผู้ใช้อำนาจแทนคือเจ้าพิธี ส่วนผู้ถูกใช้อำนาจนั้น โดยหลักแล้วก็น่าจะถูกจำกัดเพียงผู้ต้องสงสัย เท่านั้น

หากแต่ จากการลงพื้นที่ไปศึกษา และดูปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมพิธีทั้งหมด ทำให้สังเกตได้ว่า ในช่วงหนึ่งของพิธี ในขณะที่มีการแกว่งฆ้องอยู่นั้น วัยรุ่นที่มาถือฆ้องส่วนหนึ่ง จะแกว่งแรงขึ้นเรื่อยๆ ในบริเวณใกล้บ้านหอมธรรม โดยบางรายจะฟาดฆ้องไปที่ตัวบ้าน หรือหลังคาบ้านหอมธรรม ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับปริมพิธีพอดี ในช่วงเวลานั้นชาวบ้านก็จะฮือฮา หรือชอบใจกันเป็นอย่างมาก บางรายจะนำข้าวของเครื่องใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ราวตากผ้า ฯลฯ ในบ้านหอมธรรมออกมาทำลายด้วย ซึ่งเมื่อสัมภาษณ์หอมธรรมประจำหมู่บ้านแล้วกลับ ปฏิเสธว่าตนไม่ใช่หอมธรรม โดยอ้างว่า “ตนเป็นแค่คนไปวัด ไปถือศีลที่วัด (ศีล 8) และอาศัยพุทธคุณในการผูกข้อมือ ในการขจัดปัดเป่าให้ลูกหลานเท่านั้น” จึงสามารถสรุปได้ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจาก ชั่ววาทกรรมเกี่ยวกับปอบ ที่เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า อำนาจด้านไสยของหอมธรรมจะเสื่อมลงเนื่องจากการทำผิดข้อห้ามของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้ แม้ผู้ถูกใช้อำนาจหลักคือผู้ที่ถูกกล่าวหา แต่ผู้ถูกใช้อำนาจในแบบที่มีได้เกิดมาจากความตั้งใจ ก็คือ “หอมธรรม” ซึ่งการใช้อำนาจที่วุ่นๆ จึงเป็นลักษณะของการควบคุมกันเองของคนในชุมชน นั่นเอง

3. เป็นอำนาจที่ฟอกขาว/แนบเนียน พูโกสต์ อธิบายว่า ลักษณะของอำนาจนั้น มีลักษณะแนบเนียนจนทำให้อาจไม่รู้สึกว่า “เป็นการใช้อำนาจ” ซึ่งในกรณีนี้ โดยสามารถเห็นได้จากการลงไปสังเกตพิธีกรรม เสียงฆ้องบ้านกู ในช่วงที่ทำการจับปอบใส่กระบอกไม้ไผ่ และฝังยังทิศทั้ง 8 รอบหมู่บ้าน เรียบร้อยแล้ว ผู้ประกอบพิธีก็จะทำการรับเครื่องรางของขลัง ของแม่ลูกที่ต้องสงสัยเพื่อนำไปเผาพร้อมกับผีปอบที่ถูกจับได้ในกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งในช่วงนี้เอง ผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งเป็นชาวบ้านบางคน (แม้มิได้เป็นผู้ต้องสงสัย) ก็จะนำเครื่องรางของตนใส่ลงไปด้วย เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นสื่อ ในการทำให้ผีปอบกลับมาได้อีกครั้ง จึงสามารถคาดการณ์ได้ว่า ในทางปฏิบัติแล้ว ชาวบ้านที่ทำพฤติกรรมเช่นนี้ ก็เป็นผู้ถูกกระทำโดยอำนาจแบบฟอกขาว นั่นเอง

4. มีผลที่เป็นด้านการผลิตและสร้าง โดยสามารถเห็นได้จาก การสร้างพิธีกรรมใหม่ (เสียงฆ้อง) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่างพิธีกรรมที่มาจากความเชื่อเรื่องผี 2 พิธีกรรมด้วยกันคือ ไล่ปอบบุคคลและเขียนฆ้อง โดยหยิบยืม การตั้งขันธครูและคาถา มาจากพิธีไล่ปอบบุคคล มาผสมกับการแกว่งฆ้อง ของพิธีเขียนฆ้อง รวมถึงผลสร้างขั้นตอนใหม่เข้าไปในพิธีคือ การเผากระบอกไม้ไผ่ การพรมน้ำมนต์ และการเปิดให้เข้าสังคีตศีลพิธีของเจ้าพิธีขึ้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

5. มีเทคนิคแห่งการใช้อำนาจ ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า อำนาจที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ มีกระบวนการแบ่งแยก (Division) และกีดกัน (Exclusion) ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบด้วยการดูถูกเหยียดหยาม หรือการไม่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งกระบวนการใช้ ระเบียบวินัย (Discipline) ที่เทียบเคียงได้กับลักษณะของคุกสมัยใหม่ นั่นเอง

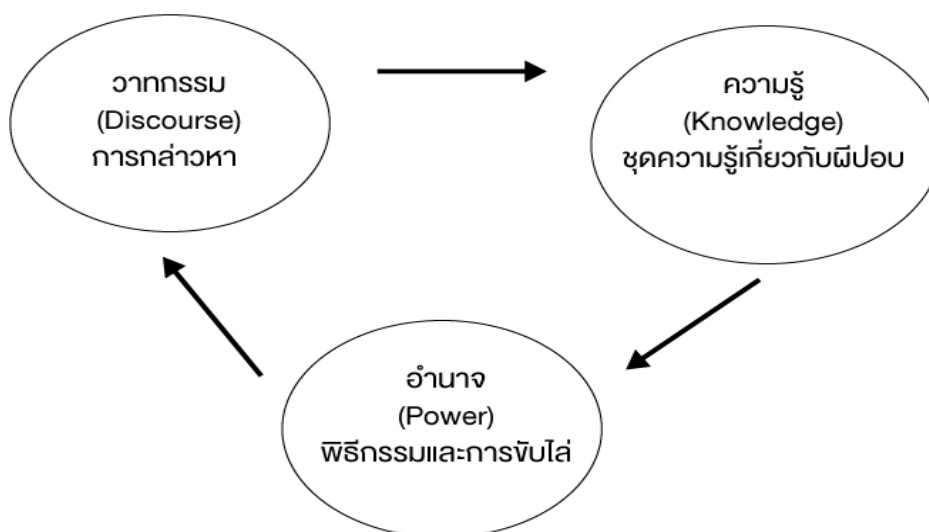
6. มีวัฏจักร พุโกลด์เห็นว่า วิถีทางของอำนาจนั้นก็เหมือนกับวาทกรรมกล่าวคือ อำนาจทุกชนิดเริ่มต้นด้วยการมีที่มา แต่เมื่อกระบวนการของมันดำเนินไปถึงจุดหนึ่ง อำนาจก็กลายเป็นสิ่งนิรนาม ไม่มีใครเป็นเจ้าของมันอย่างแท้จริงได้ ด้วยเหตุนี้ อำนาจจึงกลายเป็นเหมือน “โครงสร้าง” อย่างหนึ่งที่เปิดประตูให้ผู้คนอันหลากหลายเข้าไป “สวมบทบาท” เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำวนเวียนสลับกันไป ซึ่งในประเด็นนี้ จะสามารถเห็นได้ สามารถดูได้จากการสวมบทบาทผู้ใช้อำนาจแทนของ พระสงฆ์ (เกจิ) ในการปราบผีปอบแทนหมอธรรม ในพิธีเสี่ยงข้อง ซึ่งมีนัยยะการสะท้อนให้เห็นว่าวัฏจักร การใช้อำนาจของ หมอธรรม นั้น อาจใกล้ที่จะถึงจุดสิ้นสุดแล้ว นั่นเอง

7. วัฏวนแห่งอำนาจ พุโกลด์เห็นว่า อำนาจนั้น มิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากบุคคล กลุ่มคน หรือชนชั้นหนึ่งๆ เหนือผู้อื่นหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เนื่องจากอำนาจนั้น มิได้อาจแยกแยะได้อย่างเด็ดขาด/หยุดนิ่ง/ตายตัว จนบอกได้ว่าใครเป็นฝ่ายใช้ หรือใครเป็นฝ่ายถูกใช้อำนาจอยู่ตลอดเวลา เพราะอำนาจนั้นอยู่วนเวียนกระจัดกระจายไปทั่วทุกที่ ที่เกิดปฏิบัติการแห่งวาทกรรมขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ พวกเราทั้งมวลจึงล้วนแหวกว่ายอยู่ในกระแสวัฏวนแห่งอำนาจทั้งสิ้น ไม่ในฐานะใดฐานะหนึ่งเสมอ

จากคำอธิบายข้างต้นนี้ สามารถดูได้จากสลับบทบาทจากผู้ปราบผีหมอธรรม มาสู่ “ผีปอบ” ซึ่งวาทกรรมในการสลับบทบาทนี้คือ การทำผิดข้อห้าม 2 คือ การรับเงินเกินค่าชันษ์ครู ที่เกินจากครูอาจารย์นั้นห้ามไว้ และการรักษาข้อห้ามของมนต์ที่เรียนไว้ไม่ได้ นั่นเอง

8. ความรู้กับอำนาจต่างหนุนเสริมซึ่งกันและกัน พุโกลด์ให้ข้อสรุปว่า “ความรู้” ไม่เคยแยกตัวออกจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจครอบงำกัน โดยสรุปอย่างชัดเจนว่า “ความรู้ก็คือสิ่งที่ผู้มีอำนาจกำหนดว่าเป็นความรู้” ด้วยเหตุนี้ ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในชุมชน จึงเปรียบเสมือนชุดความรู้หนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปอบ ที่ถูกผลิตขึ้นโดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีปอบในชุมชน ซึ่งก็คือการกล่าวหา และถูกใช้อำนาจผ่านปฏิบัติการของคนในชุมชน โดยพิธีกรรม โดยความรู้ที่อยู่เบื้องหลังและคอยเสริมการใช้อำนาจนั้นมีประสิทธิภาพก็คือ ความเชื่อแบบพุทธผสมผี (Popular Buddhism) ซึ่งมีผู้มีอำนาจ และเป็นตัวแทนของระบบความเชื่อดังกล่าว เป็นผู้กำหนดให้ความเชื่อลักษณะนี้เป็นความรู้ก็คือ หมอธรรม (แบบดั้งเดิม) และพระเกจิ (แบบเสี่ยงข้อง) นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทของชุมชนนั้น เป็นวัฒนธรรมที่ถูกผลิตซ้ำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นอำนาจของชุมชน “ในการควบคุมคนชุมชนเอง” ซึ่งอำนาจที่ว่าเป็นอำนาจแบบสองทาง ทั้งในมุมมองของผู้ใช้อำนาจ (พระและหมอธรรม กับข้อห้ามที่ต้องรักษา) และผู้ถูกอำนาจใช้ (ผู้ถูกกล่าวหา ที่ต้องปฏิบัติตามวิถีที่ชุมชนต้องการ) นอกจากนี้ ยังเป็นวัฒนธรรมที่ถูกปรับเปลี่ยน ลดทอน ประกอบสร้างใหม่ (พิธีกรรมเสี่ยงข้อง) และใช้ถูกความหมายในเชิงสัญลักษณ์ไปยังรูปแบบอื่นๆ (จากผี เป็นการคอร์รัปชัน) ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป หากแต่วัฒนธรรม ที่มาจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” นี้จะยังคงดำรงอยู่คู่สังคมไทยต่อไป เนื่องจากลึกๆ แล้ว คนไทยส่วนใหญ่ในสังคมยังนับถือพุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) หรือพุทธผสมผี อยู่นั่นเอง

ภาพประกอบ 15 การอธิบายความเชื่อเรื่องผีปอบ (ในชุมชน) ตามแนวคิดเรื่องอำนาจ

ความเชื่อเรื่องผีปอบในภาพยนตร์ไทย

ในการวิจัยความเชื่อเรื่องผีปอบ ในบริบทสังคมไทยในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งของการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของการเล่าเรื่อง (Narration) และแนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation) มาประกอบในการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของ “ผีปอบ” ในภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” 3 ภาคด้วยกันคือ บ้านผีปอบภาคแรก, บ้านผีปอบภาค 8 และบ้านผีปอบรีฟอร์เมชั่น ซึ่งภาพตัวแทนของผีปอบที่ได้จากภาพยนตร์ทั้ง 3 ภาคนี้ จะตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 ที่ต้องการศึกษาถึงการประกอบสร้างความหมายของ “ผีปอบ” ในภาพยนตร์ไทยว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยภาพยนตร์ทั้ง 3 ภาค จะถูกวิเคราะห์ด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ สังเขปภูมิหลังของภาพยนตร์ องค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration) และภาพตัวแทนของผีปอบ

โดยผู้วิจัยจะทำการนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้ตามลำดับดังนี้

1. ภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)
2. ภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)
3. ภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์เมชั่น)
4. สรุปความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” จากภาพยนตร์บ้านผีปอบทั้ง 3 ภาค

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวผู้ทำการวิจัยจะทำการศึกษาจาก VCD ของภาพยนตร์ไทยเรื่องบ้านผีปอบในแต่ละภาค

1. ภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

1.1 สังเขปภูมิหลังของภาพยนตร์ บ้านผีปอบภาคแรก

ทีมงานและนักแสดง

เอกพันธ์	บัยลือฤทธิ์	ณเรศ
ตรีรัก	รักการดี	พลับพริ้ง
เกียรติ	กิจเจริญ	ชาติ
ธงชัย	ประสงค์สันติ	เด่น
อิทธิฤทธิ์	สิงห์รัตน์	
สุชาดา	อีแอม	ปอบยายทองคำ
เอก	กฤษณะชัย	
พรทิพนธ์	ทิพย์ะวัฒน์	
พิศ	อิทธิพลชัย	
สงัด	เหืองงาม	บิลลี่
แขก	วิมลรัตน์	
ใจแอนท์		
หมี		
ประยูร	แสงศรีทิพย์	
ปัทมาภรณ์	กรตัญญู	กระดิ่ง
สมศักดิ์	อ่อนวิมล	ดาราภิรมย์
พ.ชาญธานี		บทภาพยนตร์
ญณ		บทภาพยนตร์
เอนก	เล็ก	ฉาก
สมจิต	หิรัญบุรณะ	เครื่องแต่งกาย
โรงเรียนเสริมสวยคุณใจ		แต่งหน้าทำผม
อภิสิทธิ์	แสนใจกล้า	ผู้ช่วยผู้กำกับ
สถาพร	พายุพั	ลำดับภาพ
เอก	ติ๊กฤษณเลิศ	ธุรกิจ
ตามพันธ์	บุญนาถ	เพลงประกอบ
สันติ	เศวตวิมล	ที่ปรึกษา
สมศักดิ์	เตชะรัตน์ประเสริฐ	ที่ปรึกษา
สุทัศน์	อินทรนุภาพ	จัดแสง, ถ่ายภาพ
สุรินทร์	ชะอุ่มพานิช	ดำเนินการสร้าง
ศรีสวัสดิ์		กำกับ

เรื่องย่อ

ณ ชุมชนชนบทแห่งหนึ่ง หญิงท้องแก่ในหมู่บ้านกำลังจะคลอด โดยนอกชานหน้าบ้านเธอ นั้น ผู้ใหญ่บ้านกำลังสั่งให้ลูกน้องของตนคอยเฝ้าระวังผีปอบ เพราะกลัวว่าปอบจะได้กลิ่นเลือดจากการคลอดในตัวบ้าน หมอตำแยนำรกใส่หม้อวางไว้กลางบ้าน ทันใดนั้นมีมือที่อยู่ใต้ถุนบ้านก้มมือทะลุกระดานกลางบ้านเข้ามาเอาหม้อไป ความวุ่นวายจึงเกิดขึ้น ด้านหน้าเรือนลูกน้องของผู้ใหญ่คนหนึ่งอ้างว่าเห็นผีปอบ กลุ่มผู้ใหญ่จึงพากันวิ่งตาม สุดท้ายจับตัวได้ แต่กลับไม่ใช่ผีปอบกลายเป็นไอ้ถ่มคนในหมู่บ้าน เมื่อผู้ใหญ่ถามว่าทำไมจึงขโมยรกมา ถ่มจึงบอกไปว่าจะนำรกมาทิ้งให้ ต่อมาปรากฏหญิงชรา (ปอบยายทองคำ) หน้าตาน่ากลัว ตาออกแสงได้ยืนยิ้มอยู่ ณ ป่าช้าแห่งนั้น

หลังจากผู้ใหญ่และกลุ่มทราบข่าวการตายของถ่ม เมื่อไปถึงที่เกิดเหตุและเห็นสภาพศพ ผู้ใหญ่จึงปักใจเชื่อว่าเป็นผีมือของผีปอบที่สิงอยู่ในร่างของ ยายทองคำคนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่และพวกจึงตัดสินใจบุกบ้านยายทองคำหวังจะจัดการ หากแต่ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดที่จะเอาผิดกับยายทองคำ จึงจำใจต้องออกมาจากบ้านยายทองคำ โดยกล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า “อย่างไรก็ตามจะต้องจัดการกับผีปอบในตัวยายทองคำให้ได้” หลังจากนั้นปอบก็เริ่มอาละวาดและมีคนตายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และมีข่าวลือว่านอกจากยายทองคำแล้ว พลับพริ้งหญิงสาวผู้ใกล้ชิดกับยายทองคำนั้นเป็นผีปอบด้วย ทำให้พ่อและแม่ของพลับพริ้งกลุ่มใจเป็นอย่างมาก

ในช่วงเวลานั้นเองกลุ่มแพทย์อาสาหน้าโดยณเรศและชาติ ได้หลงทางตามเสียงประหลาดเข้ามาในป่าและได้เจอกับปอบยายทองคำ พลับพริ้งผ่านไปเห็นเหตุการณ์จึงได้เข้าช่วยเหลือ และตักเตือนทั้งสองว่า ตอนกลางคืนหากได้ยินเสียงอะไรก็อย่าเดินเพ่นพ่านอีกแล้วจึงจากไป รุ่งเช้า ณเรศและชาติที่หลงป่า บังเอิญไปพบกระดิ่งลูกสาวผู้ใหญ่ที่กำลังอาบน้ำอยู่ที่น้ำตก กระดิ่งจึงพาทั้ง 2 เข้าไปพบผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่จึงเล่าให้ทั้ง 2 ฟังถึงเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

หลังจากที่กลุ่มแพทย์อาสาณเรศและชาติเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ข่าวเรื่องยายทองคำและพลับพริ้งเป็นผีปอบยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ณเรศจะไม่เชื่อและอยากจะพยายามจะทำความรู้จักพลับพริ้งให้มากขึ้น แต่ชาวบ้านนำโดยกลุ่มของเพื่อนเด่น และเด่นลูกผู้ใหญ่บ้านได้ตัดสินใจตามหมอผีมาปราบ เมื่อหมอผีมาถึงบ้านยายทองคำ จึงเริ่มทำพิธีด้วยการถามว่าเป็นใคร จากนั้นจึงใช้ข้าวสารปาและหว่านดีตามลำดับ ณเรศและชาติผ่านมาเห็นเหตุการณ์จึงเข้าห้ามกลุ่มของเด่นและหมอผี โดยกล่าวว่า “จนถึงปานนี้แล้ว ยังมงายเรื่องผีสา่งอีก” และบอกกับพลับพริ้งที่เพิ่งมาถึงที่หลังว่า “พวกหลอกหลวงชาวบ้านมาทำพิธีไล่ปอบ เสียตายที่ทำไมทัน” จากนั้นจึงบอกให้พลับพริ้งพยายายทองคำเข้าบ้านเพื่อที่ตนจะดูอาการให้ จากเหตุการณ์นี้เองทำให้ผีปอบยายทองคำยังไม่ตายและตามไปฆ่าหมอผีในที่สุดและทำให้เหตุการณ์ผีปอบอาละวาดดำรงอยู่ในหมู่บ้านต่อไป

ต่อมา ชายแปลกหน้า เดินทางเข้ามายังหมู่บ้าน และพบผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มชาวบ้าน และณเรศกำลังนั่งปรึกษากันถึงการแก้ปัญหาเรื่องผีปอบอาละวาดในหมู่บ้าน ชายแปลกหน้าจึงเล่าให้

กลุ่มคนดังกล่าวฟังว่า เดิมทีหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่อยู่ของเจ้าแม่ผีตอ โดยเมื่อมีเรื่องเล่าของตำนานเจ้าแม่ผีตอ เริ่มขึ้นจากหญิงสาวชื่อเอื้องสายทำผิดประเพณี แอบได้เสียกับคนเมืองทำให้เจ้าแม่ผีตอโกรธจึงทำลายตอผีฟ้าเสีย จากนั้นหนุ่มคนเมืองจึงถูกจับบูชายันต์ แต่ด้วยความรัก เอื้องสายจึงช่วยไว้ โดยยอมตายแทนและสาบานว่าวิญญาณของเธอจะรอคอยสายเลือดของคนเมืองคนนั้น กลับมารักกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสืบสวนทวนความกันแล้ว ปรากฏว่าพ่อของณเรศ คือหนุ่มเมืองคนนั้นทำให้ชาวบ้านปักใจว่าวิญญาณที่อยู่กับยายทองคำ คือ เจ้าแม่ผีตอ ส่วนพลับพริ่งคือวิญญาณเอื้องสายกลับชาติมาเกิด ในช่วงเวลานั้นเอง พลับพริ่งเดินตามณเรศให้ไปช่วยยายทองคำ เมื่อชายแปลกหน้าเห็นพลับพริ่ง จึงปักใจเชื่อว่าเป็นเอื้องสายเพราะหน้าคล้ายกัน เนื่องจากชายแปลกหน้าผู้นี้เดิมทีเป็นผู้ที่ฆ่าเอื้องสายสังเวยเจ้าแม่ผีตอมาก่อน ชายแปลกหน้าและชาวบ้านจึงตัดสินใจบุกบ้านในตอนเช้าและหวังจะฆ่าเสีย

รุ่งเช้าจึงมีการบุกไปบ้านพลับพริ่ง โดยชายแปลกหน้าและกลุ่มของผู้ใหญ่ แต่ปรากฏว่าพลับพริ่งไม่อยู่บ้าน เนื่องจากออกไปตามหายายทองคำที่หายตัวไป กลุ่มชาวบ้านจึงกระจายกำลังการค้นหา ขณะนั้นหนึ่งในทีมงานแพทย์อาสาแจ้งกับณเรศว่า มยุรฉัตรหมอสาวที่เดินทางมาด้วยกันกับกลุ่มได้หายตัวไป ในขณะที่เหตุการณ์กำลังซุลมุนอยู่นั้นก็ปรากฏว่า กระดังได้หลอกมยุรฉัตรเข้าไปในป่าหวังฆ่าเสีย เนื่องจากกลัวว่าชายที่ตนแอบรัก (ณเรศ) จะตามมยุรฉัตรกลับกรุงเทพฯ ไป

ในขณะที่มยุรฉัตรกำลังหนีตายอยู่นั้น ยายทองคำผ่านมาเห็นเหตุการณ์จึงบังคับถ่ายทอดความเป็นปอบให้ทางน้ำลาย หลังจากนั้นยายทองคำจึงตายและกลายเป็นโครงกระดูก เหตุการณ์จึงจบลงโดย ในช่วงเช้าณเรศจึงพาพลับพริ่งกลับกรุงเทพฯ กับกลุ่มหมออาสา จากนั้นผู้ใหญ่จึงชวนกลุ่มเพื่อนลูกชาวบ้านกินเหล้าฉลองเนื่องจากคิดว่า ในหมู่บ้านไม่มีปอบแล้ว หากแต่ไม่รู้ว่ามีปอบในบ้านตนเองนั้นกระดังกำลังกินเครื่องในอยู่และตาออกแสงได้ อยู่ในบ้านของตน นั่นเอง

1.2 องค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration)

การวิเคราะห์การสร้างความหมายตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง Narration จะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)
2. แก่นความคิด (Theme)
3. ตัวละคร (Character)
4. ความขัดแย้ง (Conflict)
5. ฉาก (Setting)
6. สัญลักษณ์พิเศษ (Symbols)
7. มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view)

1.2.1 โครงเรื่อง

โครงเรื่อง ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการเล่าเรื่อง เพราะเป็นการกำหนดทิศทางของเรื่องหรือเนื้อหาว่าควรจะอยู่ในทิศทางใด โดยมีลักษณะเป็นชุดของเหตุการณ์ที่เรียงร้อยกันและดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ สำหรับภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคแรกนั้น ที่เลือกมาทำการวิเคราะห์มีลักษณะโครงเรื่องสรุปได้ดังนี้

การเริ่มเรื่อง (Exposition)

รูปแบบการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก) คือ การนำเสนอภาพความตื่นกลัวในอำนาจของผีปอบ ณ ชุมชนชนบทแห่งหนึ่ง โดยมีภาพและเสียง เริ่มจากฉากแรกที่ชายรูปร่างกำยำกำลังขุดดินอยู่กลางป่าช้าในเวลาเช้ามืด จากนั้นจึงตัดมาที่ฉากภายในบ้านทรงไทยแห่งหนึ่ง ซ่อนกลิ่น (หญิงท้องแก่ในหมู่บ้าน) กำลังจะคลอด นอกชานหน้าบ้าน ผู้ใหญ่บ้านสั่งให้ลูกน้องของตนคอยเฝ้าระวังผีปอบ เพราะกลัวว่าปอบจะได้กลิ่นเลือดจากการคลอดในตัวบ้าน ในบ้านหมอบำเฒ่านำรกใส่หม้อวางไว้กลางบ้าน ทันใดนั้นมีมือที่อยู่ใต้ถุนบ้านที่มือทะลุกระดานกลางบ้านเข้ามาเอาหม้อไป ความวุ่นวายจึงเกิดขึ้น ด้านหน้าเรือนลูกน้องของผู้ใหญ่คนหนึ่งอ้างว่าเห็นผีปอบ กลุ่มผู้ใหญ่จึงพากันวิ่งตาม สุดท้ายจับตัวได้ แต่กลับไม่ใช่ผีปอบ แต่กลายเป็นไอ้ถมคนในหมู่บ้าน เมื่อผู้ใหญ่ถามว่าทำไมจึงขโมยรกมา ถมจึงบอกไปว่าจะนำมาทิ้งให้ ภาพตัดสลับมาที่ฉากป่าช้าในขณะที่ถมกำลังฝังหม้อใส่รก ปรากฏหญิงชรา (ปอบยายทองคำ) หน้าตาน่ากลัว ตาออกแสงได้ยืนยิ้มอยู่

จากการเริ่มเรื่องเช่นนี้ เป็นการสร้างความน่าสะพรึงกลัวชักจูงให้สนใจและติดตามเรื่องราว และเป็นการบอกกับผู้ชมว่าหมู่บ้านมีเรื่องผิดปกติ (ผีปอบ) มาก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งสามารถดูได้จากการเตรียมพร้อมของกลุ่มผู้ใหญ่หน้าบ้านของซ่อนกลิ่น นอกจากนี้ยังบอกได้อีกว่ามีผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบอยู่แล้วในหมู่บ้าน ดูได้จากการจับไอ้ถมผู้ขโมยรกได้ แต่ไม่ติดใจเอาความ เนื่องจากไม่คิดว่าไอ้ถมเป็นปอบ นอกจากนี้ในฉากเปิดเรื่องยังสะท้อนถึงความเป็นชนบทอันห่างไกลความเจริญ ซึ่งสามารถดูได้จากความด้อยด้านสาธารณสุข ตัวอย่างเช่น การใช้หมอบำเฒ่าในการทำคลอด เป็นต้น

ภาพประกอบ 16 ตัวอย่างการแสดงการเริ่มเรื่อง ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

การพัฒนาการ (Rising Action)

การพัฒนาเหตุการณ์ คือ การที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ปมปัญหาทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ตัวละครอาจมีความลำบากใจและสถานการณ์อุปสรรคที่ต้องเผชิญ อันเป็นพัฒนาการให้เหตุการณ์ของภาพยนตร์ดำเนินต่อไป

ในเรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นั้น ช่วงพัฒนาเหตุการณ์ ได้แก่ หลังจากที่ไอ้ถมตาย ผู้ใหญ่จึงปักใจเชื่อว่าเป็นฝีมือของผีปอบที่สิงร่างยายทองคำคนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่และพวกจึงตัดสินใจบุกบ้านยายทองคำหวังจะจัดการ หากแต่ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดที่จะเอาผิดกับยายทองคำ จึงจำใจต้องออกมาจากบ้านยายทองคำ โดยกล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า “อย่างไรก็ตามจะต้องจัดการกับผีปอบในตัวของคำให้ได้” หลังจากนั้นปอบก็เริ่มอาละวาดและมีคนตายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และมีข่าวลือว่านอกจากยายทองคำแล้ว พลับพริ้งหญิงสาวผู้ใกล้ชิดกับยายทองคำนั้นเป็นผีปอบด้วย ทำให้พ่อและแม่ของพลับพริ้งกลัวใจเป็นอย่างมาก

ในช่วงเวลานั้นเองกลุ่มแพทย์อาสาหน้าโดยณเรศและชาติ ได้หลงทางตามเสียงประหลาดเข้ามาในป่าและได้เจอกับปอบยายทองคำ พลับพริ้งผ่านไปเห็นเหตุการณ์จึงได้เข้าช่วยเหลือ และตักเตือนทั้งสองว่า ตอนกลางคืนหากได้ยินเสียงอะไรก็อย่าเดินเฟ้นพ่านอีกแล้วจึงจากไป รุ่งเช้าณเรศและชาติที่หลงป่า บังเอิญไปพบกระดิ่งลูกสาวผู้ใหญ่ที่กำลังอาบน้ำอยู่ที่น้ำตก กระดิ่งจึงพาทั้ง 2 เข้าไปพบผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่จึงเล่าให้ทั้ง 2 ฟังถึงเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

จากพัฒนาการของเรื่องเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าหลังจากไอ้ถมตาย การสร้างความหมายของผีปอบถูกเล่าผ่านสายตาของคนในหมู่บ้านหรือคนในวัฒนธรรมมาโดยตลอด ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าเมื่อผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านปักใจเชื่อว่าเป็นผีปอบแล้ว เช่นยายทองคำ จากนั้นก็จะเกิดข่าวลือตามมาว่าคนที่ใกล้ชิดกับปอบจะถูกกล่าวหาด้วย การที่มีกลุ่มแพทย์อาสา เช่น ณเรศและชาติหลง

ทางเมายังหมู่บ้าน ทำให้จากนี้ไปการสร้างความหมายของผีปอบจะถูกสร้างผ่านสายตาของคนนอกบ้าน ซึ่งถือเป็นมุมมองที่ต่างออกไปนั่นเอง

ภาพประกอบ 17 ตัวอย่างการแสดงพัฒนาการ ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ชั้นวิกฤต (Climax)

ชั้นวิกฤต คือ การที่เรื่องราวกำลังถึงจุดแตกหัก และตัวละครอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ

ซึ่งสามารถเห็นได้หลังจากที่กลุ่มแพทย์อาสา ฌเรศและชาติ เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ชาวเรื่องยายทองคำและพลับพริ้งเป็นผีปอบยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้ฌเรศจะไม่เชื่อ และอยากจะทำนายจะทำความรู้จักพลับพริ้งให้มากขึ้น แต่ชาวบ้านนำโดยกลุ่มของเพื่อนเด่นลูกผู้ใหญ่บ้าน ได้ตัดสินใจตามหมอผีมาปราบ เมื่อหมอผีมาถึงบ้านยายทองคำ จึงเริ่มทำพิธีด้วยการถามว่าเป็นใคร จากนั้นจึงใช้ข้าวสารปาและหว่ายดีตามลำดับ ฌเรศและชาติผ่านมาเห็นเหตุการณ์จึงเข้าห้ามกลุ่มของเด่นและหมอผี โดยกล่าวว่า “จนถึงปานนี้แล้ว ยังมกยเรื่องผีสาอีก” และบอกกับพลับพริ้งที่เพิ่งมาถึงทีหลังว่า “พวกหลอกลวงชาวบ้านมาทำพิธีไล่ปอบ เสียตายที่มาไม่ทัน” จากนั้นจึงบอกให้พลับพริ้ง พายายทองคำเข้าบ้านเพื่อที่ตนจะดูอาการให้ จากเหตุการณ์นี้เองทำให้ผีปอบยายทองคำยังไม่ตาย และตามไปฆ่าหมอผีในที่สุด และทำให้เหตุการณ์ผีปอบอาละวาดดำรงอยู่ในหมู่บ้านต่อไป

จะเห็นว่าในชั้นวิกฤตนี้ จะเป็นการสร้างความหมายของผีปอบในมุมมองของคนนอก เช่น ฌเรศ และแม้ว่าเขาจะเคยเจอยายทองคำมาก่อนจะเข้ามาอาศัยพักในหมู่บ้าน ประกอบกับเหตุการณ์ผีปอบอาละวาดในหมู่บ้านยังไม่สงบลง เขาก็ยังคิดว่ายายทองคำเป็นแค่คนแก่ที่ป่วย และ

เห็นว่าการกระทำผิดที่โหดร้าย (ถามชื่อ, เอาข้าวสารปา, และใช้หวายตี) เป็นเรื่องม่งาย ซึ่งความคิดของณเรศนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นผลสะท้อนมาจาก การที่ณเรศเป็นคนนอกวัฒนธรรม (คนกรุงเทพ) และเชื่อในวิทยาศาสตร์มากกว่าเรื่องผี เนื่องจากเขามีอาชีพเป็นหมอนั่นเอง

ภาพประกอบ 18 ตัวอย่างการแสดงชั้นวิกฤต ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ชั้นภาวะคลี่คลาย (Failing Action)

ชั้นภาวะคลี่คลาย คือ สภาพหลังที่จุดวิกฤติได้ผ่านพ้นไปแล้ว เงื่อนงำและประเด็นปัญหา ได้รับการเปิดเผย หรือข้อขัดแย้งได้รับการขจัดออกไป

ในชั้นภาวะคลี่คลายของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นี้สามารถดูได้จากการที่ชายแปลกหน้า เดินทางเข้ามายังหมู่บ้าน และพบผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มชาวบ้าน และณเรศกำลังนั่งปรึกษากันถึงการแก้ปัญหาเรื่องผีปอบอาละวาดในหมู่บ้าน ชายแปลกหน้าจึงเล่าให้กลุ่มคนดังกล่าวฟังว่า เดิมทีหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่อยู่ของเจ้าแม่ผีดอย โดยมีเรื่องเล่าของตำนานเจ้าแม่ผีดอย เริ่มขึ้นจากหญิงสาวชื่อเอื้องสายทำผิดประเพณี แอบได้เสียกับคนเมืองทำให้เจ้าแม่ผีดอยโกรธจึงทำลายดอยผิฟ้าเสีย จากนั้นหนุ่มคนเมืองจึงถูกจับบูชายันต์ แต่ด้วยความรัก เอื้องสายจึงช่วยไว้ โดยยอมตายแทนและสาบานว่าวิญญาณของเธอจะรอคอยสายเลือดของคนเมืองคนนั้นกลับมารักกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสืบสวนทวนความกันแล้ว ปรากฏว่าพ่อของณเรศ คือหนุ่มเมืองคนนั้น ทำให้ชาวบ้านปักใจว่าวิญญาณที่อยู่กับยายทองคำ คือ เจ้าแม่ผีดอย ส่วนพลับพริ้งคือวิญญาณเอื้องสายกลับชาติมาเกิดในช่วงเวลานั้นเอง พลับพริ้งเดินทางตามณเรศให้ไปช่วยยายทองคำ เมื่อชายแปลกหน้าเห็นพลับพริ้ง จึงปักใจเชื่อว่าเป็นเอื้องสายเพราะหน้าคล้ายกัน เนื่องจากชายแปลกหน้าผู้นี้เดิมทีเป็นผู้ที่ฆ่าเอื้องสายสังเวยเจ้าแม่ผีดอยมาก่อน ชายแปลกหน้าและชาวบ้านจึงตัดสินใจบุกบ้านในตอนเช้าและหวังจะฆ่าเสีย

จึงเห็นได้ว่า การคลี่คลายของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นี้ มิได้เป็นการคลี่คลายด้วยตัวละครหลัก เช่น ฌเรศ, พลับพริ้ง, ยายทองคำ, ผู้ใหญ่ หรือกลุ่มชาวบ้าน (เพื่อนเด่น) แต่เป็นการคลี่คลายด้วยตัวละครพิเศษที่มาร่วมกับชุดความรู้หรือเรื่องราวของตำนานเจ้าแม่ผีดอย ซึ่งแต่เดิมตนนั้นเคยผ่านเหตุการณ์นี้มา ทำให้ฌเรศแม้เป็นผู้ไม่เชื่อเรื่องผีปอบมาตลอดยากที่จะคัดค้านและต้านทานความคิดของกลุ่มชาวบ้าน และเมื่อพิจารณาถึงเรื่องการสร้างความหมายของผีปอบแล้วนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ผีปอบเป็นวิญญาณร้าย การถูกผีปอบทำร้ายจึงเปรียบเทียบกับเสมือนการสังเวทวิญญาณให้เจ้าแม่ผีดอย และผู้ที่เป็นผีปอบ (ยายทองคำ, พลับพริ้ง) ทางออกสุดท้ายที่จะอยู่ร่วมกับชาวบ้านได้คือความตายนั่นเอง

ภาพประกอบ 19 ตัวอย่างการแสดงภาวะคลี่คลาย ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ขั้นยุติเรื่องราว (Ending)

ขั้นยุติเรื่องราว คือ การสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด อาจจบแบบสูญเสีย หรือแบบมีความสุข หรือทิ้งท้ายให้ขบคิดก็ได้

การยุติเรื่องราวของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นั้น ได้แก่ เหตุการณ์หลังชายแปลกหน้าเข้ามา มีการบุกไปบ้านพลับพริ้งโดยชายแปลกหน้าและกลุ่มของผู้ใหญ่ แต่ปรากฏว่าพลับพริ้งไม่อยู่บ้าน เนื่องจากออกไปตามหายายทองคำที่หายตัวไป กลุ่มชาวบ้านจึงกระจายกำลังการค้นหาค้นหา ขณะนั้นหนึ่งในทีมงานแพทย์อำมาตย์แจ้งกับฌเรศว่า มยุรฉัตรหมอสาวที่เดินทางมาด้วยกับกลุ่มได้หายตัวไป ในขณะที่เหตุการณ์กำลังซุลมุนอยู่นั้น ก็ปรากฏว่ากระดังง์ได้หลอกมยุรฉัตรเข้าไปในป่าหิมพานต์เสีย เนื่องจากกลัวว่าชายที่ตนแอบรัก (ฌเรศ) จะตามมยุรฉัตรกลับกรุงเทพฯ ไป

ในขณะที่มยุรฉัตรกำลังหนีตายอยู่นั้น ยายทองคำผ่านมาเห็นเหตุการณ์จึงบังคับถ่ายทอดความเป็นปอบให้ทางน้ำลาย หลังจากนั้นยายทองคำจึงตายและกลายเป็นโครงกระดูก เหตุการณ์จึงจบลง ในช่วงเช้าฌเรศจึงพาพลับพริ้งกลับกรุงเทพฯ กับกลุ่มหมออาสา จากนั้นผู้ใหญ่จึงชวนกลุ่ม

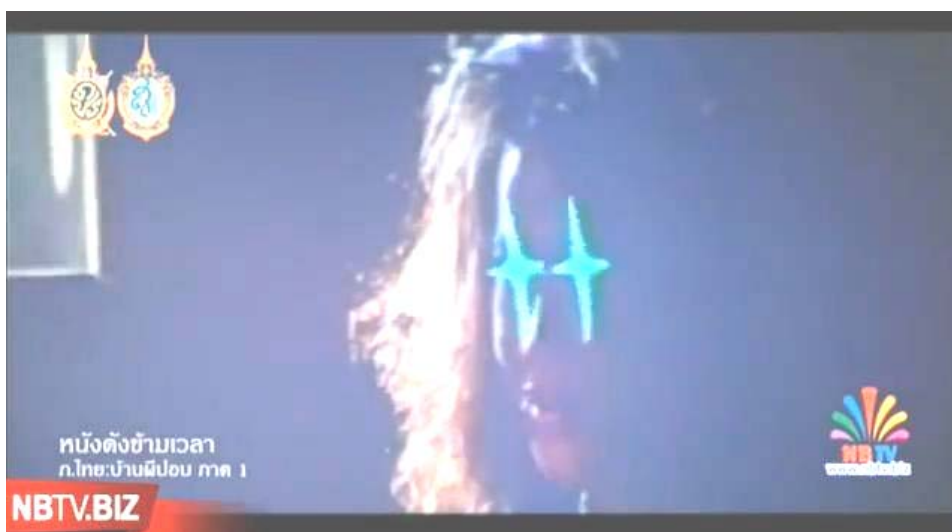
เพื่อนลูกชาวบ้านกินเหล้าฉลองที่หมู่บ้านไม่มีปอบแล้ว หากแต่ไม่รู้ว่ายากภายในบ้านตนเองนั้นกระดิ่งกำลังกินเครื่องในอยู่และตาออกแสงได้

จึงเห็นได้ว่าการยุดีเรื่องราวของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) เป็นการยุดีเรื่องราวแบบ ทั้งทำให้ขบคิด กล่าวคือเมื่อกระดิ่งกลายเป็นผีปอบคนใหม่ จะเกิดอะไรขึ้นในหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งข้อดีของการจบในลักษณะนี้คือ ทำให้ผู้ชมเกิดความสงสัยใคร่รู้ และอยากจะรับชมภาพยนตร์เรื่องนี้ในภาคต่อไป

นอกจากนี้การตายของยายทองคำ (ผีปอบตัวจริง) กับการกลายเป็นผีปอบของกระดิ่ง (ตัวอิจฉาที่ลวงคนไปฆ่า) ยังแสดงให้เห็นถึงวิถีของภาพยนตร์แบบ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งเป็นการสะท้อนให้สังคมภายนอกหรือผู้ชมเห็นว่า ผีในที่สุดก็อยู่ร่วมกับคนไม่ได้ และคนที่คิดร้ายก็อาจกลายเป็นผีได้สักวัน

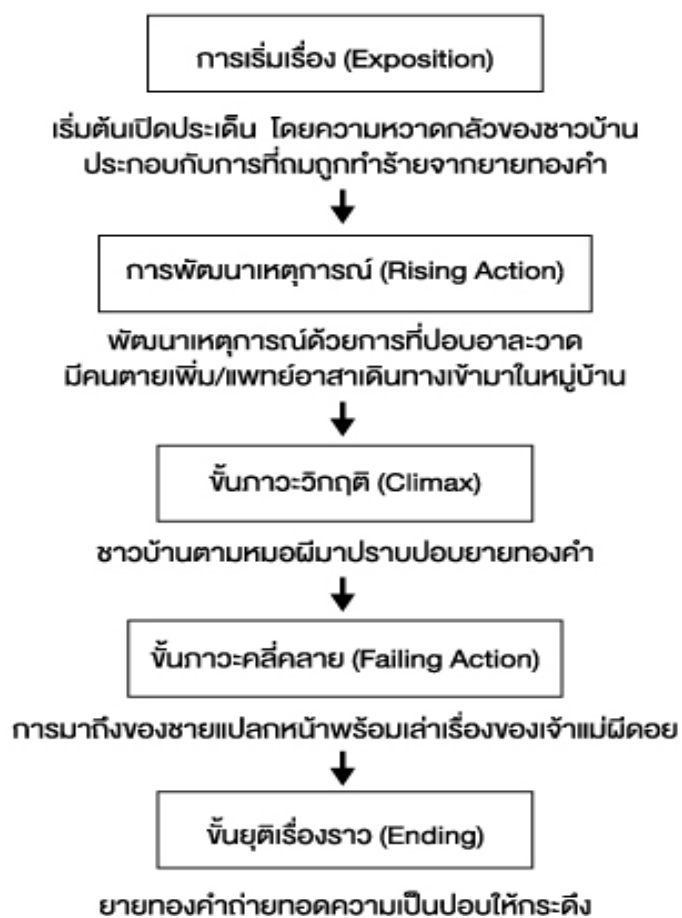
ซึ่งหากมองในมุมการสร้างภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) ในชั้นยุดีเรื่องราวนั้นจะเห็นได้ว่าวิญญาณปอบสามารถสืบเชื้อสายได้ทางน้ำลาย และเมื่อวิญญาณปอบออกจากร่างที่สิงอยู่เดิมไปสู่ร่างใหม่จะทำให้คนผู้นั้นที่อยู่ในร่างเดิมนั้นตายลง ประกอบกันนี้หากวิเคราะห์ตามแนวคิดเรื่องอำนาจ สามารถอธิบายได้ว่าการยุดีเรื่องราวโดยยายทองคำถ่ายทอดความเป็นปอบให้กับกระดิ่งนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากชุดความรู้ (วาทกรรม) เรื่องเจ้าแม่ผีดอยในช่วงของการคลี่คลาย ซึ่งเมื่อชาวบ้านทั้งหลายรับรู้ที่มาที่ไปของผีปอบครบถ้วนแล้วนั้น (ความรู้) จึงนำไปสู่การตัดสินใจออกตามล่า โดยหวังว่าจะฆ่าทิ้งเสีย (อำนาจ)

ด้วยเหตุนี้ การถ่ายทอดความเป็นผีปอบให้ผู้อื่นจึงเป็นการหลบหนี ต่อต้านหรือหลบหนีของผีปอบจากอำนาจของผู้คนในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั้นย่อมมีการต่อต้าน” ในทางกลับกันตัวผีปอบเองก็มีอำนาจสามารถฆ่าชีวิตผู้คนในหมู่บ้านได้ และเปลี่ยนคนปกติให้กลายเป็นผีปอบได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกแยะได้อย่าเด็ดขาด/หยุดนิ่ง/ตายตัวว่าใครมีมากกว่า/น้อยกว่า ใครเป็นฝ่ายใช้หรือถูกใช้” หากแต่ประเด็นที่น่าสนใจในชั้นยุดีเรื่องราว คือการที่ยายทองคำไม่เลือกถ่ายทอดความเป็นปอบให้กับพลับพริง (ผู้ดูแลใกล้ชิดยายทองคำ) แต่กลับถ่ายทอดให้กับกระดิ่งตัวอิจฉาของเรื่อง จึงอาจแสดงให้เห็นว่าในโลกของผีเช่นผีปอบ ที่การถ่ายทอดความเป็นปอบที่ไม่ต่างอะไรจากการฆ่า ปอบอย่างยายทองคำแม้จะต้องฆ่าเพื่ออยู่รอด เมื่อถึงเวลาที่จะต้องถ่ายทอดความเป็นปอบแล้ว ยังยึดหลัก “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” โดยไม่ทำร้ายพลับพริงซึ่งดูแลตนมาตลอด จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้ปอบจะเป็นผีร้ายแต่ก็ยังเป็นผีที่มีคุณธรรมอยู่บ้างนั่นเอง

ภาพประกอบ 20 ตัวอย่างการยุติเรื่องราว ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ภาพแสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ(ภาคแรก)

ภาพประกอบ 21 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก)

1.2.2 แก่นความคิด (Theme)

แก่นความคิด (Theme) หมายถึง ความคิดหลัก ความคิดรวบยอดหรือใจความสำคัญที่ผลิตภาพยนตร์ต้องการนำเสนอและสื่อความหมายไปยังผู้ชมภาพยนตร์ ความคิดหลักหรือใจความสำคัญนั้นจะมีเพียงความคิดเดียวเท่านั้น แต่อาจมีความคิดย่อยคิดไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งอาจจะช่วยให้รับชมภาพยนตร์ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

สำหรับภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) แก่นความคิดหลัก คือ ผีปอบไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนได้

และมีแก่นความคิดย่อย คือ

- ผีปอบเกิดขึ้นอย่างมีที่มาที่ไป ตัวอย่างเช่น ดำนานเจ้าแม่ผีตอ
- ผีปอบเกิดขึ้นที่ใดที่นั้นย่อมมีความตายและความวุ่นวายเกิดขึ้นที่นั้น

1.2.3 ตัวละคร (Character)

ตัวละคร คือ ผู้คนที่ปรากฏในตัวเรื่อง และเป็นผู้กระทำการใดๆ ให้เรื่องคลี่คลาย หรือพูดอีกแง่คือผู้ที่ทำให้เรื่องดำเนินต่อไป ตัวละครมักเป็นผู้มีปมขัดแย้งและเป็นผู้ที่ต้องตัดสินใจสำคัญในวิกฤตของเรื่อง ดังนั้นตัวละครจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่ขาดไม่ได้ โดยทั่วไปแล้วการวิเคราะห์ตัวละครนั้นสามารถดูได้จากความคิด (Concept) และพฤติกรรม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้แนวคิดเรื่องการแบ่งประเภทตัวละครของ

Propp นักวิชาการด้านนิทานพื้นชาวนานาชาติ ได้แบ่งประเภทตัวละครไว้ 7 แบบ คือ

Villain (ตัวร้าย) เป็นผู้ที่ต่อสู้และขัดขวางวีรบุรุษไม่ให้ประสบความสำเร็จ

Donor (ผู้บริจาค) เป็นผู้ให้ของวิเศษกับวีรบุรุษ

Helper (ผู้ช่วย) ผู้ช่วยของวีรบุรุษ

Princess (เจ้าหญิง) เป็นผู้ที่วีรบุรุษต้องตามหา

Her father (บิดาของนาง) เป็นผู้มอบหมายงานที่ยากลำบากให้วีรบุรุษ

Dispatcher (ผู้ส่งตัว) เป็นผู้ส่งตัววีรบุรุษไปทำภารกิจ

Hero (วีรบุรุษ) ค้นหาบางอย่างหรือสู้กับตัวร้าย

False Hero (วีรบุรุษจอมปลอม) เป็นผู้อ้างว่าตนเองเป็นวีรบุรุษแต่ภายหลังจะถูกเปิดโปงหน้าที่แท้จริง (สุเมธ โพธิ์โสภณ. 2551: 18 อ้างอิงจาก. Propp)

จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องผีปอบภาคแรก สามารถแบ่งกลุ่มตัวละครออกเป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ Hero (วีรบุรุษ) , Princess (เจ้าหญิง) , Villain (ตัวร้าย) , Donor (ผู้บริจาค) และ Helper (ผู้ช่วย)

กลุ่ม Hero (วีรบุรุษ) นั้นตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้คือ “ณเรศ” ผู้รับบทเป็นหมอลำสา ผู้มีบุคลิกแบบสุภาพบุรุษ และหลงทางเข้าไปยังหมู่บ้าน จึงได้ไปพบเจอกับเหตุการณ์ผีปอบอาละวาดโดยบังเอิญ ทำให้ณเรศอยากจะสืบหาความจริงในเรื่องนี้ ณเรศเป็นผู้ที่มีความคิด (Concept) และ

ความเชื่อในแบบเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ โดยเชื่อว่าผีปอบเป็นโรคชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถดูได้จากพฤติกรรมของคนที่มักขัดแย้งกับกลุ่มชาวบ้านที่จะใช้ความรุนแรงในการไล่ปอบยายทองคำ แต่คนเรากลัวผีปอบและบอกกับพลับพริ้งว่าจะเข้าไปดูอาการให้ นอกจากนี้ยังแนะนำอีกว่าควรไปหาหมอที่กรุงเทพฯ

Princess (เจ้าหญิง)

ในกลุ่ม Princess (เจ้าหญิง) นั้น ตัวละครที่ตรงกับกลุ่มนี้คือ “พลับพริ้ง” ผู้รับบทเป็นหญิงสาวในหมู่บ้านผู้ใกล้ชิดกับยายทองคำ พลับพริ้งมีบุคลิกแบบกุลสตรีที่มีนิสัยน่ารัก เรียบร้อยและเป็นผู้ที่มีความคิดหรือ (Concept) แบบเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งสามารถดูได้จากพฤติกรรมของพลับพริ้ง ที่แม้รู้ว่ายายทองคำเป็นปอบแต่ก็ไม่รังเกียจ ในทางกลับกันกลับอยากจะช่วยยายทองคำหายจากการเป็นผีปอบ เนื่องจากเห็นยายทองคำทรมานเวลาหิว ตัวละครพลับพริ้งจึงเข้ากับลักษณะข้างเผือกในป่า สาวงามตามชนบท ซึ่งเป็นผู้ที่ Hero ละครต้องตามค้นหา นั่นเอง

Villain (ตัวร้าย)

ในกลุ่ม Villain (ตัวร้าย) นั้น ตัวละครที่ตรงกับกลุ่มนี้คือ “ยายทองคำ และกระดิ่ง” ซึ่งทั้ง 2 ถือเป็นตัวละครที่ขัดขวางไม่ให้คนเรากับพลับพริ้งรักกัน เนื่องจากการที่กระดิ่งหลงรักคนเรศ และยายทองคำเป็นวิญญาณของเจ้าแม่ผีตอแยที่คอยขัดขวางความรักของคนทั้งคู่มาตั้งแต่อดีตชาติ

โดย ยายทองคำ ผู้รับบทเป็นผีปอบประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบคนแก่ที่เจ็บปวดๆ แดๆ หากแต่มีความน่ากลัวซ่อนอยู่ ยายทองคำมี (Concept) แบบปอบตื้อ ที่หิวอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ ไล่เท่าไรก็ไม่ไปและพยายามเอาตัวรอดทุกวิถีทาง ซึ่งสามารถดูได้จากพฤติกรรมการปฏิเสธว่าตนไม่ได้เป็นผีปอบ ทั้งกับผู้ใหญ่บ้านและหมอผี นอกจากนี้ในช่วงที่ชาวบ้านลูกสื่อจะมาฆ่าให้ตายนั้น ด้วยความแค้นจึงถ่ายทอดความเป็นปอบให้กระดิ่งได้ในที่สุด

ส่วน กระดิ่ง ผู้รับบทเป็นหญิงสาวที่เป็นที่หมายปองของหนุ่มๆ ในหมู่บ้านนั้น เป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบดาวยั่ว และมี Concept แบบขี้อิจฉาและต้องการเป็นที่ต้องการของหนุ่มๆ อันดูได้จากการหลอกมยุรฉัตรไปฆ่าเพราะกลัวว่าคนเรศจะตามมยุรฉัตรกลับกรุงเทพฯ ไป ชอบอาบน้ำโซว์กลูเพื่อนลูกผู้ใหญ่

Donor (ผู้บริจาค)

ในกลุ่ม Donor (ผู้บริจาค) นั้น ตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้คือ “ชายแปลกหน้า” ชายแปลกหน้าเป็นผู้ที่มีบุคลิกลึกลับ และเป็นผู้ที่มากล้นด้วยปัญหาให้กลับกลุ่มชาวบ้านและคนเรศ ด้วยเรื่องเล่าของเจ้าแม่ผีตอแย ทำให้ชาวบ้านและคนเรศ เข้าใจถึงเหตุและที่มาของปัญหา ทำให้คิดได้ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไรต่อไป การให้ความรู้ของชายแปลกหน้านี้ จึงสามารถเทียบเคียงได้กับ Donor หรือผู้บริจาคของวิเศษให้วีรบุรุษนำไปใช้ในการฝ่าฟันอุปสรรคนั่นเอง ชายแปลกหน้านั้นมีความคิด (Concept) แบบไม่กลัวปอบโดยคิดว่า ความตายคือทางออกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาผีปอบ ซึ่งสามารถดูได้จากการที่ชายแปลกหน้า พากลุ่มชาวบ้านไปบุกบ้านพลับพริ้งเพื่อตามล่าผีปอบและหวังจะฆ่าให้ตาย โดยพฤติกรรมของชายแปลกหน้านี้อาจเป็นผลที่สะท้อนมาจากภูมิหลังของตัวเอง ที่

เคยมีประสบการณ์เรื่องนี้มาก่อน จากเรื่องเล่าของเจ้าแม่ผีดอย ทำให้ตัวละครนี้เป็นผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผีปอบสูงที่สุดนั่นเอง

Helper (ผู้ช่วย)

ในกลุ่ม Helper (ผู้ช่วย) นั้น ตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้คือ “ผู้ใหญ่บ้าน, ชาติ, กลุ่มเด่นและกลุ่มเพื่อน และหมอผี” เนื่องจากกลุ่มตัวละครเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มผู้ช่วยให้ณเรศ (Hero) ในการร่วมกันจัดการแก้ปัญหาผีปอบอาละวาดภายในหมู่บ้าน และเนื่องจากภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบเป็นภาพยนตร์ตลก การดำเนินเรื่องโดยกลุ่มตัวละครกลุ่มนี้ จึงมีค่อนข้างมาก และเมื่อวิเคราะห์ตัวละครในกลุ่มนี้จะเห็นได้ว่า

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้มีบุคลิกเป็นผู้นำ น่าเชื่อถือและมี Concept ความคิดที่ต้องการนำความสงบกลับคืนมายังหมู่บ้าน หากแต่มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากชายแปลกหน้าคือ แม้ปักใจเชื่อว่าผีปอบคือยายทองคำ แต่หากไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดก็จะไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมนี้ก็คือหลังจากที่ถ่มเสียชีวิต ผู้ใหญ่จึงบุกเข้าไปที่บ้านยายทองคำและแจ้งเรื่องการตายของถ่มพร้อมทั้งขู่ว่าจะจัดการกับผีปอบที่สิงอยู่ในตัวยายทองคำให้ได้นั่นเอง

ชาติ ผู้รับบทเป็นแพทย์อาสาเพื่อนของณเรศ เป็นผู้มีรูปร่างอ้วนท้วนและมีบุคลิกแบบผู้ตาม ชาติมี Concept ความคิดแบบตามใจเพื่อนซึ่งสังเกตได้จากการที่ชาติและณเรศเคยเจอปอบยายทองคำไล่มาแล้วในป่า แต่เมื่อณเรศไม่เชื่อว่ายายทองคำเป็นปอบและเป็นเพียงคนป่วย แม้ชาติไม่ปักใจเชื่อตามณเรศแต่ก็มิได้มาปรามณเรศอย่างเด็ดขาดในการที่ณเรศไปชอบพลับพริ่ง

เด่นและกลุ่มเพื่อน ผู้รับบทกลุ่มชายโสดในท้องถิ่น ซึ่งบุคลิกแบบขี้เหล้า รักสนุกชอบจีบสาวและดื่มเหล้า โดยกลุ่มนี้มี Concept ความคิดแบบผีปอบทำหายได้ ซึ่งสังเกตได้จากการที่กลุ่มนี้จะต้องเป็นกลุ่มที่โดนผีปอบยายทองคำไล่มากที่สุด พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็คือ การหนีผีปอบ การหลอกผีปอบและการสู้กับผีปอบด้วยวิธีต่าง ๆ ทำให้ตัวละครกลุ่มนี้ถือเป็นจุดขายหรือ Hi-light ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบนั่นเอง

หมอผี ผู้ที่ถูกกลุ่มเด่นและเพื่อนตามมาปราบปอบยายทองคำ เป็นผู้มีบุคลิกน่ากลัวและมี Concept ความคิดแบบไม่กลัวปอบ เนื่องจากมีวิชาสามารถขับไล่ผีปอบได้ ซึ่งแสดงออกการบุกบ้านยายทองคำเข้าไปทำพิธี ซึ่งหากไม่ถูกขัดขวางโดยณเรศ ปอบยายทองคำก็อาจจะถูกปราบหรือไล่ปอบที่สิงอยู่ในตัวของยายทองคำได้สำเร็จ เนื่องจากพิธีดังกล่าวทำให้ยายทองคำทรمانเป็นอย่างมากนั่นเอง

จากการวิเคราะห์กลุ่มตัวละครข้างต้นสามารถสรุปลักษณะของตัวละครเรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) ได้ดังนี้

ตาราง 11 สรุปลักษณะตัวละครเรื่อง บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ประเภท	ตัวละคร	บุคลิก	ความคิด	การกระทำ
วีรบุรุษ Hero	ณเรศ	สุภาพบุรุษ	เชื่อในเหตุผลและวิทยาศาสตร์	ปกป้องผู้ต้องสงสัยว่าเป็นปอบ (ยายทองคำ)
เจ้าหญิง Princess	พลับพลึง	กุลสตรี	เห็นใจผู้อื่น	ช่วยเหลือยายทองคำแม้รู้ว่าเป็นปอบ
ตัวร้าย Villain	ยายทองคำ	คนแก่ที่ป่วยแต่น่ากลัว	ปอบตื้อหิวตลอดเวลา	ไม่ไล่ไม่ไป, ถ้ายทอดความ เป็นปอบได้ต้องฆ่าเพื่ออยู่รอด
	กระตัง	ดาวยั่ว	ขี้อิจฉา ต้องการสนใจ	หลอกคนไปฆ่า
ผู้ช่วย Helper	ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้นำ	ต้องการความสงบ กลับคืนหมู่บ้าน	บุกบ้านยายทองคำแต่ไม่ใช้ความรุนแรง
	ชาติ	ผู้ตาม (สนุกสนาน)	ตามใจเพื่อน	เตือนแต่ไม่ห้ามเมื่อณเรศออกสนธิสนมกับพลับพลึง
	เต๋นและกลุ่มเพื่อน	ซีเหล้า (สนุกสนาน)	ผีปอบทำหายได้	หนีผี, หลบผีและสู้ผีด้วยวิธีต่างๆ
	หมอผี	น่ากลัว	ไม่กลัวปอบ (ใช้วิธีปราบ)	ใช้วิชาไสยเวทในการจัดการกับปอบยายทองคำ
ผู้บริจาค Donor	ชายลี้กลับ	ลี้กลับ	ไม่กลัวปอบ (ใช้วิธีฆ่า)	ไล่ฆ่าโดยใช้ปืนหวังฆ่าให้ตาย

1.2.4 ความขัดแย้ง (Conflict)

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของโครงเรื่อง หากไม่มีความขัดแย้งก็จะมีเรื่องเล่า หากไม่มีเรื่องเล่าก็จะมีภาพยนตร์ ด้วยเหตุนี้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์คือ “การสานเรื่องราวบนความขัดแย้ง” แบบหนึ่งนั่นเอง ซึ่งรูปแบบของความขัดแย้งสามารถจำแนกได้ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ. 2542)

1. ความขัดแย้งมนุษย์กับมนุษย์
2. ความขัดแย้งภายในจิตใจ
3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติ
4. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากแนวคิดข้างต้นเมื่อนำมาวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก) นั้น ปรากฏความขัดแย้งภายในทั้งหมดอยู่ 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งมนุษย์กับมนุษย์, ความขัดแย้งภายในจิตใจ, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) เป็นความขัดแย้งระหว่างคนเรศและกลุ่มชาวบ้าน เนื่องจากคนเรศไม่เชื่อเรื่องผีปอบและการกระทำของกลุ่มชาวบ้าน ที่ไปหาหมอผีมาปราบปอบยายทองคำนั้นเป็นเรื่องมงายและล้าสมัย โดยมองว่าหมอผีคือผู้ที่มาหลอกลวงชาวบ้าน อาจกล่าวได้ว่าในมุมมองของคนเรศนั้น ผีปอบหรือความเป็นปอบนั้นคือโรคชนิดหนึ่ง ด้วยเหตุนี้วิธีที่ดีที่สุดในการจัดการกับปัญหานี้คือ การนำตัวยายทองคำไปรักษาด้วยวิถีทางทางการแพทย์เท่านั้น

ความขัดแย้งนี้ได้รับการคลี่คลาย เมื่อชายแปลกหน้ามาในหมู่บ้านและเล่าถึงตำนานเจ้าแม่ผีดอยให้ฟัง เมื่อคนเรศสืบสวนทวนความแล้วก็พบว่า พ่อของตนอยู่ในเหตุการณ์ที่เจ้าแม่ผีดอยอาละวาด นอกจากนี้ หลังจากที่ยายทองคำถ่ายทอดความเป็นผีปอบให้กระดังแล้ว ยายทองคำได้ตายลงและกลายร่างเป็นโครงกระดูก ซึ่งคนเรศได้เข้ามาพบเห็นในจังหวะนั้นพอดี จึงทำให้คนเรศผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องผีปอบมาโดยตลอดเปลี่ยนมาเชื่อแบบที่ชาวบ้านเชื่อว่าผีปอบมีจริง

- ความขัดแย้งภายในจิตใจ ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นี้ เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจที่เกิดขึ้นกับพลับพริ้ง เนื่องจากการที่พลับพริ้งเป็นผู้ที่มีความคิดแบบเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทำให้พลับพริ้งรู้สึกสงสารยายทองคำที่ต้องทรมานจากการเป็นปอบ ใจหนึ่งก็อยากจะให้ยายทองคำหาย แต่อีกใจหนึ่งก็ไม่อยากจะให้วิธีการรุนแรงกับยายทองคำ นอกจากนี้พลับพริ้งยังรู้ว่าผีปอบที่มาเข้าสิงยายทองคำนั้นคือเจ้าแม่ผีดอย เมื่อดูจากประวัติเจ้าแม่ผีดอยเคยขัดขวางเอื้องสาย หญิงที่เคยรักกับหนุ่มเมืองกรุงมาแล้ว ทำให้พลับพริ้งทุกข์ใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องตกอยู่ในภาวะที่ต้องเลือกระหว่าง ความรักและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ความขัดแย้งนี้ได้รับการคลี่คลาย เมื่อยายทองคำตายลงและคนทั้งหมู่บ้านรวมถึงพลับพริ้ง คิดว่าผีปอบที่สิงยายทองคำอยู่ได้ตายตามยายทองคำไป ทำให้พลับพริ้งซึ่งรักอยู่กับคนเรศตามคนเรศกลับกรุงทพไป เนื่องจากหมดภาระที่ต้องคอยดูแลยายทองคำแล้วนั่นเอง

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นี้ เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวบ้าน และผีปอบ (ยายทองคำ) เนื่องจากหลังการตายของหมอปอบยายทองคำก็อาละวาดหนักขึ้น และในการอาละวาดแต่ละครั้งถูกพบเห็นโดยกลุ่มของเด่นและเพื่อนบอยขึ้น ทำให้กลุ่มชาวบ้านนำโดยกลุ่มเพื่อนเด่นไปหาหมอผีมาปราบ หากแต่ไม่สำเร็จและสุดท้ายหมอผีถูกปอบยายทองคำฆ่าตายในที่สุด

ความขัดแย้งนี้ถูกคลี่คลาย ลงจากการตายของยายทองคำทำให้ เค้นและกลุ่มเพื่อน รวถึงผู้ใหญ่บ้าน รู้สึกดีใจเป็นอย่างมาก และเตรียมจะตีมฉลองที่หมู่บ้านไม่มีผีปอบอีกแล้ว แม้ไม่รู้ว่าที่จริงยายทองคำได้ถ่ายทอดความเป็นผีให้กระดังแล้วก็ตาม

1.2.5 ฉาก (Setting)

ฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการเล่าเรื่องทุกประเภท ทำให้เรื่องเล่ามีความต่อเนื่องและเกิดความสมจริง นอกจากนี้ฉากยังมีความสำคัญคือสามารถสื่อความหมายบางอย่าง

ของเรื่องและอาจมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละครอีกด้วย โดยการวิเคราะห์ฉากสามารถแบ่งประเภทของฉากได้ 5 ประเภทดังนี้ (ธัญญา สังขพันธานนท์.2539)

1. ฉากที่เป็นธรรมชาติ
2. ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ เช่น ตึกราม บ้านช่อง วัดและสถานปลูกสร้างต่างๆ
3. ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย
4. ฉากที่เป็นการดำเนินชีวิตประจำวันของตัวละคร
5. ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม เช่น ความคิดหรือความเชื่อของคน

จากแนวทางการแบ่งประเภทของฉากที่ได้กล่าวมาข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์กับภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) ทำให้สามารถแบ่งประเภทของฉากในภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ 2 ประเภท คือ ฉากที่เป็นธรรมชาติและฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์

- ฉากที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ฉาก ตลิ่งริมน้ำ ป่า และน้ำตก เมื่อมองถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉาก จะพบว่าในฉากตลิ่งริมน้ำและฉากน้ำตกนั้น ตัวละครที่จะปรากฏในฉากบอยที่สุดคือกระตัง และกิจกรรมที่กระตังทำในฉากนี้คือการนั่งกระโจมอกอาบน้ำ ส่วนในฉากของป่านั้นตัวละครที่ปรากฏในฉากบอยที่สุดคือยายทองคำ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าฉากทั้ง 2 นี้ทำหน้าที่สร้างความหมายให้กับตัวละครที่สวมบทบาทอยู่ อาทิเช่น ชาวชนบทมักไม่ใช้ห้องน้ำอาบน้ำ และผีปอบมักอาละวาดในป่า ซึ่งหากตีความแบบสัญลักษณ์หรือความหมายโดยนัย (connotative meaning) แล้วก็อาจกล่าวว่า ชาวชนบทไม่อายุที่ต้องเปลือยบ้างเล็กน้อย และผีปอบสามารถแสดงฤทธิ์ได้เต็มที่เมื่ออยู่ในป่า เป็นต้น

- ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ฉาก บ้านผู้ใหญ่ และบ้านพลับพริง ซึ่งฉากทั้ง 2 นี้ถูกใช้เป็นที่พักของชนในชุมชน ในการระดมความคิดที่จะจัดการกับปัญหาเรื่องปอบในหมู่บ้าน นอกจากนี้บ้านที่อยู่ในฉากทั้ง 2 นั้น มีลักษณะเป็นบ้านไม้แบบไทยในชนบท ทำให้สื่อความหมายได้ว่าเหตุการณ์และความเชื่อเรื่องผีปอบนั้นมักเกิดขึ้นในชนบทนั่นเอง

1.2.6 สัญลักษณ์ (Symbols)

ในภาพยนตร์มักจะมีการใช้สัญลักษณ์พิเศษเพื่อสื่อความหมายอยู่เสมอ ซึ่งสัญลักษณ์พิเศษในภาพยนตร์ภาพยนตรนั้นประกอบไปด้วย สัญลักษณ์ทางภาพ และสัญลักษณ์ทางเสียง

โดยสัญลักษณ์ทางภาพคือ องค์ประกอบของภาพยนตร์ที่ถูกนำเสนอซ้ำๆซึ่งอาจเป็น สัตว์ บุคคลหรือกลุ่มภาพที่เกิดจากการตัดต่อ ส่วนสัญลักษณ์คือ เสียงถูกใช้เพื่อแสดงความหมายอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความหมาย หรือเพื่อแสดงวัตถุประสงค์ของตัวละคร ไม่ใช่เพื่อสร้างอารมณ์ร่วมกับตัวละครและเรื่องราวในภาพยนตร์

จากแนวทางของการวิเคราะห์สัญลักษณ์ข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) นั้น จะเห็นได้ว่าในด้านภาพนั้น ภาพยนตร์เรื่องนี้มี

- สัญลักษณ์พิเศษทางภาพ ที่มาจากบุคคล คือ ในช่วงออกกล่องเหี่ยวทุกครั้ง ยายทองคำ จะทำการแลบลิ้นและเลียปากอยู่เสมอ จึงเป็นการสื่อความหมายถึงผู้ที่ถูกปอบเข้านั้นมักจะหิวอยู่เสมอ ส่วนสัญลักษณ์ทางเสียง นั้นปรากฏอยู่ช่วงเดียวในตอนต้นของภาพยนตร์ ซึ่งเป็นการสลับเหตุการณ์ระหว่างที่ถมมุดดินฝังรอกอยู่ในป่าช้า กับการคลอตลกของช่อนกลั่น โดยมี
- สัญลักษณ์ทางเสียงที่ใช้คือ Sound Effect เสียงระฆัง, เสียงหมาหอน และเสียงพระสวด ซึ่งเป็นการใช้เพื่อแสดงความหมายว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับภูติผีบางชนิด และผีชนิดที่นี้ที่กำลังมา

2.2.7 มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view)

คือ การมองเห็นเหตุการณ์ และการเข้าใจพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง หรือหมายถึง การที่ผู้เล่าเรื่องมองเห็นเหตุการณ์จากวงในใกล้ชิด หรือจากวงนอกในระยะห่างๆ ซึ่งมุมมองการเล่าเรื่องจะมีผลต่อความรู้สึก และมีผลต่อการชักจูงอารมณ์ของผู้เสพเรื่องเล่า

โดยในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก) มีการใช้การเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator) เพื่อสามารถหยั่งรู้จิตใจของตัวละครต่างๆ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เพื่อให้ผู้เสพเกิดความสงสัยในผู้ถูกกล่าวหาตามที่ผู้สร้างต้องการ เป็นต้น นอกจากนี้ ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคแรก เป็นภาพยนตร์ทุนต่ำ ทำให้มีการจำกัดสถานที่ถ่ายทำ ฉากส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องนี้ จึงเป็นฉากป่า และบ้านหรือหมู่บ้าน ทำให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการตัดสลับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างฉาก เป็นเหตุให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์สามารถย้ายเหตุการณ์ สถานที่ และข้ามพ้นข้อจำกัดด้านเวลาอย่างไร้ขอบเขต นั่นเอง

1.3 ภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก) เมื่อผ่านการวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration) แล้วสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

- ผีปอบ เป็นผีร้ายซึ่งมีรูปลักษณะภายนอกเป็นหญิงแก่หน้าตาน่ากลัว ชอบเลียปากเวลาหิว
- ผีปอบมีอิทธิฤทธิ์ คือ การฆ่าคนด้วยการกิน ดับไฟใส่พุงจนผู้ให้ตาย, ออกแสงที่ตาได้, ถ่ายทอดความเป็นปอบผ่านทางน้ำลาย และเมื่อเข้าผู้ใดแล้ว คนผู้นั้นจะเป็นร่างให้ผีปอบใช้ เมื่อผีปอบออกไปแล้วจะทำให้คนผู้นั้นจะเสียชีวิต
- ผีปอบมีกำเนิดมาจาก วิญญาณอาฆาตของเจ้าแม่ผีตอ และ การเชื่อตามๆกันของคนในชุมชน (กรณีข่าวลือเรื่องพลับพรึงเป็นผีปอบ)
- เมื่อเกิดมีผีปอบขึ้นที่ใด ต้องเกิดการตายและความวุ่นวายขึ้นในที่แห่งนั้น
- ทางออกของปัญหาเรื่องผีปอบนั้นมีด้วยกัน 2 ทางคือ การฆ่าให้ตายและการขับไล่ด้วยไสยเวท

จากภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาคแรก) ที่ได้กล่าวมา ข้างต้น สามารถสรุปเป็นความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก) ได้ดังนี้

ตาราง 12 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาคแรก)

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาคแรก)	
เนื้อหา	รูปแบบ
เพศหญิง	พิธีการไล่ปอบ -ฆ่าให้ตายด้วยปืน -ขับไล่ด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ (ถามชื่อ, ข้าวสารเสก, หวาย)
อายุ ประมาณ 45-60 ปี ขึ้นไป	
การเกิด -วิญญาณเจ้าแม่ผีดอย -ข่าวลือ	
พฤติกรรม -ชอบเลียปากเวลาหิว	
อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ -ฆ่าคนด้วยการควักไส้ด้วยมือ -ตาออกแสงได้	
การสืบทอด -ทางน้ำลาย	

2. ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)

2.1 สังเขปภูมิหลัง ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)

ทีมงานและนักแสดง

รชทอง		กำกับ
มาพิศร์	เชยโสภณ	มารุต
อลิษา	ไพวัน	ณัฏฐ์
รชชัย	ประสงค์สันติ	ชโอด
มณีนรีรัตน์	วิญญู	อนงค์
วิกกี	สาริกบุตร	ปอบ แอน
ศุภกร	อุดมชัย	
ท้วม	ทรง	

ฮันส์	โจแฮน	เอ็ดดี้
กลุ่มตลก		
(กาลานม,ชานโต๊ส,ชลิต)		กลุ่มอนุรักษ์
โสรยา	สาร์ตต์	บทภาพยนตร์
นิต		เสื้อผ้า
วิเชียร	อุปปีก	แต่งหน้า ทำผม
เรศวร		กำกับศิลป์
เอส.	โล้ย	
ยอดชาย		ภาพนิ่ง
สมยศ	ฟุ่มสุวรรณ	ธุรกิจ
กิตติศักดิ์	ตันเจริญ	เมคอัพ สเปเชียลเอฟเฟค
ตามใจ	ฟิ่งสุจริต	กำกับบท
ก้องเกียรติ	อัครวิญญู	ถ่ายภาพ
สุวรรณ		ช่วยกล้อง
มหศักดิ์	ทัศนพยัคฆ์	ลำดับภาพ
ตามพันธ์	บุญนาค	เพลงประกอบ
นิพนธ์	คชพงษ์	ช่วยกำกับ
อุดมศักดิ์	ศรีบุญนาค	ที่ปรึกษา
สุรินทร์	ช่อมพานิช	ดำเนินการสร้าง
ธงทอง		กำกับการแสดง

เรื่องย่อ

นักวิจัยผีปอบชาวต่างชาติ 2 คน (แอนและเอ็ดดี้) เข้าไปศึกษาปอบในป่า แล้วโดนผีปอบหญิงและชายขโมยเนื้อออกไป เอ็ดดี้จึงใช้ปืนยิง ปอบ 2 ตัวจึงหนีไป ทิ้งเครื่องใน (ไส้) ที่เด่นตุงๆไว้ในป่า

ในช่วงเวลานั้น มารุต บัณฑิตใหม่ด้านมนุษยวิทยาที่เพิ่งเรียนจบมาจากเมืองนอก เดินทางกลับมาพักที่บ้านในกรุงเทพฯ เพื่อรอเวลาที่จะไปพบกับแอนและเอ็ดดี้ เพื่อลงพื้นที่ศึกษาเรื่องผีปอบ ในขณะที่พักอาศัยอยู่นั้น ก็เกิดเหตุแปลกขึ้นในบ้าน เนื่องจากผีคุณปู่ของมารุต ก็ปรากฏตัวขึ้นและกล่าวกับมารุตว่า “อย่าทำเรื่องที่ผิดศีลธรรมในบ้าน” เนื่องจากมารุตคิดว่าจะพาเพื่อนชาวต่างชาติมาพัก จากนั้น ผีคุณปู่คุณย่าจึงพากันหลอกพาชะโอด (คนรับใช้) และบอกกับชะโอดว่า “ถ้ากลัวข้าเอ็งต้องไปอยู่ที่อื่น”

รุ่งเช้ามารุตตื่นมาเห็นชะโอดเก็บกระเป๋ามาอนรอกกลางบ้านพร้อมจะขอลาออก เนื่องจากถูกผีคุณปู่คุณย่าหลอก มารุตจึงตัดสินใจพาชะโอดมาเจอเอ็ดดี้และแอน เอ็ดดี้และแอน เล่าเรื่องที่

เกิดขึ้นในป่าให้มารุตฟังและชวนมารุตเข้าป่าด้วย ทั้งกลุ่มจึงตัดสินใจลงพื้นที่เลย โดยตกลงใจจะให้กลุ่มนุรักษ์เป็นผู้พาไป

เมื่อมารุตและกลุ่ม ได้พบกลุ่มนุรักษ์ จึงพูดคุยเรื่องการเข้าไปศึกษาฝึบอบ ซะอมหนึ่งในกลุ่มนุรักษ์ให้ข้อมูลว่า ตอนนี้มีอยู่คนหนึ่งในพื้นที่ ที่กำลังหาทางพิสูจน์อยู่ว่าเป็นฝึบอบจริงหรือไม่ โดยผู้ต้องสงสัยผู้นี้มีชื่อว่า อนงค์ เป็นสาวตัวสูงและหากินทางทรงเจ้าเข้าผี เมื่อมารุตได้ยินเช่นนั้นจึงตัดสินใจไปดูการทรงเข้าของอนงค์ หลังจากการไปดูการทรง มารุตจึงสรุปว่า ทั้งหมดเป็นเรื่องหลอกลวงชาวบ้าน แต่กลุ่มนุรักษ์กลับให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อยืนยันความเป็นฝึบอบของอนงค์ โดยกล่าวว่าอนงค์และน้องสาวนั้นเคยมีแม่เป็นฝึบอบมาก่อน และหากทำให้องค์โกรธ จะทำให้พวกตนเดือดร้อน เอ็ดดี้จึงแนะนำให้พาส่งโรงพยาบาล

ในขณะนั้น ฌี๋น้องสาวอนงค์ ที่ไม่เห็นด้วยกับอาชีพการทรงของพี่สาว ได้ขอให้พี่สาวเลิกอาชีพนี้ซะ เพราะเป็นการหากินกับความมั่งงายของชาวบ้าน แต่อนงค์ไม่เห็นด้วย ฌี๋จึงเปลี่ยนเรื่องโดยชวนอนงค์ไปเที่ยวกลางคืนในเมือง มารุตสบโอกาส จึงสั่งให้กลุ่มนุรักษ์เข้าไปสำรวจบ้านอนงค์ ปรากฏว่าอนงค์ไม่ได้ไป ทำให้เกิดการวิ่งไล่หลอก กลุ่มนุรักษ์ขึ้น มารุตเห็นท่าไม่ดี จึงไปเกลี้ยกล่อมฌี๋ให้พาอนงค์ไปหาหมอ จากนั้นมารุตจึงเดินทางเข้าเมืองเพื่อไปปรึกษาหมอ เรื่องอนงค์

ต่อมาในเวลากลางคืน เกิดเรื่องประหลาดกับหนุ่มสาวคู่หนึ่งที่กำลังพลอดรักกันในหมู่บ้าน เมื่อมีมือประหลาดลอยมาทางที่หลังฝ่ายชายจนฝ่ายชายเสียชีวิตลง เมื่อกลุ่มนุรักษ์รู้เรื่อง จึงเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคู่หนุ่มสาวให้มารุตฟัง ขณะที่กำลังเล่าอยู่นั้น ฌี๋วิ่งด้วยความตกใจมาตามมารุตไปช่วยอนงค์ที่มีอาการผิดปกติ มารุตเลยสั่งชะโอดและกลุ่มนุรักษ์ให้นำตัวอนงค์ไปพบแพทย์ก่อนแล้วตนจะตามไป

เมื่อมาถึงโรงพยาบาล หมอซักถามอาการเบื้องต้นและทำการตรวจรักษา จากนั้นจึงออกมาบอกกับกลุ่มที่พาอนงค์มาว่า อนงค์เป็นโรค “พุ่มพวง” แต่กลุ่มนุรักษ์ไม่เชื่อ เอ็ดดี้จึงแนะนำให้ตรวจเอกซเรย์ดู เหตุเนื่องมาจาก หากเป็นฝึบอบจริง ดับ ไต ไล่ พุง ที่อนงค์กินเข้าไปจะต้องอยู่ในกระเพาะอาหาร หมอจึงกลับเข้าไปตรวจอนงค์อีกที ปรากฏว่าอนงค์ตื่นขึ้นมาพอดี ทั้งกลุ่มยกเว้น ฌี๋ เอ็ดดี้ และแอน จึงเข้าไปช่วยจับอนงค์เพื่อจะฉีดยาสลบ

หลังจากฉีดยาสลบและจับอนงค์เอกเรย์แล้ว ปรากฏว่าผลเอกซเรย์ของอนงค์ ไม่มีเครื่องในอยู่ ทั้งกลุ่มจึงเกิดการสงสัยว่าใครเป็นฝึบอบกันแน่ ทันใดนั้นท้องของแอนก็มีอาการโป่งพองผิดปกติ จากนั้นแอนก็อาเจียนออกมาเป็นสีเขียว รวมถึงสามารถหมุนคอได้รอบตัว ทุกคนจึงได้รู้ความจริงว่าฝึบอบตัวจริงคือแอน และต่างตกใจจึงพากันวิ่งหนีผี จนสุดท้ายฝึบอบแอนพลาด ตกตึกตาย เอ็ดดี้จึงลากลับก่อน

หลังจากเหตุการณ์ทั้งหมดสงบลง ผู้อำนวยการที่เหนื่อยจากการวิ่งหนีฝึบอบมา นั่งดมยาดมอยู่ในห้อง มีหมอเล็กเข้ามาแจ้งให้ไปดูคนไข้ที่หวอด 5 ผู้อำนวยการจึงไปดู ปรากฏร่างของคนไข้หวอด 5 อยู่ 1 ราย พอเปิดผ้าดูก็เห็นว่าเป็นแอน จากนั้นแอนก็ลืมตาและลุกขึ้นอาละวาดต่อในโรงพยาบาล

2.2 องค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration)

2.2.1 โครงเรื่อง ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) มีลักษณะการเล่าเรื่องตามโครงเรื่องดังต่อไปนี้

การเริ่มเรื่อง (Exposition)

รูปแบบการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นั้น คือ การสร้างปมปริศนาให้คิดโดยการเปิดตัวของแอนและเอ็ดดี้ คู่รักมหาวิทยาลัยหนุ่ม-สาว ชาวเยอรมัน ผู้เข้ามาศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ (ผีปอบ) ณ ป่าแห่งหนึ่ง เหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงค่ำ ขณะที่ทั้ง 2 กำลังย่างเนื้อกินกันอยู่นั้น ปรากฏมีผีปอบ 2 ตัวมาขโมยเนื้อย่างไป เอ็ดดี้ จึงตัดสินใจใช้ปืนยิงผีปอบทั้ง 2 แต่ผีปอบหนีไปได้ โดยมีไล่และเครื่องในที่มีแสงประหลาดของผีปอบทั้งไว้อยู่กลางป่า และที่ไล่่นั้นมีลักษณะเด่นตุงๆเหมือนหัวใจเต้น

จากการเริ่มเรื่องเช่นนี้ เป็นการสร้างความน่าสะพรึงกลัวชักจูงให้สนใจและติดตามเรื่องราวเพื่อบอกกับผู้ชมว่าผีปอบ หรือเชื้อปอบยังไม่ตาย พร้อมกันนี้เมื่อสังเกตลักษณะการกินของผีปอบที่เปลี่ยนไปจากการกินของดิบ มาเป็นการกินของสุก (เนื้อย่าง) และลักษณะการคงอยู่ของวิญญาณผีปอบ ที่แสดงออกผ่านไล่ที่มีแสงประหลาด รวมถึงการที่ไล่มีลักษณะการเต้นคล้ายหัวใจ จึงเป็นการสังนัยบอกผู้ชมโดยนัยว่า ผีปอบชนิดนี้เป็นผีปอบชนิดใหม่ หรือผีปอบที่พัฒนาขึ้น หรือผีปอบที่มีความแตกต่างไปจากผีปอบเดิมๆ ที่เคยนำเสนอผ่านภาพยนตร์ในภาคก่อนๆ นั่นเอง

ภาพประกอบ 22 แสดงการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

การพัฒนาการ (Rising Action)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นั้น มีการพัฒนาเหตุการณ์ คือ หลังจากการกลับมาของมารุตบัณฑิตใหม่ด้านมนุษยวิทยาจากต่างประเทศ มารุตจึงได้นัดพบกับแอนและเอ็ดดี้ เพื่อนัดกันลงพื้นที่เพื่อทำการวิจัยเรื่องผีปอบ ทั้ง 3 จึงตัดสินใจไปพร้อมกับกลุ่มมอญรักซ์ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่

เพื่อร่วมกันวางแผนและหาตัวอย่างในการศึกษา โดยกลุ่มอนุรักษ์ได้ให้ข้อมูลว่า ในพื้นที่นี้มีผู้ต้องสงสัยอยู่หนึ่งคน ชื่อองค์ เป็นสาวตัวสูงหาकिनทางทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งบางคนก็เชื่อ และบางคนก็คิดว่าองค์เป็นผีปอบ เนื่องจากเดิมนั้น พ่อแม่องค์เป็นผีปอบมาก่อนนั่นเอง

จากพัฒนาการของเรื่องเช่นนี้ จะเห็นได้ว่า ผีปอบในภาคนี้ถูกมองด้วยมุมมองที่ต่างออกไปจากภาคแรกคือ จากมุมมองวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา (Psychology) เป็นวิทยาศาสตร์แบบสังคมวิทยา (Sociology) ซึ่งสามารถดูได้จากกลุ่มตัวละครที่เข้าไปในพื้นที่ที่มีความเชื่อเรื่องผีปอบ ที่เปลี่ยนไปจากกลุ่มแพทย์อาสาในภาคแรก มาเป็นกลุ่มนักศึกษาพยาบาลในภาค 8 และยังเป็นการเน้นย้ำถึงสาเหตุหลักของผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบนั้นก็คือ “ข่าวลือ” อันดูได้จากการอ้างว่าผู้ต้องสงสัยนั้นมีความใกล้ชิด (ภาคแรก) หรือเป็นเชื้อสาย (ภาค 8) กับผีปอบมาก่อนนั่นเอง

ภาพประกอบ 23 แสดงการพัฒนาการของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ชั้นวิกฤต (Climax)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นั้น ช่วงที่เป็นชั้นวิกฤต (Climax) คือ ช่วงที่คู่หนุ่มสาวในพื้นที่ ถูกทำร้ายด้วยมือประหลาด จนทำให้ฝ่ายชายเสียชีวิต และหลังจากนั้นเกิดอาการผิดปกติขึ้นกับองค์ ฝีน้องสาวขององค์จึงไปตามมารุตให้ไปช่วย กลุ่มของมารุตและกลุ่มอนุรักษ์จึงไปหาองค์ที่บ้าน และนำองค์ส่งที่โรงพยาบาล จะสังเกตเห็นได้ว่า

ในชั้นวิกฤตของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นี้ ชั้นวิกฤตนั้น เกิดขึ้นหลังจากการตายเพียงแค่ครั้งเดียวเท่านั้น ตัวละครเอกของเรื่อง (มารุต) ก็ตัดสินใจพาองค์ส่งโรงพยาบาลเลย จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า พื้นที่ที่ปอบอาละวาดในภาคนี้ นั้นขยับเข้ามาใกล้กับความเจริญมากขึ้น ไม่อยู่ในป่าลึกเหมือนบ้านผีปอบแรก ทั้งนี้ยังแสดงให้เห็นถึงนัยยะทางอำนาจ ในการตัดสินใจแก้ปัญหาของชุมชนที่ลดลง เนื่องจากมารุตนั้นเป็นคนนอกพื้นที่ ซึ่งหากมองว่าความเชื่อเรื่องผีปอบเป็นความเชื่อในวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว อาจกล่าวได้ว่าในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค

8) นั้น อำนาจที่มาจากความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น ได้ถูกทำลายจากความเชื่อของคนอภิปรัชญา
มากขึ้นนั่นเอง

ภาพประกอบ 24 แสดงชั้นวิกฤติของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ชั้นคลี่คลาย (Failing Action)

ชั้นคลี่คลาย (falling Action) ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ ภาค 8 นั้น คือ ช่วงหลังจากที่
กลุ่มของมารุตและกลุ่มอนุรักษ์ได้นำอนงค์ไปถึงโรงพยาบาลแล้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลที่มี
ลักษณะกล้า ๆ กลัว ๆ ออกมาบอกกับทางกลุ่มว่า อนงค์นั้นเป็นโรคพุ่มพวง แต่กลุ่มของมารุตและกลุ่ม
อนุรักษ์ไม่เชื่อ เอ็ดดี้จึงแนะนำว่าให้ลองเอกซเรย์ลำไส้ดู หากเป็นผีปอบจริงจะต้องมีเครื่องในของผู้ที่
ตายนั้นอยู่ในกระเพาะอาหารของอนงค์ ผู้อำนวยการกับกลุ่มอนุรักษ์จึงเข้าไปในห้องที่อนงค์นอนอยู่
ในขณะนั้น อนงค์ตื่นขึ้นมาพอดีจึงวิ่งไล่กลุ่มอนุรักษ์และผู้อำนวยการ แต่ในท้ายที่สุดอนงค์ก็ถูกฉีดยา
สลบ จากนั้นเมื่อผลการเอกซเรย์ออกมา ปรากฏว่ากระเพาะอาหารของอนงค์นั้นไม่มีเครื่องในอยู่
ทั้งกลุ่มจึงเกิดการสงสัยว่าใครเป็นผีปอบ ทันใดนั้นเอง ท้องของแอนก็มีอาการโป่งพองผิดปกติ
จากนั้นแอนก็อาเจียนออกมาเป็นสีเขียว นอกจากนี้ แอนยังสามารถหมุนคอได้รอบตัว ทุกคนจึง
ตกใจและพากันวิ่งหนีปอบแอน จนสุดท้ายปอบแอนพลาดตกตึก เอ็ดดี้จึงบอกว่าตนเองพอกับเรื่อง
นี้แล้วและขอตัวกลับเยอรมัน แม้มารุตจะทักท้วงและบอกกับเอ็ดดี้ว่าตนจะวิจัยให้ได้ว่าเหตุการณ์นี้
เกิดจากอะไรก็ตาม

จากลักษณะการคลี่คลายเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ชาวต่างชาติ (เอ็ดดี้) มาเป็นตัว
ละครที่คลี่คลายปัญหาด้วยหลักคิดแบบวิทยาศาสตร์ อันดูได้จากการให้ผู้อำนวยการพิสูจน์ผีปอบ
ด้วยการเอกซเรย์ ซึ่งต่างจากภาคแรก ซึ่งคลี่คลายด้วยชุดความเชื่อแบบไสยศาสตร์ อันดูได้จากการ
ให้ข้อมูลกับชาวบ้านเรื่องเจ้าแม่ผีดอย

นอกจากนี้ตัวผีปอบตัวจริงเอง (ปอบแอน) ก็ยังใช้ชาวต่างชาติในการแสดง จึงถือเป็นการ
ก้าวข้ามบริบททางพื้นที่ (Space) ซึ่งแต่เดิมเรื่องราวเหล่านี้มักเกิดขึ้นกับเฉพาะคนในพื้นที่ หรือคน

ในวัฒนธรรมที่มีความใกล้ชิดกับผีปอบเท่านั้น นั่นจึงแสดงให้เห็นว่า แม้ความเชื่อเรื่องผีปอบและตัวผีปอบเองจะถูกทำลายด้วยชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์มากสักเพียงใด ก็ไม่อาจทำลายอำนาจของผีปอบลงได้อย่างสิ้นซาก เนื่องจากผีปอบมักมีอำนาจทางออกได้เสมอ การที่วิญญาณผีปอบเข้าสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นชาวตะวันตก (ซึ่งในมุมมองของคนไทยนั้น คือชนชาติที่ยึดหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์) จึงเปรียบเสมือนการตอบโต้ของไสยศาสตร์ (ความเชื่อ) ที่มีต่อวิทยาศาสตร์ (เหตุผล) ที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์เรื่องนี้ ดังคำกล่าวของฟูโกต์ที่ว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั่นย่อมมีการต่อต้าน” นั่นเอง

ภาพประกอบ 25 แสดงชั้นคลี่คลายของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ชั้นยุติเรื่องราว (Ending)

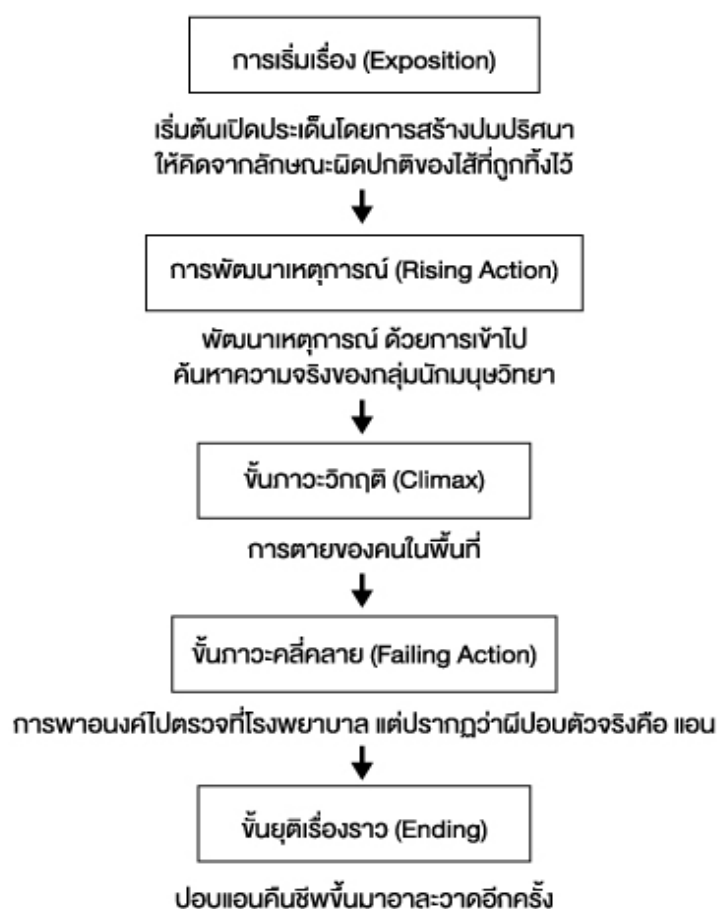
ชั้นยุติเรื่องราว (Ending) ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาค 8 นั้นคือ ช่วงหลังจากเรื่องราวทั้งหมดคลี่คลายแล้ว ผู้อำนวยการที่ต่อสู้กับผีปอบ มานั่งพักดมยาตามอยู่ในห้องของตน จากนั้นมีหมอเล็กมาแจ้งให้ไปดูคนไข้ที่หวอด 5 ผู้อำนวยการจึงไปดู ปรากฏมีร่างของคนไข้ที่อยู่ในหวอด 5 อยู่ 1 ราย นอนคลุมผ้าอยู่ ผู้อำนวยการจึงเปิดผ้าดูจึงเห็นว่าเป็นแอน ทันใดนั้นแอนก็ล้มตาศี้นและลุกขึ้นมาวิ่งไล่ผู้อำนวยการ

จากลักษณะการยุติเรื่องราวที่กล่าวไปข้างต้นนี้ เป็นการยุติเรื่องราวแบบผียังไม่ตาย เหมือนกับภาคแรก ซึ่งการยุติเรื่องราวแบบนี้เป็นการทิ้งท้ายให้ขบคิดว่าจะเกิดอะไรขึ้นในโรงพยาบาล รวมถึงจะเกิดอะไรขึ้นในภาคต่อไป ทำให้ผู้ชมอยากที่จะติดตามชมในภาคต่อไป

ภาพประกอบ 26 แสดงชั้นนัยุติเรื่องราวมภพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ภาพแสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)

ภาพประกอบ 27 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8)

2.2.2 แก่นความคิด (Theme)

สำหรับภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นั้น มีแก่นความคิดหลักคือ ผีปอบเป็นผีที่อยู่ร่วมกับคนไม่ได้ แต่สามารถถูกล้อเล่นได้

แก่นความคิดย่อยคือ

- ผีปอบเกิดขึ้นอย่างมีที่มาที่ไปตัวอย่างเช่น ขวาลือของอนงค์
- ผีปอบเกิดขึ้นที่ใด ที่นั้นย่อมมีความตายและความวุ่นวายเกิดขึ้น

2.2.3 ตัวละคร (Character)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นี้ สามารถแบ่งกลุ่มตัวละครออกเป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ Hero (วีรบุรุษ) princess (เจ้าหญิง) villain (ตัวร้าย) , และ Helper (ผู้ช่วย)

กลุ่ม hero (วีรบุรุษ)

ในกลุ่ม Hero (วีรบุรุษ) นั้นตัวละครที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ คือ “มารุต” ผู้รับบทเป็นนักมนุษยวิทยาหนุ่ม ที่กลับมาจากต่างประเทศเพื่อมาศึกษาวิจัยผีปอบ ในพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ผีปอบอาละวาด มารุตเป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบสุภาพบุรุษ และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถรู้ได้จากการเข้าไปศึกษาวิจัย เพื่อหาข้อเท็จจริงเรื่องผีปอบในชุมชนห่างไกล นอกจากนี้ยังสามารถรู้ได้จากพฤติกรรมของมารุต ที่ไม่เชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผีปอบอนงค์และเห็นเป็นเรื่องหลอกลวงนั่นเอง

กลุ่ม princess (เจ้าหญิง)

ในกลุ่ม princess (เจ้าหญิง) นั้น ตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้ คือ “ณิ” ผู้รับบทเป็นน้องสาวของอนงค์ คนทรงประจำหมู่บ้าน ณิเป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบกุลสตรี และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบ ไม่เชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งสามารถรู้ได้จากการที่ ณิ ขอให้พี่สาว (อนงค์) เลิกอาชีพนี้ซะเพราะเป็นการหากินกับความมั่งงายของชาวบ้าน

กลุ่ม villain (ตัวร้าย)

ในกลุ่มVillain (ตัวร้าย) นั้น ตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้ คือ “อนงค์ และแอน”

“อนงค์” ผู้รับบทเป็นคนทรงเจ้าเข้าผีประจำหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาจากคนในพื้นที่ว่าเป็นผีปอบ เป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบผู้ต้องสงสัย กล่าวคือแม่อนงค์รู้ว่าตนเองไม่ใช่ผีปอบ แต่ไม่เคยแก้ตัวกับชาวบ้านหรือคนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังวิ่งไล่หลอกชาวบ้านจนชาวบ้านว่าเป็นผีปอบตัวจริง อนงค์เป็นผู้ที่มีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบ เชื่อว่าการทรงเจ้าเข้าผีเป็นอาชีพสุจริต รู้ได้จากการที่อนงค์ได้กล่าวกับ ณิ ในตอนที่ ณิ มาบอกอนงค์ให้เลิกอาชีพคนทรงว่า “ไม่ใช่เพราะอาชีพนี้หรือที่ทำให้ ณิ ได้เรียนจบมหาวิทยาลัย และทำให้มีกินมีใช้มาถึงทุกวันนี้”

“แอน” ผู้รับบทเป็นนักมนุษยวิทยาชาวเยอรมัน ที่เข้ามาศึกษาเรื่องผีปอบและเป็นเพื่อนกับมารุต รวมถึงเป็นผีปอบตัวจริง แอนมีบุคลิกแบบดาวยั่ว และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อ

แบบ ต้องการเป็นที่สนใจของหนุ่มๆ ซึ่งสามารถดูได้ จากการอาบน้ำของแอนแต่ละครั้งนั้น จะให้ชโอดและกลุ่มอนุรักษช่วยเติมน้ำอุ่นให้ ทำให้ทั้งกลุ่มสามารถแอบดูแอนอาบน้ำได้ นั่นเอง

Helper (ผู้ช่วย)

ในกลุ่มผู้ช่วยนั้นตัวละครในกลุ่มนี้คือ “ชะโอด เอ็ดดี้ และกลุ่มอนุรักษ”

“ชะโอด” ผู้รับบทเป็นคนรับใช้ชาวอีสานของมารุต เป็นผู้มีบุคลิกแบบผู้ตาม และมีความคิดหรือความเชื่อแบบกลัวผี แต่ต้องตามใจนาย ซึ่งสามารถดูได้จากการที่ชะโอดต้องทำตามคำสั่งมารุต ในการเข้าไปเผชิญหน้ากับผี ทั้งผีคุณปู่ - คุณย่า ในบ้านของมารุต และผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบอย่างองงค์

“เอ็ดดี้” ผู้รับบทเป็นนักมนุษยวิทยาชาวเยอรมัน ที่เข้ามาศึกษาเรื่องผีปอบและเป็นเพื่อนกับมารุต เอ็ดดี้เป็นผู้มีบุคลิกแบบสุภาพบุรุษ และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถดูได้จากการที่เอ็ดดี้แนะนำมารุตและกลุ่มอนุรักษ ให้พาองงค์ไปหาหมอ และการที่เอ็ดดี้แนะนำให้องงค์ให้ตรวจองงค์ด้วยวิธีเอ็กซเรย์หาเครื่องในที่อยู่ในกระเพาะ เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าองงค์นั้นเป็นผีปอบจริงหรือไม่

“กลุ่มอนุรักษ” เป็นผู้รับบทบาท เป็นกลุ่มคนในพื้นที่ที่ต้องสงสัยว่ามีปอบ กลุ่มอนุรักษเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบุคลิกแบบ ทะลึ่งตึงตัง และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบ ผีปอบทำทายได้ อันดูได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาคือการหนีผี การหลอกผี และการสู้ผีด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคนี้คือการวางกับดักผีเป็นต้น

จากการวิเคราะห์ตัวละครข้างต้นสามารถสรุปลักษณะของตัวละครเรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) ได้ดังนี้

ตาราง 13 สรุปลักษณะตัวละครเรื่อง บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ประเภท	ตัวละคร	บุคลิก	ความคิด	การกระทำ
วีรบุรุษ Hero	มารุต	สุภาพบุรุษ	เชื่อในเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์	ไม่เชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผีขององงค์
เจ้าหญิง princess	ณิ	กุลสตรี	ไม่เชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี	บอกให้องงค์พี่สาวเลิกทำอาชีพนี เพราะเป็นการหลอกลวงชาวบ้าน
ตัวร้าย villain	องงค์	ผู้ต้องสงสัย	เชื่อว่าการทรงเจ้าเข้าผีเป็นอาชีพสุจริต	ไม่ยอมเลิกอาชีพทรงเจ้าและหลอกชาวบ้านเหมือนว่าตนเป็นผี
	แอน	ดาวยั่ว	ต้องการเป็นที่สนใจ	ให้ ชะโอดและกลุ่มอนุรักษช่วยเติมน้ำอุ่นให้ต้ออาบน้ำ

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเภท	ตัวละคร	บุคลิก	ความคิด	การกระทำ
ผู้ช่วย Helper	เอ็ดดี้	สุภาพบุรุษ	เชื่อในเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์	บอกให้พاونกซ์ไปตรวจที่โรงพยาบาลและบอกให้หมอตระเวนเช็คเรย์กระเพาะหาเครื่องในที่ตกค้างอยู่
	ชะโอด	ผู้ตาม	กลัวผีแต่ต้องตามใจนาย	การจำใจต้องเผชิญหน้ากับผีคุณปู่ คุณย่า และอนงค์ตามคำสั่งเจ้านาย
	กลุ่มอนุรักษ	ทะลึ่งดั่งตง	ผีปอบทำหายได้	การหนี หลบ หลอก และสู้กับผีด้วยกับดัก

2.2.4 ความขัดแย้ง (Conflict)

จากการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นั้น ปรากฏความขัดแย้งทั้งหมดอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง อนงค์ และณิ เนื่องจากอนงค์มีอาชีพเป็นคนทรงเจ้าเข้าผี เมื่อมารุตเป็นผู้ที่เข้ามาศึกษาผีปอบได้เจอกับอนงค์ และมารุต เห็นว่าการทรงของอนงค์ เป็นแค่เพียงเรื่องหลอกลวงชาวบ้านเท่านั้น หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ณิ น้องสาวของอนงค์ก็ต้องการให้พี่สาวเลิกทำอาชีพนี้ แต่อนงค์ไม่ยอม พร้อมให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่เลี้ยงตนและน้องสาวมาจนถึงทุกวันนี้ ทำให้ผู้ที่เชื่อข่าวลือว่าอนงค์เป็นผีปอบอย่างกลุ่มอนุรักษและชะโอด ยิ่งเชื่อมากขึ้น

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มของอนงค์กับกลุ่มอนุรักษและชะโอด เนื่องจากทั้ง 2 เชื่อว่าอนงค์เป็นผีปอบตัวจริง เนื่องจากเชื่อข่าวลือที่ว่า พ่อและแม่ของอนงค์เป็นปอบมาก่อน จึงสืบเชื้อสายไว้ให้ลูกสาว อนงค์จึงมีความเก่งเรื่องไสยเวทและมีอาชีพเป็นคนทรง ด้วยเหตุนี้ เมื่ออนงค์แก้มหลอกและวิ่งไล่หนี จึงเป็นการถูกไล่จากผีปอบ ไม่ใช่การถูกไล่จากคนธรรมดาในมุมมองของชะโอด และกลุ่มอนุรักษนั่นเอง

ความขัดแย้งนี้ได้รับการคลี่คลาย เมื่อแพทย์ตรวจพบว่าไม่มีเครื่องในในกระเพาะของอนงค์ รวมถึงการที่แอนแสดงอาการผิดปกติออกมา อาทิเช่น อาเจียนเป็นสีเขียว, มีอาการโป่งพองบริเวณท้อง และสามารถหมุนคอได้ 180 องศา จึงทำให้ตัวละครทุกตัวที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นเข้าใจได้ว่า แอนเป็นผีปอบตัวจริง และพากันวิ่งหนีแอนนั่นเอง

2.2.5 ฉาก (setting)

การแบ่งประเภทของฉาก ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) สามารถแบ่งประเภทของฉากได้ 2 ประเภท คือ ฉากที่เป็นธรรมชาติ และฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์

- ฉากที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ฉาก ตลิ่งริมน้ำบริเวณชุมชนที่อนงค์อยู่ และฉากป่าที่แคมป์ของกลุ่มนักรักและมารุต ซึ่งเมื่อมองถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉาก จะพบว่าทั้ง 2 ฉากนั้น จะเป็นฉากที่ถูกใช้เพื่อพูดคุยถึงปัญหาเรื่องปอบของอนงค์ (บริเวณตั้งแคมป์) และใช้เพื่อเกลี้ยกล่อม ณีให้พาพี่สาวไปรักษา (บริเวณตลิ่งริมน้ำ) ทำให้สามารถสรุปได้ว่าฉากที่เป็นธรรมชาติในภาพยนตร์เรื่องบ้านปอบ (ภาค 8) นี้ เป็นที่ระดมความคิดในการจัดการปัญหา เรื่องปอบที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งหากมองในแง่การสร้างความหมายแล้ว อาจกล่าวได้ว่า คนต้องเข้าไปในที่ของผีปอบ ในที่เป็นธรรมชาติเช่น ป่า และตลิ่งริมน้ำ จึงจะจัดการปัญหาเรื่องผีได้ นอกจากนี้ยังสามารถกล่าวได้ว่า ที่ดังกล่าวไม่ใช่ที่ของผีแต่เพียงผู้เดียวอีกต่อไป

- ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ฉากบ้านของมารุต บ้านของอนงค์ และโรงพยาบาล เมื่อมองถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉาก พบว่าฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ในบ้านผีปอบ (ภาค 8) นี้ เป็นที่อาละวาดของบรรดาผีทั้งหลายอาทิเช่น ผีคุณปู่ – คุณย่า (ในบ้านของมารุต) , ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นปอบ (ในบ้านอนงค์) และการอาละวาดของผีปอบแอน (ในโรงพยาบาล) ทำให้สามารถสรุปได้ว่าฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) นี้ เป็นที่แสดงถึงอำนาจของผี ซึ่งหากมองในแง่การสร้างความหมายแล้ว ผีปอบและผีอื่นๆ ที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้น ได้ก้าวข้ามพื้นที่ของตน เช่น ป่าและออกมาอาละวาดในพื้นที่ของมนุษย์มากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อมนุษย์จะพยายามรุกรานเข้าไปในพื้นที่ของปอบ และทำลายอำนาจของปอบได้ ผีปอบเองก็สามารถเข้าไปยังพื้นที่ให้ความปลอดภัยของมนุษย์ได้เช่นกัน ทำให้ไม่มีที่ปลอดภัยสำหรับมนุษย์อีกต่อไป

2.2.6 สัญลักษณ์ (Symbol)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) มีการใช้ สัญลักษณ์ทางภาพ คือการโป่งพองที่ผิดปกติที่ท้องของแอน และการโป่งพองที่ผิดปกติของไส้ ที่ผีปอบทิ้งไว้ในป่าในช่วงเปิดเรื่อง ซึ่งสัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นว่า มีวิญญาณผีปอบอาศัยอยู่ในอวัยวะส่วนนั้น

ส่วนสัญลักษณ์ทางเสียง นั้น ปรากฏอยู่ 2 ช่วง ด้วยกันคือ ช่วงแรกเป็นการใช้ Sound Effect เสียงลม เพื่อสื่อถึงอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติของอนงค์ในระหว่างการเข้าทรง และช่วงที่สองคือช่วงที่แอนมีอาการผิดปกติที่ท้อง โดยใช้ Sound Effect เสียงเต้นของหัวใจ ซึ่งสัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นว่า มีวิญญาณผีปอบอาศัยอยู่ในอวัยวะส่วนนี้นั่นเอง

2.2.7 มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) มีการใช้การเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator) เหมือนในภาคแรก และมีการจำกัดสถานที่ถ่ายทำเหมือนกัน โดยฉากส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ จึงเป็นฉากป่าและบ้าน โดยในภาค 8 นี้ ฉากที่เพิ่มเพิ่มเข้ามาคือ ฉากโรงพยาบาล ทำให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการตัดสลับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างฉากทั้ง 3 นั่นเอง

2.3 ภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ภาพตัวแทนของผีปอบ ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) เมื่อผ่านการวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration) แล้วสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

- ผีปอบเป็นผีร้าย ซึ่งมีรูปลักษณ์ภายนอกเป็นหญิงสาวต่างชาติ รูปร่างหน้าตาดีและเป็นที่ยกย่องของชายหลายคน
- ผีปอบมีอิทธิฤทธิ์ คือ การฆ่าคนด้วยการกินตับไตไส้พุงผู้อื่นจนตาย, สามารถหมุนคอได้ 180 องศา และสามารถสืบทอดความเป็นปอบผ่านวิญญาณ และในช่วงที่มีวิญญาณปอบเข้าสิงอยู่ อวัยวะในช่องท้องจะมีการโป่งพองที่ผิดปกติ
- ผีปอบมีกำเนิดมาจาก ชาวลื้อในชุมชน (กรณีชาวลื้อว่า พ่อ – แม่ หนองเป็นผีปอบมาก่อน)
- เมื่อเกิดผีปอบขึ้นมักมีความตายและความวุ่นวายของชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่แห่งนั้น แต่คนก็สามารถทำลายกับอำนาจของผีปอบได้โดยการ หนี, หลบ, หลอก หรือสู้กับผีปอบด้วยวิธีการต่างๆ
- ทางออกของปัญหาเรื่องผีปอบนั้นมีด้วยกัน 2 ทางคือการนำตัวผู้ต้องสงสัยไปให้แพทย์ตรวจวินิจฉัย และความตายที่เกิดขึ้นจากตัวผีปอบเอง

จากภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาค 8) ที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้สามารถสรุปเป็นความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบได้ดังนี้

ตาราง 14 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาค 8)

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาค 8)	
เนื้อหา	รูปแบบ
เพศ หญิง (ต่างชาติ)	-พาไปหาหมอ (วินิจฉัยความเป็นปอบได้ด้วย วิทยาศาสตร์)
อายุ ประมาณ 25 - 30 ปี	
การเกิด ชาวลื้อในชุมชน	
อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ ฆ่าคนด้วยการควักไส้ด้วยมือเปล่า สามารถหมุนคอ 180 องศาได้	
พฤติกรรมการกิน กินของสุก (เนื้อย่าง) กินของดิบ (เครื่องใน)	
การสืบทอด ผ่านทางวิญญาณ	

3. ภาพยนตร์เรื่องผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)

3.1 สังเขปภูมิหลังของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)

ทีมงานและนักแสดง

อรุชา	โตสวัสดิ์	นัฐพล	
เบญจณัฐ	อักษรนันท์	ขวัญทิพย์	
เกรียงศักดิ์	เหรียญทอง	ณเดช หมอสมุนไพร	
ณัฐนี	สิทธิสมาน	ปอบหยิบ	
พิมพ์พิชชา	วงศ์โฆษวรรณ	ปิยะพร	
ศิวดล	บุรพากาญจน์	สุดเขต	
ปริญศ	ยังกรกิตติ	บุญยัง	กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน
ปราโมทย์	เทียนชัยเกิดศิลป์	ประชุม	กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน
นันทวัฒน์	ศักยะธนาสิทธิ์	พยุ่ง	กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน
สายชล	ทองสาย		
โฆษิต	กฤตนันท์ (ดอกคำใต้)	ผู้ใหญ่	

วิชา	เจียรนัย (ดอกสร้อย)	นายทุนโมสี
ศุภสรณ์	มุ่มแดง	ตาแป้
พุนทรัพย์	บุญจ้าย	เจน
ไกววัล	วัฒนไกร	
รัตนา	เลิกบางพลัด	
เอกศรีบุญ	ปฐมอัครพัฒน์	
ฉัตรชนก	สิงห์สถาน	ทองรำไพ
วีรภัทร	จิตแก้ว	
จิตติกร	ดำรงวนากุล	
ศรีสวัสดิ์		บทประพันธ์ และบทภาพยนตร์
เอก	รัตนเสถียร	ออกแบบทรงผม แต่งหน้า
ดารานุช	สุทธิรักษ์	ออกแบบเครื่องแต่งกาย
ดวงใจ	สมัครรัฐกิจ	ผู้จัดการกองถ่าย
ระภีภัทร์	เจริญเดชุณินันท์	ดำเนินการสร้าง
หยั่งหยอง	เอปเปค	ตกแต่งพิเศษ
บุญส่ง	คำวชิรพิทักษ์	สร้างภาพพิเศษ
สันติ	สิทธิชนกุล	บันทึกเสียง
ธิปไตย	ภิรมย์ภักดี	ดนตรีประกอบ
โลม	เทพทับทิม	กำกับศิลป์
ปรีชา	ศรีมันตะ	กำกับการแสดง
บรรเจิด	กลั่นจันทร์	ตัดต่อและลำดับภาพ
วิเชียร	เรืองวิษณุกุล	กำกับภาพ
สมชาย	องอาจ	อำนวยการสร้างกำกับภาพยนตร์

เรื่องย่อ

ในขณะที่รัฐพลซึ่งเดินทางมากับคณะนักโบราณคดีที่มาทำงานขุดค้นซากวัตถุโบราณ แอบไปขุดหาร่องรอยของปอบหยิบที่ตกหน้าผาและหายสาบสูญไปเมื่อ 20 ปีก่อนด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อนในคณะ นักโบราณคดีถูกฆ่าตาย ศพถูกขุดไว้บนต้นไม้ในสภาพถูกแหะท้อง ควักไส้ออกไป คณะของนักโบราณคดีจึงช่วยกันตามหาคนร้ายจนพบหยิบบ้านเบี้ยนอยู่ใกล้ๆ และคิดว่าหยิบเป็นฆาตกร แต่เมื่อจะช่วยกันจับหยิบ กลับถูกหยิบไล่ทำร้ายจนต่างหนีเอาตัวรอดเข้ามาในหมู่บ้านใกล้ๆ

หลังจากมาดูสภาพศพของผู้ตายและลงความเห็นเป็นฝีมือของปอบ ผู้ใหญ่บ้านก็พานัฐพลและเพื่อนๆ นักโบราณคดีที่รอดตายไปพักในหมู่บ้านชั่วคราวเพื่อรอเจ้าหน้าที่มาสอบปากคำ

ทองรำไพ ซึ่งเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บ้านถือโอกาสมาทำความรู้จักกับคณะนักโบราณคดี และแสดงท่าทีเชิญชวนให้ชายหนุ่มทุกคนมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับตน ทำให้ ขวัญทิพย์ หญิงสาวที่เรียนจบระดับปริญญาตรีแต่กลับมายุ่งอยู่ดูแลยายซึ่งมีอายุมากแล้ว เกิดความรังเกียจกลุ่มนักโบราณคดี เพราะเจ้าชู้ไม่เลือก ทั้งๆ ที่รู้ว่าทองรำไพเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่กลุ่มเพื่อนหนุ่มในหมู่บ้านซึ่งชอบประดิษฐ์คิดค้น งานศิลปะ และสะสมวัตถุโบราณ พยายามทำความสนิทสนมกับคณะนักโบราณคดี เพราะในกลุ่มนั้นมีหญิงสาวที่น่าสนใจรวมอยู่ด้วย

ขวัญทิพย์มองเห็นปัญหาของชาวบ้าน จึงแนะนำให้ชาวบ้านปลูกข้าวแคบพอกิน ไม่ปลูกข้าวเพื่อขาย และสร้างโรงสีเพื่อสีข้าวเองจะได้ไม่ต้องขายข้าวราคาต่ำให้กับพ่อค้า ถ้าแก่โรงสีซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านในฐานะเจ้าหนี้เงินกู้และกำลังกว้านซื้อที่ดินเพื่อนำมาพัฒนาจึงไม่พอใจขวัญทิพย์ ดังนั้นเมื่อนักโบราณคดีอีกคนหนึ่งถูกฆ่าตาย ถ้าแก่โรงสีจึงกล่าวหาว่ายายของขวัญทิพย์เป็นปอบที่ฆ่านักโบราณคดีตาย และถ้ายายเป็นปอบ ขวัญทิพย์ก็ต้องเป็นปอบไปด้วย ทางเดียวที่จะทำให้คนในหมู่บ้านปลอดภัยก็คือ ต้องขับไล่วิญญาณปอบออกจากยายของขวัญทิพย์ หรือขับไล่ขวัญทิพย์และยายออกไปจากหมู่บ้าน

แต่ที่จริง 20 ปีที่ผ่านมา หยิบได้รับการพามารักษาตัวโดยผู้มีความชำนาญด้านสมุนไพรมาตลอดโดยไม่มีใครระแคะระคาย ขวัญทิพย์ซึ่งแหวะเวียนมาเอายาสมุนไพรไปรักษายายอยู่เสมอก็รู้เพียงว่า ผู้ที่ผสมยาสมุนไพรให้เธอไปรักษายายจนหายค่อยๆ มีอาการดีขึ้นตามลำดับ กำลังแอบรักษาหญิงแก่คนหนึ่งให้หายจากโรคประหลาดด้วยยาสมุนไพรและกินอาหารมังสวิรัตมาเป็นเวลานานมาแล้ว แต่ด้วยความอดอยากอาหารสดคาวที่เคยกิน เมื่อมีโอกาส หยิบจึงมักแอบออกไปหาอาหารประเภทเนื้อสัตว์กินเสมอ จนมีชาวบ้านบางคนมาพบและรู้ว่าหยิบยังมีชีวิตอยู่

เมื่อถ้าแก่โรงสีติดต่อหมอผีมาทำพิธีขับไล่วิญญาณปอบออกจากยายของขวัญทิพย์ หมอผีกลับถูกฆ่าตาย ศพถูกขุดไถบนต้นไม้ ท้องถูกแหะเอาใส่ออกไป โดยไม่มีใครเห็นตัวฆาตกร มีแต่หยิบคนเดียวเท่านั้นที่บังเอิญผ่านมาเห็นศพ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าหยิบคือคนร้าย แต่ถ้าแก่โรงสีก็พยายามทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่า หยิบตกหน้าผาตายไปนานแล้ว วิญญาณปอบของหยิบมาเข้าสิงยายของขวัญทิพย์ เมื่อยายของขวัญทิพย์ออกมาฆ่าคน จึงมีท่าทางแบบหยิบ ต้องไล่ยายของขวัญทิพย์และขวัญทิพย์ออกไปจากหมู่บ้านให้ได้ แต่เมื่อถ้าแก่โรงสีนำความคิดของตนไปเสนอผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านกลับไม่เห็นด้วย โดยแย้งว่า ถ้าหมู่บ้านมีปอบ หมู่บ้านก็จะมีจุดขาย เป็นที่น่าสนใจของคนที่ยากรู้อยากเห็นอยากพิสูจน์ เมื่อมีคนมาเที่ยวชมหมู่บ้านมากๆ คนในหมู่บ้านก็จะมีรายได้ ทั้งจากที่พัก การขายอาหารและขายสินค้า ไม่ช้าหมู่บ้านก็จะเจริญ

ถ้าแก่โรงสีเห็นผู้ใหญ่บ้านไม่เห็นด้วยกับตนจึงว่าจ้างคนมาลักพาตัวขวัญทิพย์ไปฆ่า แล้วโยนความผิดให้ปอบในวันที่มีพิธีบวงสรวงประจำปี อันเป็นประเพณีของหมู่บ้าน แต่ผู้ใหญ่บ้านมาขัดขวางและนำตัวขวัญทิพย์หลบเข้าไปในป่าลึกเพื่อฆ่าทิ้งแล้วโยนความผิดให้ถ้าแก่โรงสี เพราะตนไม่ต้องการให้หมู่บ้านมีปอบมากกว่า 1 ตัว ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านจะฆ่าขวัญทิพย์ รัฐบาลกับหยิบก็ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ตามมาช่วยขวัญทิพย์ไว้ได้ทัน ผู้ใหญ่บ้านกลัวความผิดและถูกเปิดเผยความลับจึงกลับเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อพาทองรำไพหนี หยิบตามมาอาละวาดในขบวนแห่นาคจนเกิดโกลาหล

เพื่อบอกให้ชาวบ้านรู้ว่าฆาตรกรที่แท้จริงคือผู้ใหญ่บ้าน แต่ชาวบ้านกลับมัวแต่หนีภัยจึงปล่อยให้ผู้ใหญ่บ้านกับทองคำไหลออกไปจากหมู่บ้านจนได้

หลังจากเหตุการณ์ร้ายผ่านพ้นไป หยิบหายไปจากหมู่บ้านอย่างไร้ร่องรอย ขวัญทิพย์กับนัฐพลเข้าใจกันได้มากขึ้น ร่วมมือกันสร้างโรงสีขนาดเล็กให้ชาวบ้าน ด้วยการสนับสนุนของเจ้าแกโรงสี และระหว่างหลบหนีไปหมู่บ้านอื่น ทองคำไหลเกิดอาการหิวอย่างหนัก ผู้ใหญ่บ้านจึงดักฆ่าคนที่ผ่านมาแล้วแหวะท้องให้ทองคำไหลกินไส้ ชดศพลผู้ตายไว้บนคาบไม้ก่อนที่จะพากันเดินทางต่อไป

3.2 องค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration)

3.2.1 โครงเรื่อง

ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน) มีลักษณะการเล่าเรื่องตามโครงเรื่องดังต่อไปนี้

การเริ่มเรื่อง Exposition

รูปแบบการเริ่มเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) นั้น คือ การนำเสนอภาพเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นกับกลุ่มนักโบราณคดีกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำโดยนัฐพลและสุดเขต ที่นำทีมเข้าไปขุดค้นโครงกระดูก ที่เชื่อว่าเป็นของปอบหยิบที่ตกหน้าผาและหายตัวไปเมื่อ 20 ปีก่อน ในขณะที่ทั้งสองกำลังทำงานอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงประหลาดดังมาจากที่ตั้งแคมป์ของตนจึงรีบวิ่งกลับไปดู และได้พบกับบุพผิ หนึ่งไนทิมที่มาด้วยกันนอนตายอยู่บนต้นไม้ โดยมีไส้ทะลักออกมาจากร่างกาย ทั้งกลุ่มจึงพยายามคิดหาต้นตอว่าเหตุที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากอะไร ในขณะนั้นเอง คนในกลุ่มที่ออกไปเดินสำรวจบริเวณที่ตั้งแคมป์ ได้เดินไปเจอปอบหยิบโดยบังเอิญ จึงนี้กว่าปอบหยิบเป็นตัวการทำให้บุพผิเสียชีวิต ปอบหยิบจึงแสดงฤทธิ์ด้วยการโค่นต้นไม้โดยใช้มือจาก และวิ่งไล่กลุ่มนักโบราณคดีทั้งกลุ่ม

การเริ่มเรื่องเช่นนี้ เป็นการใช้การสร้างปมปริศนาให้คิด โดยชักจูงให้สนใจและติดตามเรื่องราว และเป็นการบอกกับผู้ชมว่า ณ พื้นที่แห่งนี้มีเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้นหรือ ณ พื้นที่ที่มีการอาละวาดของผีปอบ นอกจากนี้ยังบอกได้อีกว่าการอาละวาดในครั้งนี้ ผู้ต้องสงสัยคนสำคัญหรือปอบหยิบนั่นเอง

ภาพประกอบ 28 แสดงการเริ่มเรื่อง ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชัน)

การพัฒนาการ (Rising Action)

การพัฒนาการ ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) นั้น การพัฒนาการของภาพยนตร์ ได้แก่ ภายหลังจากการแตกฮือเพื่อหนีปอบหยิบ กลุ่มนักโบราณคดีนำโดยรัฐพล ได้หนีมาพักอยู่ที่หมู่บ้านหนึ่ง เมื่อเจอกับกลุ่มชาวบ้าน รัฐพลจึงเล่าให้ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มชาวบ้านฟังถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มของตน ผู้ใหญ่จึงได้โทรแจ้งตำรวจและชวนให้ทั้งกลุ่มพักอาศัยที่บ้านพักสำรองของตน ต่อมาปียาพรพบศพของชูชัยเพื่อนในกลุ่มโบราณคดีที่มาด้วยกัน ถูกขัดไว้กับต้นไม้ และมีไส้ทะลักออกมาคล้ายการตายของวุฒิ เมื่อชาวบ้านมาพบเห็นเข้า จึงได้สรุปว่าปอบหยิบอาจเป็นเป็นคนทำเรื่องทั้งหมดนี้

จากการพัฒนาการของเรื่อง ทำให้เห็นได้ว่าทั้งกลุ่มของนักโบราณคดีและกลุ่มของชาวบ้าน มีผู้ต้องสงสัยที่ชัดเจนคือ ปอบหยิบ เนื่องจากการที่ปอบหยิบได้ไปพบกับกลุ่มโบราณคดีในขณะที่มีการตายรายแรก (เกิดขึ้น) ทำให้กลุ่มนักโบราณคดี ปักใจเชื่อว่าเป็นฝีมือของหยิบ แต่ชาวบ้านยังไม่เชื่อ เพราะไม่มีใครเห็นหยิบในหมู่บ้านมานานแล้ว จนกระทั่งการตาย ครั้งที่ 2 เกิดขึ้น และลักษณะของการตายนี้ มีไส้ออกมาจากอกนอกร่างกาย ทำให้ชาวบ้านเริ่มเชื่อว่าเป็นฝีมือของผีปอบ ไม่ใช่สัตว์ร้าย จากการสรุปเรื่องราวของชาวบ้านนี้เอง จึงเป็นการสะท้อนลักษณะความเชื่อของชุมชน ที่มีความเชื่อแบบกลุ่ม ที่มักเชื่อตามผู้นำในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคนี้ก็คือผู้ใหญ่นั่นเอง

ภาพประกอบ 29 แสดงการพัฒนาการ ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)

ชั้นวิกฤต (Climax)

ชั้นวิกฤต ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาค (รีฟอร์มเมชั่น) นั่นคือ ช่วงหลังเกิดการตายในหมู่บ้าน ขณะนั้น ยายหยิบกำลังรักษาความเป็นปอบกับหมอสมุนไพร (ณเดช) โดยณเดชกำชับหยิบว่า การรักษาจำเป็นต้องงัดเนื้อสัตว์ทุกชนิด แต่ยายหยิบทนไม่ไหวจึงออกไปจับไก่ของชาวบ้านหวังจะนำมากิน บังเอิญไปเจอกับชาวบ้านเข้าจึงได้วิ่งไล่ชาวบ้าน ต่อมาจึงมีการประชุมชาวบ้านเพื่อหาทางแก้ปัญหาผีปอบอาละวาดนี้ ถ้าแกโรงสี่สบโอกาสเลยกล่าวหาขายของขวัญทิพย์ว่า เป็นผีปอบ เนื่องจากไม่พอใจที่ขวัญทิพย์สนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกข้าวแต่พอกิน แบบเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังถ้าแกโรงสี่จึงพาทีมปราบปอบไปปราบปอบที่บ้านยายของขวัญทิพย์ ในขณะที่ทีมกำลังทำพิธีโดยใช้ หวาย, หม้อ, มีดหมอ, และ DVD ปราบผีปอบอยู่นั้น ขวัญทิพย์ได้มาพบเหตุการณ์พอดี จึงคว้ามีดไล่ถ้าแกโรงสี่และทีมปราบปอบออกจากบ้านไป

จะเห็นได้ว่าในชั้นวิกฤตนี้ เป็นการฉวยโอกาสของผู้มีอำนาจในชุมชน ในการใช้ผีปอบหรือความเชื่อเรื่องผีปอบเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้ตนเองเพื่อทำร้ายคู่แข่ง และสร้างความไม่น่าเชื่อถือให้กับขวัญทิพย์ ซึ่งในประเด็นนี้หากใช้แนวคิดเรื่องอำนาจของฟูโกต์ เข้ามาวิเคราะห์ ก็อาจกล่าวได้ว่าถ้าแกโรงสี่พยายามที่จะสร้างวาทกรรม เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตนเอง หากแต่วาทกรรมนี้มิได้ถูกยอมรับโดยชาวบ้าน หรือมิได้ถูกสถาปนาให้กลายเป็นความรู้ ด้วยเหตุนี้ วาทกรรมเรื่องยายของขวัญทิพย์เป็นผีปอบตัวจริง จึงไม่แสดงผลในเชิงอำนาจ กล่าวคือชาวบ้านไม่เชื่อ และไม่สนับสนุนการกระทำของถ้าแกโรงสี่ ซึ่งสามารถดูได้จาก การที่เจนโทรไปบอกขวัญทิพย์ให้รีบกลับบ้าน เพราะมีกลุ่มปราบผีปอบกำลังจะเข้าไปทำร้ายยายของขวัญทิพย์นั่นเอง

ภาพประกอบ 30 แสดงชั้นวิกฤติ ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)

ชั้นคลี่คลาย (falling Action)

ชั้นคลี่คลายของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น) นี้คือ ภายหลังจากการล้มเหลวในการทำพิธี และถูกไล่ออกจากหมู่บ้านไป มีคนในหมู่บ้านไปพบเห็นทีมปราบปอบทั้งทีมนอนตายอยู่บนต้นไม้นอกหมู่บ้าน จากนั้นขวัญทิพย์จึงถูกจับด้วยกลุ่มชายนิรนาม โดยรู้ทีหลังว่าผู้ที่จับขวัญทิพย์ไปคือผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่ผู้ใหญ่บ้านได้พาขวัญทิพย์เข้าไปในป่าเพื่อฆ่าทิ้ง หมอณเดชสังเกตได้ว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นกับขวัญทิพย์โดยสังเกตจาก GPS ได้ว่า ไม่ได้ไปร่วมงานแห่นาคตามที่ได้อ้างกับตนไว้ ยายหยิบที่อยู่ในเหตุการณ์ด้วย จึงแกล้งหมอณเดชจนหมอณเดชนอนหลับเอง (ตั้งใจจะให้หยิบ) และได้สลับไป หยิบจึงเริ่มติดตามขวัญทิพย์ด้วย GPS ในขณะเดียวกันนี้เองเจนได้โทรหาณัฐพลเพื่อถามถึงขวัญทิพย์ เมื่อณัฐพลโทรหาขวัญทิพย์ จึงได้รู้ว่าถูกจับตัวไปและรีบตามไปช่วย ในขณะที่ผู้ใหญ่กำลังจะฆ่าขวัญทิพย์นั้น ณัฐพลมาถึงพอดี จึงได้เกิดการถกเถียงกันขึ้นในช่วงเวลานั้นเอง ยายหยิบขึ้นหน้าผามาด้วยสเกตบอร์ดเหาะได้ เข้ามาช่วยขวัญทิพย์และต่อสู้กับผู้ใหญ่บ้าน และวิ่งไล่ตามผู้ใหญ่บ้านไปจนกระทั่งเข้าไปในหมู่บ้านที่มีการแห่นาคอยู่ คนทั้งหมู่บ้านเลยพากันวิ่งหนียายหยิบกันอลหม่านทั้งหมู่บ้าน ซึ่งในท้ายที่สุด ยายหยิบถูกกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านและกลุ่มเพื่อนของณัฐพลซ่อนแผน โดยหลอกให้ยายหยิบใช้โมบิลิตี้แบ็คโฮ Back Hole จนสุดท้ายรถถอยกลับไปทับยายหยิบเอง ทางกลุ่มจึงคิดว่าหยิบตายแล้ว แต่แท้ที่จริงหยิบดำดินไปโผล่ที่บ้านของหมอณเดชนั่นเอง

ในชั้นคลี่คลายของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น) นี้ ถือเป็นการคลี่คลายโดยให้ตัวละครหลักที่เป็น Icon ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ อย่างยายหยิบซึ่งรับบทเป็นผีปอบกับ

ภาพยนตร์เรื่องนี้มาเกือบทุกภาค ซึ่งเป็นการสะท้อนนัยยะใหม่สำหรับตัวผีปอบเองว่า แม้ผีปอบเป็นผีร้าย เป็นเหตุทำให้คนตาย และไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนได้ แต่ผีปอบที่รักษาแล้วนั้น ไม่ฆ่าคน เป็นมิตรต่อผู้คน และอาจอยู่ร่วมกับคนได้ในอนาคตนั่นเอง

ภาพประกอบ 31 แสดงชั้นคลี่คลาย ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์เมชัน)

ชั้นยุติเรื่องราว (Ending)

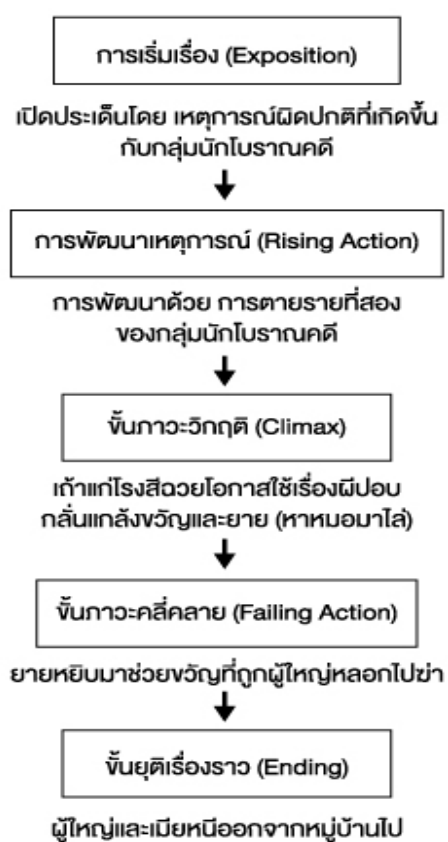
ในชั้นยุติเรื่องราวของบ้านผีปอบภาคนี้ นั่นคือ หลังจากเหตุการณ์สงบลงชาวบ้านจึงเข้าใจว่าผู้ใหญ่บ้านและเมียเป็นตัวการ และคิดว่าการที่ตำรวจไม่เข้ามาพิสูจน์ศพที่พบ เป็นเพราะผีมือผู้ใหญ่บ้าน ขณะเดียวกันทางผู้ใหญ่และเมีย ที่ได้หนีออกจากหมู่บ้านในช่วงซุลมุนนั้น กำลังกำลังทำเป็นรอกเสียอยู่ที่ถนนแห่งหนึ่ง เมื่อมีคนมาช่วย เมียผู้ใหญ่ที่เป็นผีปอบตัวจริง จึงตรงเข้าควักไส้มากิน หลังจากนั้นทั้ง 2 จึงขับรถออกไป

การยุติเรื่องราวของบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์เมชัน) นี้ เป็นการยุติเรื่องราวแบบผียังไม่ตาย เหมือนภาคแรก และภาค 8 ซึ่งการยุติเรื่องราวแบบนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผีปอบสามารถกลับมาได้อีกครั้ง กล่าวคือหากคนยังไม่เบื่อผีปอบ และภาพยนตร์ยังมีรายได้ ผีปอบก็อาจกลับมาได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

ภาพประกอบ 32 แสดงการยุติเรื่องราว ของภาพยนตร์บ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)

ภาพแสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น)

ภาพประกอบ 33 แสดงการวางโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น)

3.2.2 แก่นความคิด (Theme)

สำหรับภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) มีแก่นความคิดหลัก คือ ผีปอบเป็นผีที่อยู่ร่วมกับคนไม่ได้แต่สามารถล้อเล่นได้ และมีแก่นความคิดย่อย ดังนี้

- ผีปอบอาจซ่อนตัวอยู่ในที่หนึ่งที่ใดโดยคนใน โดยที่คนในพื้นที่ไม่รู้ก็ได้
- ผีปอบเกิดขึ้นที่ใดที่นั้นย่อมมีความตายเกิดขึ้น
- คนใช้ผีปอบเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ได้
- ผีปอบที่ถูกรักษาแล้วอาจกลับมาอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

3.2.3 ตัวละคร (Character)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) นั้น สามารถแบ่งกลุ่มตัวละครออกเป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ Hero (วีรบุรุษ) princess (เจ้าหญิง) villain (ตัวร้าย) , False Hero (วีรบุรุษจอมปลอม) และ Helper (ผู้ช่วย)

กลุ่ม HERO (วีรบุรุษ)

ในกลุ่ม Hero (วีรบุรุษ) นั้น ตัวละครที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ คือ “นัฐพล” ผู้รับบทเป็นนักโบราณคดีผู้เข้าไปสืบหาร่องรอยการหายตัวไปของ “ปอบหยิบ” นัฐพลเป็นผู้มีบุคลิกแบบสุภาพบุรุษและมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบลูกผสมระหว่างวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ กล่าวคือแม้ นัฐพล จะเป็นผู้ที่ต้องการจะศึกษาเรื่องผีปอบ โดยทำการขุดค้นโครงกระดูกโบราณตามวิธีวิทยาแบบโบราณคดี เพื่อหาร่องรอยการหายตัวไปของปอบหยิบในช่วงเปิดเรื่อง แต่หลังจากการที่เหตุการณ์พัฒนาไปมีคนตายมากขึ้น และการปรากฏตัวของยายหยิบ รวมถึงการกระทำของยายหยิบเพื่อช่วยขวัญทิพย์ ทำให้ภายหลังนัฐพลก็สารภาพกับขวัญทิพย์ว่า เคยเจอปัญหาเรื่องปอบอาละวาดมาก่อน ก่อนที่จะเข้ามายังหมู่บ้านนี้ ซึ่งเรื่องราวในคราวนั้น แม่ของนัฐพลเองเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ ด้วยเหตุนี้ เมื่อรู้ว่าลูกชายจะมาศึกษาเรื่องผีปอบ จึงได้ให้เทียนเสกติดตัวมาด้วย ด้วยภูมิหลังของนัฐพลเช่นนี้ จึงส่งผลให้ตัวละครตัวนี้มีลักษณะผสมผสานทางความเชื่อแม้จะไม่เชื่อเรื่องของผีปอบ แต่การที่ตนเองมีประสบการณ์แม่ถูกกล่าวหา ทำให้ตัวนัฐพลเองอยู่ในอิทธิพลความเชื่อแบบคนในวัฒนธรรม ซึ่งมีความยำเกรงอำนาจของผี อันดูได้จากการที่ตนเองนั้นพกเทียนเสกติดตัวอยู่ตลอดเวลาตนเอง

กลุ่ม princess (เจ้าหญิง)

ในกลุ่ม princess (เจ้าหญิง) นั้น ตัวละครที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ คือ “ขวัญข้าว” ผู้รับบทหญิงสาวในหมู่บ้าน ผู้ซึ่งนำแนวทางแบบเศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ให้กับชาวบ้าน ขวัญข้าวเป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบกุลสตรี และมีความคิด (Concept) หรือความเชื่อแบบเห็นอกเห็นใจชาวบ้าน ที่ถูกนายทุน (เจ้าแก้งค้อ) เอาเปรียบ ซึ่งสามารถดูได้จากความบาดหมางของขวัญข้าวและเจ้าแก้ง

โรงสี ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการที่ขวัญข้าวแนะนำให้ปลูกข้าวแค่พอกิน เมื่อเหลือแล้วจึงค่อยนำไปขายนั่นเอง

กลุ่ม Villain (ตัวร้าย)

ในกลุ่ม Villain (ตัวร้าย) นั้น ตัวละครที่ตรงกับกลุ่มนี้คือ “ทองรำไพ และยายหยิบ”

ทองรำไพผู้รับบทเมียผู้ใหญ่บ้านนั้น เป็นผู้มีบุคลิกแบบดาวยั่ว และมีความคิด (Concept) แบบต้องการเป็นที่สนใจของผู้ชาย อันดูได้จากการกระทำของทองรำไพ ที่เป็นชู้กับกลุ่มชายในหมู่บ้าน (เกือบทั้งหมู่บ้าน) ซึ่งจะเห็นจากช่วงเวลาที่ผู้ใหญ่กลับถึงบ้าน ทุกครั้งเหล่าชู้ทั้งหลายต่างพากันวิ่งหนีออกทางประตูหน้าต่าง นอกจากนี้ยังดูได้จากฉากการที่ทองรำไพชวนกลุ่มของนั้พลไปกินข้าวที่บ้าน เมื่อกลุ่มไม่ไปทองรำไพจึงหาข้ออ้างในการเข้าหานั้พลด้วยการนำกับข้าวไปให้ ส่วน “ยายหยิบ” ผู้รับบทเป็นปอบหยิบนั้น เป็นผู้รับบทผีปอบ แบบผีตลก และมีความคิด (Concept) แบบอยากหายจากความเป็นปอบ แต่ก็อยากของดิบ ดูได้จากการที่ยายหยิบไปรักษาความเป็นผีปอบกับหมอสมุนไพร (ณเดช)

False Hero (วีรบุรุษจอมปลอม)

ในกลุ่ม false Hero นั้นตัวละครที่อยู่ในกลุ่มนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้านผู้มีบุคลิกแบบ ผู้นำชุมชน และมีความคิด (Concept) ทำทุกวิถีทางเพื่อปกปิดความลับของเมีย ซึ่งสามารถดูได้จากการที่ผู้ใหญ่หลอกขวัญทิพย์ไปฆ่า โดยเชื่อว่ายายของขวัญข้าวเป็นปอบ และหากขวัญข้าวตายไป ยายของขวัญทิพย์ก็จะอยู่ไม่ได้ เนื่องจากผู้ใหญ่เชื่อว่าผีปอบ 2 ตัวจะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันไม่ได้

Helper (ผู้ช่วย)

ในกลุ่ม Helper (ผู้ช่วย) ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น) นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายตัวละครเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ผู้วิจัยจึงเลือกเฉพาะตัวละครและกลุ่มตัวละครเด่นๆ 5 กลุ่ม คือ เจ้าแกโรงสี, หมอณเดช, กลุ่มเพื่อนนั้พล, ตาแป้, และกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน

“หมอณเดช” ผู้รับบทเป็นหมอสมุนไพร ซึ่งสร้างบ้านอยู่ใกล้ๆกับหมู่บ้าน เป็นตัวละครที่มีบุคลิกแบบหมอใจดีที่มี Concept แบบเห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันดูได้จากความพยายามในการรักษา ยายหยิบให้หายจากความเป็นผีปอบ

“กลุ่มเพื่อนนั้พล” ซึ่งประกอบด้วย “ปิยาพรและสุดเขต” ผู้รับบทเป็นเพื่อนในกลุ่มโบราณคดีของสุดเขตที่เข้ามาเพื่อสืบค้นหาร่องรอยของปอบหยิบนั้น โดยรวมแล้วทั้ง 2 เป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบผู้ตาม และมีความคิด (Concept) แบบกลัวผีแต่ตามใจเพื่อน ซึ่งสามารถดูได้จากเหตุการณ์หลังเกิดการตายครั้งที่ 2 (การตายของซูชัย) เพื่อนในกลุ่มโบราณคดีนำโดย ปิยาพร ได้เสนอให้นั้พลกลับกรุงเทพ แต่นั้พลต้องการอยู่ต่อเพื่อค้นหาความจริงจึงทำให้ทั้ง 2 ต้องติดตามนั้พลสืบหาร่องรอยของยายหยิบอยู่ในหมู่บ้านต่อไปนั่นเอง

“เจ้าแกโรงสี” เป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบนายทุนประจำหมู่บ้าน เจ้าแกโรงสีเป็นผู้ที่มีความคิด Concept แบบต้องการหาประโยชน์กับหมู่บ้านและคนในหมู่บ้าน ดูได้จากการที่เจ้าแกต้องการให้คนในหมู่บ้านปลูกข้าวที่ละมากๆ จนเกิดความขัดแย้งกับแนวคิดของขวัญทิพย์ ที่ต้องการให้ปลูกข้าว

แต่พอकिन นอกจากนี้ ในช่วงที่เหตุการณ์ฝึบอบอาละวาดเริ่มเกิดขึ้น ผู้ใหญ่และนายทุนต่างร่วมกัน ออก Idea เรื่อง Home stay ที่มี theme มาจากฝึบอบเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

“ตาเป้” ผู้รับบทเป็นเกษตรกรประจำหมู่บ้าน เป็นผู้มีบุคลิกแบบผู้นำเกษตรชุมชน โดยมีความความคิด (Concept) แบบเฒ่าหัวงู อันสามารถดูได้จาก การที่ตาเป้พยายามจะสานความรักกับยายคนหนึ่งประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ตาเป้ยังเป็นหนึ่งในกลุ่มที่เป็นชู้กับทองรำไพเมียผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง

“กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน” ซึ่งประกอบด้วย เจน พยุง บุญยัง และประชุม เป็นกลุ่มคนในหมู่บ้านที่มีบุคลิกแบบบ้านนอกพัฒนา กล่าวคือกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และชอบประดิษฐ์อุปกรณ์ต่างๆ (ไล่ผี) เสมอ กลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่มีความคิด Concept แบบฝึบอบ ทำทายเป็นได้ ซึ่งสามารถดูได้จากการที่กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่พบเจอกับปอบหยิบบ่อยที่สุด ซึ่งในการเจอแต่ละครั้งวิธีที่ทั้งกลุ่มใช้ต่อกรกับปอบหยิบคือ หนี หลบ และสู้ ด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งในภาคนี้เป็นการสู้ด้วยอุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้นอาทิเช่น การหนีฝึด้วยสเกตบอร์ดติดเครื่อง, การใช้รีโมทบังคับรถ Back hole, การใช้เกวียนพลังแสงอาทิตย์ และการวางกับดักปอบด้วยวิธีต่างๆ เป็นต้น

จากการวิเคราะห์กลุ่มตัวละครข้างต้น สามารถสรุปลักษณะของตัวละครเรื่องบ้านฝึบอบ (ภาค รีฟอร์เมชั่น) ได้ดังนี้

ตาราง 15 สรุปลักษณะของตัวละครเรื่องบ้านผีปอบ (ภาค รีฟอร์มเมชั่น)

ประเภท	ตัวละคร	บุคลิก	ความคิด	การกระทำ
วีรบุรุษ Hero	นั้ฐพล	สุภาพบุรุษ	ผสมผสานทาง ความเชื่อ	พกเทียนเสกอยู่ตลอดเวลาที่ ศึกษาเรื่องผีปอบ
เจ้าหญิงprincess	ขวัญทิพย์	กุลสตรี	เห็นอกเห็นใจ ชาวบ้าน	แนะนำชาวบ้านให้ปลูกข้าว แบบพอเพียง
ตัวร้าย villain	ยายหยิบ	ผิดลก, แก่	อยากหายจาก ความเป็นปอบแต่ ก็อยากกินของดิบ	ไปรักษาความเป็นปอบกับ หมอสมุนไพร
	ทองรำไพ	ดาวยั่ว	ต้องการให้ผู้ชาย สนใจ	เป็นชู้กับคนทั้งหมู่บ้านและ พยายามเข้าหา นั้ฐพล
ผู้ช่วย Helper	แก้วแกโรงสี	นายทุน	ตัวการหา ผลประโยชน์จาก หมู่บ้านและคนใน หมู่บ้าน	ขัดแย้งกับแนวคิดแบบ พอเพียง, ต้องการหาประโยชน์ จาก Content เรื่องผีปอบ
	ตาเบ๊	ผู้นำเกษตรชุมชน	เฒ่าหัวงู	หลงรักยายแก้วคนหนึ่ง ในหมู่บ้าน, เป็นชู้กับเมียผู้ใหญ่
	หมอณเดช	หมอสมุนไพรใจดี	เห็นอกเห็นใจผู้อื่น (ยายหยิบ)	พยายามรักษายายหยิบ
	กลุ่มเพื่อน นั้ฐพล	ผู้ตาม	กลัวผีแต่ตามใจ เพื่อน	จำใจอยู่ในหมู่บ้านต่อแม่มดใน ที่มตายไปแล้ว 2 คน
	กลุ่มวัยรุ่นใน หมู่บ้าน	บ้านนอกพัฒนา	ผีปอบทำหายได้	ใช้อุปกรณ์ Hi –tech ต่อสู้กับ ปอบหยิบ
วีรบุรุษจอมปลอม False Hero	ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้นำชุมชน	ปกปิดความลับที่ ซ่อนอยู่	หลอกขวัญทิพย์ไปฆ่า

3.2.4 ความขัดแย้ง (Conflict)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น) นั้น ปรากฏความขัดแย้งทั้งหมดอยู่ 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน, ความขัดแย้งภายในจิตใจ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น) นั้นเป็นความขัดแย้งระหว่าง ขวัญทิพย์กับแก้วแกโรงสี และความขัดแย้งระหว่างขวัญทิพย์กับผู้ใหญ่บ้าน

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าแก้งกับขวัญข้าว นั้น เป็นความขัดแย้งที่เกิดมาจากแนวคิดเรื่องการปลูกข้าวแบบพอกินของขวัญทิพย์ ที่นำไปแนะนำชาวบ้าน ทำให้เจ้าแก้งเสียผลประโยชน์จากข้าวที่น้อยลง หากคนในหมู่บ้านทำตามแนวคิดของขวัญทิพย์ ทำให้เจ้าแก้งเรื่องกล่าวหาว่ายายของขวัญทิพย์เป็นผีปอบเพื่อที่จะ Discredit ขวัญทิพย์นั่นเอง ซึ่งความขัดแย้งของทั้ง 2 นี้ได้ถูกคลี่คลายลงจากการที่ขวัญทิพย์ได้ไล่เจ้าแก้งและทีมปราบผีปอบออกจากบ้าน ในขณะที่ทำพิธีไล่ผีปอบกับยายของตน

- ความขัดแย้งระหว่างขวัญทิพย์กับผู้ใหญ่บ้านนั้น เป็นความขัดแย้งที่เกิดมาจากความลับที่ผู้ใหญ่บ้านเก็บงำไว้ (เมียเป็นผีปอบ) ประกอบกับสถานการณ์ที่ปอบอาละวาดในหมู่บ้าน ทำให้ผู้ใหญ่บ้านต้องตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ความลับของตนไม่ถูกเปิดเผยด้วยเหตุนี้ ผู้ใหญ่บ้านจึงตัดสินใจลักพาตัวขวัญทิพย์ไปฆ่า ซึ่งความขัดแย้งนี้ถูกคลี่คลายลงเมื่อนัฐพลตามไปและล่วงรู้แผนการของผู้ใหญ่บ้าน และยายหิบบตามไปขัดขวางผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจึงไม่สามารถฆ่าขวัญทิพย์ได้

- ความขัดแย้งภายในจิตใจ ในภาพยนตร์บ้านผีปอบภาคนี้ นั้น เป็นความขัดแย้งที่เกิดกับนัฐพลและยายหิบบ ในส่วนของ “นัฐพล” นั้น เนื่องจากนัฐพลเป็นผู้ไม่เชื่อเรื่องผีปอบ แต่มีประสบการณ์แม่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ ทำให้นัฐพลก็เป็นผู้ที่มีลักษณะขัดแย้งในตัวเอง ซึ่งดูได้จากการที่นัฐพลพักเที่ยงเสกติดตัวอยู่ตลอดเวลาในระหว่างที่ทำการศึกษาผีปอบอยู่ในหมู่บ้าน แม้จะบอกกับผู้อื่นว่าไม่เชื่อเรื่องผีปอบก็ตาม ซึ่งความขัดแย้งนี้ถูกคลี่คลายลงเมื่อความจริงได้ถูกเปิดเผยออกมาว่าผีปอบที่ฆ่าคนในทีมโบราณคดีของตนนั้นคือเมียผู้ใหญ่บ้านและได้เจอตัวปอบหิบบเป็นๆในระหว่างที่ปอบหิบบช่วยขวัญข้าวไม่ให้ถูกฆ่านั่นเอง

ในส่วนของ “ยายหิบบ” นั้น เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่ยายหิบบไปรักษาความเป็นปอบกับหมอเดซ แต่ตัวหิบบเองก็ทนต่อความอยากรินของดิบไม่ได้ จึงได้ออกหาของกินจนชาวบ้านพบเห็น จึงคิดว่าหิบบเป็นต้นเหตุของการตายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งความขัดแย้งนี้ถูกคลี่คลายลงหลังจากกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านได้วางกับดักให้หิบบบังคับรถ Back hole ด้วยรีโมท และผลสุดท้าย รถ Back hole กลับมาทับยายหิบบ กลุ่มวัยรุ่นจึงคิดว่าหิบบตายแล้ว ความคิดขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนและผีปอบจึงยุติลง

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ นั้นเป็นความขัดแย้งระหว่าง ยายหิบบกับคนทั้งหมู่บ้านและกลุ่มนักโบราณคดี เนื่องจากการตายที่ไม่ทราบสาเหตุที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มคนทั้งหมู่บ้าน และกลุ่มนักโบราณคดี คิดว่ายายหิบบเป็นตัวการของเรื่องที่เกิดขึ้น ทำให้เมื่อคนทั้ง 2 กลุ่มนี้ พบกับยายหิบบจึงพากันวิ่งหนีเพราะคิดว่ายายหิบบ เป็นผีปอบที่ฆ่าคนตาย นั่นเอง

3.2.5 ฉาก (setting)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอเมชั่น) นั้นสามารถแบ่งประเภทของฉากทั้งหมดในภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ 2 ประเภทคือ ฉากที่เป็นธรรมชาติ และฉากที่เป็นสิ่งประติษฐ์

- ฉากที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ฉาก ภูเขา, ป่า, และทุ่งนา เมื่อมองถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับฉาก จะพบว่าในฉากภูเขาและป่านั้น จะเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ผีปอบอาละวาด (ฆ่า) รวมถึงเป็นพื้นที่ที่อุปมาปัญหาต่างๆเกิดขึ้น เช่น ฉากการตายของทิมโบราณคดี รวมถึงเป็นฉากที่ความลับถูกเปิดเผย ในกรณีที่ผู้ใหญ่วางขวัญทิพย์ไปฆ่าในป่า มีเพียงฉากเดียวที่มีการสร้างความหมายแตกต่างไปคือ ฉากทุ่งนา ที่ขวัญทิพย์คุยกับตาแป้เรื่องการปลูกข้าวแต่พอกิน ด้วยเหตุนี้เมื่อมองถึงการสื่อความหมายแล้วอาจกล่าวได้ว่าฉากธรรมชาติในภาพยนตร์เรื่องนี้สื่อถึงความลึกซึ้งและซ่อนเร้นนั่นเอง

- ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ฉาก สวนสาธารณะ, สนามเด็กเล่น, ลานประชุมซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน, และบ้าน ซึ่งประกอบไปด้วยบ้านของผู้ใหญ่บ้าน, ขวัญทิพย์, บุญยัง เจน และหมอนแดง ซึ่งเมื่อดูถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและฉากแล้ว จะเห็นได้ว่าฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์นั้น เป็นพื้นที่ได้การทำกิจกรรมต่างๆของตัวละครที่เป็นมนุษย์ อาทิเช่น หมอนแดงรักษายายหยิบ (บ้านหมอนแดง) บุญยังคิดแผนสู้กับผี (บ้านบุญยัง) และชาวบ้านมาประชุมหาสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (ลานประชุม)

แต่ในฉากประเภทนี้ทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นฉากซึ่งผีปอบไปอาละวาด หรือแสดงอิทธิฤทธิ์วิ้งไล่ผู้คนในฉากต่างๆ อาทิเช่น บ้านบุญยัง, บ้านผู้ใหญ่บ้าน, บ้านขวัญทิพย์, (กรณีต้องสงสัยว่ายายของขวัญทิพย์เป็นปอบ) , สวนสาธารณะ และสนามเด็กเล่น มีเพียงบ้านของหมอนแดงเท่านั้น ที่ไม่มีผีปอบอาละวาดแต่นั่นก็เนื่องมาจากหมอนแดงเป็นผู้รักษายายหยิบ และหยิบต้องซ่อนตัวอยู่ในบ้านหมอนแดงเพื่อไม่ให้มีใครพบเห็น ด้วยเหตุนี้ เมื่อมองถึงการสื่อความหมายของฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์นั้น อาจกล่าวได้ว่าฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์นี้ จึงเป็นพื้นที่ร่วมกันของคนและผี ในการทำกิจกรรมในแบบต่างๆ ต่างจากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่ของคนเท่านั้น หมายความว่า ผีและคนนั้นได้เกิดการสังสรรค์ด้านพื้นที่โดยสมบูรณ์ในภาคนี้ นั่นเอง

3.2.6 สัญลักษณ์ (Symbol)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) มีการใช้

- สัญลักษณ์ทางภาพ คือ การหยิบมือของปอบหยิบ ซึ่งเป็นการสื่อถึงอิทธิฤทธิ์ของยายหยิบ ในการจกกินไล่คนเป็น นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาพแทนสายตาแบบอินฟาเรด ซึ่งเป็นการสื่อให้ผู้ชมรู้ว่านี่คือมุมมองของผีปอบตัวจริง (ทองรำไพ) ซึ่งแอบมองก่อนที่จะเข้าทำร้ายกลุ่มนักโบราณคดีนั่นเอง

- ในส่วนของ สัญลักษณ์ทางเสียง คือ การใช้ Sound Effect เสียงนาฬิกาปลุก เพื่อเป็นการสื่อว่าหมดเวลาอาละวาดแล้วต้องรีบกลับบ้าน เพราะเดี๋ยวหมอนแดงจะรู้ว่าขัดคำสั่งหมอ และออกมาจากบ้านเพื่อหาของดิบกิน นอกจากนี้ยังมีเสียง Sound Effect เสียงหยิบมือ เพื่อเป็นการสื่อถึงอำนาจของปอบ รวมถึงการใช้เพลงประกอบ Darling I love you ของ The Classic illustration

ในช่วงที่ดาเบ้แอบสบตากับยายแก่ในหมู่บ้านเพื่อเป็นการสื่อความหมายถึง รักในวัยชราของ ทั้ง 2 นั้นเอง

2.2.7 มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) มีการใช้การเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator) เพื่อสามารถเหมือนในภาคแรก และภาค 8 และมีการจำกัดสถานที่ถ่ายทำ โดยจากส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคนี้คือ ฉากป่าและบ้านหรือหมู่บ้าน โดยมีเพิ่มที่เพิ่มเข้ามาคือ ฉากทุ่งนา ทำให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการตัดสลับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างฉากต่างๆ ที่ได้กล่าวไปข้างต้น นั้นเอง

3.3 ภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน)

ภาพตัวแทนของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) เมื่อผ่านการวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration) แล้ว สามารถสรุปได้ดังคือ

- ผีปอบเป็นผีร้าย ซึ่งมีรูปลักษณะภายนอกแบบใดก็ได้ เพราะขึ้นอยู่กับเกิดกับใคร ตัวอย่างเช่นปอบหยิบ (หญิงแก่) ทองรำไพ (หญิงสาว Sexy) ซึ่งหากเป็นปอบหยิบ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือการหยิบมือ
- ผีปอบมีอิทธิฤทธิ์ คือ การฆ่าคนด้วยการกินตับไตไส้พุงจนผู้นั้นตาย
- ผีปอบส่วนหนึ่งกำเนิดมาจาก การเชื่อตามๆกัน (ข่าวลือ) ตัวอย่างเช่นในกรณียายของขวัญทิพย์
- ผีปอบสามารถจัดการได้ด้วย พิธีกรรม การฆ่าให้ตาย การพาไปหาหมอ และรักษาได้ด้วยสมุนไพร หากแต่ตัวปอบเอง ต้องพยายามต่อสู้กับความอยากกินของดิบของตนเอง
- เมื่อเกิดผีปอบขึ้นที่ใด ต้องมีการตายและความวุ่นวายเกิดขึ้นแต่คนก็สามารถทำหาย กับอำนาจของผีปอบได้ด้วยการ หนี, หลบ, หลอก และการสู้กับผีด้วยเทคโนโลยีต่างๆ

จากภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) ที่กล่าวไปแล้วข้างต้นทำให้สามารถสรุปเป็นความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบได้ดังนี้

ตาราง 16 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น)

ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาครีฟอร์มเมชั่น)	
เนื้อหา	รูปแบบ
เพศหญิง	รักษาด้วยการใช้สมุนไพรและการหักห้ามใจไม่กินของดิบของผีปอบเอง
อายุ (ขึ้นอยู่กับแต่ละราย) ประมาณ 50 ขึ้นไป (หยิบ) ประมาณ 30 ขึ้นไป (ทองรำไพ)	
การเกิด ข่าวลือในชุมชน	
อิทธิฤทธิ์ ฆ่าคนด้วยการควักไส้ด้วยมือ	
พฤติกรรมการกิน กินของดิบๆ (เครื่องใน)	

4. สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของ”ความเชื่อเรื่องผีปอบ” จากภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ

จากการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของผีปอบในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ ทั้งใน บ้านผีปอบ (ภาคแรก) , บ้านผีปอบ (ภาค8) และบ้านผีปอบ (รีฟอร์มเมชั่น) ทำให้สามารถสรุปพัฒนาการของการประกอบสร้างความเป็นผีปอบผ่านแนวคิดการเล่าเรื่อง (Narration) ได้ดังนี้

โครงเรื่อง (Plot)

ตาราง 17 สรุปความสอดคล้อง ด้านโครงเรื่องของภาพยนตร์ บ้านผีปอบ (ภาคแรก, ภาค 8, และ ภาครีฟอร์มเมชัน)

โครงเรื่อง	ภาคแรก	ภาค 8	ภาค รีฟอร์มเมชัน
เริ่มเรื่อง	การสร้างความน่าสะพรึงกลัว	สร้างปมปริศนาให้คิด	สร้างปมปริศนาให้คิด
พัฒนาเหตุการณ์	แพทย์อาสาเข้าไปยังหมู่บ้าน	นักมนุษยวิทยาลงพื้นที่	การตายของกลุ่มโบราณคดีที่เข้าไปในพื้นที่
ชั้นวิกฤต	ชาวบ้านพาหมอผีมาปราบปอบ	การตายของคนในพื้นที่	คนใช้ประโยชน์จากผีปอบในการใส่ร้ายคนอื่น ๆ และท้ายที่สุดก็หาหมอผีมาปราบ
ชั้นคลี่คลาย	ชุดความรู้เรื่องแม่ผีตอ	ใช้วิธีเอกซเรย์หาผี (วิทยาศาสตร์)	เปลี่ยนผีร้ายให้เป็นผีดี
ชั้นยุติ	ผียังไม่ตาย	ผียังไม่ตาย	ผียังไม่ตาย

จากตารางข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ว่าแนวทางการประกอบสร้างความเป็น “ผีปอบ” ด้วยลักษณะโครงเรื่องของภาพยนตร์นั้น ผีปอบถูกประกอบสร้างด้วยโครงเรื่องที่คล้ายกันทั้ง 3 ภาค คือ การเริ่มเรื่องด้วยการสร้างปมปริศนาของการตายแบบผิดธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชน แม้ในภาคแรกจะเป็น การสร้างภาพความน่าสะพรึงกลัวของผีปอบที่มีต่อคนในชุมชน เหตุก็เนื่องมาจากในภาคแรกนั้นต้องการทำให้ผีปอบน่ากลัว (สุทัศน์ อินทรานุภรณ์. 2559: สัมภาษณ์) นั่นเอง

จากนั้นจึงพัฒนาด้วยการนำคนนอกพื้นที่ (วัฒนธรรม) เข้าไปพบเจอกับปัญหาเรื่องผีปอบด้วยตนเอง ทำให้ผีปอบถูกมองด้วยมุมมองที่ต่างไปจากคนในวัฒนธรรม จนกระทั่งเกิดภาวะวิกฤตซึ่งส่งผลต่อบุคคลในชุมชนทั้งชาวบ้านธรรมดา และผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ อาทิ เช่น การพาหมอผีมาปราบปอบยายทองคำ (ภาคแรก) การตายของชาวบ้าน (ภาค 8) และการใส่ร้ายคนในหมู่บ้าน เช่น ยายขวัญทิพย์จนสุดท้ายก็เกิดการนำหมอผีมาปราบในที่สุด (ภาครีฟอร์มเมชัน) จึงนำมาสู่ส่วนของชั้นคลี่คลาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการคลี่คลายที่แตกต่างกันไปตามชุดความรู้ เช่น ดำเนินเจ้าแม่ผีตอ, เอกซเรย์หาผี และการเปลี่ยนผีร้ายให้กลายเป็นผีดีด้วยสมุนไพร การคลี่คลายที่แตกต่างกันนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคลี่คลายแบบไสยศาสตร์, วิทยาศาสตร์และแบบผสมผสานโดยผีปอบทั้ง 3 ภาคนั้นจบแบบ “ผียังไม่ตาย” ทำให้ผีปอบเป็นผีที่มีความเป็นอมตะและสามารถกลับมาได้เสมอเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยนั่นเอง

แก่นความคิด (Theme)

ในเรื่องบ้านผีปอบทั้ง 3 ภาคนั้น มีแก่นความคิดหลักคือ ผีปอบอยู่ร่วมกับคนไม่ได้ แต่ในภาค 8 และ รีฟอร์เมชัน มีการเพิ่มเติมคือการสามารถถูกล้อเล่น (ล้อ) กับผีได้ ซึ่งในประเด็นนี้ สุธศัน อินทรานุกุลพงศ์ผู้กำกับภาพและผู้ช่วยเขียนบทภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบกล่าวว่า “ตอนแรกตั้งใจจะทำให้บ้านผีปอบเป็นหนังผีที่น่ากลัวและมีมุขตลกประกอบบ้าง แต่แล้วคุณสุรินทร์ (เจ้าของลิขสิทธิ์หนัง) บอกว่าเฮ้ย! น่ากลัวครึ่งเรื่องเอาไว้นะ แต่พอมันวังโล่เนี่ยมันฮาได้” จากนั้นเป็นต้นมาบ้านผีปอบในภาคต่อไปจึงเน้นเรื่องความตลกโดยที่สามารถถูกล้อเล่นหรือล้อได้นั่นเอง ซึ่งการล้อเล่นกับผีที่ว่านี้ในมุมมองของ สมสุข หินวิมาน.2559 นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน มองว่า “ในด้านหนึ่งนั้น ผีอาจใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมปัจเจก แต่ไม่ได้หมายความว่าปัจเจกจะต่อรองกับผีไม่ได้ เพราะในหนังนั้น ปัจเจกต่อสู้อยู่กับผีตลอดเวลา ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของหนังบ้านผีปอบเอง คือ กระบวนการทำให้ผีมีลักษณะตลก ซึ่งถือเป็นวิธีการล้อเล่นกับผีวิธีหนึ่ง” ด้วยเหตุนี้แก่นความคิดหลักแบบ ผีอยู่ร่วมกับคนไม่ได้แต่สามารถล้อเล่นได้ จึงเป็นแก่นความคิดหลัก (Theme) ของภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบตั้งแต่ภาค 2 เป็นต้นมา

ตัวละคร (Character)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบสามารถแบ่งกลุ่มตัวละครหลักได้ 4 ประเภทด้วยกัน คือ วีรบุรุษ (Hero) , เจ้าหญิง (Princess) , ตัวร้าย (villain) และผู้ช่วย (Helper) เป็นหลัก โดยจะมีกลุ่มของผู้บริจาค (Donor) และวีรบุรุษจอมปลอม (False-Hero) มาเป็นส่วนประกอบในบางภาค (ภาค 8, รีฟอร์เมชัน) เพื่อเป็นการสร้างสีสันให้เนื้อเรื่องมากขึ้น ซึ่งเราสามารถดูความสอดคล้องของตัวละครได้ดังนี้

ตาราง 18 สรุปลักษณะตัวละครในภาพยนตร์เรื่อง บ้านผีปอบ (ภาคแรก, ภาค 8, และภาครีฟอร์เมชัน)

ตัวละคร	ภาคแรก		ภาค8		ภาครีฟอร์เมชัน	
	บุคลิก	ความคิด	บุคลิก	ความคิด	บุคลิก	ความคิด
Hero	สุภาพบุรุษ	วิทยาศาสตร์	สุภาพบุรุษ	วิทยาศาสตร์	สุภาพบุรุษ	ผสมผสาน
Princess	กุลสตรี	เห็นอกเห็นใจผู้อื่น	กุลสตรี	ไม่เชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผี	กุลสตรี	เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
Villain	คนแก่ป่วย (ผีนากลัว)	หวาดตลอดเวลา	ผู้ต้องสงสัย	เชื่อเรื่องทรงเจ้าเข้าผี	คนแก่ (ผีตลก)	อยากหายจากการเป็นปอบ
	ดาวยั่ว	ต้องการเป็นที่สนใจ	ดาวยั่ว	ต้องการเป็นที่สนใจ	ดาวยั่ว	ต้องการเป็นที่สนใจ
Helper	ผู้ตาม	ตามใจเพื่อน	ผู้ตาม	ตามใจนาย	ผู้ตาม	ตามใจเพื่อน
	กลุ่มคนในพื้นที่จิกโก้ขี้เหล้า	ผีปอบทำร้ายได้	คนในพื้นที่ (ทะเลิง)	ผีปอบทำร้ายได้	กลุ่มคนในพื้นที่บ้าน	ผีปอบทำร้ายได้

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าตัวละครผีปอบ มีการประกอบสร้างความเป็นปอบที่ต่างกัน ไป จากผีปอบมนต์ (นากลัว) ไปสู่ผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบ (ตลก) และผีปอบยายหยิบซึ่งปัจจุบันสามารถรักษาได้ (ตลก) ในท้ายที่สุด นี่ก็เพราะแก่นความคิดหลักที่เพิ่มเข้ามา ทำให้ผีปอบตลกขึ้น ซึ่งจะแตกต่างจากผีปอบภาคแรก ที่มีต้นแบบมาจากผีปอบในความเชื่อของชุมชน เช่น ปอบมนต์ (สุทัศน์ อินทรานุภรณ์. 2559: สัมภาษณ์) อีกส่วนหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ ในท้ายที่สุดความเป็นผีปอบนั้น ถูกประกอบสร้างไปตามครรลองของภาพยนตร์แบบ"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" อันสามารถดูได้จากตัวละครที่มีบุคลิกแบบดาวยั่ว จะเป็นผู้ที่เป้นผีปอบในท้ายที่สุดของภาพยนตร์ทุกภาคนั่นเอง

นอกจากนี้การประกอบสร้างภาพกลุ่มบุคคลในพื้นที่เปลี่ยนไปทุกภาค ตั้งแต่จิกโก้ขี้เมาประจำหมู่บ้าน, กลุ่มชายทะเลิงตึงตัง และกลุ่มบ้านนอกพัฒนานั้น ถือเป็นการปรับเปลี่ยนบุคลิกของกลุ่มตัวละคร เพื่อสร้างสีสัน และเป็นจุดขาย จุดเด่นของภาพยนตร์เรื่องนี้ เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผีปอบกับตัวละครกลุ่มนี้ เป็นการทำให้ผีปอบให้ตลกขึ้นตาม Theme “ผีปอบอยู่ร่วมกับคนไม่ได้แต่ล้อเล่นได้” เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความคิดหรือ) Concept แบบผีปอบทำร้ายได้ และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่สู้กับผีนั่นเอง

ความขัดแย้ง (Conflict)

ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบ มีการสานเรื่องราวบนความขัดแย้ง 3 ประเภtd้วยกันคือ ความขัดแย้งในจิตใจ, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และความขัดแย้งหลักคือ “ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ” โดยความขัดแย้งหลักทั้ง 3 นี้เอง ที่เป็นการสะท้อนแนวคิดและความเชื่อที่ต่างกัน ระหว่างคนนอก (คนเมือง) และคนใน (คนชนบท) ซึ่งมีชุดความเชื่อที่แตกต่างกัน คือ วิทยาศาสตร์ และความเชื่อเรื่องผี (ไสยศาสตร์) ด้วยเหตุนี้ การคลี่คลายของปมความขัดแย้งหลักนี้ จึงได้พัฒนาจาก “ชุดความรู้ทางไสยศาสตร์” (ตำนานเจ้าแม่ผีตอ) ไปสู่ “ชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์” (เอกซเรย์พิสูจน์ผี) และในท้ายที่สุดเป็นการสร้าง “ชุดความรู้ใหม่เรื่องผีปอบรักษาได้” ทำให้อาจกล่าวได้ว่า ในท้ายที่สุดเรื่องผีปอบ ในภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ” นี้ ความเชื่อแบบไสยศาสตร์ และความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ก็รวมขอมกันในที่สุตนั่นเอง

ฉาก (Setting)

เนื่องจากบ้านผีปอบเป็นหนังที่ลงทุนน้อย (สุทัศน์ อินทรนุปรกรณ์. 2559: สัมภาษณ์) ซึ่งส่วนใหญ่มีการใช้สถานที่ (Location) น้อย โดยส่วนมากจะมีแต่ฉากป่าและบ้านเป็นหลัก แม้ต่อมาในภาค 8 และรีฟอร์มเมชัน จะมีการเพิ่มฉากโรงพยาบาลและทุ่งนาลงไปตามลำดับ แต่โดยรวมแล้วเมื่อดูจากปฏิสัมพันธ์ ระหว่างตัวละครกับฉากจะพบว่า เริ่มแรกนั้น บ้านเป็นพื้นที่ของคนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ป่าจะเป็นพื้นที่ของผีในการอาละวาดและแสดงอิทธิฤทธิ์ แต่พัฒนาการของผีปอบในภาพยนตร์ ทำให้เห็นได้ว่าผีปอบเริ่มมาอาละวาดในที่ของคนมากขึ้น เช่น โรงพยาบาล (ภาค 8) จนสุดท้ายเส้นแบ่งของผีและคนเริ่มบางลง ทำให้ผีปอบนั้นสามารถอาละวาดได้ทั้งในฉากธรรมชาติ (ป่า) และฉากที่มนุษย์สร้างขึ้น (บ้าน) นั่นเอง

สัญลักษณ์ (Symbol)

การใช้สัญลักษณ์ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบนั้น มีการใช้ “สัญลักษณ์ทางเสียง” ที่เป็นการบ่งบอกว่ามีวิญญาณผีปอบสิงอยู่ ตัวอย่างเช่น เสียงหัวใจเต้น (ภาค8) และหมาหอน (ภาคแรก) เพื่อเป็นการแสดงถึงการมาของผี รวมถึงการใช้เสียงหยิบมือ เพื่อเป็นการสื่อให้เห็นถึงอำนาจของปอบ (ภาครีฟอร์มเมชัน) เป็นต้น แต่สัญลักษณ์ที่สำคัญในภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” นั่นคือ “สัญลักษณ์ทางภาพ” ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงตัวตน (Identity) หรือลักษณะทางอำนาจของผีปอบแต่ละตัวคือ การหยิบมือของปอบหยิบ, การเลียปากของยายทองคำ และการโป่งพองอย่างผิดปกติในช่องท้องคล้ายขอมบี้ของปอบแอน

ด้วยเหตุนี้ สัญลักษณ์ดังกล่าวจึงเป็นการสร้างความแตกต่างให้กับผีปอบในแต่ละภาค ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคม อาทิเช่น “ปอบยายทองคำ” ที่ถูกสร้างจากความเชื่อที่มาจากชุมชนเรื่องปอบมนต์เป็นหลัก, “ปอบแอน” ซึ่งเป็นผีปอบที่มีการผสมผสานความเป็นสากลลงไปมากขึ้น ด้วยการผสมสัญลักษณ์ของผีขอมบี้เข้าไป, และ “ปอบหยิบ” ที่เป็นการแปลงผีร้าย

อย่างยายทองคำให้เป็นผีตลกอย่างยายหยิบ เพื่อตอบสนองความต้องการผีตลกของตลาดภาพยนตร์นั่นเอง ทำให้เห็นได้ว่า แม้ผีปอบจะเป็นผีทุนน้อยที่อาศัยความขัดแย้งระหว่างคนกับผีเป็นตัวเดินเรื่อง รวมถึงใช้สถานที่ถ่ายทำไม่มาก, โครงเรื่องไม่ซับซ้อน, และกลุ่มตัวละครไม่มากนัก แต่ผีปอบก็เป็นผีที่ปรับตัวอยู่ตลอดเวลา

การปรับตัวของผีปอบนี้ สมสุข หินวิมาน (2559: สัมภาษณ์) เห็นว่า “เป็นเรื่องปกติที่เมื่อสังคมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ผีจึงต้องเปลี่ยนตาม แต่หากผีปรับตัวตามไม่ได้ ก็ถือว่าผีตัวนั้นชนิดนั้นไม่ Access กับสังคม” ซึ่งสุทัศน์ อินทรานุปกรณ์ (2559: สัมภาษณ์) ได้กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า “การใช้ Reference อะไรก็ตามมาพัฒนาผีปอบให้ตลกนั้นต้องใช้ให้เป็น โดยต้องหาความลงตัวในการเล่นกับความเชื่อด้วยมุขต่างๆ ซึ่งในส่วนนี้คุณสายยนต์ ชลสวัสดิ์ (ผู้กำกับ) จะเป็นผู้เก็บรายละเอียดทั้งหมดได้ดี” จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า แม้ผีปอบแต่ละภาคจะถูกปรับเปลี่ยนการประกอบสร้างอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมขณะนั้น

มุมมองการเล่าเรื่อง (Point of view)

ในภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบทุกภาค มีการใช้การเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator) ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องที่ภาพยนตร์ใช้บ่อยที่สุด เพื่อให้สามารถหยั่งรู้จิตใจของตัวละครต่างๆ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เพื่อให้ผู้สเปกเกิดความสงสัยในถูกกล่าวหาตามที่ผู้สร้างต้องการ เป็นต้น นอกจากนี้ ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบทุกภาค เป็นภาพยนตร์ทุนต่ำ ทำให้มีการจำกัดสถานที่ถ่ายทำ ฉากส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ จึงเป็นฉากป่าและบ้านหรือหมู่บ้าน เป็นหลัก ทำให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการตัดสลับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างฉาก เป็นเหตุให้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์สามารถย้ายเหตุการณ์ สถานที่ และข้ามพื้นที่จำกัดด้านเวลาอย่างไร้ขอบเขต นั่นเอง

จากที่กล่าวไปทั้งหมดข้างต้น จึงสามารถสรุปการประกอบสร้างภาพผีปอบผ่านภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบได้ดังนี้ คือ

1. ผีถูกประกอบสร้างผ่านโครงเรื่องที่มีการเริ่มเรื่องแบบการสร้างปมปริศนาให้คิด, พัฒนาการโดยการนำคนนอกเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์, สร้างวิกฤติด้วยการตายหรือการขาดเสถียรภาพของชุมชน, คลี่คลายด้วยชุดความรู้ในแบบต่างๆ และจบแบบผียังไม่ตาย
2. ความเป็นผีปอบถูกสร้างด้วยกลุ่มตัวละครหลัก 4 ประเภท คือ วีรบุรุษ, เจ้าหญิง, ตัวร้าย และผู้ช่วย
3. ผีปอบถูกสร้างให้เป็นผีตลกผ่าน Theme แบบ “ผีปอบอยู่ร่วมกับคนไม่ได้แต่ล้อเล่นได้”
4. ผีปอบถูกประกอบสร้างผ่านความขัดแย้งของเรื่องราว 3 แบบคือ ความขัดแย้งในจิตใจ, ความขัดแย้งระหว่างบุคคล, โดยมีความขัดแย้งหลักคือ ความขัดแย้งระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

5. ผีปอบถูกประกอบสร้างผ่าน ฉากธรรมชาติ และฉากที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งหลักๆคือ ป่า และบ้าน

6. ผีปอบถูกประกอบสร้างผ่านสัญลักษณ์ทั้งภาพและเสียง โดยมีสัญลักษณ์ภาพเพื่อป้องกันถึงตัวตน และลักษณะทางอำนาจเฉพาะตัวของผีปอบตัวนั้นๆ

7. ใช้มุมการเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator)

โดยการประกอบสร้างภาพผีปอบด้วยแนวคิดการเล่าเรื่อง (Narration) นี้ ทำให้สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์ได้ดังนี้คือ

ตาราง 19 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์เรื่อง บ้านผีปอบ 3 ภาค

เนื้อหา	รูปแบบ
เพศ หญิง (ไทย,ต่างชาติ) อายุ ประมาณ 25-60ปี (สาว-แก่) การเกิด -วิญญาณผีร้าย -ข่าวลือในชุมชน อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ -ฆ่าคนโดยควักไส้ด้วยมือเปล่า -ตาออกแสงได้ พฤติกรรมและการกิน -ชอบเลียปากเวลาหิว -ทำท่าจกมือเวลาจะหลอกหรือฆ่าใคร -กินได้ทั้งดิบและสุก สืบทอด -ทางน้ำลาย -วิญญาณ ประเภท -ปอบยายทองคำ (ปอบมนต์) -ปอบแอน (ปอบฝรั่ง) -ปอบหยิบ (ปอบตลก)	การจัดการกับผีปอบ -ฆ่าให้ตาย -ขับไล่ด้วยพิธีกรรม (ปอบเดี่ยว) -พาไปหาหมอ (วินิจฉัยด้วยวิทยาศาสตร์) -รักษาด้วยสมุนไพรและการงัดกินของดิบ

ความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย

ในส่วนของความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น เป็นการหาความสอดคล้องจาก ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชน และความเชื่อเรื่องผีปอบในภาพยนตร์ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ ผลที่ได้จะเป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อ 3 ที่ต้องการจะศึกษาหาความสอดคล้องของความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย

ข้อมูลในส่วนนี้ จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจาก ความหมายและการดำรงอยู่ ที่ได้จากพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน 3 ลักษณะ คือ

1. ผีปอบในชุมชน ซึ่งเป็นความหมายและการดำรงอยู่ ที่ได้มาจากคนไทยเชื้อสายอีสาน
2. ผีปอบในภาพยนตร์ ซึ่งเป็นความหมายและการดำรงอยู่ ที่ได้มาจากการประกอบสร้างภาพผีปอบ ในภาพยนตร์บ้านผีปอบทั้ง 3 ภาค (ภาคแรก ,ภาค8 และภาครีฟอร์มเมชัน)
3. ผีปอบในมุมมองของคนกรุงเทพฯทั่วไป ซึ่งเป็นความหมายและการดำรงอยู่ ที่ได้มาจากการสอบถามความความคิดเห็นของคนกรุงเทพฯที่อยู่ในพื้นที่มาโดยกำเนิด

ซึ่งความเหมือนและความแตกต่างของความเชื่อเรื่องผีปอบ ในส่วนของความหมายและการดำรงอยู่สามารถสรุปได้ดังนี้

ตาราง 20 สรุปความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย

ความหมายและการดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	ผีปอบในภาพยนตร์	คนกรุงเทพฯทั่วไป
เนื้อหา	<u>เพศ</u> ทุกเพศ (ส่วนมากเป็นหญิง)	<u>เพศ</u> หญิง (ไทย,ต่างชาติ)	<u>เพศ</u> เข้าถึงเพศหญิง = 94%
	<u>อายุ</u> 2. ทุกวัย	<u>อายุ</u> ทุกเพศ 25-60ปี	<u>อายุ</u> 1. มีอายุ 46-60 = 44.50% 2. มีอายุ สูงกว่า 60 ปีขึ้นไป = 34% 3. มีอายุ 31-45 ปี = 13.50%

ตาราง 20 (ต่อ)

ความหมายและการดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	ผีปอบในภาพยนตร์	คนกรุงเทพฯทั่วไป
	<u>การเกิด</u> 1. การสืบเชื้อสาย 2. การผิดข้อห้ามคุณไสย์ 3. ข่าวลือ (การตายแบบผิดธรรมชาติ) 4. เป็นวิญญาณตามมากับของทางไสยศาสตร์ (วาน, สีผึ้ง)	<u>การเกิด</u> -วิญญาณผีร้าย -ข่าวลือ	<u>การเกิด</u> 1. เป็นความเชื่อผิดๆของคนไทย = 72% 2. ผิดข้อห้ามทางคุณไสย์และสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ = 36.68 % 3. การสร้างข่าวลือของคนในชุมชน = 27.34% 4. วิญญาณที่ล่องลอย = 25.61%
	<u>พฤติกรรม</u> 1. กินอาหารได้ปกติ (ดิบและสุก) 2. หลบหน้าผู้คน และอยู่แต่ในบ้าน 3. ชอบเข้าสิงคนไม่แข็งแรง 4. ชอบเข้าสิงคนไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง	<u>พฤติกรรมและการกิน -</u> ชอบเลียปากเวลาหิว -ทำท่าจกมือเวลาจะหลอกหรือฆ่าใคร -กินได้ทั้งดิบและสุก	<u>พฤติกรรม</u> 1. กินอาหารดิบ = 68.50% 2. เป็นคนเก็บตัว ไม่เข้าสังคม = 50.17% 3. มีลักษณะเหมือนคนไม่สบาย = 23.43% 4. เข้าสิงเฉพาะคนอีสาน = 73%

ตาราง 20 (ต่อ)

ความหมายและการดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	ผีปอบในภาพยนตร์	คนกรุงเทพฯทั่วไป
	<u>อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ</u> 1. คนที่ถูกผีปอบเข้าจะไม่รู้สึกตัวมีนชา ง่วงซึมและมีอาการหูแว่ว 2. ทำให้ป่วยและตาย 3. เข้าสิงคนได้หลายครั้ง 4. มักแสดงตัวออกมาในรูปสัตว์ 5. ออกแสงได้ 6. ต้องไล่เท่านั้น (ไม่ไล่ตาย) 7. ไล่ยาก (ปอบมนต์) 8. มีอิทธิฤทธิ์มากในช่วงเวลาทุ้มหรือสองทุ้ม	<u>อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ</u> -ฆ่าคนโดยควักไส้ด้วยมือเปล่า -มีฤทธิ์ทั้งกลางวันกลางคืน -ทำให้ป่วยและตาย	<u>อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ</u> 1. รู้สึกตัวบ้าง ไม่รู้บ้าง (ในขณะที่ถูกเข้าสิง) = 48.50% 2. ไม่รู้สึกตัวเลย (ในขณะที่ถูกเข้าสิง) = 41% 3. ทำให้ป่วย = 35.85 % 4. ทำให้ตาย = 33.96 % 5. สิงร่างได้ทั้งคนและสัตว์ = 25.47% 6. มีอิทธิฤทธิ์ในเวลา กลางคืน = 74% 7. มีอิทธิฤทธิ์ทั้งกลางวัน-กลางคืน = 22.50 %
	<u>ประเภท</u> 1. ปอบเชื้อ 2. ปอบมนต์	<u>ประเภท</u> -ปอบยายทองคำ (ปอบมนต์) -ปอบแอน (ปอบฝรั่ง) -ปอบหยิบ (ปอบตลก)	
	<u>การสลับบทบาท (จากหมอผี-ผี)</u> 1. การรับเงินเกินค่าชันที่ครูอาจารย์ห้ามไว้นั้น 2. การรักษาข้อห้ามของมนต์ที่เรียนไว้ไม่ได้		
	<u>สืบทอด</u> -เชื้อสาย -วิญญาณ	<u>สืบทอด</u> -ทางน้ำลาย -วิญญาณ	

ตาราง 20 (ต่อ)

ความหมายและการดำรงอยู่	ชุมชนคนอีสาน	ผีปอบในภาพยนตร์	คนกรุงเทพฯทั่วไป
รูปแบบ	<u>รูปแบบการไล่ปอบ</u> 1. การไล่ปอบแบบบุคคล (ดั้งเดิม) 2. การไล่ปอบเชิงสัญลักษณ์ (ปัจจุบัน) 3. การรักษาปอบด้วยน้ศักดิ์สิทธิ์ <u>คาถาที่ใช้</u> คาถาธรรม (บาลาก้อมสูตร)	<u>รูปแบบการไล่ปอบ</u> -ฆ่าให้ตาย -ขับไล่ด้วยพิธีกรรม (ปอบเดี่ยว) -พาไปหาหมอ (วินิจฉัยด้วยวิทยาศาสตร์) -รักษาด้วยสมุนไพรและการกดกินของดิบ	<u>ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ</u> 5. การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบท = ระดับมาก (เฉลี่ย 3.65) 6. พิธีกรรม = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.47) 7. สื่อมวลชน (ข่าว) = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.01) 8. ภาพยนตร์ = ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.87)

จากตารางจะเห็นได้ว่าสื่อ เช่น ภาพยนตร์ได้นำลักษณะบางประการของผีปอบตามความเชื่อของชุมชนมาประกอบสร้างเป็นภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์ขึ้น ซึ่งสามารถดูได้จาก ด้านเนื้อหา เช่น เพศหญิง, ขาวลือ, การสืบเชื้อสาย, ทำให้ป่วยและตาย, มีฤทธิ์ทั้งเวลากลางวันและกลางคืน, การสืบทอดทางวิญญาณ และ ด้านรูปแบบ เช่น การไล่ปอบบุคคล และการฆ่าให้ตาย มาประกอบสร้างใหม่เป็น ความหมายและการดำรงอยู่ ของผีปอบในภาพยนตร์

แต่ในขณะเดียวกัน สื่อ เช่น ภาพยนตร์ก็ประกอบสร้างสิ่งใหม่ที่ไม่ได้มีอยู่ในความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนเข้าไปดูได้จาก ด้านเนื้อหา เดิมนั้น เพศและอายุของผีปอบในภาพยนตร์บ้านผีปอบทุกภาคจะเป็นหญิงไทยอายุมาก แต่บางภาค เช่น ภาค 8 กลับใช้สาวฝรั่งอายุน้อยเป็นผีปอบ ซึ่งเนื้อเรื่องก็ได้บอกกว่าปอบชนิดนี้เป็นปอบมนต์หรือปอบเชื้อ หากแต่สามารถอุปมาได้ว่ามีการผสมลักษณะของผีสากลเช่น ซอมบี้เข้าไป ดูได้จากการหมุนหัวได้ และการโป่งของบริเวณที่วิญญาณปอบสิงอยู่ เป็นต้น

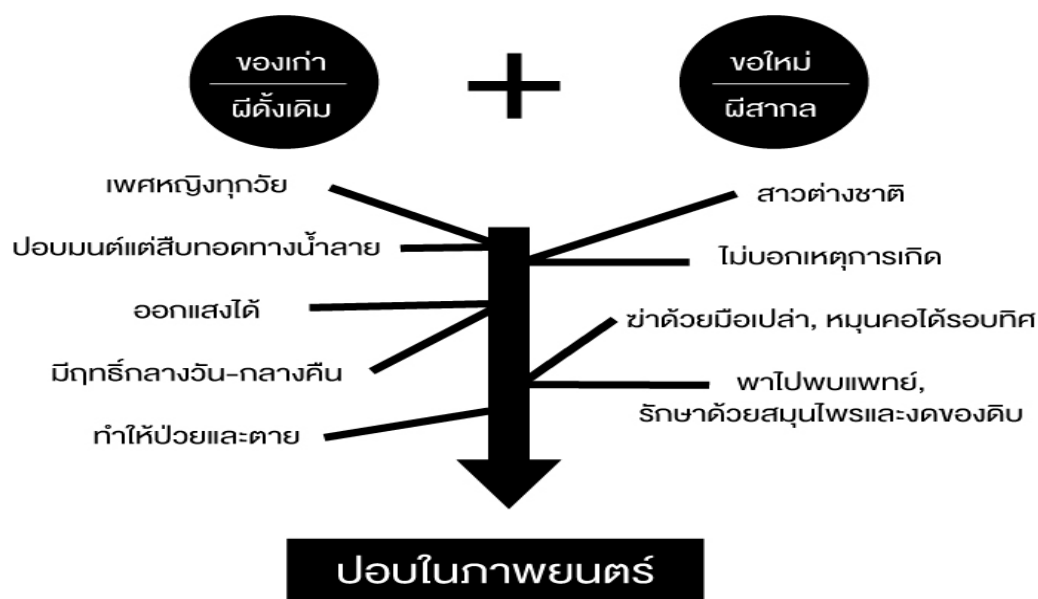
ในเรื่องของการเกิดของผีปอบนั้น ทุกภาคล้วนมีส่วนประกอบของ “การสร้างขาวลือ” ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของชุมชน แต่หากพิจารณาถึงผีปอบภาคแรก ซึ่งถือว่าเป็นผีปอบดั้งเดิมที่มีความใกล้เคียงกับความเชื่อของชุมชนมากที่สุด เนื่องจากมี “ผีปอบยายทองคำ” ซึ่งมีต้นฉบับมาจากปอบมนต์ แต่ผีปอบยายทองคำนี้กลับถูกสร้างความหมายว่าเป็นวิญญาณร้ายของเจ้าแม่ผีดอย ไม่ใช่การถูกสิ่งชั่วร้าย (วิญญาณผีปอบทั่วไป) เข้าตัวเนื่องจากการผิดข้อห้ามทางคุณไสย และการสืบทอดของปอบยายทองคำก็ไม่ได้สืบทอดจากวิญญาณ หากแต่เป็นการสืบทอดทางน้ำลายแทน

ในส่วนของฝีมือพฤติกรรมนั้น แม้ฝีมือในภาพยนตร์จะกินได้ทั้งดิบและสุก แต่ส่วนมากฝีมือในภาพยนตร์จะถูกประกอบสร้างภาพว่าเป็นฝีมือที่ชอบกินได้มนุษย์ และมีการเพิ่มสัญลักษณ์ประจำตัวเข้าไป เช่น การเลียปากเวลาหิว (ยายทองคำ) หรือการทำท่าจากมือเมื่อเวลาที่ต้องการหลอกหรือฆ่าคน (ปอบหยิบ)

ในส่วนของอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาตินั้น แม้ฝีมือ เช่น ยายทองคำ และปอบแอนจะสามารถออกแสงที่ตาได้ และทำให้ร่างที่สิงอยู่นั้นมีอาการเจ็บป่วยและตายในที่สุด แต่ในภาคต่อมา เช่น ภาค 8 และรีฟอร์เมชันนั้น อิทธิฤทธิ์หลัก ทั้งปอบแอนและปอบหยิบคือ “การฆ่าคนด้วยมือเปล่า” จึงเป็นการประกอบสร้างภาพฝีมือขึ้นมาใหม่ ซึ่งตัดทอนความเชื่อดั้งเดิมเรื่อง การที่ฝีมือสามารถออกแสงได้ ลงไปอีกนั่นเอง

นอกจากนี้หากมองในส่วนของ รูปแบบ ก็จะเห็นว่า แม้มีการนำรูปแบบการไล่ปอบแบบบุคคล (การไล่ด้วยพิธีกรรม และการฆ่าให้ตาย) มาใช้ในภาคแรก แต่ในภาค 8 และรีฟอร์เมชันนั้น การแก้ปัญหาเรื่องฝีมือคือ การพาไปพบแพทย์ และการรักษาด้วยสมุนไพรและงาดิบของดิบนั่นเอง

การประกอบสร้างภาพตัวแทนของฝีมือในภาพยนตร์ที่แตกต่างไปจากความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนนี้ สามารถอธิบายได้ว่า เป็นการผสมผสานระหว่างสิ่งเก่าที่มีอยู่เดิม หรือวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมกับสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่ซึ่งถูกนำเข้ามา ซึ่งการประกอบสร้างภาพตัวแทนของฝีมือในภาพยนตร์สามารถอธิบายได้ด้วยภาพดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 34 แสดงการผสมผสานระหว่างความเชื่อเก่าในชุมชน กับสิ่งใหม่ซึ่งเกิดจากการประกอบสร้างจากสื่อภาพยนตร์

จากภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่าภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์นั้น เป็นการนำ ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในชุมชนบางส่วน มาผสมกับของใหม่ที่ไม่ได้อยู่ในวัฒนธรรม ดั้งเดิม ทำให้เมื่อดูจากพัฒนาการของผีปอบทั้ง 3 ภาคแล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจากปอบมนต์ (ยายทองคำ) มาเป็นปอบสากลผสมซอมบี้ (ปอบแอน) และปอบตลก (ยายหยิบ) ในที่สุด โดยเหตุผล เบื้องหลังการพัฒนาการนี้ก็คือ ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชนคนอีสาน ที่ถูกแสดงออกผ่านสื่อ พิธีกรรมนั้น มีคุณลักษณะในการทำหน้าที่ 4 ประการคือ ปลอบขวัญและคลายกังวล, จัดระเบียบ สังคม, สร้างความอบอุ่นและมั่นคงทางจิตใจ และสร้างเอกภาพกลับสู่สังคม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ คุณลักษณะด้านหน้าที่ของสื่อภาพยนตร์แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิง เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ การนำลักษณะเพียงบางประการดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น รวมถึงการทำผี ปอบให้ตลกขึ้นจึงเป็นการตอบโจทย์ทางการตลาด (สุทัศน์ อินทรานุปรกรณ์. 2559: สัมภาษณ์) จึงถือ เป็นการปรับตัว หรือการผสมผสานภาพตัวแทนซึ่งเป็นไปตามบริบททางสังคม นั่นเอง (สมสุข หินวิมาน. 2559: สัมภาษณ์)

เมื่อนำภาพตัวแทนของ ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในภาพยนตร์เหล่านี้ มา เปรียบเทียบกับ ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในมุมมองของคนกรุงเทพแล้วนั้น จะเห็นได้ ว่าภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์ที่ตรงกับความเข้าใจของคนกรุงเทพที่สุดคือ “การกินของ ดิบ” ซึ่งจากแบบสอบถาม 200 ชุดนั้น คนกรุงเทพที่มีความเชื่อเช่นนี้มีมากถึง 68.50% ในประเด็น นี้สามารถอธิบายตามแนวคิดภาพตัวแทน (Representation) ที่ว่า แม้ภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นนั้น จะเป็นการคัดเลือกลักษณะบางส่วนของความจริงมา แต่ภาพตัวแทนไม่ใช่ว่าการลดรูปความเป็นจริง

แต่เป็นการสร้างตนเองให้มีคุณสมบัติเทียบเท่ากับความเป็นจริง จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะภาพตัวแทนด้านพฤติกรรม “การกินของดิบ” ของผีปอบนั้นเป็นความจริงในมุมมองของคนนอกวัฒนธรรมอย่างคนกรุงเทพ นั่นเอง

ในส่วนของความที่ไม่สอดคล้องกัน อาทิเช่น คนกรุงเทพคิดว่าผีปอบมีฤทธิ์มากที่สุดในเวลากลางคืนมากถึง 74% ซึ่งเมื่อดูจากภาพยนตร์แล้ว จะเห็นได้ว่าผีปอบนั้นสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ได้ ทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ในประเด็นนี้สามารถอธิบายตามแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนได้ว่า ความเป็นจริง (Reality) นั้น ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วแต่เกิดจากการที่ปัจเจกเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือวัตถุต่างๆและสร้างความเป็นจริงขึ้นมา โดยผ่านการรับรู้ (Perception) การตีความ (Interpretation) หรือการสร้างความหมาย (Making Sense) ซึ่งในระดับการตีความหรือการสร้างความหมายนี้เอง ผู้คนในบริบทสังคมที่ต่างกัน จะทำความเข้าใจกับความหมายของภาพตัวแทนที่ถูกผลิตขึ้น ในแบบที่แตกต่างกันออกไป จึงเป็นเหตุให้ในความเข้าใจของคนกรุงเทพนั้น ผีปอบจะมีฤทธิ์มากสุดในเวลากลางคืน

นอกจากนี้ คนกรุงเทพยังเห็นว่า ผีปอบนั้น เข้าสิงได้เฉพาะคนอีสาน (73%) และคนกรุงเทพคิดว่าผีปอบเป็นความเชื่อผิดๆของคนอีสาน (72%) โดยในส่วนของรูปแบบที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น คนกรุงเทพเชื่อว่าการถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบทแบบรูปปัจจัย รูปแบบที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบในระดับมาก (เฉลี่ย 3.65) และพิธีกรรม, สื่อมวลชน (ข่าว) และภาพยนตร์ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบระดับที่รองลงมาในระดับปานกลาง (3.47, 3.0, 2.87) นั่นเอง

ในส่วนนี้สามารถอธิบายได้ว่า การที่คนกรุงเทพคิดว่า ผีปอบ สามารถเข้าสิงได้เฉพาะคนอีสาน และความเชื่อเรื่องผีปอบนั้นเป็นความเชื่อที่ผิดๆของคนอีสานเท่านั้น สามารถอธิบายได้ตามแนวคิดเรื่อง Lived Culture and Recorded Culture (William, R. 1981) ซึ่งอธิบายไว้ว่าลักษณะของวัฒนธรรมที่เคยมีชีวิตอยู่ Lived Culture นั้น ผู้ที่มีชีวิตอยู่ ช่วงเวลาและสถานที่ที่วัฒนธรรมนั้นปรากฏอยู่เท่านั้น จะเข้าถึงหรือสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ นอกจากนี้ในส่วนของการที่คนกรุงเทพเห็นว่า รูปแบบ ที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบนั้นคือ การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชุมชน, พิธีกรรม, สื่อมวลชนประเภทข่าว และภาพยนตร์ตาม ลำดับนั้น ก็สามารถอธิบายได้ว่า การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชุมชน ด้วยชุมชนใช้ การบอกเล่าปากต่อปาก และพิธีกรรมนั้น มีคุณลักษณะของการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อใช้อำนาจในการควบคุมชุมชน ส่วนสื่อประเภทข่าวและภาพยนตร์มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแจ้งให้ทราบและสร้างความบันเทิงนั่นเอง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่องความเชื่อ เรื่องผีปอบในสังคมไทยนั้น ส่วนหนึ่งผู้วิจัยต้องการตอบคำถามว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบ ในบริบทพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะมีความแตกต่างกันอย่างไร โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะความหมายและการดำรงอยู่ ในส่วนของเนื้อหา ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมของความเชื่อเรื่องผีปอบ และในส่วนของรูปแบบ ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมของความเชื่อเรื่องผีปอบ ใน 2 พื้นที่ทางวัฒนธรรม คือ

1. ผีปอบในชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนของคนไทยเชื้อสายอีสาน ได้แก่ หมู่บ้านนาสาวนาน ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เพื่อสะท้อนความเชื่อเรื่องผีปอบในมุมมองของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผี บ้านค้อพัฒนาตำบลนาทัน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อที่สะท้อนมุมมองของผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพิธีไล่ปอบแบบดั้งเดิม บ้านโนนปลาฝา ตำบลขามป้อม อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา เพื่อสะท้อนมุมมองของคนในพื้นที่ ที่ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมแบบดั้งเดิม บ้านศิริพงษ์ป่าเพี้ยทาทัน แขวงท่าแร่ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เพื่อสะท้อนมุมมองของคนอีสานพลัดถิ่น และสอบถามความคิดเห็นของชาวกรุงเทพมหานคร ที่เดิมมีพื้นเพอยู่ที่กรุงเทพมหานครจำนวน 200 คน เพื่อสะท้อนมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษา ด้วยการเข้าไปสังเกตการ แบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participation Observation) ในพิธีไล่ปอบ แบบเสียงข้องที่บ้านกู่ ตำบลหลุ่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบกันนี้ เพื่อความชัดเจนในส่วนของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทของชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีไล่ปอบ ทั้งแบบดั้งเดิมและแบบเสียงข้อง รวมถึงนักวิชาการท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง มาประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านมากขึ้น

2. ผีปอบในภาพยนตร์ โดยภาพยนตร์ที่ผู้วิจัยเลือกนั้น คือ ภาพยนตร์เรื่องบ้านผีปอบภาคแรก ภาค 8 และภาครีฟอร์มเมชัน ซึ่งมีการประกอบสร้างความหมายของผีปอบแตกต่างกันไปในแต่ละภาค เพื่อให้ได้ภาพตัวแทนของผีปอบ ในส่วนของความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบได้รอบด้านจากอดีตสู่ปัจจุบัน

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูล ในส่วนของความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ จากพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 แล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้ไปเปรียบเทียบหาความเหมือนและความต่าง ของความหมายและการดำรงอยู่ ของความเชื่อเรื่องผีปอบในโลกแห่งความจริง และความหมายและการดำรงอยู่ ของความเชื่อเรื่องผีปอบในโลกเสมือนจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านสื่อภาพยนตร์ เพื่อให้สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยนั้นเป็นเช่นไร โดยผลที่ได้จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย ในเรื่องความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในส่วนของชุมชนนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปความเชื่อเรื่องผีปอบในส่วนของชุมชนได้ดังนี้ คือ

ผีปอบในชุมชน (เนื้อหา)

เป็นความหมายและการดำรงอยู่ที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ผีปอบสามารถเป็นได้ทุกเพศทุกวัย แต่ส่วนมากจะเป็นหญิง โดยผีปอบสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ ปอบเชื้อและปอบมนต์ ผีปอบสามารถเกิดขึ้นได้จาก การสืบเชื้อสาย การผิดข้อห้ามทางคุณไสย วิทยญาณร้ายที่เกิดจากของทางไสยศาสตร์ (ว่าน, สีผึ้ง) และข่าวลือเรื่องเหตุการณ์ผิดธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้ที่ถูกผีปอบสิงมักมีพฤติกรรมหลักคือ ชอบหลบหน้าหลบตาผู้คนและอยู่แต่ในบ้าน ส่วนพฤติกรรมการกินนั้น สามารถกินได้ปกติเหมือนคนทั่วไป (ดิบและสุก) โดยการเข้าถึงของผีปอบนั้นส่วนมากมักเกิดกับคนไม่แข็งแรง (คนป่วย) และผู้ที่ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ผีปอบมีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติหลายประการ ตั้งแต่ ทำให้ป่วยและตาย ตาออกแสงได้ มีฤทธิ์มากในเวลากลางคืน เข้าสิงคนได้หลายครั้ง มักแสดงตัวออกมาในรูปของสัตว์ คนที่ถูกผีปอบเข้าจะรู้สึกมึนชา ไม่รู้สึกตัวและมีอาการหวิวว่ โดยผีปอบประเภทปอบมนต์เป็นผีไต่ยาง (แต่ต้องไต่เพื่อไม่ให้เสียชีวิต) และการสืบทอดของผีปอบ ทั้ง 2 ชนิด ทั้งปอบมนต์และปอบเชื้อ สามารถทำได้ผ่านทางวิทยญาณ นอกจากนี้ ยังมีการสลับบทบาท (จากหมอผี-ผี) ซึ่งเกิดจาก การทำผิดข้อห้าม 2 ประการ คือ การรับเงินเกินค่าชันที่ครูอาจารย์ห้ามไว้ และการรักษาข้อห้ามของมนต์ที่เรียนมาไว้ไม่ได้

ผีปอบในชุมชน (รูปแบบ)

เป็นความหมายและการดำรงอยู่ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ผ่านพิธีกรรมของชุมชนต่างๆ ได้แก่ 1. การไล่ปอบแบบบุคคล 2. การไล่แบบเสียงร้อง 3. การรักษาปอบด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ (บ้านนาสวนาน)

โดยพิธีกรรมการไล่ผีปอบทั้ง 3 ลักษณะนั้นจะใช้คาถาที่ต่างกัน ตามแต่ผู้ประกอบพิธีได้เล่าเรียนมา แต่โดยรวมแล้ว คาถาทั้งหลายเหล่านี้เขียนด้วยอักษรโบราณที่เรียกว่าตัว “ธรรม” จึงเรียกคาถาที่ไล่ทุกชนิดนี้ว่าคาถาธรรม

ผีปอบในความคิดของคนกรุงเทพ

ในส่วนข้อมูลด้านความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบ ของผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อนี้ ซึ่งเป็นชาวกรุงเทพและมีพื้นเพเดิมอยู่ในกรุงเทพ สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านเนื้อหา ในมุมมองของคนกรุงเทพคิดว่า ปอบเป็นเพศหญิงมากที่สุด (94%) และมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 46-60 ปี (44.5%) รองลงมาคือสูงกว่า 60 ปีขึ้นไป (34%) และระหว่าง 31-45 ปี (13.50%) โดยภาพรวมแล้วการเกิดขึ้นของผีปอบนั้น เกิดขึ้นจากความเชื่อผิดๆ (72%) รองลงมาคือ

คุณไสยและการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ (36.68%) , ข่าวลือ (27.34%) และวิญญาณที่ล่องลอย (25.61%) ฝีปอบมักเข้าสิงเฉพาะคนอีสาน (73%) และพฤติกรรมการกินของคนที่ถูกฝีปอบสิงนั้นจะกินอาหารดิบ (68.5%) , เก็บตัว (50.17%) และมีลักษณะเหมือนคนไม่สบาย (28.43%) ด้านอิทธิฤทธิ์ของฝีปอบนั้น คนกรุงเทพคิดว่า ฝีปอบมีอิทธิฤทธิ์มากสุดในเวลากลางคืน (74%) และมีอิทธิฤทธิ์ทั้งกลางวันและกลางคืน (22.50%) โดยคนกรุงเทพคิดว่า เมื่อฝีปอบเข้าใครแล้ว จะทำให้ผู้นั้นรู้สึกตัวบ้าง-ไม่รู้บ้าง (48.50%) ไม่รู้สึกตัวเลย (47%) เมื่อฝีปอบเข้าใครแล้วจะทำให้ป่วย (35.85%) และตาย (33.96%) นอกจากนี้คนกรุงเทพยังเชื่อว่าฝีปอบเข้าสิงร่างได้ทั้งคนและสัตว์ (25.47%)

ด้านรูปแบบ ปัจจัยด้านรูปแบบที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องฝีปอบนั้น คนกรุงเทพคิดว่า การถ่ายทอดความเชื่อเดิมเรื่องฝีปอบของคนในชนบทส่งผลต่อความเชื่อในระดับมาก (เฉลี่ย3.65) รองลงมาในระดับปานกลางคือ พิธีกรรม (3.47%) , สื่อมวลชน (เฉลี่ย3.01) และภาพยนตร์ (เฉลี่ย 2.87)

ฝีปอบในภาพยนตร์ บ้านฝีปอบ

ด้านเนื้อหา ฝีปอบในภาพยนตร์ที่ทำการศึกษานั้น มีอยู่ 2 ช่วง อายุโดยประมาณคือ 25-35 (ปอบสาว เช่น ปอบแอน) และ 45—60 (ปอบแก่เช่น ปอบยายทองคำและปอบยายหยิบ) ฝีปอบหรือผู้ที่ถูกเชื่อว่าเป็นฝีปอบนั้น สามารถเกิดได้จากวิญญาณร้าย (เจ้าแม่ผีดอย) และข่าวลือในชุมชน ฝีปอบในภาพยนตร์นั้น สามารถกินได้ทั้งของดิบและของสุก แต่โดยส่วนมากเป็นของดิบ เนื่องจากสิ่งที่ฝีปอบในภาพยนตร์ชอบกินมากที่สุดคือไส้ของมนุษย์ นอกจากนี้ฝีปอบยังมีพฤติกรรมที่ทำให้เป็นประจําเวลาหิว คือ การเลียปาก (ปอบยายทองคำ) หรือทำเวลาจะหลอกหรือแสดงอิทธิฤทธิ์ (ปอบยายหยิบ) ฝีปอบในภาพยนตร์มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ คือ ทำให้ป่วยและตาย ออกแสงได้ หมุนคอได้รอบทิศ (ภาค8) อาละวาดได้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน และอิทธิฤทธิ์หลักของฝีปอบในภาพยนตร์ทุกภาคคือ “การฆ่าคนด้วยมือเปล่า” ฝีปอบในภาพยนตร์ มี 3 ประเภท คือ ปอบมนต์ (ยายทองคำ) ปอบฝรั่ง (ปอบแอน) และปอบตลก (ปอบยายหยิบ) โดยฝีปอบในภาพยนตร์สืบทอดความเป็นปอบได้ 2 วิธี คือ ผ่านทางน้ำลายและผ่านทางวิญญาณ

ด้านรูปแบบ รูปแบบในการจัดการกับฝีปอบหรือปัญหาเรื่องฝีปอบ ที่ปรากฏในภาพยนตร์ มี 4 รูปแบบด้วยกัน คือ การฆ่าให้ตาย การขับไล่ด้วยพิธีกรรม (ดั้งเดิม) การพาไปหาหมอ และการรักษาด้วยสมุนไพร

สรุปความสอดคล้อง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องฝีปอบของคนอีสาน มาวิเคราะห์ความสอดคล้องกับความคิดเห็นของคนกรุงเทพ ผลที่ได้คือ คนกรุงเทพคิดว่า 1. ฝีปอบส่วนมากนั้นเป็นหญิง (94%) และมีอายุระหว่าง 46-60 ปี (44.50%) 2. ฝีปอบเกิด

จากคุณไสยและการสืบเชื้อสาย (36.68%) ข่าวลือ (27.34%) และวิญญาณที่ล่องลอย (25.61%) 3. คนที่ถูกผีปอบเข้า มักมีพฤติกรรมเก็บตัว (50.17%) และมีลักษณะเหมือนคนไม่สบาย (28.43%) และ 4. คนกรุงเทพฯส่วนมากคิดว่า ผีปอบมีอิทธิฤทธิ์มากสุดเวลากลางคืน (74%) และเมื่อผีปอบเข้าใครแล้ว จะทำให้ผู้นั้นไม่รู้สึกรู้ตัว (41%) ทำให้ป่วย (35.85%) ทำให้ตาย (33.98%) นอกจากนี้ยังเชื่อว่าผีปอบยังเข้าสิงได้ทั้งคนและสัตว์ (25.47%)

โดยมีส่วนของความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้อง แต่น่าสนใจคือ คนกรุงเทพฯส่วนมากคิดว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบ เป็นความเชื่อผิดๆของคนอีสาน (72%) , ผู้ที่ถูกผีปอบเข้า มักจะกินเฉพาะอาหารดิบ (68.50%) และผีปอบมักจะเข้าสิงเฉพาะคนอีสานเท่านั้น (73%) นอกจากนี้คนกรุงเทพฯยังมีความคิดเห็นว่า ปัจจัยด้านรูปแบบ ที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบที่อยู่ในระดับมากคือ การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของชุมชน และส่วนระดับกลางได้แก่ พิธีกรรม สื่อมวลชน (ข่าว) และภาพยนตร์

และเมื่อนำข้อมูลในส่วนของ ความเชื่อเรื่องผีปอบด้านความหมายและการดำรงอยู่ความเชื่อเรื่องผีปอบของคนอีสาน มาวิเคราะห์ความสอดคล้องกับภาพยนตร์บ้านผีปอบทั้ง 3 ภาค จะเห็นได้ว่า ความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบที่สอดคล้องกับความเชื่อเดิมคือ ผู้ที่เป็นผีปอบในภาพยนตร์ เป็นเพศหญิง อายุมาก (ยายหยิบ , ยายทองคำ) กินอาหารได้ทั้งดิบและสุก (ส่วนมากดิบ) และเป็นปอบมนต์ เมื่อผีปอบเข้าใคร สามารถทำให้ป่วยและตาย และสามารถออกแสงได้ โดยผีปอบมีการสืบทอดทางวิญญาณ

ส่วนความหมายและการดำรงอยู่ที่ไม่สอดคล้อง และเป็นส่วนที่ภาพยนตร์ได้แต่งเติมเข้ามาคือ ผีปอบเกิดจากวิญญาณร้ายในพื้นที่ (เจ้าแม่ผีดอย) ผีปอบมีลักษณะเฉพาะตัว เช่น การเลียปากหรือทำท่าหยิบมือ ผีปอบมีฤทธิ์ทั้งกลางวัน-กลางคืน ผีปอบสามารถฆ่าคนด้วยมือเปล่า (เพื่อกินไส้) และสามารถหมุนคอได้ ผีปอบมีการสืบทอดทางน้ำลาย ผีปอบสามารถเกิดกับคนต่างชาติได้ ปอแอน (ปอบฝรั่ง) และผีปอบสามารถล้อเล่นได้ (ปอบหยิบ) โดยมีรูปแบบในการจัดการกับผีปอบ คือ การพาไปหาหมอและการรักษาด้วยสมุนไพร

โดยในส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาในภาพยนตร์นี้ และมีส่วนที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของคนกรุงเทพฯ แต่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อของคนอีสานคือ คนกรุงเทพฯคิดว่าผีปอบนั้นเป็นผู้ที่มีพฤติกรรม “กินของดิบ” ตามภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์ ซึ่งอาหารหลักของผีปอบคือเครื่องในของมนุษย์ นั่นเอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยนั้น สามารถสรุปได้ว่า

ความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นผลผลิตของชุมชน โดยใช้ความเชื่อเป็นกลไกอย่างหนึ่งเพื่อควบคุมสังคม โดยหลักของความเชื่อเช่นนี้คือ “ความชั่วร้าย”

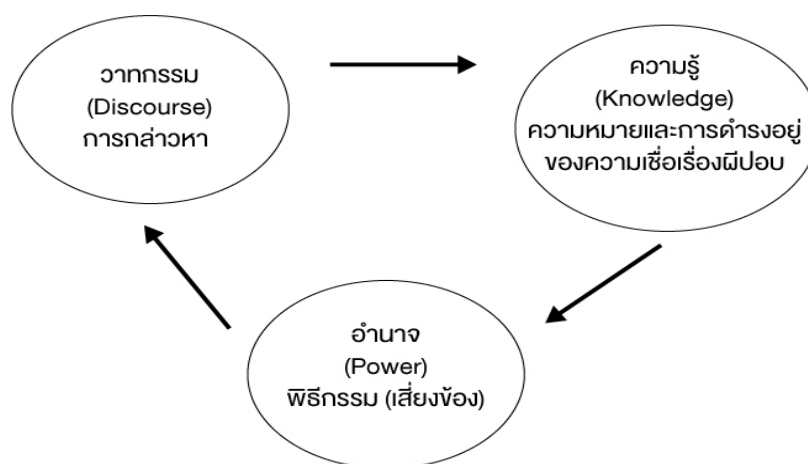
สามารถสืบต่อกันได้ ซึ่งตามรูปแบบของความเชื่อลักษณะเช่นนี้ ในภาคอีสานเรียกว่า “ผีปอบ” ภาคกลางเรียก “ผีกระสือ” หรือภาคเหนือเรียกว่า “ผีกะ” เป็นต้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. 2559: สัมภาษณ์) ในภาพรวมแล้ว หัวใจของความเชื่อเรื่อง ผีปอบ คือ “การกล่าวหา” ซึ่งเป็นกระบวนการ การสร้างข่าวลือ ซึ่งมีเงื่อนไขสำคัญดังต่อไปนี้

1. เกิดการตายแบบไม่ทราบสาเหตุ
2. มีผู้เห็นหรืออ้างว่าเห็นสิ่งผิดปกติภายในหมู่บ้าน
3. มีคนแปลกหน้าเดินทางเข้ามา หรือคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ในบ้าน
4. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม เป็นคนเก็บตัวหรือไม่เป็นที่พอใจของคนในสังคม
5. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิม มักมีหรือเกี่ยวข้องกับวิชาอาคม (ไสยศาสตร์หรือ

ชาวบ้านเข้าใจเช่นนั้น

6. มีผู้เห็นหรืออ้างว่าเห็นผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่ ทำผิดข้อห้ามทางคุณไสย
7. ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่หรือผู้อยู่เดิมมักมีฐานะดี (ค้าขาย) เป็นต้น

จากกระบวนการการสร้างข่าวลือ ที่ใช้หลักการกล่าวหา นั้น สามารถสรุปตามแนวคิดเรื่องอำนาจได้ว่า ชุมชนใช้การกล่าวหา (วาทกรรม) ในการสร้างความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบ (ชุดความรู้เกี่ยวกับผีปอบในชุมชน) นำไปสู่การใช้อำนาจในรูปแบบของการขับไล่ด้วยพิธีกรรม (อำนาจ) โดยเหตุที่ความเชื่อเช่นนี้ สามารถดำรงอยู่ได้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องมาจากโดยส่วนใหญ่แล้ว คนไทยมีความเชื่อแบบพุทธชาวบ้าน (Popular Buddhism) หรือพุทธผสมผี) นั่นเอง ซึ่งสามารถสรุปได้ตามรูปภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 35 แสดงกระบวนการการสร้างผีปอบในชุมชน

จากภาพข้างต้นนี้ ยังสามารถอธิบายได้ว่า ในขั้นการใช้อำนาจด้วยความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมบุคคลในชุมชน ให้เป็นไปตามกรอบศีลธรรมที่ชุมชนต้องการนั้น ในมุมหนึ่งก็เป็นการดำรงอำนาจไว้ให้กับสถาบันชุมชนเอง หากแต่ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าอำนาจนี้ ได้มี

การปรับเปลี่ยนไป โดยสามารถดูได้จากการเปลี่ยนพิธีโล่ปอบดั้งเดิม (แบบบุคคล) มาเป็นพิธีโล่แบบเสียงร้อง ซึ่งมีพระสงฆ์มารับทบาทแทน สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจของชุมชนนั้น เริ่มที่จะถูกท้าทายจากอำนาจ ที่มาจากความเชื่อของคนเมือง (พุทธ) และทำให้การควบคุมตนเองของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็น อำนาจแบบสองทางนั้นเปลี่ยนไป เนื่องจากชุมชนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรม ของพระผู้ประกอบพิธีได้ด้วยการกล่าวหาว่าพระเป็นผีปอบนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดพิธีโล่ปอบแบบใหม่ (เสียงร้อง) นี้ ก็ยังเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของชุมชนเดิม นั่นก็คือใช้ความเชื่อควบคุมในชุมชนนั่นเอง (ชุมชนกระทำต่อผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผีปอบ) โดยพิธีเสียงร้องนี้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องพิธีกรรมดังนี้

1. “พิธีเสียงร้องบ้านกู” ในครั้งนี้ เป็นพิธีกรรมแบบบุคคล หรือพิธีกรรมแบบกลุ่ม โดยสามารถเทียบเคียงกับพิธีกรรมทางศาสนาแบบ Ritual of social control ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีเป้าหมายสุดท้าย คือ การรักษากฎระเบียบของสังคม
2. “พิธีเสียงร้องบ้านกู” ได้ทำหน้าที่ซ่อมแซม และสมานรอยร้าวที่เกิดขึ้น ในโลกแห่งความเป็นจริง ด้วยโลกแห่งพิธีกรรม (ทำให้ชุมชนกลับมาสมัคคีกัน)
3. สถานภาพของพิธีกรรมมีลักษณะแบบเข้มแข็งข้างนอกแต่ข้างในอ่อนแอ (ดูได้จากการปรับเปลี่ยนจากพิธีกรรมเดิมเป็นเสียงร้อง)
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนี้ คือ คนทุกเพศทุกวัยที่อาศัยอยู่ในชุมชน การศึกษาไม่สูงมาก นัก และประกอบอาชีพเกษตรกรรม
5. พิธีกรรมนี้มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน ระหว่างผู้ประกอบพิธีกับผู้เข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมสามารถเข้าร่วมพิธีได้ทุกขั้นตอน โดยผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของพิธีกรรม
6. พิธีกรรมนี้มีความยืดหยุ่นเรื่องกาละมาก (เนื่องจากระบุไม่ได้ว่าจะทำอีกครั้งเมื่อใด)
7. พิธีกรรมนี้มีความยืดหยุ่นเรื่องเทศะมาก (ดูได้จากสถานที่ในการทำพิธี ที่สามารถใช้พื้นที่ไหนก็ได้ในชุมชน)
8. สิ่งของและเครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในพิธีกรรม จะใช้เครื่องเซ่นไหว้ที่เรียบง่าย โดยใช้ของที่หาได้ในพื้นที่เท่านั้น
9. ขั้นตอนของพิธี (เสียงร้องบ้านกู) สามารถแบ่งได้ 5 ขั้นตอนคือ การบวงสรวงและการไหว้ครู, การทรง, การเสียงร้อง, การนำเสาไปฝังและการนำกระบอกละไผ่ไปเผา, และการรดน้ำมนต์ เป็นต้น
10. ความหมายที่ไม่สามารถมองเห็นได้ (Invisible) ของพิธี “เสียงร้องบ้านกู” ครั้งนี้คือ “การขับไล่สิ่งชั่วร้าย” (ผีปอบ)
11. มีลักษณะที่เทียบได้กับการแสดงรูปแบบหนึ่ง (Ritual Theater.)
12. มีบทบาทและหน้าหลักของพิธี คือ ปลอดภัยและคลายกังวลจากเหตุที่เป็นภาวะวิกฤต เป็นการจัดระเบียบสังคม, สร้างความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจ, และสร้างเอกภาพให้กลับสู่สังคม

นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทย ยังสามารถสรุปตามแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมได้ว่า มีจุดเริ่มต้นจากการกล่าวหาและการสร้างข่าวลือ เผยแพร่ด้วยการเล่าแบบต่อปาก บริโภคโดยผู้คนในท้องถิ่นด้วยพิธีกรรม ได้รับการผลิตซ้ำด้วยการลดทอนรูปแบบของพิธีกรรมลง (Reconstruction) ผ่านการเลือกสรรทางวัฒนธรรม จากวัฒนธรรมที่เคยมีชีวิตอยู่ (Lived Culture) มาเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Recorded Culture) ซึ่งสามารถดูได้จากการเปลี่ยนจากพิธีไล่ปอบแบบดั้งเดิม (บุคลล) เป็นไล่ปอบแบบเสียงร้อง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้ควบคุมชุมชน

โดยความเชื่อที่ว่านี้ได้ถูกนำมายังถูกผลิตซ้ำใหม่ ในสื่อที่เป็นวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างภาพยนตร์ ด้วยการประกอบสร้างภาพตัวแทนผ่าน

1. โครงเรื่องแบบ การสร้างปมปริศนาให้คิด, พัฒนาการโดยการนำคนนอกวัฒนธรรมเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์, เกิดวิกฤตด้านการตายหรือการขาดเสถียรภาพของชุมชน, คลี่คลายด้วยชุดความรู้แบบต่างๆ และ จบแบบผิยังไม่ตาย
2. กลุ่มตัวละครหลัก 4 ประเภท วีรบุรุษ,เจ้าหญิง,ตัวร้าย และผู้ช่วย
3. การสร้างปอบให้เป็นผีตลกผ่าน Theme แบบ “ผีปอบอยู่ร่วมกับคนไม่ได้แต่สามารถล้อเล่นได้”
4. ความขัดแย้งหลักแบบคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
5. ฉากที่มนุษย์สร้างขึ้นและฉากธรรมชาติ
6. สัญลักษณ์ต่างๆ เช่น เพื่อเน้นย้ำอำนาจของผี และแสดงถึงตัวตนของผี
7. มุมมองการเล่าเรื่อง แบบรู้รอบด้าน (The Omniscient Narrator)

กระบวนการสร้างภาพตัวแทน ที่กล่าวไปทั้งหมดข้างต้นนี้ เป็นการนำเอาความหมายและการดำรงอยู่ของผีปอบในชุมชนบางส่วนมาใช้ และเพิ่มเติมความหมายและการดำรงอยู่ใหม่เข้าไป อาทิ เช่น ปอบฝรั่ง (ซอมบี้) การฆ่าคนด้วยมือเปล่า หรือการที่ผีปอบสามารถรักษาได้ด้วยสมุนไพร และการงัดกินเนื้อ เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายด้วยแนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริง (Social Construction of Reality) ได้ว่าการสร้างภาพตัวแทนของผีปอบด้านความหมายและการดำรงอยู่นั้น มิได้สะท้อนภาพที่เป็นจริง (Reflective Approach) หากแต่เป็นการนำลักษณะบางส่วนของความเชื่อเรื่องผีปอบ มาผสมกับสิ่งใหม่และสร้างเป็นความหมายใหม่ของผีปอบในสื่อภาพยนตร์ ซึ่งความหมายใหม่ที่สร้างขึ้นมานี้ อาจเป็นสิ่งที่มียุ่จริงหรือไม่มียุ่จริงก็ตาม แต่ผลลัพธ์สุดท้ายก็คือ คนทั่วไปจะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มียุ่จริง

จะเห็นได้ว่า คำอธิบายข้างต้นนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของคนกรุงเทพฯ ที่เชื่อว่าผีปอบมีพฤติกรรมการกิน “แบบกินเฉพาะของดิบ” ซึ่งเป็นผลมาจากภาพตัวแทนที่ภาพยนตร์สร้างให้ผีปอบชอบกินไส้มนุษย์นั่นเอง โดยภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นนี้ ในภาพรวมแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อ การสร้างความบันเทิงและตอบสนองโจทย์ทางการตลาดเป็นหลัก ทำให้สามารถกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ได้ถูกสร้างในมุมของผีหรือชุมชน แต่เป็นการสร้างจากมุมมองของคนนอก ซึ่งทำการปรับเปลี่ยนภาพตัวแทนของผีให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่จะนำมาใช้

(เป้าหมายด้านการตลาด) ด้วยการวาง Theme แบบ “ผีปอบอยู่ร่วมกับคนไม่ได้ แต่สามารถล้อเล่นได้” อันเป็นกระบวนการ “การทำผีให้ตกลง” ซึ่งในมุมหนึ่ง ก็คือการท้าทายกับอำนาจของผีปอบตามทัศนะของแนวคิดแบบอำนาจนั่นเอง (สมสุข หินวิมาน. 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ยังสามารถสรุปได้ว่า ภาพตัวแทนของผีปอบในภาพยนตร์นั้น เป็นการนำความหมายเดิมที่มีในชุมชน มาประกอบการสร้างร่วมกับความหมายใหม่ที่เป็นสากล เช่น ผีซอมบี้ และลักษณะการต่อสู้กับผีด้วยอุปกรณ์ไฮเทค (วิทยาศาสตร์) ฯลฯ เพื่อให้ปอบมีลักษณะร่วมสมัยและเข้ากับบริบททางสังคม ซึ่งตรงกับลักษณะเฉพาะตัวของสื่อภาพยนตร์ ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า นี่คือเหตุผลหลักที่ทำให้หนังในตระกูลผีทั้งหมด ไม่เคยห่างหายจากสังคมไทย สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของสมสุข หินวิมาน (2559: 2559: สัมภาษณ์) นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนที่ว่า “ถึงโลกจะเป็นอย่างไร ผีก็ไม่เคยหายไปจากสื่อมวลชน ถ้าให้เดาคือมีคำตอบบางอย่างที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ แต่ผีตอบได้เช่น เมื่อตายแล้วไปไหน”

จากที่ได้กล่าวไปทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ว่า ในมุมมองด้านสื่อสารมวลชนนั้น ความเชื่อเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยนั้น เป็นความเชื่อในวัฒนธรรมที่ถูกนำมาผลิตเป็นศิลปะ ในรูปแบบภาพยนตร์นั่นเอง ซึ่งในประเด็นนี้ ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม นักมนุษยวิทยา และนักโบราณคดี ได้กล่าวว่า “ศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นผลผลิตของสังคมวัฒนธรรม ซึ่งผลผลิตนี้มาจากชีวิตวัฒนธรรมของคน ซึ่งหากผู้ผลิตไป Observe มา แล้วนำเสนอไปตามความเป็นจริงไม่บอกว่ามันดีหรือเลว ก็อาจถือว่าเป็นผลผลิตที่เกิดมาจากวัฒนธรรมได้” (ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม. 2559: สัมภาษณ์) นั่นเอง

ในมุมหนึ่งที่สืบเนื่องมาจาก การที่ความเชื่อเรื่องผีปอบในชุมชนนั้น เป็นความเชื่อที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อควบคุมสังคม ผลกระทบที่ตามมาจึงมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่เกิดขึ้นกล่าวคือ ในส่วนของข้อดีนั้น มาจากลักษณะของ การควบคุมกันเอง ของสังคมนั้นๆซึ่ง “สามารถเกิดขึ้นได้กับสังคมที่มีความเคร่งครัดกับประเพณีเท่านั้น ซึ่งเหตุที่ความเชื่อเรื่องผีปอบนี้มี Effect กับชุมชนเป็นอย่างมาก ก็เนื่องมาจาก ชุมชนนั้นมีความเชื่อแบบเดียวกัน” (ศรัศกดิ์ วัลลิโกดม. 2559: สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นการสะท้อนนัยยะความเข้มแข็งของชุมชนนั้นๆ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ สมสุข หินวิมาน (2559: สัมภาษณ์) ที่ว่า “คนนอกนั้นมันมีแนวโน้มว่าจะถูกวิธีคิดเรื่องผีปอบ โดยมองว่าถ้าเขานับถือ เขาจะเป็นชุมชนที่ล้าหลัง แต่ที่จริงแล้ว ถ้ามันล้าหลังแต่มันยังคงอยู่ แปลว่า มันยังทำหน้าที่บางอย่างให้ชุมชน”

ในทางกลับกัน การควบคุมที่มากเกินไปหรือเกินพอดี ดังกรณีของ พ่อของยายล้อยและตัวยายล้อยเอง (บ้านนาสาวนาน) หรือกรณีของยายสรี (บ้านค้อพัฒนา) และกรณีอื่นๆที่สามารถสังเกตได้จากข่าวสารที่ปรากฏตามสื่อมวลชนนั้น จึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ถึงผลเสียที่เกิดขึ้นด้านเสถียรภาพส่วนบุคคล สังคมและเศรษฐกิจ ที่เกิดมาจากความเชื่อเรื่องผีปอบ ซึ่งประเด็นนี้ในมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม เช่น คนกรุงเทพมหานครมองว่า หน่วยราชการที่ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหานี้ คือ กรมสุขภาพจิต (58.01%) และกระทรวงศึกษาธิการ (23.84%) ในส่วนของสถาบันทางสังคม คนกรุงเทพคิดว่าควรเข้าไปมีบทบาทคือ ชุมชน (37.60%) สถาบันศาสนา (32.53%) และสถาบันครอบครัว (28.27%)

ซึ่งในประเด็นนี้ พระครูธรรมธรครรชิต คุณวโร.สัมภาชน (2559.สัมภาชน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน เห็นว่า ทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุดควรเริ่มจาก “การถือศีลเบื้องต้นของมนุษย์ คือ ศีล 5” กล่าวคือเมื่อไม่มีการพูดเท็จ กระบวนการสร้างผีปอบก็ไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังเห็นว่า ผู้ที่เป็นสงฆ์ไม่ควรไปสวมบทบาทแทนหมอธรรม เนื่องจากสงฆ์จะต้องเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มาทำหน้าที่ไล่ผี ฆ่าผี และเบียดเบียนผีแทนชาวบ้าน จึงไม่ใช่สงฆ์ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ต่างกับ ศรัศศักดิ์ วลลิโกดม (2559: สัมภาชน) ที่เห็นว่า “ในภาคอีสานนั้น ผีถูกใช้ตามหน้าที่เป็นสำคัญ เช่น ผีครัวเรือนก็เรียกผีเรือน ผีในชุมชนเรียกผีปู่ตา และผีบ้านผีเมืองเขาก็เรียกผีเจ้านาย ตัวอย่างเช่น พวกหลักเมืองเป็นต้น” ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ควรเข้าไปทำลายความเชื่อเดิมของชุมชน เพราะถือเป็นการทำลายลักษณะของชุมชน ซึ่งศรัศศักดิ์ วลลิโกดม ได้อธิบายต่อว่า การเข้าไปรับบทบาทแทนของพระสงฆ์นั้น อาจกล่าวได้ว่า อาจทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น และสะท้อนให้เห็นว่าการใช้อำนาจในการควบคุมคนในชุมชนนั้น อยู่ในจุดที่ไม่ดี เพราะเปิดช่องให้พุทธศาสนาเข้าไปได้ ซึ่งโดยส่วนตัวเห็นว่า พุทธศาสนาไม่สามารถเข้าไปแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้ รวมถึงจะทำให้ชุมชนมีปัญหามากขึ้น เนื่องจากความเชื่อเรื่องพุทธนั้นไม่มี ความเชื่อมโยงกันร่วมกันระหว่าง ผี พระ และคนในชุมชน นั่นเอง

ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า โดยภาพรวมแล้ว ความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น เป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ทางความเชื่อแบบ “พุทธผสมผี” ของชุมชนคนอีสาน ที่เชื่อตามๆกันมาจากการกล่าวหา โดยขาดการวิเคราะห์ด้วยเหตุและผล ตามหลัก “กาลามสูตร” เพื่อค้นหาความจริงก่อนตัดสินใจเชื่อ (ซึ่งในภาพรวมก็เป็นการสะท้อนความเชื่อส่วนใหญ่ของคนในสังคมไทยปัจจุบัน) นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผีปอบนั้น ยังส่งผลกระทบด้านเสถียรภาพของผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อเรื่องผีปอบทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบนั้น จึงไม่สมควรเป็นวัฒนธรรมที่ควรค่าต่อการเก็บรักษาไว้ หากแต่ส่วนหนึ่ง ผู้วิจัยก็มีความคิดเห็น สอดคล้องกับความคิดเห็นที่ว่า ปัญหานี้บางส่วน ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของชุมชน เหตุผลเนื่องมาจาก หากใช้มุมมองของคนนอก เช่น ภาครัฐ หรือพุทธแท้ๆ เข้าไปจัดการโดยไม่ศึกษา และทำความเข้าใจ ในมุมมองของคนในเสียก่อน จะทำให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดี ซึ่งสามารถดูตัวอย่างได้จาก ข่าวสารเรื่องผีปอบที่ผ่านมา ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้สื่อจะประมาณว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบนี้เป็นเรื่องมลาย แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนตอบโต้ด้วยการขับไล่ที่รุนแรงมากขึ้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า แนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง คือ ภาครัฐควรเข้าไปมีบทบาท ในการให้ความคุ้มครองกับเสถียรภาพของคนในสังคม และค่อยๆปรับเปลี่ยนความเชื่อด้วยการศึกษา ชุมชนจะค่อยๆพัฒนาความเชื่อ จากความเชื่อแบบชุมชนประเพณีในปัจจุบัน จนเป็นความเชื่อแบบชุมชนสมัยใหม่ในอนาคต เนื่องจาก เมื่อผีปอบที่ไม่ได้ทำหน้าที่ (Function) ต่อคนในชุมชนแล้ว ผีปอบก็อาจจะหายไป หรือถูกสร้างหน้าที่ใหม่ ดังที่ได้ทำให้กับภาพยนตร์ ซึ่งก็คือ การสร้างความบันเทิงนั่นเอง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าการศึกษาที่เกี่ยวกับผีปอบ ในระดับอุดมศึกษานั้น มีไม่มากนัก จึงทำให้ไม่สามารถเห็นถึงพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปของความเชื่อ ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนี้ให้มากขึ้นต่อไปในอนาคต

2. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าปัญหาที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ จำเป็นต้องถูกแก้ไข ด้วยมุมมองต่างๆ ในหลากหลายมิติ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ด้วยเหตุนี้จึง ควรทำการศึกษาปัญหาเรื่องนี้ ในเชิงสหวิทยา เพื่อหาทางแก้ไขปัญหานี้ ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

1. การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องผีประเภทอื่นๆ และความเชื่อประเภทอื่นๆ ที่มีอยู่ในบริบทของสังคมไทย เป็นต้น

2. การประกอบสร้างความเป็นผีปอบในสื่อภาพยนตร์ เรื่องบ้านผีปอบนั้น เป็นการประกอบสร้างด้วยมุมมองของคนนอก จึงควรจะมีการศึกษาภาพยนตร์เกี่ยวกับผีปอบ ที่สร้างมาจากมุมมองของคนใน หรือการสร้างที่มาจากจุดยืนที่ตรงกับความเชื่อเดิมคือ จุดยืนของผีโดยตรงนั่นเอง

3. การวิเคราะห์สื่อประเภทอื่นๆ ที่มีการนำเสนอภาพผีปอบ นอกเหนือจากสื่อภาพยนตร์ อาทิ เช่น โทรทัศน์ ,หนังสือและหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาลาแดง
----- . (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
สนับสนุนการวิจัย (สกว.)
----- . (2554). สื่อพื้นบ้านศึกษาในสายตานิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กาญจนา แก้วเทพ; และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์
การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. นิเทศศาสตร์.
คิปปิปฏิบัติ. (2555). สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2555, จาก [http://guru.google.co.th/guru/thread?](http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=23c4f7f2a8dd7d68)
tid=23c4f7f2a8dd7d68.
- ธัญญา สังขพัฒน์. (2539). วรรณกรรมวิจารณ์. ปทุมธานี: นาค.
- ชนเดช ต่อศรี (ผู้สัมภาษณ์). ศรีศักดิ์ วัลลิโถม (ผู้ให้สัมภาษณ์). (2559). สัมภาษณ์เชิงลึก.
นักมนุษยวิทยา. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2559.
----- . สมสุข หินวิมาน (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการสื่อสารมวลชน. เมื่อวันที่
21 ธันวาคม 2559.
----- . พระครูธรรมธรครุฑ คณวโร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เชี่ยวชาญด้าน
พระพุทธศาสนา. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2559.
----- . สุทัศน์ อินทรานุปรกรณ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึกผู้กำกับภาพและช่วยเขียนบท
ภาพยนตร์บ้านผีปอบ. เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2559.
----- . สมชาย นิลอาธิ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการท้องถิ่น. เมื่อวันที่ 11
มิถุนายน 2557.
----- . พระครูประสุตธรรม สุนทร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการพิธี (ไล่ปอบ
เสียงข้อง). เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2557.
----- . ตา อังศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการพิธี (ไล่ปอบบุคคล). เมื่อวันที่
25 มิถุนายน 2557.
----- . ตา อังศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านค้อพัฒนา. ที่จังหวัดกาฬสินธุ์, เมื่อ
วันที่ 25 มิถุนายน 2557.
----- . เทอม แสงเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านค้อพัฒนา. ที่จังหวัดกาฬสินธุ์.
เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2557.
----- . สมพาร กุลสิโร (ผู้ให้สัมภาษณ์). (2557). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านค้อพัฒนา. กาฬสินธุ์.
25 มิถุนายน

- ธนเดช ต่อศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). บุญทัน ราชดี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านค้อพัฒนา. ที่จังหวัดกาฬสินธุ์. เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2557.
- . พิรศักดิ์ พรพนม (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านค้อพัฒนา. ที่จังหวัดกาฬสินธุ์. เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2557.
- . จิมี ปัจฉิม (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านค้อพัฒนา. ที่จังหวัดกาฬสินธุ์. เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2557.
- . ลันดร ไพรบุตร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . ลัย ไชยตะมาตย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . พุม ไชยตะมาตย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . เสริญ ไชยตะมาตย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . สุรัช ชำแฉิมทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . วีระ ดวงครบุรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านนาสาวนาน. ที่จังหวัดสกลนคร. เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2557.
- . บุญจัน ลุนดาพร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . ปราณี ลุนดาพร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . ลำไย ปักโคสังข์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . จำปา สัจจะเขต (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . หนูพัด ปะโกทกั (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . ทองใบ บาลีส (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านโนนปลาฝา. ที่จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2557.
- . นางศรี เขินไพร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่ม บ้านรามอินทรา. ที่กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.
- . จารุณี เขินไพร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านรามอินทรา. ที่กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.

- ชนเดช ต่อศรี (ผู้สัมภาษณ์). อนง ไกยวงส์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านรามอินทรา. ที่ กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.
- . ทองสาม งามเนตร (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านรามอินทรา. ที่ กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.
- . เตือนใจ ภูมิ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สัมภาษณ์กลุ่มบ้านรามอินทรา. ที่ กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2557.
- ธำรง จิตตะประสาทะ. (2553). ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างพื้นที่ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (การสื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2534). พุทธกับไสย. ศิลปวัฒนธรรม. 12 (4): 106.
- บ้านผีปอบ. (2556). สืบค้นเมื่อ 29 เมษายน 2556, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/บ้านผีปอบ>.
- พระจอมเกล้า. (2551). ประชุมพระราชนิพนธ์ไทยในรัชกาลที่ 4 ภาค 1. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมงกุฎเกล้า. (2536). เทศนาเสือป่า. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ลัดดา จิตตคุตตานนท์. (2552). การวิเคราะห์การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่และสืบทอด ประเพณีบูชาอินทขิล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (การสื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วนิดา ขำเขียว. (2550). ไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งของคนในสังคมไทยจริงหรือ. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 29.
- ศิริลักษณ์ จรณยานนท์. (2542). ความเชื่อเรื่องผีปอบของชาวบ้านหนองตื้น ตำบลเขวา อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ศาสนา. (2555). สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://www.meemodo.com/THReligion.html>.
- สกุลวดี สุขอนันต์. (2553). การวิเคราะห์ตระกูลหนังผีไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมชาย นิลอาธิ. (2558). สรุปเสนาเรื่อง “หมู่บ้านผีปอบ ในมิติความเชื่อสังคมและวัฒนธรรม”. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2558, จาก http://smc.ssk.ac.th/intranet/sac.or.th/Subdetail/seminar/sum_of_seminar/seminar36.html/
- สมสุข หินนิมาน. (2548). ทฤษฎีสำนึกวัฒนธรรมศึกษา. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาประเทศศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สมสุข หินวิมาน. (2548). แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน, ในปรัชญาวิทยาศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุเมธ โพธิ์โสภณ. (2551). ลักษณะสัมพันธ์ระหว่างภาพยนตร์ญี่ปุ่น-ไทยต้นฉบับกับ
ภาพยนตร์ฉบับฮอลลีวูดสร้างใหม่. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- หฤทัยรัตน์ ศรีจันทร์ขำ. (2558). รักโรแมนติกในภาพยนตร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สื่อสารมวลชน).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อภิชาติ จันทร์แดง. (2546). ความเชื่อ พิธีกรรม: กระบวนการเรียนรู้เพื่อศักยภาพการพึ่งตนเอง
ของชุมชนชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านยางหลวง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่. ม.ป.พ.
- อัญมณี ภาคดีมวชน. (2552). การสื่อสารภาพตัวแทนของคุกชายในภาพยนตร์ไทย: ศึกษากรณี
ภาพยนตร์เรื่อง “น.ช.ทนักรโศกชาย”. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ภาคผนวก

ตัวอย่างคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม

1. ชื่อ-สกุล เพศ ประวัติการศึกษา รายได้ ที่อยู่
2. ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับปอบ (ผีปอบคืออะไร)
3. การเกิด-การตายของผีปอบ
4. อำนาจเหนือธรรมชาติของปอบ พฤติกรรมชุมชน ฯลฯ
5. เรื่องเล่าของผีปอบในท้องถิ่น (ถ้ามี)
6. การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องปอบในชุมชน ฯลฯ

ตัวอย่างคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม

1. ชื่อ-สกุล เพศ ประวัติการศึกษา รายได้ ที่อยู่
2. ที่มาของความเชื่อเรื่องปอบ (กำเนิด-ตำนาน)
3. คำอธิบายความเชื่อเรื่องผีปอบมุมมองของศาสตร์ต่างๆ
4. การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องปอบในสังคมไทย
5. ผลกระทบของความเชื่อเรื่องผีปอบต่อสังคมไทย ฯลฯ

ตัวอย่างแบบสังเกตพิธีกรรม

สิ่งที่สังเกต	ก่อนพิธีกรรม	ระหว่างพิธีกรรม	หลังพิธีกรรม
ความเป็นมาของเหตุการณ์ก่อนเริ่มพิธี	*	—	—
“ภาษา” ของคนในพิธีกรรม	*	*	*
“หน้าที่” ของคนในพิธีกรรม	*	*	*
สถานที่ และบรรยากาศของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	*	*	*
ลักษณะของเจ้าพิธี	*	*	*
ลักษณะของปอบ	*	*	*
ลักษณะของผู้เข้าร่วม (ร่างทรง)	*	*	*
เครื่องมือที่ถูกใช้ในพิธีกรรม	—	*	—
สัญญาณต่างๆในพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับปอบ	—	*	*
มณฑลศาลา และเนื้อหาถูกใช้ในพิธีกรรม	—	*	*
รูปแบบ และกระบวนการของพิธีกรรม	—	*	—
ผลของเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรม	—	—	*
ผลของเหตุการณ์ที่เป็นนามธรรม	—	—	*

ตัวอย่างแบบสอบถาม แบบสอบถามเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีปอบในสังคมไทย”

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการพยายามทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ “ผีปอบ” ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย ว่าแท้จริงแล้วความเชื่อเรื่องผีปอบเป็นอย่างไร ความเชื่อเหล่านี้ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างไร และความเชื่อเหล่านี้แตกต่างกันหรือไม่ในเชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจลักษณะทางความเชื่อของชุมชนในสังคมไทย และนำความรู้นี้ไปใช้พัฒนาชุมชนในขั้นต่อไป

แบบสอบถามนี้มีด้วยกัน 6 ส่วนคือ

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์
2. การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ
3. การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์
4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ
5. ผลกระทบที่จากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”
6. แนวทางการแก้ไข

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์

1. เพศ
 - [] ชาย
 - [] หญิง
2. อายุ
 - [] ต่ำกว่า 15 ปี
 - [] 16-20 ปี
 - [] 21-25 ปี
 - [] 26-30 ปี
 - [] 31-35 ปี
 - [] สูงกว่า 35 ปี
3. สถานภาพ
 - [] โสด
 - [] สมรส
 - [] หย่าร้าง
 - [] แยกกันอยู่
 - [] หม้าย

4. ระดับการศึกษา

- ☐ [] มัธยมศึกษาตอนต้น
- ☐ [] มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช
- ☐ [] อนุปริญญา/ปวส
- ☐ [] ปริญญาตรี
- ☐ [] ปริญญาโท
- ☐ [] ปริญญาเอก

5. อาชีพ

- ☐ [] ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
- ☐ [] พนักงานบริษัทเอกชน/ห้างร้าน
- ☐ [] ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- ☐ [] รับจ้าง
- ☐ [] นักเรียน/นักศึกษา
- ☐ [] อื่นๆ โปรดระบุ

6. รายได้ต่อเดือน

- ☐ [] ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท
- ☐ [] 10,001 - 20,000 บาท
- ☐ [] 20,001 - 30,000 บาท
- ☐ [] 30,001 - 40,000 บาท
- ☐ [] 40,001 - 50,000 บาท
- ☐ [] มากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป

ส่วนที่ 2 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบ

1. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” คืออะไร
 - ☐ ผีชนิดหนึ่งในประเทศไทย
 - ☐ ความเชื่อผิดๆของคนไทย
2. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ส่วนมากมีอายุเท่าใด
 - ☐ 1-15 ปี
 - ☐ 16-30 ปี
 - ☐ 31-45 ปี
 - ☐ 46-60 ปี
 - ☐ สูงกว่า60ปีขึ้นไป
3. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ส่วนมากจะเข้าสิงใคร
 - ☐ คนผู้ชาย
 - ☐ คนผู้หญิง
 - ☐ สัตว์
 - ☐ สิ่งของ
4. ท่านคิดว่าคนที่ถูก “ผีปอบ” เข้าสิง มักเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในภาคใด
 - ☐ ภาคเหนือ
 - ☐ ภาคกลาง
 - ☐ ภาคอีสาน
 - ☐ ภาคใต้
 - ☐ ได้ทุกภาคเท่าๆกัน
5. ท่านคิดว่าคนที่ถูก “ผีปอบ” เข้าสิง มีพฤติกรรมการกินอย่างไร
 - ☐ อาหารปกติปungสุข
 - ☐ อาหารดิบๆ สดๆ
 - ☐ ได้ทั้ง 2 ประเภท
6. ท่านคิดว่าในระหว่างการเข้าสิงของ “ผีปอบ” ผู้ที่ถูกสิงจะรู้สึกตัวหรือไม่
 - ☐ รู้สึกตัวปกติ
 - ☐ ไม่รู้สึกตัวเลย
 - ☐ รู้บ้างไม่รู้บ้าง
7. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” จะมีอิทธิฤทธิ์มากสุดเวลาใด
 - ☐ กลางวัน
 - ☐ กลางคืน
 - ☐ ทั้งกลางวันและกลางคืน

8. ท่านคิดว่าอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของผีปอบเป็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)

- ☐ [] ทำให้คนป่วยได้
- ☐ [] ทำให้คนตายได้
- ☐ [] สร้างได้ทั้งคนและสัตว์
- ☐ [] ปลอยแสงได้

9. ท่านคิดว่าคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” มักมีลักษณะเช่นไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)

- ☐ [] เหมือนคนปกติ
- ☐ [] เหมือนคนเก็บตัวไม่เข้าสังคม
- ☐ [] เหมือนคนบ้า
- ☐ [] เหมือนคนไม่สบาย

10. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” เกิดจากอะไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)

- ☐ [] วิญญาณที่ล่องลอยของสัมภเวสี เข้ามาสิงผู้คนในชุมชน
- ☐ [] การผิดข้อห้ามทางคุณไสยและการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ
- ☐ [] ความเชื่อจากการสร้างข่าวลือของคนในชุมชน
- ☐ [] ความผิดปกติทางประสาทของคนในชุมชน

ส่วนที่ 3 การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับผีปอบในภาพยนตร์

1. ท่านเคยดูภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ” หรือไม่
 - ☐ เคย
 - ☐ ไม่เคย
2. ท่านคิดว่า “ผีปอบ” ในภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีลักษณะอย่างไร (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)
 - ☐ น่ากลัว
 - ☐ ลึกลับ
 - ☐ ตลก
 - ☐ โหดร้าย
3. ท่านคิดว่าอะไรคือจุดขายของภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)
 - ☐ ความน่ากลัว
 - ☐ ความลึกลับชวนเงื่อน
 - ☐ ความตลก
 - ☐ ความโหดร้ายของผีปอบ
4. ท่านคิดว่าภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีส่วนตรงกับความเชื่อเดิมของคนในชนบทมากน้อยเพียงใด
 - ☐ น้อยที่สุด
 - ☐ น้อย
 - ☐ ปานกลาง
 - ☐ มาก
 - ☐ มากที่สุด
5. ท่านคิดว่าภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” มีส่วนเสริมทำให้คนในชนบทเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” มากน้อยเพียงใด
 - ☐ น้อยที่สุด
 - ☐ น้อย
 - ☐ ปานกลาง
 - ☐ มาก
 - ☐ มากที่สุด

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องผีปอบ

ท่านคิดว่าปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ของคนทั่วไป มากน้อยเพียงใด

ปัจจัย	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. สื่อสารมวลชน (ประเภทข่าว)					
2. ภาพยนตร์ “บ้านผีปอบ”					
3. การถ่ายทอดความเชื่อเดิมของคนในชนบท					
4. พิธีกรรม (ไล่+จับปอบ)					
5. อิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของ “ผีปอบ”					

ส่วนที่ 5 ผลกระทบที่จากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ”

ท่านคิดว่าความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ส่งผลเสียต่อบุคคลที่ถูกกล่าวหา มากน้อยเพียงใด

บุคคล	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. ถูกตำว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย					
2. ถูกทำร้ายร่างกาย					
3. คนในครอบครัวไม่ปลอดภัย					
4. เป็นที่รังเกียจของคนในสังคม					

ท่านคิดว่าความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ส่งผลเสียสังคม มากน้อยเพียงใด

สังคม	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. ชุมชนไม่สงบเพราะความหวาดกลัว					
2. หันไปนับถือผีแทนพุทธ					
3. ชาติไม่พัฒนาเพราะงมงาย					
4. เกิดการแบ่งแยกของคนในสังคม					

ท่านคิดว่าความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ส่งผลด้านเศรษฐกิจ มากน้อยเพียงใด

เศรษฐกิจ	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. ทำมาหากินในชุมชนเองไม่ได้					
2. ทำมาหากินกับชุมชนอื่นไม่ได้					
3. เกิดอาชีพใหม่ๆเกี่ยวกับปอบ เช่น รับจ้างไล่ปอบ การทำของขลังกันปอบ ฯลฯ					

ส่วนที่ 6 แนวทางการแก้ไข

- หากมีผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” อาศัยอยู่ในละแวกบ้านท่าน ท่านจะอย่างไร
 - ☐ ขับไล่ออกจากชุมชน
 - ☐ ให้ไปรักษาตัวกับพระหรือหมอธรรม
 - ☐ พาไปพบแพทย์
 - ☐ อธิบายกับคนในละแวกบ้าน ให้เปลี่ยนความคิดต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ”
 - ☐ ไม่ทำอะไร เพราะกลัวและไม่อยากเกี่ยวข้อง
 - ☐ ไม่ทำอะไร เพราะเป็นเรื่องไร้สาระ
- ท่านคิดว่าหน่วยราชการใด ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิดจากความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)
 - ☐ กรมตำรวจ
 - ☐ กรมสุขภาพจิต
 - ☐ กระทรวงศึกษาธิการ
 - ☐ ไม่ควรเป็นเรื่องของชุมชน
- ท่านคิดว่าสถาบันใดทางสังคม ควรเข้าไปมีบทบาทกับผลกระทบที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผีปอบ (ตอบได้มากกว่าหนึ่งข้อ)
 - ☐ สถาบันศาสนา
 - ☐ ชุมชน
 - ☐ สถาบันครอบครัว
 - ☐ ไม่ควรเพราะเป็นของภาครัฐ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล
วันเดือนปีเกิด
สถานที่เกิด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน

นายธนเดช ต่อศรี
11 เมษายน 2521
กรุงเทพมหานคร
453 (286/18) ซอยเจริญฯ 89 จรัญสนิทวงศ์ บางอ้อ บางพลัด
กทม. 10700

ประวัติการศึกษา

พศ. 2543

นิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน
จาก มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

พศ. 2549

วารสารมหาบัณฑิต สาขาบริหารสื่อสารมวลชน (MCA)
จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พศ. 2560

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย)
จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ